

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

T
W43
1829

FROM THE LIBRARY
OF
PROFESSOR HENRY S. FRIEZE.

Presented to the University of Michigan by Mrs. Frieze
and her daughters, July, 1800.

C. CORNELII TACITI
O P · E R A.

CVM INDICE RERVM.

AD

35456.

OPTIMORVM LIBRORVM FIDEM

ADCVRAVIT

C. H. W E I S E.

EDITIO STEREOTYPA.

TOMVS I.

INSVNT: ANNALIVM LIBRI XVI.

LIPSIAE

SVNTIBVS ET TYPIS CAROLI TAVCHNITH.

1829.

878

T

W43

1829

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

0000000000

PRAEFAMEN.

3-25-31000
*In hac Taciti operum nova editione quid, reli-
quis omnibus posthabitis, unice ut efficeretur,
spectatum sit, id ne fugeret lectorem benevolum,
paucis hic visum est profiteri. Simplex nimi-
rum et primarius fuit scopus, textus ut is exhi-
beretur, in quo neque ullum verbum contextus
Tacitici, qualem nunc habemus aut habere pos-
sumus, desideraretur, et omnia, quae exhiberen-
tur, recte, quoad eius hodie fieri posset, typis
exscripta legerentur. Quod quantum quantive
sit, opinor perspicuum erit, qui interiorem
antioribus Taciti editionibus familia-
ritate, quarum paene nulla est,
eorum aut impressorum secordia gra-
raverit vitia, quam libri ulli olim
ex librariorum incuria multum illa
portavere. Unde factum est, ut,
s insignes illas Crollii Exterique,
in scholarum usum propter lectionis
im minus adhibitae sunt, nulla hodie
Taciti operum editio, quam in textu
exscribendo certo vestigio sequi pos-
sint enim, quem nos quoque secuti su-
quantam Ernestianae recensioneis cri-
t Wolfio inchoatam, perfecit, opera
reliquorum, multo magis est in ea*

versionibus et lectionis varietate, quam in textu ipso bene praestando, versata. Est autem Tacitus is scriptor, in quo saepe, vel una litera mutata, et sensus longe alius existat, et error non adeo facile unicuique appareat; cuius rei innumera possent afferri exempla: veluti, ut duo memorem, An. Lib. IV. Cap. 55, si legas: terrae mutavisse; aut Lib. II. c. 26, nullo dum alio hoste; quae in plerisque deprehenduntur.

Quare, quoniam tamen Ernestiana textus recensio novissima, ideo quod, qui eam curavit, Oberlinus et Bipontinorum et alias bonas lectiones recepit, retinenda videbatur, textu iam ad illius exemplar descripto, deinceps accuratissima instituta est eius cum Exteriana editione collatio; ubi autem aut illa offenderet, quod, tametsi non sane multis locis, tamen accidit, aut aliud vel levissimum dubium incideret, ad Gronovianam recursum est; intellectumque inter hoc, quantum adhuc et in Tacito, etiam in his quae exstant, sit, quod desideretur. Quod igitur Deus bene vortat, amoenum hunc scriptorem, quantum quidem in nobis fuit, a mendis multis apertis et per tot editiones propagatis, hac editione penitus vindicare conati sumus. In quo opere perficiundo si quam plurimum Taciti amantibus nos adiumento fuisse gratumque fecisse intellexerimus, non erit profecto, quod hanc curam inutiliter collocatam existimemus.

Scr. Lipsiae m. Januar. MDCCCXXVI.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSV DIVI AVGVSTI
A N N A L I V M
LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

CAP.1. *Rei Romanae status ante Augustum.* 2. *Eius artes et via ad imperium.* 3. *Varii ab Augusto destinati successores.* 4. *Status rerum et affectus civium sub Augusto.* Iudicia de successoribus. 5. *Martius Augusti, et mors celata.* Accitus ad successionem Tiberius. 6. *Caedes Postumi Agrippae.* 7. *Roma prona in servitutem.* Iuratum in verba novi Principis. *Eius callida tergiversatio.* 8. *Augusti testamentum et honores eximii in funere.* 9. *De Augusto iudicia in utramque partem.* 10. *Iudicia sequiora.* 11. *Tiberius imperium subdole renuit, urgente Senatu.* Rationarium imperii. 12. *Asinio iratus Tiberius,* 13. *mox Arruntio, Haterio et Scauro.* 14. *Senatus adulatio in Liviam, a Tiberio temperata.* 15. *Ratio comitiorum.* *Legio Augustales.* 16. *Seditio Pannonicarum legionum, VIII. IX. XV.* Concitor Percennius. 17. *Huius seditiosae conciones.* 18. *Furit miles, quem moderari*
TACITVS I. A

conatur *Blaesus*. 19. *Legatio ad Principem*. 20. *Re-*
crudescit seditio. 21. *Blaesus frustra obnititur*, 22.
Vibuleni fallaci facinore paene oppressus. 23. *Tri-*
buni mil. pulsi. *Lucillius caesus*. 24. *Drusus seditio-*
nem sedandae missus a Tiberio. 25. *Drusus litteras*
Tiberii recitat. 26. *Militum postulata differt*. *Clam-*
or. 27. *Hinc tumultus acrior*. *Lentuli periculum*.
 28. *Lunae defectio seditiosos terret, nec deest occa-*
sioni Drusus. 29. *Miles ponit ferociam*. 30. *Capita*
tumultus caesa. *Legiones hibernis suis redditae*. 31.
Gravior oritur seditio legionum octo Germanicarum.
 32. *Saevitia in centuriones*. *Chaereae facinus*. 33. *Ger-*
manicus Caesar ad legiones e Gallia properat: 34.
quas ad fidem cohortatur. 35. *Eae querelas promunt:*
pars imperium offerunt acriter abnuenti. 36. *Reme-*
dia quaesita. 37. *Oblata missio et pecunia: sic paul-*
um oppressa seditio. 38. *Vexillarii turbant: quos*
fortiter coercet Mennius. 39. *Denuo legg. I. et XX.*
turbant. *Caesari vim, Planco mortem intentant*. 40.
Germanicus, filio et uxore dimissis, 41. *militi poeni-*
tentiam iniicit, 42. 43. *tum eum facunda oratione al-*
loquitur. 44. *Mutati poenas in se ultro posunt: no-*
xios ipsi puniunt. *Centuriones novi suffecti*. 45. *In*
turbidos adhuc vis paratur. 46. *Trepidae urbis rumo-*
res. 47. *Tiberius iter simulat*. 48. *Germanici minae*.
 49. *Miles suos turbatores ipse caedit*. 50. *Furorem*
expiaturi, in hostem eunt. *Marsi oppressi*. 51. *Tan-*
faeae templum dirutum. *Insidiae in reditu irritae*.
 52. *Tiberius maligne laudat Germanicum*. 53. *Iuliae*
mors et mores. *Gracchus caesus*. 54. *Sodales Augu-*
stales instituuntur. *Histrioniae turbae*.

55. *Proximo anno in Catos excursus*. *Arminius*.
Segestes. 56. *Catti improvise oppressi*. *Mattium in-*
censum. 57. *Segestem obsessum liberat Germanicus*.
Vxor Arminii capta. 58. *Segestis oratio*. *Segestes*
cum suis benigne habitus. 59. *Arminius in eum et Ro-*

*manos invehitur. 60. Cherusci alique populi rebel-
lant. Bructeri fusi. 61. Monumenta cladis Varianae.
62. Reliquiae illius cladis tumultatae, improbante Ti-
berio. 63. Pugna cum Arminio. 64. Caecinam loco
iniquo aggreditur Arminius intrepidum. 65. Milites
consternati. Caecinae somnium infaustum. Caesi
paene Romani. 66. Panicus terror ut repressus. 67.
Consilium Caecinae de recessu. 68. Felix eruptio.
Germanorum clades. 69. Agrippinae viriles curae
Tiberium offendunt. 70. Legiones aestu maris cum pe-
riculo revectae. 71. Segimerus in deditionem acceptus.
Exercitus damna suppleta. 72. Tiberii ficta modestia.
Lex maiestatis revocata, 73. et in minimis quibusdam
exercita. Delationum pestis ingruit. 74. Marcellus
maiestatis postulatus. In eum ira Tiberii incautior.
75. Tiberis liberalitas. 76. Tiberis inundatio. Achaia
et Macedonia levatae. Drusi munus. 77. Theatri li-
centia coercita. 78. Templum Augusti. Centesima.
79. An aquae Tiberi subducendae. 80. Tiberius cur
praesides raro mutarit. 81. Comitiorum confusa
ratio.*

*Haec fere biennio gesta,
SEX. POMPEIO ET SEX. APPVLEIO, COSS.
NERONE CLAUDIO DRVSO CAESARE ET
C. NORBANO, COSS.*

Vrbem Romam a principio Reges habuere. Libertatem et Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturae ad tempus sumebantur: neque Decemviralis potestas ultra biennium, neque Tribunorum militum consulare ius diu valuit. Non Cinnae, non Sullae longa dominatio; et Pompeii Crassique potentia cito in Caesarem, Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta, discordiis civilibus fessa, nomine *Principis* sub imperium accepit. Sed veteris populi

Rom. prospera vel adversa claris scriptoribus memorata sunt; temporibusque Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tiberii Caiique et Claudii ac Neronis res, florentibus ipsis, ob metum falsae; postquam occiderant, recentibus odiis compositae sunt. Inde consilium mihi, pauca de Augusto et extrema tradere, mox Tiberii principatum et cetera; sine ira et studio, quorum caussas procul habeo.

II. Postquam, Bruto et Cassio caesis, nulla iam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus nisi Caesar dux reliquus: posito *Triumviri* nomine, Consulem se ferens, et ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum; ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paullatim, munia Senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo adversante; cum ferocissimis per acies aut proscriptione cecidissent, ceteri nobilium, quanto quis servitio promptior, opibus et honoribus extollerentur, ac novis ex rebus aucti tuta et praesentia, quam vetera et periculosa mallent. Neque provinciae illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populique imperio, ob certamina potentium et avaritiam magistratuum; invalido legum auxilio, quae vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur.

III. Ceterum Augustus, subsidia dominationi, Claudium Marcellum, sororis filium, admodum adulescentem, Pontificatu et curuli Aedilitate; M. Agrippam, ignobilem loco, bonum militia et victoriae socium, geminatis consulatibus extulit: mox, defuncto Marcello, generum sumpsit: Tiberium Neronem et Claudium Drusum, privignos, imperatoris nominibus auxit, integra etiam tum domo sua. nam genitos Agrippa, Caium ac Lucium, in familiam Caesarum

Induxerat; nec dum posita puerili praetexta, *Principes Iuventutis* appellari, destinari Consules, specie recusantis flagrantissime cupiverat. Vt Agrippa vita concessit, L. Caesarem, euntem ad Hispanienses exercitus, Caium, remeantem Armenia et vulnere invalidum, mors fato propera vel novercae Liviae dolus abstulit; Drusoque pridem extincto, Nero solus et privignis erat: illuc cuncta vergere: filius, collega imperii, consors Tribuniciae potestatis adsumitur, omnisque per exercitus ostentatur; non obscuris, ut antea, matris artibus, sed palam hortatu. Nam senem Augustum devinxerat adeo, uti nepotem unicum, Agrippam Postumum, in insulam Planasiam proiiceret, rudem sane bonarum artium et robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum. At hercule Germanicum, Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per adoptionem a Tiberio iussit; quamquam esset in domo Tiberii filius iuvenis; sed quo pluribus munimentis insisteret. Bellum ea tempestate nullum, nisi adversus Germanos, supererat; abolendae magis infamiae, ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quam cupidine proferendi imperii aut dignum ob praemium. Domi res tranquillae; eadem magistratuum vocabula: iuniores post Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella civium nati. quotusquisque reliquus, qui rem publicam vidisset?

IV. Igitur verso civitatis statu, nihil usquam prisci et integri moris: omnes, exuta aequalitate, iussa Principis adspectare; nulla in praesens formidine, dum Augustus aetate validus seque et domum et pacem sustentavit. Postquam provecta iam senectus aegro et corpore fatigabatur, aderatque finis et spes novae: pauci bona libertatis incassum disse-rere: plures bellum pavescere, alii cupere: para-multo maxima imminens dominos variis rumoribus

differebant: *trucem Agrippam et ignominia accensum non aetate, neque rerum experientia, tantae molis parem: Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello, sed vetere atque insita Claudiae familiae superbia; multaue indicia saevitiae, quamquam premantur, erumpere. Hunc et prima ab infantia educatum in domo regnatrice: congestos iuveni consulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi, specio secessus, exulem egerit, aliquid quam iram et simulationem et secretas libidines meditatum. Accedere matrem muliebri impotentia: serviendum feminae, duobusque insuper adolescentibus, qui rem publicam interim premant, quandoque distrahant.*

V. Haec atque talia agitantibus, gravescere valetudo Augusti: et quidam scelus uxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses Augustum, electis consociis et comite uno, Fabio Maximo, Planasiam vectum ad visendum Agrippam: multas illic utrimque lacrimas et signa caritatis; spemque ex eo, fore ut iuvenis penatibus avi redderetur. Quod Maximum uxori Marciae aperuisse, illam Liviae: gnarum id Caesari: neque multo post extincto Maximo, (dubium an quaesita morte,) auditos in funere eius Marciae gemitus, semet incusantis, *quod causa exitii marito fuisset.* Vtcunque se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum Tiberius, propebris matris litteris accitur: neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namque custodiis domum et vias sepserat Livia: laetique interdum nuntii vulgabantur, donec, provisus quae tempus monebat, simul excessisse Augustum et rerum potiri Neronem, fama eadem tulit.

VI. Primum facinus novi principatus fuit Postumi Agrippae caedes: quem ignarum inermumque, *quamvis firmatus animo, centurio aegre confecit.*

Nihil de ea re Tiberius apud Senatum disseruit: patris iussa simulabat, quibus praescripsisset Tribuno, custodiae apposito, *ne cunctaretur Agrippam morte afficere, quandoque ipse supremum diem explevisset.* Multa sine dubio saevaeque Augustus de moribus adulescentis questus, ut exilium eius Senatusconsulto sanciretur, perfecerat: ceterum in nullius unquam suorum necem duravit; neque mortem nepoti pro securitate privigni inlatam, credibile erat. propius vero, Tiberium ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, suspecti et invisi iuvenis caedem festinasse. Nuntianti centurioni, ut mos militiae, *factum esse, quod imperasset: neque imperasse sese, et rationem facti reddendam apud Senatum,* respondit. Quod postquam Sallustius Crispus, particeps secretorum, (is ad Tribunum miserat codicillos,) comperit; metuens, ne reus subderetur, iuxta periculoso, ficta seu vera promeret, monuit Liviam, *ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: neve Tiberius vim principatus resolveret, cuncta ad Senatum vocando: eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si uni redatur.*

VII. At Romae ruere in servitium Consules, Patres, Eques: quanto quis inlustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuque composito, ne laeti excessu Principis, neu tristiores primordio, lacrimas, gaudium, questus, adulationes miscebant. Sex. Pompeius et Sex. Appuleius Coss. primi in verba Tiberii Caesaris iuravere: apudque eos Seius Strabo et C. Turranius, ille praetoriarum cohortium praefectus, hic annonae: mox Senatus, milesque et populus, nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tamquam vetere re publica et ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo Patres in curiam vocabat, nisi Tribuniciae potestatis praescriptione posuit, sub Augusto ac-

ceptae. verba edicti fuere pauca et sensu permotivo: *de honoribus parentis consulturum: neque abire a corpore: idque unum ex publicis muneribus usurpare*. Sed, defuncto Augusto, signum praetor cohortibus ut imperator dederat: excubiae, armamenta aulae: miles in forum, miles in curiam committabatur. litteras ad exercitus, tamquam adepti principatu, misit: nusquam cunctabundus, nisi cum in Senatu loqueretur. Causa praecipua ex formidine, non Germanicus, in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium quam exspectare mallet. Dabat et famae, ut vocatus electusque potius a republica videretur, quam per uxorium ambitum et senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad introspectiendas etiam procerum voluntates inductam dubitationem. nam verba, vultus, in crimen detorqueus, recondebant.

VIII. Nihil primo Senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti: cuius testamentum, inlatum per Virgines Vestae, Tiberium et Liviam heredes habuit. Livia in familiam Iuliam nomenque Augustae adsumebatur: in spem secundam, nepotes pronepotesque: tertio gradu primores civitatis scripserat, plerosque invisos sibi, sed iactantia gloriaque ad posteros. Legata non ultra civilem modum, nisi quod populo et plebi ccccxv, praetoriarum cohortium militibus singula nummorum millia, legionariis ccc, cohortibus civium Romanorum cccc nummos viritum dedit. Tum consultatum de honoribus; ex quibus maxime insignes visi: *ut porta triumphali duceretur funus*, Galus Asinius; *ut legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur*, L. Arruntius censuere. addebat Messalla Valerius, *renovandum per annos sacramentum in nomen Tiberii*: interrogatusque a Tiberio, *num se mandante eam sententiam*

prompsisset? sponte dixisse, respondit; neque in iis, quae ad rem publicam pertinerent, consilio, nisi suo, usurum, vel cum periculo offensionis. ea sola species adulandi supererat. Conclamant Patres, corpus ad rogum humeris Senatorum ferendum. Remisit Caesar adroganti moderatione; populumque edicto monuit, ne, ut quondam nimis studiis funus divi Iulii turbassent, ita Augustum in foro potius quam in campo Martis, sede destinata, cremari vellent. Die funeris milites velut praesidio stetere, multum inridentibus, qui ipsi viderant, quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc servitii et libertatis improspere repetitae, cum occisus dictator Caesar aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videretur: nunc senem principem, longa potentia, provisus etiam heredum in rem publicam opibus, auxilio scilicet militari tuendum, ut sepultura eius quietam foret.

IX. Multus hinc ipso de Augusto sermo, plerisque vana mirantibus: *quod idem dies accepti quondam imperii princeps et vitae supremus: quod Nolae in domo et cubiculo, in quo pater eius Octavius, vitam finivisset. numerus etiam consulatum celebrabatur, quo Valerium Corvum et C. Marium simul aequaverat: continuata per septem et triginta annos Tribunicia potestas: nomen Imperatoris semel atque vicies partum: aliaque honorum multiplicata aut nova. At apud prudentes vita eius varie extollebatur, arguebaturve. Hi, pietate erga parentem et necessitudine rei publicae, in qua nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quae neque parari possent, neque haberi per bonas artes. multa Antonio, dum interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse. postquam hic socordia senuerit, ille per libidines pessum datus sit, non aliud discordantis patriae remedium fuisse, quam ut ab uno regeretur. Non Regno tamen, neque Dictatura, sed Principis nomine constitutam rem publicam.*

mari Oceano aut omnibus longinquis septum imperium: legiones, provincias, classes, cuncta inter se connexa: ius apud cives, modestiam apud socios: urbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quo ceteris quies esset.

X. Dicebatur contra, pietatem erga parentem et tempora rei publicae obtentui sumpta: ceterum cupidine dominandi concitos per largitionem veteranos, paratum ab adolescente privato exercitum, corruptas Consulis legiones, simulatam Pompeianarum gratiam partium; mox ubi decreto Patrum fasces et ius Praetoris invaserit, caesis Hirtio et Pansa, (sive hostis illos, seu Pansam venenum vulnere adfusus, sui milites Hirtium, et machinator doli Caesar abstulerat,) utriusque copias occupavisse: extortum invito Senatu consulatum, armaque, quae in Antonium acceperit, contra rem publicam versa: proscriptionem civium, divisiones agrorum, ne ipsis quidem, qui cepere, laudatas. Sane Cassii et Brutorum exitus paternis inimicitiis datos, (quamquam fas sit, privata odia publicis utilitatibus remittere;) sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiae deceptos: post, Antonium Tarentino Brundisinoque foedere et nuptiis sororis inlectum, subdolae adfinitatis poenas morte exsolvisse. Pacem sine dubio posthaec, verum cruentam: Lollianas, Varianasque clades; interfectos Romae Varrones, Egnatios, Iulos. Nec domesticis abstinebatur. Abducta Neroni uxor: et consulti per ludibrium Pontifices, an concepto, necdum edito partu, rite nuberet: Q. Teditii et Vedii Pollionis luxus: postremo Livia, gravis in rem publicam mater, gravis domui Caesarum noverca. nihil deorum honoribus relictum, cum se templis et effigie numinum per flamines et sacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate aut rei publicae cura successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam saevitiamque eius introspexerit, comparatione deter-

rima sibi gloriam quaesivisse. Etenim Augustus, paucis ante annis, cum Tiberio Tribuniciam potestatem a Patribus rursum postularet, quamquam honora oratione, quaedam de habitu cultuque et institutis eius iecerat, quae velut excusando exprobrâret.

XI. Ceterum sepultura more perfecta, templum et coelestes religiones decernuntur. Versae inde ad Tiberium preces. Et ille varie disserebat: de magnitudine imperii, sua modestia; *solam divi Augusti mentem tantae molis capace;* *se, in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quam arduum, quam subiectum fortunae regendi cuncta onus. proinde in civitate, tot inlustribus viris subnixa, non ad unum omnia deferrent: plures facilius munia rei publicae sociatis laboribus exsecuturos.* Plus in oratione tali dignitatis quam fidei erat: Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, seu natura, sive adsuetudine, suspensa semper et obscura verba: tunc vero nîntenti, ut sensus suos penitus abderet, in incertum et ambiguum magis implicabantur. At Patres, quibus unus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrimas, vota effundi; ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere: cum proferri libellum recitarique iussit. Opes publicae continebantur: quantum civium sociorumque in armis: quot classes, regna, provinciae, tributa, aut vectigalia, et necessitates ac largitiones. quae cuncta sua manu perscripserat Augustus: addideratque consilium coercendi intra terminos imperii, incertum metu, an per invdiam.

XII. Inter quae Senatu ad infimas obtestationes procumbente, dixit forte Tiberius, *se, ut non toti rei publicae parem, ita, quaecunque pars sibi mandaretur, eius tutelam suscepturum.* Tum Asinius Gallus, Interrogo, inquit, Caesar, quam partem rei publicae mandari tibi velis. Percussus improvisa interroga-

tione, paullum reticuit: dein, collecto animo, respondit: *nequaquam decorum pudori suo, legere aliquid aut evitare ex eo, cui in universum excusari mallet.* Rursum Gallus: (etenim vultu offensionem coniecit) *non idcirco interrogatum, ait, ut divideret, quae separari nequirent; sed ut sua confessione argueretur, unum esse rei publicae corpus, atque unius animo regendum.* addidit laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum victoriarum suarum, quaeque in toga per tot annos egregie fecisset, admonuit. Nec ideo iram eius lenivit, pridem invisus, tamquam, ducta in matrimonium Vipsania, M. Agrippae filia, quae quondam Tiberii uxor fuerat, plus quam civilia agitaret, Pollionisque Asinii, patris, ferociam retineret.

XIII. Post quae L. Arruntius, haud multum discrepans a Galli oratione, perinde offendit: quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira; sed divitem, promptum, artibus egregiis et pari fama publice, suspectabat. Quippe Augustus, supremis sermonibus cum tractaret, quinam adipisci principem locum suffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem possent cuperentque: *M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem; Gallum Asinium avidum, et minorem; L. Arruntium non indignum, et, si casus daretur, ausurum.* De prioribus consentitur: pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidere; omnesque, praeter Lepidum, variis mox criminibus, struente Tiberio, circumventi sunt. Etiam Q. Haterius et Mamercus Scaurus suspicacem animum perstrinxere: Haterius, cum dixisset, *Quousque patieris, Caesar, non adesse caput rei publicae?* Scaurus, quia dixerat, *spem esse ex eo, non inritas fore Senatus preces, quod relationi Consulum iure Tribuniciae potestatis non intercessisset.* In Haterium statim invecus est; Scaurum, cui implacabilius irascebatur, silentio tramisit. fessusque clamore omnium, expostulatione singulorum,

flexit paullatim, non ut fateretur suscipi a se imperium, sed ut negare et rogari desineret. Constat, Haterium, cum deprecandi caussa palatium introisset, ambulantisque Tiberii genua advolveretur, prope a militibus interfectum, quia Tiberius, casu an manibus eius impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustam oraret, eiusque curatissimis precibus protegeretur.

XIV. Multa Patrum et in Augustam adulatio. Alii *Parentem*, alii *Matrem patriae* appellandam; plerique, ut nomini Caesaris adscriberetur *Iuliae filius* censebant. ille, *moderandos feminarum honores*, dictitans, *eademque se temperantia usurum in iis, quae sibi tribuerentur*: ceterum anxius invidia, et muliebri fastigium in deminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est; aramque adoptionis et alia huiuscemodi prohibuit. At Germanico Caesari proconsulare imperium petivit: missique legati, qui deferrent, simul maestitiam eius ob excessum Augusti solarentur. quo minus idem pro Druso postularetur, ea caussa, quod designatus Consul Drusus praesensque erat. Candidatos praeturae duodecim nominavit, numerum ab Augusto traditum: et, hortante Senatu, ut augeret, iureiurando obstrinxit se, non excessurum.

XV. Tum primum e Campo comitia ad Patres translata sunt. nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio principis, quaedam tamen studiis tribuum fiebant. neque populus ademptum ius questus est, nisi inani rumore: et Senatus, largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quam quattuor candidatos commendaret, sine repulsa et ambitu designandos. Inter quae Tribuni plebei petivere, ut proprio sumptu ederent ludos, qui de nomine Augusti, fastis additi, Augustales vocarentur. sed decreta pecunia ex aerario, utque per

Circum triumphali veste uterentur: curru vehi haud permissum. mox celebratio annua ad Praetorem translata, cui inter cives et peregrinos iurisdictio evenisset.

XVI. Hicrerum urbanarum status erat, cum Pannonicas legiones seditio incessit; nullis novis causis, nisi quod mutatus princeps licentiam turbarum, et ex civili bello spem praemiorum ostendebat. Castris aestivis tres simul legiones habebantur, praesidente Iunio Blaeso: qui, fine Augusti et initiis Tiberii auditis, ob iustitium aut gaudium intermiserat solita munia. Eo principio lascivire miles, discordare, pessimi cuiusque sermonibus praebere aures, denique luxum et otium cupere, disciplinam et laborem adspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, et miscere coetus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, et, quatenus post Augustum militiae conditio, ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquiis, aut flexo in vespem die, et, dilapsis melioribus, deterrimum quemque congregare. Postremo, promptis iam et aliis seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat:

XVII. *Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum servorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi novum et nutantem adhuc principem precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignavia peccatum, quod tricena aut quadragena stipendia senes, et plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerant. ne dimissis quidem finem esse militiae, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo eosdem labores perferre: ac si quis tot casus vita superaverit, trahi adhuc diversas in terras, ubi, per nomen agrorum, uligines paludum vel inculta montium accipiant. Enimvero militiam ipsam gravem, infructuosam: denique in diem assibus animam et corpus aestimari. hinc ve-*

stem, arma, tentoria; hinc saevitiam centurionum et vacationes munerum redimi. at hercule verbera et vulneta, duram hiemem, exercitas aestates, bellum atrox aut sterilem pacem, sempiterna. nec aliud levamentum, quam si certis sub legibus militia iniretur: ut singulos denarios mererent; sextusdecimus stipendii annus finem adferret; ne ultra sub vexillis tenerentur, sed eisdem in castris praenium pecunia solveretur. An praetorias cohortes, quae binos denarios acceperint, quae post sedecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere? Non obtrectari a se urbanas excubias: sibi tamen apud horridas gentes e contuberniis hostem adspici.

XVIII. Adstrepebat vulgus, diversis incitamentis: hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina et nudum corpus exprobrantes: postremo eo furoris venere, ut tres legiones miscere in unam agitaverint. depulsi aemulatione, quia suae quisque legioni eum honorem quaerebant, alio vertunt, atque unâ tres aquilas et signa cohortium locant: simul congerunt cespites, exstruunt tribunal; quo magis conspicua sedes foret. Properantibus Blaesus advenit, increpabatque ac retinebat singulos, clamitans: *Mea potius caede imbuite manus; levioze flagitio legatos interficietis, quam ab imperatore desciscitis. aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus poenitentiam adcelerabo.*

XIX. Aggerebatur nihilominus cespes, iamque pectori usque adcreverat, cum tandem pervicacia victi incoeptum omisere. Blaesus multa dicendi arte, *Non per seditionem et turbas desideria militum ad Caesarem ferenda, ait: neque veteres ab imperatoribus prisci, neque ipsos a divo Augusto tam nova petivisse: et parum in tempore incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quae ne civilium quidem bellorum victores expostulaverint;*

cur contra morem obsequii, contra fas disciplinae, vim meditentur? decernerent legatos, seque coram mandata darent. Adclamavere, ut filius Blaesi tribunus legatione ea fungeretur, peteretque militibus missionem ab sedecim annis: cetera mandatuos, ubi prima provenissent. Profecto iuvene, modicum otium: sed superbire miles, quod filius legati, orator publicae causae, satis ostenderet, necessitate expressa, quae per modestiam non obtinuissent.

XX. Interea manipuli, ante coeptam seditionem Nauportum missi ob itinera et pontes et alios usus, postquam turbatum in castris acceperere, vexilla convellunt; direptisque proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat, retinentis centuriones inrisu et contumeliis, postremo verberibus insectantur: praecipua in Aufidienum Rufum praefectum castrorum, ira, quem dereptum vehiculo, sarcinis gravant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogantes: *an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret?* Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris praefectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, et eo immittior, quia toleraverat.

XXI. Horum adventu redintegratur seditio, et vagi circumiecta populabantur. Blaesus paucos, maxime praeda onustos, ad terrorem ceterorum adfici verberibus, claudi carcere iubet. nam etiam tum legato a centurionibus et optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisque, cuius manipularis erat, cohortem, legionem, *eadem omnibus imminere*, clamitantes; simul probra in legatum cumulant, coelum ac deos obtestantur; nihil reliqui faciunt, quo minus invidiam, misericordiam, metum et iras permoverent. Adcurritur ab universis, et, carcere effracto, solvunt

vincula, desertoresque ac rerum capitalium damnatos sibi iam miscent.

XXII. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces, et Vibulenus quidam, gregarius miles, ante tribunal Blaesi adlevatus circumstantium humeris, apud turbatos, et, quid pararet, intentos: *Vos quidem, inquit, his innocentibus et miseris lucem et spiritum reddidistis: sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem, missum ad vos a Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima iugulavit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Responde, Blaese, ubi cadaver abieceris? ne hostes quidem sepultura intident. cum oculis, cum lacrimis dolorem meum implevero, me quoque trucidari iube; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant.*

XXIII. Incendebat haec fletu, et pectus atque os manibus verberans: mox disiectis, quorum per humeros sustinebatur, praeceps et singulorum pedibus advolutus, tantum consternationis invidiaeque concivit, ut pars militum gladiatores, qui e servitio Blaesi erant, pars ceteram eiusdem familiam vincirent, alii ad quaerendum corpus effunderentur. ac ni propere, neque corpus ullum reperiri, et servos, adhibitis cruciatibus, abnuere caedem, neque illi fuisse unquam fratrem, pernotuisset, haud multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen ac praefectum castrorum extrudere: sarcinae fugientium direptae: et centurio Lucillius interficitur, cui, militaribus facetiis, vocabulum *Cedo alteram* indiderant; quia, fracta vite in tergo militis, alteram clara voce ac rursus aliam poscebat. ceteros latebrae toxere, uno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus ob promptum ingenium. Quia ipsae inter se legiones octava et quindacima ferarum parabant: dum centurionem, cognomento Sirpi-

cum, illa morti deposcit, quintadecumani tuentur; ni miles nonanus preces et, adversum aspernantis, minas interiecisset.

XXIV. Haec audita quamquam abstrusum et tristissima quaeque maxime occultantem Tiberium perpulere, ut Drusum filium cum primoribus civitatis duabusque praetoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis; ex re consulturum. et cohortes delecto milite supra solitum firmatae. additur magna pars praetoriani equitis et robor Germanorum, qui tum custodes imperatori aderant: simul praetorii praefectus, Aelius Seianus, collega Straboni, patri suo, datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector iuveni, et ceteris periculorum praemiorumque ostentator. Druso propinquant, quasi per officium, obviae fuere legiones, non laetae, ut adsolet, neque insignibus fulgentes, sed inluevie deformi, et vultu, quamquam maestitiam imitarentur, contumaciae propiores.

XXV. Postquam vallum introiit, portas stationibus firmant: globos armatorum certis castrorum locis opperiri iubent: ceteri tribunali ingenti agmine circumveniunt. Stabat Drusus, silentium manu poscens. illi, quotiens oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere; rursum, viso Caesare, trepidare: murmur incertum: atrox clamor, et repente quies: diversis animorum motibus, pavebant terrebantque. Tandem, interrupto tumultu, litteras patris recitat, in quibus perscriptum erat: *Praecipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella toleravisset: ubi primum a luctu requiesceret animus, acturum apud Patres de postulatis eorum: misisse interim filium, ut sine cunctatione concederet, quae statim tribui possent: cetera Senatui servanda, quem neque gratiae neque severitatis expertem haberi par esset.*

XXVI. Responsum est a concione, *mandata Clementi centurioni, quae perferret. Is orditur de missione a sedecim annis: de praemiis finitae militiae: ut denarius diurnum stipendium foret; ne veterani sub vexillo haberentur. Ad ea Drusus cum arbitrium Senatus et patris obtenderet, clamore turbatur: Cur venisset, neque augendis militum stipendiis, neque ad levandis laboribus, denique nulla benefaciendi licentia? at hercule verbera et necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitum: easdem artes Drusum retulisse. numquamne nisi ad se filios familiarum venturos? novum id plane, quod imperator sola militis commoda ad Senatum reiciat. eundem ergo Senatum consulendum, quotiens supplicia aut proelia indicantur. an praemia sub dominis, poenas sine arbitro esse?*

XXVII. Postremo deserunt tribunal; ut quis praetorianorum militum amicorumve Caesaris occurreret, manus intentantes, causam discordiae et initium armorum: maxime infensi Cn. Lentulo, quod is, ante alios aetate et gloria belli, firmare Drusum credebatur, et illa militiae flagitia primus adspernari. Nec multo post, digredientem cum Caesare, ac, provisu periculi, hiberna castra repetentem, circumsistunt, rogantes, *quo pergeret? ad imperatorem an ad Patres? ut illic quoque commodis legionum adversaretur?* Simul ingruunt, saxa iaciunt. iamque lapidis ictu cruentus, et exitii certus, ad cursu multitudinis, quae cum Druso advenerat, protectus est.

XXVIII. Noctem minacem et in scelus erupturam fors lenivit: nam luna claro repente coelo visa languescere. Id miles, rationis ignarus, omen praesentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris adsimulans, *prosperaeque cessura, quae pergerent, si fulgor et claritudo deae redderetur.* Igitur aeris sono, tubarum cornuumque concentu strepere: pro-

ut splendidior obscuriorve, laetari aut maerere; et postquam ortae nubes offecere visui, creditumque conditam tenebris, ut sunt mobiles ad superstitionem percussae semel mentes, *sibi aeternum laborem portendi, sua facinora aversari deos*, lamentantur. Utendum inclinatione ea Caesar, et, quae casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accititur centurio Clemens, et si qui alii bonis artibus grati in vulgus: hi vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. *Quousque filium Imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Rercennione et Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius et Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? denique, pro Neronibus et Drusis, imperium populi Rom. capessent? quin potius, ut novissimi in culpam, illi primi ad poenitentiam sumus! Tarda sunt, quae in commune expostulantur: privatam gratiam statim mereare, statim recipias.* Commotis per haec mentibus, et inter se suspectis, tironem a veterano, legionem a legione dissociant. Tum redire paulatim amor obsequii: omittunt portas; signa, unum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt.

XXIX. Drusus, orto die et vocata concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenita, incusat priora, probat praesentia: negat se terrore et minis vinci: *fleat: ad modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri, ut placatus legionum preces exciperet.* orantibus, rursum idem Blaesus, et L. Apronius, eques Romanus e cohorte Drusi, Iustusque Catonius, primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cum alii, *opperiendos legatos atque interim comitate permulcendum militem*, censerent: alii, *fortioribus remediis agendum: nihil in vulgo modicum: terrere, non paveant: ubi pertimuerint,*

impune contemni: dum superstitio urgeat, adiiciendos ex duce metus, sublati seditionis auctoribus. Promptum ad asperiora ingenium Druso erat: vocatos Vibulenum et Percennium interfici iubet. Tradunt plerique, intra tabernaculum ducis obrutos: alii, corpora extra vallum abiecta ostentui.

XXX. Tum, ut quisque praecipuus turbator, conquisiti: et pars, extra castra palantes, a centurionibus aut praetoriarum cohortium militibus caesi: quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas praematura hiems, imbribus continuis, adeoque saevis, ut non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quae turbine atque unda raptabantur. durabat et formido coelestis irae, *nec frustra aduersus impios hebescere sidera, ruere tempestates: non aliud malorum levamentum, quam, si linquerent castra infausta temerataque, et soluti piaculo, suis quisque hibernis redderentur.* primum octava, dein quintadecima legio rediere. Nonanus, *opperiendas Tiberii epistolas,* clamataverat, mox desolatus aliorum discessione imminentem necessitatem sponte praevenit. et Drusus, non expectato legatorum regressu, quia praesentia satis consederant, in urbem rediit.

XXXI. Iisdem ferme diebus, iisdem caussis Germanicae legiones turbatae, quanto plures, tanto violentius: et magna spe, fore ut Germanicus Caesar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi sua cuncta tracturis. Duo apud ripam Rheni exercitus erant: cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Caecina curabat. regimen summae rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua fortunam seditionis alienae speculabantur: inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab unaetvicesimanis quintanisque

initio, et tractis prima quoque ac vicesima legionibus, nam iisdem aestivis in finibus Vbiorum habebantur per otium aut levia munia. Igitur, audito fine Augusti, vernacula multitudo, nuper acto in urbe delectu, lasciviae sueta, laborum intolerans, impellere ceterorum rudes animos: *venisse tempus, quo veterani maturam missionem, iuvenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, saevitiamque centurionum ulciscerentur.* Non unus haec, ut Pannonicas inter legiones Percennius, nec apud trepidas militum aures, alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocesque: *sua in manu sitam rem Romanam; suis victoriis augeri rem publicam; in suum cognomentum adscisci Imperatores.*

XXXII. Nec legatus obviam ibat: quippe plurimum vecordia constantiam exemerat. repente lymphati, districtis gladiis, in centuriones invadunt, (ea vetustissima militaribus odiis materies, et saeviendi principium,) prostratos verberibus mulcant, sexageni singulos, ut numerum centurionum adaequarent. Tum convulsos laniatosque et partim exanimos ante vallum aut in amnem Rhenum proiciunt. Septimius cum perfugisset ad tribunal, pedibusque Caecinae advolveretur, eo usque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chaerea, mox caede C. Caesaris memoriam apud posteros adeptus, tum adulescens et animi ferox, inter obstantes et armatos ferro viam patefecit. Non tribunus ultra, non castrorum praefectus ius obtinuit: vigilias, stationes, et si qua alia praesens usus indixerat, ipsi partiebantur. Id, militares animos altius coniectantibus, praecipuum indicium magni atque implacabilis motus, quod neque disiecti, nec paucorum instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent; tanta aequalitate et constantia, ut regi crederes.

XXXIII. Interea Germanico, per Gallias, ut dixi-

mus, census accipienti, excessisse Augustum, adfer-
tur. Neptem eius, Agrippinam, in matrimonio, plu-
resque ex ea liberos habebat. Ipse Druso, fratre Ti-
berii, genitus, Augustae nepos: sed anxius occultis in
se patruī aviaeque odiis, quorum caussae acriores,
quia iniquae. quippe Drusi magna apud populum
Rom. memoria, credebaturque, si rerum potitus fo-
ret, libertatem redditurus: unde in Germanicum fa-
vor, et spes eadem. Nam iuveni civile ingenium,
mira comitas et diversa a Tiberii sermone, vultu,
adrogantibus et obscuris. Accedebant muliebres of-
fensiones, novercalibus Liviae in Agrippinam stimu-
lis; atque ipsa Agrippina paullo commotior, nisi quod
castitate et mariti amore quamvis indomitum ani-
mum in bonum vertebat.

XXXIV. Sed Germanicus, quanto summae spei
propior, tanto impensius pro Tiberio niti. Sequanos
proximos et Belgarum civitates in verba eius adigit.
Dehinc, audito legionum tumultu, raptim profectus,
obvias extra castra habuit, delectis in terram oculis,
velut poenitentia. Postquam vallum iniit, dissoni
questus audiri coepere. et quidam, prensa manu
eius, per speciem exosculandi, inseruerunt digitos, ut
vacua dentibus ora contingeret: alii curvata senio
membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia
permixta videbatur, *discedere in manipulos* iubet: *sic
melius audituros responsum: vexilla praeferri, ut id
saltem discerneret cohortes. tarde obtemperavere.*
Tunc a veneratione Augusti orsus, flexit ad *victorias
triumphosque Tiberii*, praecipuis laudibus celebrans,
*quae apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima
fecisset. Italiae inde consensum, Galliarum fidem
extollit; nil usquam turbidum, aut discors.*

XXXV. Silentio haec vel murmure modico audita
sunt. Vt seditionem attigit, *ubi modestia militaria?
ubi veteris disciplinae decus? quonam tribunus, quo*

centuriones exegissent? rogicans: nudant universi corpora, *cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant: mox indiscretis vocibus pretia vacationum, angustias stipendii, duritiam operum, ac propriis nominibus inculcant vallum, fossas, pabuli, materiae, lignorum adgestus*, et si qua alia ex necessitate aut adversus otium castrorum quaeruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur; qui tricena aut supra stipendia numerantes, *mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitae militiae, neque inopem requiem*, orabant. fuere etiam, qui legatam a divo Augusto pecuniam reposcerent, *faustis in Germanicum ominibus*; et, si vellet imperium, promptos ostentavere. Tum vero, quasi scelere contaminaretur, praiceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille, *moriturum potius, quam fidem exueret*, clamitans, ferrum a latere deripuit, elatumque deferabat in pectus, ni proximi prensam dextram vi attinuissent. extrema et conglobata inter se pars concionis, ac, vix credibile diotu, quidam singuli, propius incidentes, *feriret*, hortabantur: et miles, nomine Calusidius, strictum obtulit gladium, addito, *acutior esse*. Saevum id malique moris etiam furentibus visum: ac spatium fuit, quo Caesar ab amicis in tabernaculum raperetur.

XXXVI. Consultatum ibi de remedio. etenim nuntiabatur, *parari legatos, qui superiorem exercitum ad causam eandem traherent: destinatum excidio Vbiarum oppidum: imbutasque praeda manus in distractionem Galliarum erupturas*. Agebat metum gnarus Romanae seditionis, et, si omitteretur ripa, invasurus hostis; at, si auxilia et socii adversum abscedentis legiones armarentur, civile bellum suscipi: periculosa severitas; flagitiosa largitio; seu nihil militi, sive omnia concederentur, in ancipiti res publica.

igitur, volutatis inter se rationibus, placitum, ut epistolae, nomine principis, scriberentur: *missionem dari vicena stipendia meritis; exauctorari, qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis: legata, quae petiverant, exolveri duplicarique.*

XXXVII. Sensit miles, in tempus conficta, statimque flagitavit. missio per tribunos maturatur: largitio differebatur in hiberna cuiusque. Non abscessere quintani unaetvicesimanique, donec iisdem in aestivis contracta ex viatico amicorum ipsiusque Caesaris pecunia persolveretur. Primam ac vicesimam legiones Caecina legatus in civitatem Vbiorum reduxit, turpi agmine, cum fisci de Imperatore rapti inter signa interque aquilas veherentur. Germanicus, superiorem ad exercitum profectus, secundam et tertiamdecumam et sextamdecumam legiones, nihil cunctatas, sacramento adigit. Quartadecumani paullum dubitaverant; pecunia et missio, quamvis non flagitantibus, oblata est.

XXXVIII. At in Chaucis coeptavere seditionem praesidium agitantes vexillarii discordium legionum, et praesenti duorum militum supplicio paulum repressi sunt. Iusserat id Mennius, castrorum praefectus, bono magis exemplo, quam concessio iure. deinde, intumesciente motu, profugus repertusque, postquam intus latebrae, praesidium ab audacia mutuatur: *non praefectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium Imperatorem violari.* simul exortitis, qui obstitant, raptum vexillum ad ripam vertit, et, *si quis agmine decessisset, pro desertore fore,* clamitans, reduxit in hiberna turbidos et nihil aures.

XXXIX. Interea legati ab Senatu, regressum iam apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duae ibi legiones, prima atque vicesima, veteranique, nuper

cives? quibus tam proiecta Senatus auctoritas. hostium quoque ius et sacra legationis et fas gentium rupistis. Divus Iulius seditionem exercitus verbo uno compercit, Quirites vocando, qui sacramentum eius detrectabant. Divus Augustus vultu et adpectu Actiacas legiones exterruit: nos, ut nondum eodem, ita ex illis ortos, si Hispaniae Syriaeve miles adsperneretur, tamen mirum et indignum erat. Primane et vicesima legiones, illa signis a Tiberio acceptis, tu tot proeliorum socia, tot praemiis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis! hunc ego nuntium patri, laeta omnia aliis o provinciis audienti, feram? ipsius tirores, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatos: hic tantum interfici centuriones, eiici tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina: neque precariam animam inter infensos trahere?

XLIII. Cur enim, primo concionis die, ferrum illud, quod pectori meo infigere parabam, detraaxistis? o improvidi amici! melius et amantius ille, qui gladium offerebat. cecidissem certe nondum tot flagitiorum exercitus meo concius: legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen et trium legionum ulcisceretur. Neque enim dii sinant, ut Belgarum, quamquam offerentium, decus istud et claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniae populos! Tua, dive Auguste, caelo recepta mens, tua, pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos iam pudor et gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant! Vos quoque, quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos Senatus, obsequium Imperatori, si mihi coniugem et filium redditis, discedite a contactu, ac dividite turbidos: id stabile ad poenitentiam, id fidei vinculum erit.

XLIV. Supplices ad haec, et vera exprobrari fa-
tentes, orabant, puniret noxios, ignosceret lapsis, et

duceret in hostem: revocaretur coniux, rediret legionum alumnus, neve obses Gallis traderetur. Reditum Agrippinae excusavit, ob imminentem partum et hiemem: *venturum filium: cetera ipsi exsequerentur.* Discurrunt mutati, et seditiosissimum quemque victos trahunt ad legatum legionis primae, C. Cetronium, qui iudicium et poenas de singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, destricti gladiis: reus in suggestu per tribunum ostendebatur: si *nocentem* adclamaverant, praeceps datus trucidabatur. et gaudebat caedibus miles, tamquam semet absolveret: nec Caesar arcebat, quando, nullo ipsius iussu, penes eosdem saevitia facti et invidia erat. secuti exemplum veterani, haud multo post in Rhaetiam mittuntur, specie defendendae provinciae, ob imminentes Suevos; ceterum, ut avellerentur castris, trucibus adhuc non minus asperitate remedii quam sceleris memoria. Centurionatum inde egit. citatus ab Imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quae strenue in proeliis fecisset; et cui erant dona militaria, edebat. si tribuni, si legio industriam innocentiamque adprobaverant, retinebat ordines: ubi avaritiam aut crudelitatem consensu obiectavissent, solvebatur militia.

XLV. Sic compositis praesentibus, haud minor moles supererat, ob ferociam quintae et unaetvicesimae legionum, sexagesimum apud lapidem (loco *Vetera* nomen est) hibernantium. nam primi seditionem coeptaverant: atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum: nec poena commilitonum exterri, nec poenitentia conversi, iras retinebant. Igitur Caesar arma, classem, socios demittere Rheno parat, si imperium detrectetur, bello certaturus.

XLVI. At Romae, nondum cognito, qui fuisset exitus in Illyrico, et legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incusare Tiberium, quod, dum

Patres et plebem, invalida et inermia, cunctatione ficta ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adulta auctoritate comprimi queat: ire ipsum et opponere maiestatem imperatoriam debuisse, cessuris, ubi principem longa experientia, eundemque severitatis et munificentiae summum vidissent. An Augustum, fessa aetate, totiens in Germanias commearare potuisse: Tiberium, vigentem annis, sedere in Senatu, verba Patrum cavillantem? satis prospectum urbanae servituti: militaribus animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem velint.

XLVII. Immotum adversus eos sermones fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare. Multa quippe et diversa angebant: *validior per Germaniam exercitus: propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiae imminens: quos igitur antefereat? ac, ne postpositi contumelia incenderentur. At per filios pariter adiri, maiestate salva; cui maior e longinquo reverentia. simul adolescentibus excusatum, quaedam ad patrem reiicere: resistentisque Germanico aut Druso posse a se mitigari, vel infringi: quod aliud subsidium, si Imperatorem sprevisset? Ceterum, ut iam iamque iturus, legit comites, conquisivit impedimenta, adornavit naves: mox hiemem, aut negotia varie caussatus, primo prudentes, dein vulgum, diutissime provincias fefellit.*

XLVIII. At Germanicus, quamquam contracto exercitu, et parata in defectores ultione, dandum adhuc spatium ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, praemittit litteras ad Caecinam, *venire se valida manu, ac, ni supplicium in malos praesumant, usurum promiscua caede.* Eas Caecina aquiliferis signiferisque, et quod maxime castrorum sincerum erat, occulte recitat, *utque cunctos infamiae, se ipsos morti eximant, hortatur. nam in pace caussas et me-*

rita spectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxta cadere. Illi, tentatis, quos idoneos rebantur, postquam maiorem legionum partem in officio vident, de sententia legati, statuunt tempus, quo foedissimum quemque et seditioni promptum ferro invadant. Tunc, signo inter se dato, inrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, nisi consciis, no-scante, quod caedis initium, quis finis.

XLIX. Diversa omnium, quae unquam accidere, civilium armorum facies. non proelio, non adversis e castris, sed iisdem e cubilibus, quos simul vescentis dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela: clamor, vulnera, sanguis palam: causa in occulto: cetera fors regit: et quidam bonorum caesi, postquam, intellecto, in quos saeviretur, pessimi quoque arma rapuerant. neque legatus aut tribunus moderator adfuit: permissa vulgo licentia atque ultio et satietas. Mox ingressus castra Germanicus, *non medicinam illud*, plurimis cum lacrimis, *sed cladem* adpellans, *cremari corpora* iubet. Truces etiam tum animos cupido involat eundi in hostem, piaculum furoris: nec aliter posse placari commilitonum manes, quam, si pectoribus impiis honesta vulnera accepissent. Sequitur ardorem militum Caesar, iunctoque ponte tramittit duodecim millia e legionibus, sex et viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum ea seditione intemerata modestia fuit.

L. Laeti, neque procul, Germani agitabant, dum iustitio, ob amissum Augustum, post discordiis attinemur. At Romanus agmine propere silvam Gae-siam limitemque, a Tiberio coeptum, scindit: castra in limite locat; frontem ac tergum vallo, latera con-caedibus munit. Inde saltus obscuros permeat, consultatque, *ex duobus itineribus breve et solitum sequatur, an impeditius et intentatum, eoque hostibus incautum.* Delecta longiore via, cetera adcelerant.

tur. etenim attulerant exploratores *festam eam Germanis noctem, ac solennibus epulis ludicram*. Caecini cum expeditis cohortibus praeire, et obstantia silvarum amoliri iubetur: legiones modico intervallo sequuntur. Iuvit nox sideribus inlustris: ventumque ad vicos Marsorum, et circumdatae stationes, stratis etiam tum per cubilia, propterque mensas, nullo metu, non antepositis vigiliis: adeo cuncta inturia disiecta erant: neque belli timor: ac ne pax quidem, nisi languida et soluta, inter temulentos.

LI. Caesar avidas legiones, quo latior populatio foret, quattuor in cuneos dispergit: quinquaginta milium spatium ferro flammisque pervastat: non sexus non aetas miserationem attulit; profana simul et sacra, et celeberrimum illis gentibus templum; quod *Tanfanae* vocabant, solo aequantur. sine vulnere milites, qui semisomnos, inermes aut palantis ceciderant. Excivit ea caedes Bructeros, Tubantes, Vsi petes; saltusque, per quos exercitui regressus, incedere. quod gnarum duci; incessitque itineri et praelio. pars equitum et auxiliariae cohortes ducebant mox prima legio: et mediis impedimentis, sinistrum latus unaetvicesimani, dextrum quintani clausere vicesima legio terga firmavit: post ceteri sociorum Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur immoti: dein latera et frontem modice adsultantes tota vi novissimos incurrere: turbabanturque densi Germanorum catervis leves cohortes, cum Caesar ad vectus ad vicesimanos, voce magna, *hoc illud tempus obliterrandae seditionis, clamitabat: pergerent, praeperarent culpam in decus vertere*. Exarsere animis unoque impetu perruptum hostem redigunt in aperta, caeduntque. simul primi agminis copiae evaserunt silvas, castraque communivere. Quietum inde iter fidesque recentibus ac priorum oblitus miles in hiis locatur.

LII. Nuntiata ea Tiberium laetitia curaue ad
cere: gaudebat, oppressam seditionem: sed, qu
largiendis pecuniis et missione festinata favorem m
litum quaesivisset, bellica quoque Germanici gloria
angebatur. Retulit tamen ad Senatum de rebus ge
stis, multaue de virtute eius memoravit, magis in
speciem verbis adornata, quam ut penitus sentire
crederetur. Paucioribus Drusum et finem Illyrici
motus laudavit, sed intentior, et fida oratione.
cunctaque, quae Germanicus indulserat, servavit
etiam apud Pannonicos exercitus.

LIII. Eodem anno Iulia supremum diem obiit, ob
impudicitiam olim a patre Augusto Pandateria insu-
la, mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum ac-
colunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberii, flo-
rentibus Caio et Lucio, Caesaribus, spreveratque, ut
imparem. nec alia tam intima Tiberio caussa, cur
Rhodum abscederet: imperium adeptus, extorrem,
infamem, et, post interfectum Postumum Agrippam,
omnis spei egenam, inopia ac tabe longa peremit, ob-
scuram fore necem longinquitate exsilii ratus. Par
caussa saevitiae in Sempronium Gracchum, qui fami-
lia nobili, sollers ingenio et prave facundus, eandem
Iuliam in matrimonio M. Agrippae temeraverat. Nec
is libidini finis. traditam Tiberio pervicax adulter
contumacia et odiis in maritum accendebat: litterae-
que, quas Iulia patri Augusto cum insectatione Tibe-
rii scripsit, a Graccho compositae credebantur. Igi-
tur amotus Cercinam, Africi maris insulam, quattuor-
decim annis exsilium toleravit. Tunc milites, ad
eodem missi, invenere in prominenti litoris, nihil
metum opperientem. quorum adventu, *breve tempus*
tivit, ut suprema mandata uxori Alliariae per litte-
daret: cervicemque percussoribus obtulit, con-
stitia mortis haud indignus Sempronio nomine; vita
eneraverat. Quidam non Roma eos milites, sed
acirvs I.

ab L. Asprenate, Proconsule Africae, missos tradidere, auctore Tiberio, qui famam caedis posse in Asprenatem verti frustra speraverat.

LIV. Idem annus novas caerimoniae accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio: ut quondam T. Tatus retinendis Sabinorum sacris sodales Titios instituerat. sorte ducti e primoribus civitatis unus et viginti: Tiberius Drususque et Claudius et Germanicus adiiciuntur. Ludos Augustales tunc primum coeptos turbavit discordia, ex certamine histrionum. indulserat ei ludicro Augustus, dum Maecenati obtemperat, effuso in amorem Bathylli: neque ipse abhorrebat talibus studiis, et civile rebatur, misceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via: sed populum, per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere.

LV. Druso Caesare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus, manente bello; quod, quamquam in aetatem summa ope parabat, initio veris et repentino in Catos excursu praecepit. nam spes incesserat, dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignem utrumque perfidia in nos aut fide. Arminius turbator Germaniae; Segestes, *parari rebellionem*, saepe alias, et supremo convivio, post quod in arma itum, aperuit: suasitque Varo, *ut se et Arminium et ceteros procures vinceret; nihil ausuram plebem, principibus amotis: atque ipsi tempus fore, quo crimina et innoxios discerneret.* sed Varus fato et vi Arminii cecidit. Segestes, quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis privatim odiis, quod Arminius filiam eius, alii pactam, raperat. gener invisus, inimici soceri: quaeque apud concordem vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant.

LVI. Igitur Germanicus quattuor legiones, quinque auxilium millia, et tumultuarias catervas Ger-

manorum, cis Rhenum colentium, Caecinae tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello supervestigia paterni praesidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum et fluminum relicto. nam (rarum illi caelo) siccitate et amnibus modicis, inoffensum iter properaverat; imbresque et fluminum auctus regredienti metuebantur. Sed Cattis adeo improvisus advenit, ut, quod imbecillum aetate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit. Iuventus flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque, pontem coeptantis, arcebant: dein tormentis sagittisque pulsus, tentatis frustra conditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui, omissis pagis vicisque, in silvas disperguntur. Caesar, incenso Mattio, (id genti caput,) aperta populus, vertit ad Rhenum: non auso hoste terga abeuntium lacessere; quod illi moris, quotiens astu magis quam per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis, iuvare Cattos: sed exterruit Caecina, huc illius ferens arma; et Marsos, congregi ausos, prospero proelio cohibuit.

LVII. Neque multo post legati a Segeste venerunt, auxilium orantes adversus vim popularium, a quibus circumsedebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum, suadebat. Nam barbaris, quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebusque motis potior habetur. Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum: sed iuvenis conscientia cunctabatur. quippe anno, quo Germaniae descivere, sacerdos apud Aram Vbiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles. adductus tamen in spem clementiae Romanae, pertulit patris mandata: benigneque exceptus, cum praesidio Gallicam in ripam missus est. Germanico pretium fuit, convertere agmen: pugnatumque in obsidentis, et ereptus Segestes magna

cum propinquorum et clientium manu. Inerant feminae nobiles: inter quas uxor Arminii, eademque filia Segestis, mariti magis quam parentis animo, neque victa in lacrimas, neque voce supplex, compressis intra sinum manibus, gravidum uterum intuens. Ferebantur et spolia Varianae cladis, plerisque eorum, qui tum in deditionem veniebant, praedae data.

LVIII. Simul Segestes ipse, ingens visu, et memoria bonae societatis impavidus. Verba eius in hunc modum fuere: *Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei et constantiae dies. ex quo a divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi: neque odio patriae, (quippe proditores etiam iis, quos anteponunt, inveniunt,) verum quia Romanis Germanisque idem conducere, et pacem quam bellum probabam. ergo raptorem filiae meae, violatorem foederis vestri, Arminium, apud Varum, qui tum exercitui praesidebat, reum feci. dilatus segnitia ducis, quia parum praesidii in legibus erat, ut me et Arminium et conscios vinceret, flagitavi. testis illa nox, mihi utinam potius novissima! quas secuta sunt, defleri magis, quam defendi possunt. ceterum et inieci catenas Arminio, et a factione eius iniectas perpeccavi. Atque ubi primum tui copia, vetera novis et quieta turbidis antehabeo: neque ob praemium, sed ut me perfidia exsolvam; simul genti Germanorum idoneus conciliator, si poenitentiam quam perniciem maluerit. Pro iuventa et errore filii veniam precor: filiam necessitate huc adductam, fateor. tuum erit consultare, utrum praevaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita est. Caesar, clementi responso, liberis propinquisque eius incolumitatem, ipsi sedem vetere in provincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque Imperatoris, auctore Tiberio, accepit. Arminii uxor virilis sexus stirpem edidit,*

educatus Ravennae puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.

LIX. Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium, super insitam violentiam, rapta uxor, subiectus servitio uxoris uterus, recordem agebant: volitabatque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Caesarem poscens. neque probris temperabat: *Egregium patrem! magnum Imperatorem! fortem exercitum! quorum tot manus unam mulierculam avexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se prodicione, neque adversus feminas gravidas, sed palam adversus armatos bellum tractare. cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quae diis patriis suspenderit. coleret Segestes victam ripam: redderet filio sacerdotium: hominem Germanos numquam satis excusaturos, quod inter Albim et Rhenum virgas et secures et togam viderint. aliis gentibus, ignorantia imperii Romani, inexperta esse supplicia, nescia tributa: quae quando exuerint, inritusque discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pavescerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quam dominos et colonias novas; Arminium potius, gloriae ac libertatis, quam Segestem, flagitiosae servitutis ducem, sequerentur.*

LX. Conciti per haec non modo Cherusci, sed continuae gentes; tractusque in partis Inguiomerus, Arminii patruus, veteri apud Romanos auctoritate. unde maior Caesari metus. et ne bellum mole una ingrueret, Caecinam, cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros, ad flumen Amisiam mittit. equitem Peditum praefectus finibus Frisiorum ducit. ipse impositas navibus quattuor legiones per lacus vexit: simulque pedes, eques, clas-

sis, apud praedictum amnem convenere. Chauci, cum auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua urentis expedita cum manu L. Stertinius, missu Germanici, fudit: interque caedem et praedam reperit undevicesimae legionis aquilam, cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam et Luppianam annes inter, vastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiae Vari legionumque insepultae dicebantur.

LXI. Igitur cupido Caesarem invadit, solvendae suprema militibus ducique; permoto ad miserationem omni, qui aderat, exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum et sortem hominum. Praemisso Caecina, ut occulta saltuum scrutaretur, pontesque et aggeres humido paludum et fallacibus campis imponeret, incedunt moestos locos, visuque ac memoria deformes. Prima Vari castra, lato ambitu, et dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant: dein, semiruto vallo, humili fossa, accisae iam reliquiae consedissee intelligebantur: medio campi albae ossa, ut fugerant, ut restiterant, disiecta vel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora: lucis propinquis barbarae arae, apud quas tribunos ac primorum ordinum centuriones mactaverant. et cladis eius superstites, pugnam aut vincula elapsi, referebant, *hic cecidisse legatos; illic raptas aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum; ubi infelici dextra et suo ictu mortem invenerit; quo tribunali concionatus Arminius, quot patibula captivis, quae scrobes; atque signis et aquilis per superbiam inluserit.*

LXII. Igitur Romanus, qui aderat, exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente, alienas reliquias an suorum humo teget, omnes, ut conjunctos, ut consanguineos, aucta

in hostem ira, moestis simul et infensi condebant. Primum exstruendo tumulo cespitem Caesar posuit, gratissimo munere in defunctos, et praesentibus doloris socius. Quod Tiberio haud probatum, seu cuncta Germanici in deterius trahenti, sive exercitum imagine caesorum insepulorumque tardatum ad proelia et formidolosiores hostium credebat: *neque Imperatorem, auguratu et vetustissimis caerimoniis praeditum, attrectare feralia debuisse.*

LXIII. Sed Germanicus, cedentem in avia Arminium secutus, ubi primum copia fuit, evehi equites, campumque, quem hostis insederat, eripi iubet. Arminius colligi suos et propinquare silvis monitos, vertit repente: mox signum prorumpendi dedit iis, quos per saltus occultaverat. Tunc nova acie turbatus eques: missaeque subsidiariae cohortes, et fugientium agmine impulsae, auxerant consternationem: trudebanturque in paludem, gnaram vincentibus, inquam nesciis, ni Caesar productas legiones instruxisset. inde hostibus terror, fiducia militi: et manibus aequis abscessum. Mox, reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe, ut advexerat, reportat: pars equitum litore Oceani petere Rhenum iussa: Caecina, qui suum militem ducebat, monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quam maturime superare. Angustus is trames vastas inter paludes, et quondam a L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia gravi coeno, aut rivis incerta erant; circum silvae, paullatim adclives: quas tum Arminius implevit, compendiis viarum et cito agmine onustum sarcinis armisque militem cum antevenisset. Caecinae dubitanti, quonam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castra metari in loco placuit: ut opus, et alii proelium inciperent.

LXIV. Barbari perfringere stationes, seque in-

ferre munitioribus nisi, lacessunt, circumgrediuntur, occursant: miscetur operantium bellantiumque clamor, et cuncta pariter Romanis adversa; locus uligine profunda, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loriceis: neque librare pila inter undas poterant. Contra Cheruscis sueta apud paludes proelia; procera membra; hastae ingentes ad vulnera facienda quamvis procul. nox demum inclinantis iam legiones adversae pugnae exemit. Germani, ob prospera indefessi, ne tum quidem sumpta quiete, quantum aquarum circum surgentibus iugis oritur, vertere in subiecta: mersaque humo, et obruto, quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendium Caecina parendi aut imperitandi habebat; secundarum ambiguarumque rerum sciens, eoque interritus. Igitur futura volvens, non aliud reperit, quam ut hostem silvis coecerneret, donec saucii, quantumque gravioris agminis, anteirent. nam medio montium et paludum porrigebatur planities, quae tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, unaetvicesima in laevum; primani ducendum ad agmen; vicesimanus adversum secuturos.

LXV. Nox per diversa inquires: cum barbari festis epulis, laeto cantu aut truci sonore subiecta valium ac resultantis saltus complerent; apud Romanos invalidi ignes, interruptae voces, atque ipsi passim adiacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quam pervigiles: ducemque terruit dira quies. nam Quinctilium Varum, sanguine oblitum et paludibus emersum, cernere et audire visus est, velut vocantem, non tamen obsecutus, et manum intendentis repulisse. Coepta luce, missae in latera legiones, metu an contumacia, locum deseruere: capto prope campo, humentia ultra. Neque tamen Arminius, quamquam libero incursu, statim prorupit: sed, ut

haesere coeno fossisque impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, utque tali in tempore, sibi quisque properus et lentae adversum imperia aures, inrumpere Germanos iubet, clamitans, *En Varus, et eodem iterum fato victae legiones!* Simul haec, et cum delectis scindit agmen, equisque maxime vulnera ingerit: illi sanguine suo et lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus, dissiicere obvios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quae neque adversum ferri ingruentia tela, neque figi limosa humo poterant. Caecina, dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus, circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset. iuvit hostium aviditas, omissa caede, praedam sectantium: enisaeque legiones, vesperscente die, in aperta et solida. Neque is miseriarum finis. struendum vallum, petendus agger: amissa magna ex parte, per quae egeritur humus, aut exciditur cespes: non tentoria manipulis, non fomenta sauciis: infectos coeno aut cruore cibos dividentes, funestas tenebras, et tot hominum milibus unum iam reliquum diem lamentabantur.

LXVI. Forte equus, abruptis vinculis vagus et clamore territus, quosdam occurrentium obturbavit. tanta inde consternatio, inrupisse Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas: quarum decumana maxime petebatur, aversa hosti, et fugientibus tutior. Caecina, comperto, vanam esse formidinem, cum tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem, obsistere aut retinere militem quiret, proiectus in limine portae, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam: simul tribuni et centuriones falsum pavorem docuerunt.

LXVII. Tunc contractos in principia, iussosque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet: *Vnam in armis salutem: sed ea consilio temperanda, manendumque intra vallum, donec expa-*

gnandi hostes spe, propius succederent: mox undique erumpendum: illa eruptione ad Rhenum perveniri. quodsi fugerent, pluris silvas, profundas magis paludes, saevitiam hostium superesse; at victoribus decus, gloriam: quae domi cara, quae in castris honesta, memorat: reticuit de adversis. Equos dehinc, orsus a suis, legatorum tribunorumque, nulla ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit, ut hi, mox pedes, in hostem invaderent.

LXVIII. Haud minus inquires Germanus spe, cupidine, et diversis ducum sententiis agebat: Arminio, *sinerent egredi, egressosque rursum per humida et impedita circumvenirent, suadente: atrociora Inguimero et laeta barbaris, ut vallum armis ambirent: promptam expugnationem, plures captivos, incorruptam praedam fore.* Igitur orta die prouunt fossas, iniiciunt crates, summa valli prensant, raro super milite, et quasi ob metum defixo. postquam haesere munimentis, datur cohortibus signum, cornuaque ad tubae concinuere. exin clamore et impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, *non hic silvas, nec paludes, sed aequis locis aequos deos.* Hosti, facili excidium et paucos ac semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quanto inopina, tanto maiora offunduntur: cadebantque, ut rebus secundis avidi, ita adversis incauti. Arminius integer, Inguimerus post grave vulnus, pugnam deseruere: vulgus trucidatum est, donec ira et dies permansit. Nocte demum reversae legiones, quamvis plus vulnerum, eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoria habuere.

LXIX. Pervaserat interim *circumventi exercitus fama, et infesto Germanorum agmine Gallias peti:* ac, ni Agrippina impositum Rheno pontem solvi prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent, sed femina, ingens animi, munia ducis per eos dies

induit, militibusque, ut quis inops aut saucius, vestem et fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes et grates reversis legionibus habentem. Id Tiberii animum altius penetravit: *non enim simplices eas curas, nec adversus externos militem quaeri. nihil relictum Imperatoribus, ubi femina manipulos intervisat, signa adeat, largitionem tentet; tamquam parum ambitiose filium ducis gregali habitu circumferat, Caesaremque Caligulam appellari velit. potiore iam apud exercitus Agrippinam, quam legatos, quam duces: compressam a muliere seditionem, cui nomen Principis obsistere non quiverit.* Accendebat haec onerabatque Seianus, peritia morum Tiberii odia in longum iaciens, quae reconderet, auctaque promeret.

LXX. At Germanicus legionum, quas navibus vexerat, secundam et quartam decimam, itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter sicca humo aut modice adlabente aestu quietum habuit: mox impulsu aquilonis, simul sidere aequinoctii, quo maxime tumescit Oceanus, rapi agique agmen. et opplebantur terrae: eadem freto, litori, campis facies: neque discerni poterant incerta ab solidis, brevia a profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus iumenta, sarcinae: corpora exanima interfluunt, occursant. permiscentur inter se manipuli, modo pectore, modo ore tenus exstantes, aliquando subtracto solo disiecti, aut obruti. non vox et mutui hortatus iuvabant, adversante unda: nihil strenuus ab ignavo, sapiens ab imprudenti, consilia a casu differre: cuncta pari violentia involuebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eodem agmen subduxit. pernoctavere sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore; haud

minus miserales, quam quos hostis circumsidet. quippe illis etiam honestae mortis usus: his inglorium exitum. Lux reddidit terram; penetratumque ad amnem Vnsingim, quo Caesar classe contenderat. impositae deinde legiones, vagante fama, submersas: nec fides salutis, antequam Caesarem exercitumque reducem videre.

LXXI. Iam Stertinius, ad accipiendum in deditonem Segimerum, fratrem Segestis, praemissus, ipsum et filium eius in civitatem Vbiorum perduxerat. data utrique venia; facile Segimero, cunctantius filio, quia Quinctilii Vari corpus inclusisse dicebatur. Ceterum ad supplenda exercitus damna certavere Galliae, Hispaniae, Italia: quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modo et equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem iuvit. utque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio et cura, sibi et proelio firmabat.

LXXII. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Caecinae, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas, Nomen *Patris patriae* Tiberius, a populo saepius ingestum, repudiavit; neque in acta sua iurari, quamquam censente Senatu, permisit: *cuncta mortalium incerta; quantoque plus adeptus foret, tanto semagis in lubrico* dictitans. non tamen ideo faciebat fidem civilis animi. nam legem maiestatis reduxerat; cui nomen apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant: si quis prodicione exercitum, aut plebem seditionibus, denique male gesta re publica maiestatem populi Romani minuisset. facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius, tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminas-

que inlustres procacibus scriptis diffamaverat. mox Tiberius, consultante Pompeio Macro, Praetore, *an iudicia maiestatis redderentur? exercendas leges esse,* respondit. Hunc quoque asperavere carmina, incertis auctoribus vulgata, in saevitiam superbiamque eius et discordem cum matre animum.

LXXIII. Haud pigebit referre in Falanio et Rubrio, modicis equitibus Romanis, praetentata crimina: ut, quibus initiis, quanta Tiberii arte, gravissimum exitium inrepperit, dein repressum sit, postremo arserit, cunctaque conripuerit, noscatur. Falanio obiciebat accusator, *quod inter cultores Augusti, qui per omnes domos, in modum collegiorum, habebantur, Cassium quandam, nimium corpore infamem, adscivisset: quodque, venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset.* Rubrio crimini dabatur violatum periurio numen Augusti. Quae ubi Tiberio notuere, scripsit Consulibus: *non ideo decretum patri suo caelum, ut in perniciem civium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum, inter alios eiusdem artis, interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri, quod effigies eius, ut alia numinum simulacra, venditionibus hortorum et domuum accedant. Iusiurandum perinde aestimandum, quam si Iovem fefellisset: deorum iniurias diis curae.*

LXXIV. Nec multo post, Granium Marcellum, Praetorem Bithyniae, Quaestor ipsius, Caepio Crispinus, maiestatis postulavit, subscribente Romano Hispone: qui formam vitae iniit, quam postea celebrem miseriae temporum et audaciae hominum fecerunt. nam egens, ignotus, inquires, dum occultis libellis saevitiae Principis adrepat, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod secuti, ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis ac postremum sibi invenere. Sed Mar-

cellum insimulabat, *sinistras de Tiberio sermones habuisse*: inevitabile crimen, cum ex moribus Principis foedissima quaeque deligeret accusator, obiectaretque reo. nam, quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, *statuam Marcelli altius quam Caesarum sitam: et alia in statua, amputato capite Augusti, effigiem Tiberis inditam*. ad quod exarsit adeo, ut, rupta taciturnitate, proclamaret, *se quoque in ea causa laturum sententiam palam et iuratum*: quo ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, Quo, inquit, loco censebis, Caesar? si primus, habeo quod sequar: si post omnes, vereor, ne imprudens dissentiam. Permotus his, quantoque incautius efferverat, poenitentia patiens tulit, absolvi reum criminibus maiestatis. de pecuniis repetundis ad recipratores itum est.

LXXV. Nec Patrum cognitionibus satiat, iudiciis adsidebat in cornu tribunalis, ne Praetorem curuli depelleret, multaque eo coram adversus ambitum et potentium preces constituta. sed dum veritati consulitur, libertas corrumpatur. Inter quae Pius Aurelius, Senator, questus, *mole publicae viae ductuque aquarum labefactas aedis suas*, auxilium Patrum invocabat. resistentibus aerarii Praetoribus, subvenit Caesar, pretiumque aedium Aurelio tribuit, erogandae per honesta pecuniae cupiens: quam virtutem diu retinuit, cum ceteras exueret. Propertio Celeri, Praetorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies sestertium largitus est, satis comperito, paternas ei angustias esse. tentantis eadem alios probare caussam Senatui iussit, cupidine severitatis, in his etiam, quae rite faceret, acerbis. unde ceteri silentium et paupertatem confessioni et beneficio praeposuerunt.

LXXVI. Eodem anno continuis imbribus auctus

Tiberis plana urbis stagnaverat: relabentem secuta est aedificiorum et hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, *ut libri Sibyllini adirentur*. renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens. Sed remedium coërcendj fluminis Ateio Capitoni, et L. Arruntio mandatum. Achaïam ac Macedoniam, onera deprecantis, levare in praesens proconsulari imperio, tradique Caesari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris ac suo nomine obtulerat, Drusus praesedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens: quod vulgo formidolosum, et pater arguisse dicebatur. Cur abstinuerit spectaculo ipse, varie trahebant: alii taedio coetus, quidam tristitia ingenii, et metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non crediderim, ad ostentandam saevitiam, movendasque populi offensiones, concessam filio materiem: quamquam id quoque dictum est.

LXXVII. At theatri licentia, proximo priore anno coepta, gravius tum erupit, occisis non modo e plebe, sed militibus et centurione, vulnerato tribuno praetoriae cohortis, dum probra in magistratus et dissensionem vulgi prohibent. Actum de ea seditione apud Patres, dicebanturque sententiae, *ut Praetoribus ius virgarum in histriones esset*. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusque est Asinii Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis Senatui praebebat. valuit tamen intercessio, quia divus Augustus *immunes verberum histriones* quondam responderat, neque fas Tiberio, infringere dicta eius. De modo lucaris, et adversus lasciviam fautorum, multa decernuntur: ex quibz maxime insignia: *ne domos pantomimorum Senator introiret; ne egredientis in publicum equites Romani cingerent, aut alibi quam in theatro spectarentur; et spectantium immodestiam exsilio multandi potestas Praetoribus fieret*.

LXXVIII. Templum ut in colonia Tarraconensi strueretur Augusto, petentibus Hispanis permissum; datumque in omnes provincias exemplum. Centesimam rerum venalium, post bella civilia institutam, deprecante populo, edixit Tiberius, *militare aerarium eo subsidio niti: simul imparem oneri rem publicam, nisi vicesimo militiae anno veterani dimitterentur*: ita proximae seditionis male consulta, quibus sedecim stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum.

LXXIX. Actum deinde in Senatu ab Arruntio et Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina et lacus, per quos augescit. auditaque municipiorum et coloniarum legationes: orantibus Florentinis, *ne Clanis, solito alveo demotus, in amnem Arnun transferretur, idque ipsis perniciem adferret*. Congruentia his Interamnates disseruere: *pessum ituros fecundissimos Italiae campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos diductus, superstagnavisset*. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes: *quippe in adiacentia erupturum: optume rebus mortalium consuluisse naturam, quae sua ora fluminibus, suos cursus, utque originem, ita fines dederit: spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra et lucos et aras patriis amnibus dicaverint. quin ipsum Tiberim nolle, prorsus accolis fluviis orbatum, minore gloria fluere*. Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, sive superstitio valuit, ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat. Prorogatur Popaeo Sabino provincia Moesia, additis Achaia ac Macedonia.

LXXX. Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitae in iisdem exercitiis aut iurisdictionibus habere. Caussae variae traduntur: alii *taedio novae curae semel placita*

pro aeternis servavisse; quidam invidia, ne plures fruerentur. sunt qui existimant, ut calidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neque enim eminentis virtutes sectabatur, et rursum vitia oderat: ex optimis periculum sibi, a pessimis dedecus publicum metuebat. qua haesitatione postremo eo proventus est, ut mandaverit quibusdam provincias, quos egredi urbe non erat passurus.

LXXXI. De comitiis consularibus, quae tum primum, illo principe, ac deinceps fuere, vix quidquam firmare ausim: adeo diversa non modo apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modo, subtractis candidatorum nominibus, originem cuiusque et vitam et stipendia descripsit, ut, qui forent, intelligeretur: aliquando, ea quoque significatione subtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est. plerumque eos tantum apud se professos, disseruit, quorum nomina Consulibus edidisset: posse et alios profiteri, si gratiae aut meritis considerent. speciosa verbis, re inania, aut subdola; quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius servitium.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSV DIVI AVGVSTI
A N N A L I V M
LIBER SECVNDVS.

BREVIARIVM LIBRI.

CAP. 1. *Initia belli Parthici. Phraates, Vononis pater.* 2. *Vonones popularibus invisus.* 3. *Ab Artabano pulsus, ad Armenios profugus.* 4. *In Armenia mutatio regum.* 5. *Germanicus, invidia Tiberii revocatus, Germanos confestim aggredi parat.* 6. *Classis eius. Rhenus.* 7. *Irruptio in Cattos. Ara Drusi restituta.* 8. *Fossa Drusiana. Amisia. In rebelles Angrivarios animadversum.* 9. *Arminii cum fratre colloquium:* 10. *inde ira et iurgium.* 11. *Visurgim transeunt Romani. Batavorum discrimen Cariovalda caesus.* 12. *Germanicus militum animos explorat.* 13. *Transfugis praemium pronuntiatum a Germanis, mox castris Rom. adsultatum.* 14. *Germanici somnium. Eiusque* 15. *et Arminii orationes ad suos.* 16. *Locus pugnae, campus Idistavisus. Acierum instructio.* 17. *Faustum augurium. Fuga Germanorum et clades.* 18. *Tropaeum positum.* 19. *Quo dedecore accensa gens bellum resumit.* 20. *Acriter* 21. *Vincunt tandem Romani, quamquam*

ambiguo equitum proelio. 22. Monumentum et titulus rerum magnificus. 23. Milites classe reveci. 24. Ex tempestate calamitas et paene exitium. Recollecti naufragi. 25. Hac fortuna erectos denuo Germanos aggreditur Germanicus caeditque, simul aquilam Varianam recipit. 26. Tum rebus infectis advocatur a Tiberio. 27. Libo Drusus ab amio delatus. 28. Accusatus in Senatu, 29. quum patronos non reperiret, 30. nec tam sceleris quam vecordiae convinci posset, novo iure servos torqueri in suum caput vidit. 31. Iam frustra orato principe, Libo se ipse confecit. 32. In defunctum sententiae Senatorum. Astrologi et magi ex Italia pulsi. 33. Luxus publicus leviter coercitus, quem defendit Asinius. 34. Pisonis libertas, Vrgulaniae potentia. 35. De rebus proferendis certamen in Senatu. 36. Asinii sententia de Comitibus, a Tiberio reiecta. 37. Hortali, levamentum inopiae suae poscentis, orationem 38. aspere excipit Tiberius; tamen liberis eius nonnikil largitur. 39. Clementis servi facinus. Is Postumum Agrippam se mentitus, principi curam iniicit, sed 40. Sallustii Crispi dolo captus, occiditur. 41. Romae dedicantur nova opera.

Anno proximo triumphat Germanicus. 42. Archelaus rex Cappadocum, in Urbem accitus, perit. 43. Oriens turbatus committitur Germanico; Pisoni, feroci homini, Syria. 44. Drusus in Illyricum missus, Suevis contra Cheruscos auxilium petentibus. 45. Ita inter se discordes Germani accinguntur ad pugnam. Arminii ad suos oratio: 46. Maroboduus item ad suos. Atrox proelium. Maroboduus pro victo. 47. Terrae motus in Asia. Eo afflictos sublevat Tiberius; 48 in alios non minus liberalis. 49. Tempia quaedam dedicata. 50. Varilia maiestatis postulata. 51. De Praetore substituendo contentio. 52. Tacfarinatem et Mazippam bellum in Africa moventes fundit Camillus. Triumphalia ei decreta

53. *Germanici varia itinera.* 54. *Consult in re-
ditu Clarium Apollinem. Oraculi ratio.* 55. *Piso et
uxor Plancina Germanicum insectantur; etiam castra
corrumpunt.* 56. *Germanicus Armeniae regem, Cap-
padociae et Commagenae legatos imponit.* 57. *Piso-
nis insolentia in congressu, consilio, conviviiis.* 58. *Vo-
nones Syria demotus.*

59. *Germanicus Aegyptum petit, improbante Ti-
berio.* 60. *Canopus. Thebae priscoe.* 61. *Statua
Memnonis. Pyramides et alia.* 62. *Germanorum dis-
cordia, astu Drusi.* 63. *Maroboduus, vi Catualdae
pulsus, confugit ad Romanos. Eadem mox fortuna
Catualdae.* 64. *Rhescuporis, Cotye fratris filio op-
presso, Romanam divisionem egressus, illius partem
appetit;* 65. *ipsoque per fraudem comprehenso, uni-
versam Thraciam occupat.* 66. *Hinc vocatus ad
causam dicendam Cotyn occidit.* 67. *Romam per-
ductus et damnatus.* 68. *Vonones fugam tentat; at
deprehensus confoditur.* 69. *Germanicus aegrotat,
scelere, ut creditur, Pisonis,* 70. *cui amicitiam renun-
tiant veteri more.* 71. *Mandata familiaribus ultione,*
72. *datisque coniugi monitis, moritur.* 73. *Alexandro
M. comparatus et praelatus.* 74. *Sentius Syriae prae-
ficitur.* 75. *Agrippina properat in Urbem.* 76. *Pi-
soni, Germanici casu exsultanti, reditum in Syriam
dissuadet filius;* 77. *suadet contra Domitius Celer,*
78. *ac persuadet.* 79. *Piso vim parans in successorem
Sentium, obviam fit Agrippinae;* 80. *castellum occu-
pat: aciem struit: sed pellitur a Sentio;* 81. *tandem
tutum ei iter Romam conceditur.* 82. *Ibi magna ob
necem Germanici ira et luctus.* 83. *Honores viro de-
creti.* 84. *Livia Druso gemellos parit.* 85. *Scita in
Ibidinem mulierum. Pulsa sacra Aegyptia et Iudaica.*
86. *Capta Vestalis.* 87. *Frumento pretium constitu-
tum. Novos honores aversatur Tiberius.* 88. *Arminii
caedes et praeconium.*

Haec gesta annis quatuor,

COSS. T. STATILIO SISENNA TAURO, ET L. SCRIBONIO LIBONE. C. CAELIO RVFO, ET L. POMPONIO FLACCO. TIBERIO CAESARE AVG. III. ET GERMANICO CAESARE II. M. IVNIO SILANO, ET L. NORBANO FLACCO.

I. Sisenna Statilio Tauro, L. Libone Coss. mota Orientis regna provinciaeque Romanae, initio apud Parthos orto: qui petitum Roma acceptumque regem, quamvis gentis Arsacidarum, ut externum adspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus a Phraate. Nam Phraates, quamquam depulisset exercitus ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat, partemque prolis firmandae amicitiae miserat; haud perinde nostri metu, quam fidei popularium diffusus.

II. Post finem Phraatis et sequentium regum, ob internas caedes venere in Urbem legati a primoribus Parthis, qui Vononem, vetustissimum liberorum eius, accirent. Magnificum id sibi credidit Caesar, auxitque opibus. et accepere barbari laetantes, ut ferme ad nova imperia. Mox subit pudor, *degeneravisse Parthos: petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectum: iam inter provincias Romanas solum Arsacidarum haberi, darique. Vbi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium; si mancipium Caesaris, tot per annos servitutem perpassum, Parthis imperitet?* Accendebat dedignantes et ipse, diversus a maiorum institutis; raro venatu, segni equorum cura; quotiens per urbes incederet, lecticae gestamine fastuque erga patrias epulas. Inridebantur et Graeci comites, ac vilissima utensilium annulo clausa: sed prompti aditus, obvia comitas, igno-

tae Parthis virtutes, nova vitia; et quia ipsorum moribus aliena, perinde odium pravis et honestis.

III. Igitur Artabanus, Arsacidarum e sanguine, apud Dahas adultus, excitur, primoque congressu fusus, reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum et Romanas opes infida, ob scelus Antonii, qui Artavasden, regem Armeniorum, specie amicitiae in lectum, dein catenis oneratum, postremo interfecerat. Eius filius Artaxias, memoria patris nobis insensus, Arsacidarum vi seque regnumque tutatus est. occiso Artaxia per dolum propinquorum, datus a Caesare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis eius, quamquam sociatis, more externo, in matrimonium regnumque.

IV. Dein iussu Augusti impositus Artavasdes, et non sine clade nostra deiectus. Tum C. Caesar componendae Armeniae deligitur. Is Ariobarzanem, origine Medum, ob insignem corporis formam et praeclarum animum, volentibus Armeniis praefecit. Ariobarzane morte fortuita absumpto, stirpem eius haud toleravere: tentatoque feminae imperio, cui nomen Erato, eaque brevi pulsa, incerti solutique, et magis sine domino quam in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed ubi minitari Artabanus, et parum subsidii in Armeniis, vel, si nostra vi defenderetur, bellum adversus Parthos sumendum erat; rector Syriae, Creticus Silanus, excitum custodia circumdat, manente luxu et regio nomine. quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco redemus.

V. Ceterum Tiberio haud ingratum accidit, turbare res Orientis; ut ea specie Germanicum suetis legionibus abstraheret, novisque provinciis imposi

tum, dolo simul et casibus obiectaret. At ille, quanto aciora in eum studia militum, et aversa patruī voluntas, celerandae victoriae intentior, tractare proeliorum vias, et quae sibi tertium iam annum belligeranti saeva vel prospera evenissent: *Fundi Germanos acie et iustis locis: iuvare silvis, paludibus, brevi aestate et praematura hieme: suum militem haud perinde vulneribus, quam spatiis itinerum, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis: longum impedimentorum agmen opportunum ad insidias, defensantibus iniquum. at, si mare intretur, promptam ipsis possessionem, et hostibus ignotam: simul bellum maturius incipi, legionesque et commeatus pariter veli: integrum equitem equosque per ora et alveos fluminum media in Germania fore.*

VI. Igitur huc intendit: missis ad census Galliarum P. Vitellio et C. Antio, Silius et Anteius et Caecina fabricandae classi praeponuntur. Mille naves sufficere visae, properataeque: aliae breves, angusta puppi proraque, et lato utero, quo facilius fluctus tolerarent: quaedam planae carinis, ut sine noxa siderent: plures appositis utrimque gubernaculis, converso ut repente remigio hinc vel illinc adpellerent. multae pontibus stratae, super quas tormenta veherentur, simul aptae ferendis equis aut commeatui, velis habiles, citae remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batavorum, in quam convenirent, praedicta, ob faciles adpulsus, accipiendisque copiis et transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo continuus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur, servatque nomen et violentiam cursus, qua Germaniam praevehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior et placidior et adfluens; verso cognomento *Vahalem* accolae dicunt; mox id quoque vocabulum

mutat *Mosa* flumine, eiusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.

VII. Sed Caesar, dum adiguntur naves, Silium legatum cum expedita manu inruptionem in Cattos facere iubet: ipse audito, castellum Luppiae flumini adpositum obsideri, sex legiones eo duxit. Neque Silio ob subitos imbres aliud actum, quam ut modicam praedam, et Arpi, principis Cattorum, coniugem filiamque raperet: neque Caesari copiam pugnae obseSSores fecere, ad famam adventus eius dilapsi. tumulum tamen, nuper Varianis legionibus structum, et veterem aram Druso sitam disiecerant. restituit aram, honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit, tumulum iterare haud visum. et cuncta inter castellum Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita.

VIII. Iamque classis advenerat, cum, praemisso commeatu, et distributis in legiones ac socios navibus, fossam, cui *Drusianae* nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, *ut se, eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum iuvaret*; lacus inde et Oceanum usque ad Amisiam flumen secunda navigatione pervehitur. Classis Amisiae relicta, laevo amne; erratumque in eo, quod non subvexit; transposuit militem, dextras in terras iturum: ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidem ac legiones prima aestuaria, nondum adrescente unda, intrepidi transierunt: postremum auxiliorum agmen, Batavique in parte ea, dum insultant aquis, artemque nandi ostentant turbati, et quidam hausti sunt. Metanti castra Caesari Angrivariorum defectio a tergo nuntiatur: missus illico Stertinus cum equite et armatura levi, igne et caedibus perfidiam ultus est.

IX. Flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat. eius in ripa cum ceteris primoribus Armis

ius adstitit, quaesitoque, *an Caesar venisset?* postquam *adesse* responsum est, *ut liceret cum fratre conloqui*, oravit. Erat is in exercitu, cognomento Flavius, insignis fide, et amisso per vulnus oculo paucis ante annis, duce Tiberio. tum permissum; progressusque salutatur ab Arminio: qui, amotis stipendiarius, *ut sagittarii, nostra pro ripa dispositi, abscederent*, postulat; et postquam digressi, *unde ea deformitas oris?* interrogat fratrem. illo locum et proelium referente: *quodnam praemium receperisset?* exquiri. Flavius *aucta stipendia, torquem et coronam illaque militaria dona* memorat; inridente Arminio illa servitii pretia.

X. Exin diversi ordiuntur: hic *magnitudinem Romanam, opes Caesaris, et victis graves poenas; in delitionem venienti paratam clementiam; neque coniunem et filium eius hostiliter haberi*: ille *fas patriae, libertatem avitam, penetralis Germaniae deos, matrem precum sociam; ne propinquorum et adfinium, lenique gentis suae desertor et proditor quam Imperator esse mallet*. Paullatim inde ad iurgia prolapsi, quo minus pugnam consererent, ne flumine quidem interiecto cohibebantur, ni Stertinus adcurrrens, plenum irae, *armaque et equum* poscentem Flavium atinisset. cernebatur contra minitabundus Arminius, proeliumque denuntians. nam pleraque Latino sermone interiaciebat, ut qui Romanis in castris ductor popularium meruisset.

XI. Postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit. Caesar, nisi pontibus praesidiisque impositis, dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus, equitem vado tramittit. praefuere Stertinus, et e numero primipilarius Aemilius, distantibus locis invecti, ut hostem diducerent. qua celerius annis, Cariovalda, dux Batavorum, erupit: eum Cherusci, fugam simulantes, in planitiem saltibus

circumiectam traxere: dein coorti et undique effusi, trudent adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda, diu sustentata hostium saevitia, hortatus suos, ut ingruentes catervas globo frangerent; atque ipse in densissimos inrumpens, congestis telis, et suffosso equo, labitur, ac multi nobilium circa: ceteros vis sua aut equites, cum Stertinio Aemilioque subvenientes, periculo exeniere.

XII. Caesar, transgressus Visurgim, indicio per-fugae cognoscit, *delectum ab Arminio locum pugnae: convenisse et alias nationes in silvam Hereuli sacram, ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem.* habita indici fides; et cernebantur ignes: suggressique propius speculatores, *audiri fremitum equorum immensisque et inconditi agminis murmur, attulere.* Igitur, propinquo summae rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modq incorruptum foret, secum agitabat: *Tribunos et centuriones laeta saepius quam comperta nuntiare; libertorum servilia ingenia; amicis inesse adulationem; si concio vocetur, illic quoque, quae pauci incipiant, reliquos adstreperere. penitus noscendas mentes, cum secreti et incustoditi, inter militaris cibos, spem aut metum proferrent.*

XIII. Nocte coepta egressus augurali, per occulta et vigilibus ignara, comite uno, contactus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturque fama sui: cum hic *nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem, per seria, per iocos eundem animum, laudibus ferrent, reddendamque gratiam in acie, faterentur: simul, perfidos et ruptores pacis ultioni et gloriae mactandos.* Inter quae unus hostium, Latinae linguae sciens, acto ad vallum equo, voce magna, *coniuges et agros et stipendii in dies, donec bellaretur, sestertios centenos, s3*

quis transfugisset, Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: veniret dies, daretur pugna; sumpturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges: accipere omen, et matrimonia ac pecunias hostium praedaē destinare. Tertia ferme vigilia adsultatum est castris, sine coniectu teli, postquam crebras pro munimentis cohortes et nihil remissum sensere.

XIV. Nox eadem laetam Germanico quietem tulit: viditque se operatum, et sanguine sacro respersa praetexta, pulchriorem aliam manibus aviae Augustae accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, et, quae sapientia praevisa, aptaque imminenti pugnae, disserit: *Non campos nodo militi Romano ad proelium bonos, sed, si ratio idsit, silvas et saltus. nec enim immensa barbarorum scuta, enormis hastas, inter truncos arborum et enata humo virgulta perinde haberi, quam pila et gladios et laerentia corpori regmina. denserent ictus, ora muronibus quaererent: non loricam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro, nervove firmata, sed vininum textus, sed tenuis, fucatas colore, tabulas: primam utcumque aciem hastatam; ceteris praenusta aut brevia tela. iam corpus, ut visu torvum et ad brevem impetum validum, sic nulla vulnere patientia: sine pudore flagitii, sine cura ducum, abire, fugere: pavidos adversis, inter secunda non divini, non humani iuris memores. Si taedio viarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorem iam Albin, quam Rheum; neque bellum ultra: modo se, patris patruisque vestigia prementem, iisdem in terris victorem sisterent.*

XV. Orationem ducis secutus militum ardor: signumque pugnae datum. Nec Arminius aut ceteri Germanorum procures omittebant suos quisque testari: *Hos esse Romanos, Variani exercitus fugacissimos.*

mos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus terga, pars fluctibus et procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, adversis Diis obiciant, nulla boni spe: classem quippe et avia Oceani quaesita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed, ubi miscuerint manus, inane victis ventorum remorumve subsidium. meminissent modo avaritiae, crudelitatis, superbiae: aliud sibi reliquum, quam tenere libertatem, aut mori ante servitium?

XVI. Sic accensos et proelium poscentes in campum, cui *Idistaviso* nomen, deducunt. Is medius inter Visurgim et colles, ut ripae fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inaequaliter sinuatur. pone tergum insurgebat silva, editis in altum ramis, et pura humo inter arborum truncos. Campum et prima silvarum barbara acies tenuit: soli Cherusci iuga insedere, ut proeliantibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit: auxiliares Galli Germanique in fronte: post quos pedites sagittarii: dein quatuor legiones, et cum duabus praetoriis cohortibus ac delecto equite Caesar: exin totidem aliae legiones et levis armatura, cum equite sagittario, ceteraeque sociorum cohortes. Intentus paratusque miles, ut ordo agminis in aciem adisteret.

XVII. Visis Cheruscorum catervis, quae per ferociam proruperant, validissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaque invadere iubet, ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquilae, petere silvas et intrare visae, Imperatorem advertere. exclamat, *Irent, sequerentur Romanas aves, propria legionum Numina*. simul pedestris acies infertur, et praemissus eques postremos ac latera inpulit: mirumque dictu, duo hostium agmina, diversa fuga, qui

silvam tenuerant, in aperta; qui campis adstiterant, in silvam ruebant. medii inter hos Cherusci collibus detrudebantur: inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere sustentabat pugnam: incubueratque sagittariis, illa rupturus, ni Raetorum Vindelicorumque et Gallicae cohortes signa obiecissent. nisu tamen corporis et impetu equi pervasit, oblitus faciem suo cruore, ne nosceretur. quidam, *agnitum a Chaucis, inter auxilia Romana agentibus, emissumque tradiderunt*. Virtus seu fraus eadem Inguiomero effugium dedit: ceteri passim trucidati. et plerosque, tranare Visurgim conantes, iniecta tela, aut vis fluminis, postremo moles ruentium et incidentes ripae operuere. quidam turpi fuga in summa arborum nisi, ramisque se occultantes, admotis sagittariis, per ludibrium figebantur: alios prorutae arbores adflixere. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit.

XVIII. Quinta ab hora diei ad noctem caesi hostes decem millia passuum cadaveribus atque armis opplevere; repertis inter spolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio eventu, portaverant. Miles in loco proelii Tiberium Imperatorem salutavit, struxitque aggerem, et in modum tropaeorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, inposuit.

XIX. Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quam ea species, dolore et ira adfecit. qui modo abire sedibus trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, iuventus, senes agmen Romanum repente incursant, turbant. postremo deligunt locum, flumine et silvis clausum, arta intus planitie et humida: silvas quoque profunda palus ambibat, nisi quod latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quo a Cheruscis dirimerentur. hic pedes adstitit: equitem propinquis lucis texere, ut ingressis silvam legionibus a tergo foret.

XX. Nihil ex his Caesari incognitum: consilia, locos, prompta, occulta noverat, astusque hostium in perniciem ipsis vertebat. Seio Tuberoni Legato tradit equitem campumque: peditum aciem ita instruxit, ut pars aequo in silvam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur: quod arduum, sibi, cetera Legatis permisit. quibus plana evenerant, facile inrupere: quis impugnandus agger, ut si murum succederent, gravibus superne ictibus conflictabantur. Sensit dux inparem cominus pugnam, remotisque paullum legionibus, funditores libratoresque excutere tela et proturbare hostem iubet. missae e tormentis hastae, quantoque conspicui magis propugnatores, tanto pluribus vulneribus deiecti. Primus Caesar cum Praetoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in sylvas: conlato illic gradu certatum. hostem a tergo palus, Romanos flumen aut montes claudabant: utrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria.

XXI. Nec minor Germanis animus; sed genere pugnae et armorum superabantur: cum ingens multitudo artis locis praelongas hastas non protenderet, non colligeret, neque adsultibus et velocitate corporum uteretur, coacta stabile ad proelium: contra miles, cui scutum pectori adpressum, et insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque strage hostium aperiret: inprompto iam Arminio, ob continua pericula, sive illum recens acceptum vulnus tardaverat. Quin et Inguiomerum, tota volitantem acie, fortuna magis, quam virtus, deserebat. et Germanicus, quo magis agnosceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque, *insisterent caedibus: nil opus captivis, solam internecionem gentis finem bello fore.* Iamque sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris: ceterae ad noctem cruore hostium satiatæ sunt. equites ambigue certavere.

XXII. Laudatis pro concione victoribus, Caesar congeriem armorum struxit, superbo cum titulo: DEBELLATIS INTER RHENV ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CAESARIS EA MONIMENTA MARTI ET IOVI ET AVGVSTO SACRAVISSE. de se nihil addit, metu invidiae, an ratus, conscientiam facti satis esse. Mox bellum in Angrivarios Stertinio mandat, ni deditionem properavissent. atque illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium acceperunt.

XXIII. Sed, aestate iam adulta, legionum aliae itinere terrestri in hibernacula remissae: plures Caesar classi inpositas per flumen Amisiam Oceano inexit. Ac primo placidum aequor mille navium remis strepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effusa grando, simul variis undique procellis incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesque pavidus, et casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestive iuvat, officia prudentium corrumpebat. Omne dehinc caelum et mare omne in austrum cessit, qui tumidis Germaniae terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, et rigore vicini septemtrionis horridior, rapuit disiecitque naves in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptis vel per occulta rada infestas. quibus paullum aegreque vitatis, postquam mutabat aestus, eodemque, quo ventus, ferebat; non adhaerere ancoris, non exhaurire inrumpentis undas poterant: equi, iumenta, sarcinae, etiam arma praecipitantur, quo levarentur alvei, manantes per latera, et fluctu superurgente.

XXIV. Quanto violentior cetero mari Oceanus, et truculentia caeli praestat Germania, tantum illa clades novitate et magnitudine excessit, hostilibus circum litoribus, aut ita vasto et profundo, ut credatur novissimum ac sine terris, mare. pars navium haustae sunt; plures apud insulas longius sitas cie-

ctae: milesque, nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum, eodem elisa, toleraverant. sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesque apud scopulos et prominentis oras, cum *se tanti exitii reum* clamitaret, vix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente aestu et secundante vento claudae naves raro remigio, aut intentis vestibus, et quaedam a validioribus tractae, revertere: quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas. collecti ea cura plerique: multos Angriarii nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere: quidam in Britanniam rapti, et remissi a regulis. Vt quis ex longinquo venerat, *miracula* narrabant, *vim turbinum, et inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum et belluarum formas; visa, sive ex metu credita.*

XXV. Sed fama classis amissae, ut Germanos ad spem belli, ita Caesarem ad coercendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat: ipse maioribus copiis Marsos inrumpit: quorum dux Maloendus, nuper in deditionem acceptus, *propinquo luco defossam Varianae legionis aquilam modico praesidio servari*, indicat. Missa extemplo manus, quae hostem a fronte eliceret; alii, qui, terga circumgressi, recluderent humum: et utrisque adfuit fortuna. eo promptior Caesar pergit introrsus, populatur, excindit non ausum congredi hostem, aut, sicubi restiterat, statim pulsum; nec unquam magis, ut ex captivis cognitum est, paventem. Quippe *invictos, et nullis casibus superabiles Romanos praedicabant, qui perditâ classe, amissis armis, post constrata equorum virorumque corporibus litora, eadem virtute, pari ferocia, et veluti aucti numero inrupissent.*

XXVI. Reductus inde in hiberna miles, laetus

animi, quod adversa maris expeditione prospera per-
 savisset. addidit munificentiam Caesar, quantum
 quis damni professus erat, exsolvendo. Nec dubium
 habebatur, labare hostes, petendaeque pacis consilia
 sumere, et, si proxima aestas adiiceretur, posse bel-
 lum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat,
*rediret ad decretum triumphum: satis iam eventum,
 satis casuum: prospera illi et magna proelia: eorum
 quoque meminisset, quae venti et fluctus, nulla ducis
 culpa, gravia tamen et saeva damna intulissent. se no-
 vies a D. Augusto in Germaniam missum plura consi-
 lio, quam vi perfecisse. sic Sugambros in deditionem
 acceptos: sic Suevos Regemque Maroboduum pace ob-
 strictum. posse et Cheruscos, ceterasque rebellium
 gentes, quando Romanae ultioni consultum esset, in-
 ternis discordiis relinqui.* Precante Germanico an-
 num efficiendis coeptis, acrius modestiam eius adgre-
 ditur, alterum consulatum offerendo, cuius munia
 praesens obiret. simul adnectebat, *si foret adhuc bel-
 landum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriae,
 cui, nullo tum alio hoste, non nisi apud Germanias ad-
 equi nomen imperatorium, et deportare lauream
 osset.* Haud cunctatus est ultra Germanicus, quam-
 uam fingi ea, seque per invidiam parto iam decori
 strahi intelligeret.

XXVII. Sub idem tempus e familia Scriboniorum
 Drusus defertur, moliri res novas. Eius nego-
 citium, ordinem, finem curatius disseram; quia
 primum reperta sunt, quae per tot annos rem
 l. exedere. Firmius Catus, senator, ex intima
 amicicia, iuvenem inprovidum et facilem ina-
 , ad Chaldaeorum promissa, Magorum sacra,
 iorum etiam interpretes inpulit: dum *proavum
 eum, amitam Scriboniam, quae quondam Au-
 coniunx fuerat, consobrinos Caesares, plenam
 ribus domum ostentat: hortaturque ad luxum*
 TVS I. E

et aes alienum, socius libidinum et necessitatum, quo pluribus indiciis inligaret.

XXVIII. Vt satis testium, et, qui servi eadem noscerent, reperit, aditum ad Principem postulat, demonstrato crimine et reo, per Flaccum Vescularium, equitem Romanum, cui propior cum Tiberio usus erat. Caesar indicium haud adspernatus, congressus abnuit: *posse enim, eodem Flacco internuntio, sermones commeari*. Atque interim Libonem ornat praetura, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeo iram condiderat) cunctaque eius dicta factaque, cum prohibere posset, scire malebat: donec Iunius quidam, tentatus, ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit. celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, avidumque fama: malae. Statim corripitreum, adit Consules, Senatus cognitionem poscit: et vocantur Patres, addito, *consultandum super re magna et atroci*.

XXIX. Libo interim, veste mutata, cum primoribus feminis circumire domos, orare adfines, vocem adversum pericula poscere, abnuentibus cunctis, cum diversa praetenderent, eadem formidine. die senatus, metu et aegritudine fessus, sive; ut tradidere quidam, simulato morbo, lectica delatus ad fores curiae, innisusque fratri, et manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox libellos et auctores recitat Caesar, ita moderans, ne lenire, neve asperare crimina videretur.

XXX. Accesserant, praeter Trionem et Catum accusatores, Fonteius Agrippa et C. Vibius, certabantque, cui ius perorandi in reum daretur: donec Vibius, quia nec ipsi inter se concederent, et Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturum professus, protulit libellos, recordes adeo, ut consultaverit Libo, *an habiturus foret opes, quis viam*

Appiam Brundisium usque pecunia operiret. inerant et alia huiuscemodi, stolidi, vana: si mollius acciperes, miseranda. Vni tamen libello manu Libonis nominibus Caesarum aut senatorum additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, agnoscentes servos per tormenta interrogari placuit. Et, quia veteri Senatusconsulto quaestio in caput domini prohibebatur, callidus et novi iuris repertor, Tiberius, mancipari singulos actori publico iubet: scilicet, ut in Libonem ex servis, salvo Senatusconsulto, quaereretur. Ob quae posterum diem reus petivit. domumque digressus, extremas preces P. Quirino propinquo suo ad Principem mandavit. Responsum est, *ut Senatum rogaret.*

XXXI. Cingebatur interim milite domus, strepabant etiam in vestibulo, ut audiri, ut adspici possent: cum Libo, ipsis, quas in novissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatas, vocare percussorem, prensare servorum dextras, inserere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiant, evertentibus adpositum mensa lumen, feralibus iam sibi tenebris, duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis adcurrere liberti: et, caede visa, miles abstetit. Accusatio tamen apud Patres adseveratione eadem peracta, iuravitque Tiberius, *petiturum se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem propetasset.*

XXXII. Bona inter accusatores dividuntur: et Praeturae extra ordinem datae his, qui senatorii ordinis erant. Tunc Cotta Messalinus, *ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur*, censuit: Cn. Lentulus, *ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret: supplicationum dies* Pomponii Flacci sententia constituti. *donis Iovi, Marti, Concordiae, utque iduum Septembrium dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur*, L. P. et Gallus Asinius, et Pa-

pius Mutilus, et L. Apronius decrevere: quorum auctoritates adulationesque retuli, ut sciretur, vetus id in re publ. malum. Facta et de mathematicis magisque Italia pellendis Senatus consulta: quorum e numero L. Pituanus saxo deiectus est: in P. Marcium Consules, extra portam Exquilinam, cum classicum canere iussissent, more prisco advertere.

XXXIII. Proximo Senatus die multa in luxum civitatis dicta a Q. Haterio, consulari, Octavio Frontone, Praetura functo: decretumque, *ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent: ne vestis serica viros foedaret.* Excessit Fronto, ac postulavit modum argenti, suppellectili, familiae. Erat quippe adhuc frequens senatoribus, si quid e re publ. crederent, loco sententiae promere. Contra Gallus Asinius diseruit: *Aucti imperii adolevisse etiam privatas opes; idque non novum, sed e vetustissimis moribus. aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam; et cuncta ad rem publ. referri: qua tenui, angustas civium domos; postquam eo magnificentiae venerit, gliscere singulos. neque in familia et argento, quaeque ad usum parentur, nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortuna possidentis. distinctos Senatus et Equitum census, non, quia diversi natura, sed ut locis, ordinibus, dignationibus antissent, taliaque ad requiem animi, aut salubritatem corporum parentur. nisi forte clarissimo cuique plures curas, maiora pericula subeunda; delenimentis curarum et periculorum carendum esse.* Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorum et similitudo audientium dedit. Adiecerat et Tiberius, *non id tempus censurae: nec, si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.*

XXXIV. Inter quae L. Piso ambitum fori, corrupta iudicia, saevitiam oratorum, accusationes mini-

tantium increpans, abire se et cedere urbe, victurum in aliquo abdito et longinquo rure, testabatur: simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, et, quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoque eius inpulit, ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocata in ius Vrgulania, quam supra leges amicitia Augustae extulerat. nec aut Vrgulania obtemperavit, in domum Caesaris, spreto Pisone, vecta; aut ille abstinit, quamquam Augusta se violari et imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus, ut, se iturum ad Praetoris tribunal, adfuturum Vrgulaniae, diceret, processit palatio, procul sequi iussis militibus. spectabatur, occursante populo, compositus ore, et sermonibus variis tempus atque iter ducens: donec, propinquis Pisonem frustra coërcentibus, deferri Augusta pecuniam, quae petebatur, iuberet. Isque finis rei; ex qua neque Piso inglorius, et Caesar maiore fama fuit. Ceterum Vrgulaniae potentia adeo nimia civitati erat, ut testis in caussa quadam, quae apud Senatum tractabatur, venire dedignaretur: missus est Praetor, qui domi interrogaret: cum, virgines Vestales in foro et iudicio audiri, quotiens testimonium dicerent, vetus mos fuerit.

XXXV. Res eo anno prolatas haud referrem, nisi pretium foret, Cn. Pisonis et Asinii Galli super eo negotio diversas sententias noscere. Piso, quamquam afuturum se dixerat Caesar, ob id magis agendum, censebat, et, absente Principe, Senatum et Equites posse sua munia sustinere, decorum rei publ. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso praeceperat, nihil satis inlustre, aut ex dignitate Populi Romani, nisi coram et sub oculis Caesaris: eoque conventum Italiae et adfluentis provincias praesentiae eius servanda, dicebat. Audiente haec Tiberio ac silente,

magnis utrinque contentionibus acta: sed res dilatae.

XXXVI. Et certamen Gallo adversus Caesarem exortum est. nam censuit, *in quinquennium magistratum comitia habenda: utque legionum Legati, qui ante praeturam ea militia fungebantur, iam tum Praetores destinarentur: Princeps duodecim candidatos in annos singulos nominaret.* Haud dubium erat, eam sententiam altius penetrare, et arcana imperii tentari. Tiberius tamen, quasi augeretur potestas eius, disseruit: *Grave moderationi suae, tot eligere, tot differre. vix per singulos annos offensiones vitari, quamvis repulsam propinqua spes soletur: quantum odii fore ab his, qui ultra quinquennium proiciantur. unde prospici posse, quae cuique tam longo temporis spatio mens, domus, fortuna? superbire homines etiam annua designatione: quid? si honorem per quinquennium agitent? quinquuplicari prorsus magistratus, subverti leges, quae sua spatia exercendae candidatorum industriae quaerendisque aut potiundis honoribus statuerint.*

XXXVII. Favorabili in speciem oratione vim imperii tenuit. Censusque quorundam senatorum iuvit. quo magis mirum fuit, quod preces M. Hortali, nobilis juvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii, inlectus a D. Augusto liberalitate decies sestertii, ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia exstingueretur. Igitur, quatuor filiis ante limen curiae adstantibus, loco sententiae, quum in palatio Senatus haberetur, modo Hortensii inter oratores sitam imaginem, modo Augusti intuens, ad hunc modum coepit: *Patres conscripti, hos, quorum numerum et pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia Princeps monebat: simul maiores mei meruerant, ut posteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque*

eloquentiam, gentile domus nostrae bonum, varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meae nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. iussus ab Imperatore, uxorem duxi. En stirps et progenies tot Consulum, tot Dictatorum! nec ad invidiam ista, sed conciliandae misericordiae, refero. adsequentur, florentes te, Caesar, quos dederis, honores: interim Q. Hortensii pronepotes, D. Augusti alumnos, ab inopia defende.

XXXVIII. Inclinator Senatus incitamentum Tiberio fuit, quo promptius adversaretur, his ferme verbis usus: *Si quantum pauperum est venire huc, et liberis suis petere pecunias coeperint, singuli numquam exsatiabuntur, res publ. deficiet. nec sane ideo a maioribus concessum est, egredi aliquando relationem, et, quod in commune conducatur, loco sententiae proferre, ut privata negotia, res familiares nostras hic augeamus, cum invidia Senatus et Principum, sive indulserint largitionem, sive abnuerint. non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio, intempestiva quidem et improvisa, cum aliis de rebus convenerint Patres, consurgere, et numero atque aetate liberum suorum urgere modestiam Senatus, eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere aerarium: quod, si ambitione exhausimus, per scelera supplendum erit. Dedit tibi, Hortale, D. Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege, ut semper daretur. languescet aliqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus aut spes; et securi omnes aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves. Haec atque talia, quamquam cum adsensu audita ab his, quibus omnia Principum, honesta atque inhonesta, laudare mos est, plures per silentium aut occultum murmur exceperunt. sensitque Tiberius. et, cum paulum reticuisset, Hortalo se respondisse ait: ceterum, si Patribus videretur, daturum liberis eius ducena se*

stertia singulis, qui sexus virilis essent. Egere alii grates; siluit Hortalus, pavore, an avitae nobilitatis, etiam inter angustias fortunae, retinens. neque miseratus est posthac Tiberius, quamvis domus Hortensii pudendam ad inopiam delaberetur.

XXXIX. Eodem anno, mancipii unius audacia, ni mature subventum foret, discordiis armisque civilibus rem publ. perculisset. Postumi Agrippae servus, nomine *Clemens*, comperto fine Augusti, pergere in insulam Planasiam, et fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non servili animo concepit. ausa eius impedivit tarditas onerariae navis: atque interim patrata caede, ad maiora et magis praecipitia conversus, furatur cineres, vectusque Cosam, Etruriae promontorium, ignotis locis sese abdit, donec crinem barbamque promitteret. nam aetate et forma haud dissimili in dominum erat. Tum, per idoneos et secreti eius socios, crebrescit *vivere Agrippam*, occultis primum sermonibus, ut vetita solent, mox vago rumore apud imperitissimi cuiusque promptas aures, aut rursum apud turbidos, eoque nova cupientes. atque ipse adire municipia obscuro diei, neque propalam adspici, neque diutius iisdem locis. sed, quia veritas visu et mora, falsa festinatione et incertis valescunt, relinquebat famam aut praeveniebat.

XI. Vulgabatur interim per Italiam, *servatum munere Deum Agrippam*: credebatur Romae: iamque Ostiam invectum multitudo ingens, iam in urbe clandestini coetus celebrabant: cum Tiberium anceps cura distrahere, vine militum servum suum coereret, an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret. modo nihil spernendum, modo non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus, reputabat. postremo dat negotium Sallustio Crispo: ille e clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) deligit, at-

que hortatur, simulata conscientia adeant, offerant pecuniam, fidem atque pericula polliceantur. Exsequuntur ut iussum erat. dein speculati noctem incustoditam, accepta idonea manu, vinctum, clauso ore, in palatium traxere. percunctanti Tiberio, *Quomodo Agrippa factus esset?* respondisse fertur, *Quomodo tu Caesar.* Vt ederet socios, subigi non potuit. nec Tiberius poenam eius palam ausus, in secreta palatii parte interfici iussit, corpusque clam auferri. et, quamquam multi e domo Principis, equitesque ac senatores, sustentasse opibus, iuvisse consiliis dicerentur, haud quaesitum.

XLI. Fine anni arcus, propter aedem Saturni, ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberii; et aedes Fortis Fortunae Tiberim iuxta in hortis, quos Caesar Dictator Populo Rom. legaverat; sacrarium genti Iuliae, effigiesque D. Augusto apud Bovillas, dicantur. C. Caecilio, L. Pomponio coss. Germanicus Caesar A. D. VII. Kal. Iunias triumphavit de Cheruscis Cattisque, et Angrivariis, quaeque aliae nationes usque ad Albim colunt: vecta spolia, captivi, simulacra montium, fluminum, proeliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuitum visus eximia ipsius species, currusque quinque liberis onustus, sed suberat occulta formido reputantibus, *haud prosperum in Druso, patre eius, favorem vulgi: avunculum eiusdem, Marcellum, flagrantibus plebis studiis intra iuventam ereptum: breves et infaustos Populi Romani amores.*

XLII. Ceterum Tiberius, nomine Germanici, trecentos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam Consulatu eius destinavit. nec ideo sinceræ caritatis fidem adsecutus, amoliri iuvenem specie honoris statuit, struxitque caussas, aut forte oblatas adripuit. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia

bat, ni Inguiomerus cum manu clientium ad Maroboduum perfugisset; non aliam ob causam, quam quia fratris filio iuveni patruus senex parere dedignabatur. Diriguntur acies, pari utrimque spe, nec, ut olim apud Germanos, vagis incursibus, aut disiectas per catervas: quippe, longa adversum nos militia, insueverant sequi signa, subsidiis firmari, dieta Imperatorum accipere. At tunc Arminius, equo conlustrans euncta, ut quosque advectus erat, *Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc et tela Romanis derepta in manibus multorum*, ostentabat: contra fugacem Maroboduum adpellans, *proeliorum expertem, Hercyniæ latebris defensum, ac mox per dona et legationes petivisse foedus; proditorem patriæ, satellitem Caesaris, haud minus infensis animis exturbandum, quam Varum Quinctilium interfece- rint. meminissent modo tot proeliorum; quorum eventu, et ad postremum eiectis Romanis, satis probatum, penes utros summa belli fuerit.*

XLVI. Neque Maroboduus iactantia sui, aut probris in hostem abstinebat: sed Inguiomerum tenens, *Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta, quæ prospere ceciderint, testabatur: recordem Arminium, et rerum nescium, alienam gloriam in se trahere, quoniam tres vacuas legiones, et ducem fraudis ignarum, perfidia deceperit, magna cum clade Germaniæ et ignominia sua; cum coniunx, cum filius eius servitium adhuc tolerent. At se, duodecim legionibus petiitum, duce Tiberio, inlibatam Germanorum gloriam servavisse. mox conditionibus æquis discessum: neque poenitere, quod ipsorum in manu sit, integrum adversum Romanos bellum, an pacem incruentam malint.* His vocibus instinctos exercitus propriæ quoque causæ stimulabant; cum a Cheruscis Langobardisque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; et contra, augendæ dominationi cer-

taretur. Non alias maiore mole concursus, neque ambiguo magis eventu, fuis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit: et transfugiis paullatim nudatus, in Marcomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium, oraturos auxilia. Responsum est, *non iure eum adversus Cheruscos arma Romana invocare, qui pugnantis in eundem hostem Romanos nulla ope iuvisset.* Missus tamen Drusus, ut retulimus, pacis firmator.

XLVII. Eodem anno duodecim celebres Asiae urbes conlapsae nocturno motu terrae: quo improvisior graviorque pestis fuit. neque solitum in tali casu effugium subveniebat, in aperta prorumpendi, quia ductis terris hauriebantur. *Sedisae immensos montes: visa in arduo, quae plana fuerint: effulsisse inter ruinam ignis,* memorant. Asperrima in Sardonias lues plurimum in eosdem misericordiae traxit. nam centies sestertium pollicitus Caesar, et, quantum aërio aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes a Sipylo proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Aegeatas, Apollonidenses, quique Mosteni ac Macedones Hyrcani vocantur, et Hierocaesaream, Myrinam, Cymen, Tmolium, levari idem in tempus tributis, mittique ex Senatu placuit, qui praesentia spectaret refoveretque. delectus est M. Aletus et Praetorius, ne, Consulari obtinente Asiam, aemulatio inter pares et ex eo impedimentum ori retur.

XLVIII. Magnificam in publicum largitionem auxit Caesar haud minus grata liberalitate, quod bona Aemiliae Musae, locupletis intestatae, petita in fiscum, Aemilio Lepido, cuius e domo videbatur, et Patulei divitis equitis Romani hereditatem, quam ipse heres in parte legeretur, tradidit M. Servilio, quem prioribus, neque suspectis, tabulis scri-

fuerat. Atque hic, quem memoramus, bellorum expers habebatur. eo pronior Tiberius res gestas apud Senatum celebravit: et decrevere Patres triumphalia insignia: quod Camillo, ob modestiam vitae, impune fuit.

LIII. Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum Consules habuit. sed eum honorem Germanicus iniit apud urbem Achaiae Nicopolim, quo venerat per Illyricam oram, viso fratre Druso, in Dalmatia agente, Hadriatici ac mox Ionii maris adversam navigationem perpessus. igitur paucos dies insumpsit reficiendae classi: simul sinus, Actiaca victoria inclytos, et sacratas ab Augusto manubias castraque Antonii, cum recordatione maiorum suorum adiit. namque ei, ut memoravi, avunculus Augustus, avus Antonius erant, magnaue illic imago tristium laetorumque. Hinc ventum Athenas, foederique sociae et vetustae urbis datum, ut uno lictore uteretur. Exceperere Graeci quaesitissimis honoribus, vetera suorum facta dictaque praeferentes, quo plus dignationis adulatio haberet.

LIV. Petita inde Euboea, tramisit Lesbum: ubi Agrippina novissimo partu Iuliam edidit. tum extrema Asiae, Perinthumque ac Byzantium, Thracias urbes, mox Propontidis angustias et os Ponticum intrat; cupidine veteres locos et fama celebratos noscendi; pariterque provincias, internis certaminibus aut magistratuum iniuriis fessas, refovebat. atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, obvii aquilones depulere. Igitur ab Ilio, quaeque ibi varietate fortunae et nostri origine veneranda, relegit Asiam, adpellitque Colophona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non femina illic, ut apud Delphos, sed certis e familiis, et ferme Mileto accitus, sacerdos numerum modo consultantium et nomina

audit: tum in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumque litterarum et carminum, edit responsa versibus compositis super rebus, quas quis mente concepit. et ferebatur, Germanico per ambages, ut mos oraculis, *maturum exitium* cecinisse.

LV. At Cn. Piso, quo properantius destinata inciperet, civitatem Atheniensium, turbido incessu exterritam, oratione saeva increpat, oblique Germanicum perstringens, *quod, contra decus Romani nominis, non Athenienses, tot cladibus extinctos, sed convulsiem illam nationum, comitate nimia coluisset. hos enim esse Mithridatis adversus Sullam, Antonii adversus D. Augustum socios.* etiam vetera obiectabat, quae in Macedones inprosperare, violenter in suos fecissent: offensus urbi propria quoque ira; quia Theophilum quemdam, Areo iudicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin navigatione celeri per Cycladas, et compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nescium, quibus insectationibus petitus foret: sed tanta mansuetudine agebat, ut, cum orta tempestas raperet in abrupta, possetque interitus inimici ad casum referri, miserit triremis, quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piso, et vix diei moram perpessus, linquit Germanicum praevenitque. et, postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium iuvando, cum veteres Centuriones, severos Tribunos, demoveret, locaque eorum clientibus suis vel deterrimo cuique adtribueret, desidia in castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros militem sineret, eo usque corruptionis profectus est, ut sermone vulgi *parens legionum* haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat; sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in

Germanicum contumelias iacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quod, *haud invito Imperatore ea fieri*, occultus rumor incebat.

LVI. Nota haec Germanico; sed praeverti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus hominum ingeniis et situ terrarum, quo, nostris provinciis late praetenta, penitus ad Medos porrigitur; maximisque imperiis interiecti, et saepius discordes sunt, adversus Romanos odio et in Parthum invidia. Regem illa tempestate non habebant, amoto Vonone: sed favor nationis inclinabat in Zenonem, Polemonis Regis Pontici filium, quod is prima ab infantia, instituta et cultum Armeniorum aemulatus, venatu, epulis et quae alia barbari celebrant, proceres plebemque iuxta devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata, adprobantibus nobilibus, circumfusa multitudine, insigne regium capiti eius imposuit. ceteri venerantes Regem, *Artaxiam* consalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces, in formam provinciae redacti, Q. Veranium Legatum acceperere: et quaedam ex regiis tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium speraretur. Commagenis Q. Servaeus praeponitur, tum primum ad ius Praetoris translatis.

LVII. Cunctaque socialia prospere composita non ideo laetum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui, iussus partem legionum ipse aut per filium in Armeniam ducere, utrumque neglexerat. Cyrridemum, apud hiberna decumae legionis, convenire, firmato vultu, Piso adversus metum, Germanicus, ne minari crederetur: et erat, ut retuli, clementior. sed amici, accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque et Plancinam et filios variis modis criminari. postremo, paulum miliarium adhibitis, sermo coeptus a Caesare,

qualem ira et dissimulatio gignit: responsum a Pisoni precibus contumacibus, discesseruntque apertis odiis. postque rarus in tribunali Caesaris Piso, et, si quando adsideret, atrox ac dissentire manifestus. vox quoque eius audita est in convivio, cum apud Regem Nabataeorum coronae aureae magno pondere Caesari et Agrippinae, leves Pisoni et ceteris offerrentur: *Principis Romani, non Parthi Regis filia, eas epulas dari*: abiecitque simul coronam, et multa in luxum addidit, quae Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.

LVIII. Inter quae ab Rege Parthorum Artabano legati venire. miserat *amicitiam ac foedus* memoraturos, et *cupere renovari dextras, daturumque honori Germanici, ut ripam Euphratis accederet: petere interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret*. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque magnifice; de adventu Regis et cultu sui, cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompeiopolim, Ciliciae maritimam urbem, amotus est. datum id non modo precibus Artabani, sed contumeliae Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia et dona, quibus Plancinam deflexerat.

LIX. M. Silano, L. Norbano coss. Germanicus Aegyptum proficiscitur, cognoscendae antiquitatis. sed cura provinciae praetendebatur: levavitque apertis horreis pretia frugum: multaue in vulgus grata usurpavit: sine milite incedere, pedibus intectis et pari cum Graecis amictu, P. Scipionis aemulatione; quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Poenorum bello, accepimus. Tiberius, cultu habituque eius lenibus verbis perstricto, acerrime increpuit, quod, contra instituta Augusti, non sponte Principis, Alexandriam introisset. nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi per-

missu, ingredi senatoribus, aut equitibus Romanis inlustribus, seposuit Aegyptum: ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam claustraque terrae ac maris, quamvis levi praesidio adversum ingentes exercitus, insediasset.

LX. Sed Germanicus, nondum comperto, professionem eam incusari, Nilo subvehebatur, orsus oppido a Canopo. Condidere id Spartani, ob sepultum illic rectorem navis, Canopum; qua tempestate Menelaus, Graeciam repetens, diversum ad mare terramque Libyam deiectus. Inde proximum amnis os, dicatum Herculi, quem indigenae ortum apud se, et antiquissimum perhibent, eosque, qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adscitos: mox visit veterum Thebarum magna vestigia. et manebant structis molibus litterarum Aegyptiae, priorem opulentiam complexae: iussusque e senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat, *habitasse quondam septingenta millia aetate militari: atque eo cum exercitu Regem Rhamsen Libya, Aethiopia, Medisque et Persis et Bactriano ac Scythia potitum; quasque terras Syri Armenique et contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare, imperio tenuisse.* legebantur et indicta gentibus tributa, pondus argenti et auri, numerus armorum equorumque, et dona templis, ebur, atque odores, quasque copias frumenti et omnium utensilium quaeque natio penderet, haud minus magnifica, quam nunc vi Parthorum aut potentia Romana iubentur.

LXI. Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum. quorum praecipua fuere Memnonis saxea effigies, ubi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens: disiectasque inter et vix pervias arenas, instar montium eductae Pyramides, certamine et opibus Regum: lacusque effossa humo: superfluentis aquae specula: atque alibi angustiae et profunda

altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperii; quod nunc rubrum ad mare patescit.

LXII. Dum ea aestas Germanico plures per provincias transigitur, haud leve decus Drusus quaesivit, inciciens Germanos ad discordias; utque fracto iam Maroboduo usque in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis iuvenis, nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, et tunc, dubiis rébus eius, ultionem ausus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem, inrumpit regiam castellumque iuxta situm. veteres illic Suevorum praedae, et nostris e provinciis lixae ac negotiatores reperti; quos ius commercii, dein cupido augendi pecuniam, postremum oblivio patriae suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit.

LXIII. Maroboduo undique deserto non aliud subsidium, quam misericordia Caesaris, fuit. transgressus Danubium, qua Noricam provinciam praefluit, scripsit Tiberio, non ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunae. *Nam multis nationibus, clarissimum quondam Regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam praetulisse.* Responsum a Caesare, *tutam ei honoratamque sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus eius aliud conducirer, abiturum fide, qua venisset.* ceterum apud Senatum disseruit, *non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum, Populo Romano perinde metuendos fuisse.* Exstat oratio, *qua magnitudinem viri, violentiam subiectarum ei gentium, et quam propinquus Italiae hostis, suaeque in destruendo eo consilia extulit.* Et Maroboduus quidem Ravennae habitus, si quando in solescerent Suevi, quasi rediturus in regnum, ostentabatur. sed non excessit Italia per duodeviginti annos; consenuitque, multum imminuta claritate, ob

nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdae casus, neque aliud perfugium. pulsus haud multo post Her-
mundurorum opibus, et Vibilio duce: receptusque Fo-
rum Iulium, Narbonensis Galliae coloniam, mittitur.
Barbari utrumque comitati, ne quietas provincias
immixti turbarent, Danubium ultra, inter flumina
Marum et Cusum, locantur, dato Rege Vannio, gen-
tis Quadorum.

LXIV. Simul nuntiatio, *Regem Artaxiam Arme-
niis a Germanico datum*, decrevere Patres, *ut Ger-
manicus atque Drusus evantes urbem introirent*. stru-
cti et arcus, circum latera templi Martis Vltoris, cum
effigie Caesarum: laetiore Tiberio, quia pacem sapi-
entia firmaverat, quam si bellum per acies confecia-
set. Igitur Rhescuporin quoque, Thraciae Regem,
astu adgreditur. Omnem eam nationem Rhoemetal-
ces tenuerat: quo defuncto, Augustus partem Thra-
cum Rhescuporidi, fratri eius, partem filio Cotyi per-
misit. in ea divisione arva et urbes et vicina Graecis
Coty; quod incultum, ferox, adnexum hostibus,
Rhescuporidi cessit: ipsorumque Regum ingenia, illi
mite et amoenum, huic atrox, avidum et societatis
impatiens erat. Sed primo subdola concordia egere:
mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data,
et resistenti vim facere; cunctanter sub Augusto,
quem auctorem utriusque regni, si sperneretur, vin-
dicem metuebat. enimvero, audita mutatione Principis,
immittere latronum globos, excindere castella,
causas bello.

LXV. Nihil aequae Tiberium anxium habebat,
quam, ne composita turbarentur. deligit centurio-
nem, qui nuntiaret Regibus, *ne armis disceptarent*:
statimque a Cotye dimissa sunt, quae paraverat, au-
xilia. Rhescuporis ficta modestia postulat, *eundem
in locum coiretur: posse de controversiis colloquio
transigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein*

conditionibus: cum alter facilitate, alter fraude, cuncta inter se concederent acciperentque. Rhescuporis sanciendo, ut dictitabat, foederi convivium adiecit: tractaque in multam noctem laetitia, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, et, postquam dolum intellexerat, *sacra regni, eiusdem familiae Deos, et hospitalis mensas* obtestantem, catenis onerat. Thraciaque omni potitus scripsit ad Tiberium, *structas sibi insidias, praeventum insidiatorem*: simul bellum adversus Basternas Scythasque praetendens, novis peditum et equitum copiis sese firmabat. Molliter rescriptum, *si fraus abesset, posse eum innocentiae fidere: ceterum neque se, neque Senatum, nisi cognita causa, ius et iniuriam discreturos. proinde, tradito Cotye, veniret transferretque invidiam criminis.*

LXVI. Eas litteras Latinius Pandus, Propraetor Moesiae, cum militibus, quis Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis, inter metum et iram cunctatus, maluit patrati, quam incepti facinoris reus esse: *occidi Cotyn iubet, mortemque sponte sumptam* ementitur. Nec tamen Caesar placitas semel artes mutavit, sed, defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum, veterem stipendiis et arta cum Rege amicitia, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Moesiae praefecit.

LXVII. Flaccus in Thraciam transgressus per ingentia promissa, quamvis ambiguum et scelera sua reputantem, perpulit, ut praesidia Romana intraret. circumdata hinc Regi, specie honoris, valida manus: Tribuniq; et Centuriones, monendo, suadendo, et, quanto longius abscedebatur, apertiore custodia, postremo gnarum necessitatis in urbem traxere. Accusatus in Senatu ab uxore Cotyis damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhoemetalcen filium, quem paternis consiliis adversatum constabat, inque

liberos Cotyis dividitur: iisque nondum adultis, Trebellienus Rufus, Praetura functus, datur, qui regnum interim tractaret, exemplo, quo maiores Marcum Lepidum, Ptolemaei liberis tutorem, in Aegyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam devectus, atque illic, fugam tentans, an ficto crimine, interficitur.

LXVIII. Per idem tempus Vonones, quem amatum in Ciliciam memoravi, corruptis custodibus, effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosque et consanguineum sibi Regem Scytharum, conatus est. specie venandi, omissis maritimis locis, avia saltuum petiit: mox pernecitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes adcolae ruperant, audita Regis fuga; neque vado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis a Vibio Frontone, praefecto equitum, vincitur. mox Remmius evocatus, priori custodiae Regis adpositus, quasi per iram, gladio eum transigit: unde maior fides, conscientia sceleris et metu indicii mortem Vononi inlatam.

LXIX. At Germanicus, Aegypto remeans, cuncta, quae apud legiones aut urbes iusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit. hinc graves in Pisonem contumeliae; nec minus acerba, quae ab illo in Caesarem tentabantur. Dein Piso abire Syria statuit. mox adversa Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit, vota pro incolumitate solvebantur, admotas hostias, sacrificalem adparatum, festam Antiochensium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens aegritudinem, quae rursum Germanico acciderat. saevam vim morbi augebat persuasio veneni, a Pisone accepti: et reperiiebantur solo ac parietibus erutae humanorum corporum reliquiae, carmina et devotiones, et nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres, ac tabe oblit; aliaque maleficia, quis creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi

a Pisone incusabantur, ut valetudinis adversa rimantes.

LXX. Ea Germanico haud minus ira, quam per metum accepta; si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret; quid deinde miserimae coniugi? quid infantibus liberis eventurum? lenta videri veneficia: festinare et urgere, ut provinciam, ut legiones solus habeat. sed non usque eo defectum Germanicum, neque praemia caedis apud interfectorem mansura. componit epistolas, quis amicitiam ei renunciabat. Addunt plerique, iussum provincia decedere. nec Piso moratus ultra navis solvit: moderabaturque cursui, quo propius regrederetur, si mors Germanici Syriam aperuisset.

LXXI. Caesar, paullisper ad spem erectus, dein, fesso corpore, ubi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum adloquitur: Si fato concederem, iustus mihi dolor, etiam adversus Deos, esset, quod me parentibus, liberis, patriae, intra iuventam praemature exitu raperent. nunc, scelere Pisonis et Plancinae interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo: referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus, miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes meae, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat; inlacrymabunt, quondam florentem, et tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud Senatum, invocandi leges. Non hoc praecipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu; sed, quae voluerit, meminisse, quae mandaverit, exsequi. flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, si me potius, quam fortunam meam fovebatis. Ostendite Populo Romano D. Augusti neptem, eandemque coniugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fingentibusque scelestam mandata aut non credentibus.

amicitia, disseruit: *Vtendum eventu. Pisonem, non Sentium, Syriae praepositum: huic fasces et ius Praetoris, huic legiones datas. si quid hostile ingruat, quam iustius arma oppositurum, qui Legati auctoritatem, et propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant. plerumque innocentes recenti invidiae impares. At, si teneat exercitum, augeat vires, multa, quae provideri non possint, fortuito in melius casura. An festinamus, cum Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum et indefensum planctus Agrippinae, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Est tibi Augustae conscientia, est Caesaris favor, sed in occulto: et periisse Germanicum nulli iactantius moerent, quam qui maxime laetantur.*

LXXVIII. Haud magna mole Piso, promptus ferocibus, in sententiam trahitur: missisque ad Tiberium epistolis incusat Germanicum *luxus et superbiae; seque pulsum, ut locus rebus novis patefieret, curam exercitus eadem fide, qua tenuerit, repetivisse.* Simul Domitium, impositum triremi, *vitare litorum oram, praeterque insulas lato mari pergere in Syriam* iubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas. traiectisque in continentem navibus vexillum tironum in Syriam euntium intercipit. Regulis Cilicum, *ut se auxiliis iuvarent*, scribit; haud ignavo ad ministeria belli iuvene Pisone, quamquam auscipiendum bellum abnuisset.

LXXIX. Igitur oram Lyciae ac Pamphylicae praelegentes, obviis navibus, quae Agrippinam vehebant, utrimque infensi, arma primo expediere: dein, mutua formidine, non ultra iurgium processum est: Marsusque Vibius nuntiavit Pisoni, *Romam ad dicendam causam veniret.* Ille eludens respondit, *adfuturum, ubi Praetor, qui de beneficiis quaereret, reo atque accusatoribus diem praedixisset.* Interim Domi-

tius Laodiceam, urbem Syriae, adpulsus, cum hiberna sextae legionis peteret, quod eam maxime novis consiliis idoneam rebatur, a Pacuvio Legato praevenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, moneatque, *ne castra corruptoribus, ne provinciam bello tentet*: quosque Germanici memores, aut inimicis eius adversos cognoverat, contrahit; *magnitudinem Imperatoris* identidem ingerens, et *Rempublicam armis peti*: ducitque validam manum, et proelio paratam.

LXXX. Nec Piso, quamquam coepta secus cadebant, omisit tutissima e praesentibus, sed castellum Ciliciae munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis desertoribus, et tirone nuper intercepto, suisque et Plancinae servitiis, auxilia Cilicum, quae Reguli miserant, in numerum legionis composuerat. *Caesarisque se Legatum, testabatur, provincia, quam is dedisset, arceri non a legionibus, earum quippe accitu venire, sed a Sentio, privatum odium falsis criminibus tegente. consisterent in acie, non pugnaturis militibus, ubi Pisonem, ab ipsis parentem quondam adpellatum, si iure ageretur, potio-rem, si armis, non invalidum vidissent.* Tum pro munitis castelli manipulos explicat, colle arduo et disrupto; nam cetera mari cinguntur. Contra veterani, ordinibus ac subsidiis instructi. hinc militum, inde locorum asperitas. sed non animus, non spes, ne tela quidem, nisi agrestia, ad subitum usum properata, ut venere in manus, non ultra dubitatum, quam dum Romanae cohortes in aequum eniterentur. vertunt terga Cilices, seque Castello claudunt.

LXXXI. Interim Piso classem, haud procul opperientem, adpugnare frustra tentavit: regressusque et pro muris, modo semet adflitando, modo singulos nomine ciens, praemiis vocans, seditionem coeptabat; adeoque commoverat, ut signifer legionis sextae signum ad eum transtulerit. Tum Sentius *occanere*

cornua tubasque, et peti aggerem, erigi scalas iussit, ac promptissimum quemque succedere; alios tormentis hastas, saxa et faces ingerere. Tandem victa pertinacia Piso oravit, uti traditis armis maneret in castello, dum Caesar, cui Syriam permetteret, consulitur. Non receptae conditiones: nec aliud, quam naves et tutum in urbem iter concessum est.

LXXXII. At Romae, postquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque, ut ex longinquo, aucta in deterius adferebantur, dolor, ira: et erumpebant questus: *Ideo nimirum in extremas terras relegatum: ideo Pisoni permissam provinciam: hoc egisse secretos Augustae cum Plancina sermones: vera prorsus de Druso seniores locutos: displicere regnantibus civilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos, quam quia Populum Romanum aequo iure complecti, reddita libertate, agitaverint.* Hos vulgi sermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magistratum, ante Senatus consultum, sumpto iustitio desererentur fora, clauderentur domus; passim silentia et gemitus, nihil compositum in ostentationem: et, quamquam neque insignibus lugentium abstinerent, altius animis moerebant. Forte negotiatores, vivente adhuc Germanico Syria egressi, laetiora de valetudine eius adtulere: statim credita, statim vulgata sunt: ut quisque obviis, quamvis leviter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt. cursant per urbem, moliuntur templorum fores. iuvit credulitatem nox, et promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent.

LXXXIII. Et populus quasi rursum ereptum acris doluit. Honores, ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretique: *ut nomen eius Saliari carmine caneretur: sedes curules Sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceae*

coronae statuerentur: ludos circenses eburna effigies praeiret: neve quis Flamen aut Augur in locum Germanici, nisi gentis Iuliae, crearetur. Arcus additi Romae et apud ripam Rheni, et in monte Syriae Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac *mortem ob Rempubl. obiisse.* sepulcrum Antiochiae, ubi crematus: tribunal Epidaphnae, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumve, in quis colerentur, haud facile quis numerum inierit. Cum censeretur clypeus auro et magnitudine insignis, inter auctores eloquentiae, adseveravit Tiberius, *solitum paremque ceteris dicaturum.* neque enim eloquentiam fortuna discerni: et satis inlustre, si veteres inter scriptores haberetur. Equester ordo cuneum Germanici adpellavit, qui *Iuniorum* dicebatur; instituitque, uti turmae Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur. pleraque manent: quaedam statim omissa sunt, aut vetustas obliteravit

LXXXIV. Ceterum, recenti adhuc moestitia, soror Germanici, Livia, nupta Druso, duos virilis sexus simul enixa est. quod, rarum laetumque etiam modicis Penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin iactaret apud Patres, *nulli ante Romanorum eiusdem fastigii viro geminam stirpem editam.* nam cuncta, etiam fortuita, ad gloriam vertebat. Sed populo, tali in tempore, id quoque dolorem tulit; tamquam auctus liberis Drusus domum Germanici magis urgeret.

LXXXV. Eodem anno gravibus Senatus decretis libido feminarum coercita, cautumque, *ne quaestum corpore faceret, cui avus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuisset.* nam Vistilia, praetoria familia genita, licentiam stupri apud Aediles vulgaverat; more inter veteres recepto, qui satis poenarum adversum impudicas in ipsa professione flagitii credebant. exactum et a Titidio Labeone, Vistiliae mari-

to, *cur in uxore delicti manifesta ultionem legis omis-*
sisset? atque illo praetendente, *sexaginta dies ad con-*
sultandum datos, necdum praeterisse, satis visum de
Vistilia statuere: eaque in insulam Seriphon abdita
est. Actum et de sacris Aegyptiis Iudaicisque pellen-
dis: factumque Patrum consultum, *ut quatuor millia*
libertini generis, ea superstitione infecta, quis idonea
aetas, in insulam Sardiniam veherentur, coercendis
illic latrociniiis, et, si ob gravitatem coeli interissent,
vile damnum: *ceteri cederent Italia, nisi certam ante*
diem profanos ritus exuissent.

LXXXVI. Post quae retulit Caesar, *capiendam*
virginem in locum Occiae, quae septem et quinqua-
ginta per annos, summa sanctimonia, Vestalibus sa-
cris praesederat: egitque grates Fonteio Agrippae et
Domitio Pollioni, *quod, offerendo filias, de officio in*
Rempubl. certarent. praelata est Pollionis filia, non
ob aliud, quam quod mater eius in eodem coniugio
manebat. nam Agrippa discidio domum imminuerat.
Et Caesar, quamvis posthabitam, decies sestertii dots
solatus est.

LXXXVII. *Saevitiam annonae* incusante plebe,
statuit frumento pretium, quod emptor penderet, *bi-*
nosque numos se additurum negotiatoribus in singulos
modios. Neque tamen ob ea *Parentis Patriae,* dela-
tum et antea, vocabulum adsumsit, acerbique incre-
puit eos, qui *Divinas occupationes,* ipsumque *Domi-*
num dixerant. unde angusta et lubrica oratio sub
Principe, qui libertatem metuebat, adulationem
oderat.

LXXXVIII. Reperio apud scriptores Senatores-
que eorundem temporum, Adgandestrii, Principis
Cattorum, lectas in Senatu litteras, quibus *mortem*
Arminii promittebat, *si patrandae neci venenum mit-*
teretur: responsum esse, *non fraude, neque occultis,*
sed palam et armatum Populum Romanum hostes suos

ulcisci. qua gloria aequabat se Tiberius priscis Imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant; prodiderantque. Ceterum Arminius, abscedentibus Romanis et pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit, petitusque armis, cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit: liberator haud dubie Germaniae, et qui non primordia Populi Rom. sicut alii Reges Ducesque, sed florentissimum imperium lacerasset: proelijs ambiguus, bello non victus. septem et triginta annos vitae, duodecim potentiae explevit: caniturque adhuc barbaras apud gentes; Graecorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSV DIVI AVGVSTI
A N N A L I V M
LIBER TERTIVS.

BREVIARIVM LIBRI.

CAP. 1. *Agrippina, cum urna ferali, magno planctu passim excipitur.* 2. *Funerum sollemnia. Primores urbis obuii.* 3. *Tiberius, Augusta et Antonia publico abstinent.* 4. *Moeror publicus.* 5. *Tiberius, parcus visus in honorando funere, 6. excusat se et populum erigit.* 7. *Iustitium omissum.* Drusus ad Illy-

TACITVS I. G

ricos exercitus abii; 8. Piso ad Drusum, 9. inde Romam alacri animo. 10. Mox accusatur. Princeps causam ad Senatum remittit. 11. Patroni reo quaestui. 12. Tiberii oratio ad Patrem. 13. Accusatorum criminationem. 14. reus male diluit. In eam iudices haud promi; populus offensissimus. 15. Plancina causam suam dissociat. Pisonis mors, 16. additum an iussu, et ad Tiberium codicillu. 17. Piso filius absolvitur. Plancina Augustae precibus condonatur. Sententias in Pisonem. 18. Princeps mitigat. Adulatio imprudens. 19. Drusus ovat. Vipsania moritur. 20. Tacfarinas bellum in Africa renovat. 21. idem proxiis severitate opprimitur. 22. Lepida, suppositi partus, adulterii, veneficii accusata, 23. Tiberio perplexe agente, damnatur. 24. Silanus exsiliis veniam impetrat. 25. Lex Papia Poppaea. Delatores. 26. Excursus de legibus, quae initio paucae et simplices, paullatim primo, 27. dein immensum auctae. 28. earum correctio tentata. 29. Nero Germanici, ad honores promotus; Iulia ducit, Drusi filiam. 30. Volusii et Sallustii mors et elogium. Aulae potentia infida.

31. Tiberius et Drusus Coss. Irreverentia iuventutis notata. Viarum cura. 32. Tacfarinas turbat iterum. Lepidus Asiae Proconsul. 33. Vxoribus a provinciis arcet Caecina; 34. ei repugnat Val. Messalinus, adstipulante Druso. 35. Blaesus Proconsul Africae. 36. Abusus imaginum Principalium. 37. repressus a Druso. 38. Accusati repetundarum, maiestatis. Thraciae motum. 39. Velleius comprimit. 40. Gallia ducibus Floro et Sacroviro rebellat. 41. Andecavos coercet Aviola; Turonios opprimit. 42. Florus sua manu cadit. finis Treverici tumultus. 43. Aedui turbat Sacrovir; 44. Romam percellit, non Tiberium. 45. Silius. 46. Gallos fundit, crupellarios caedit. Sacrovir sibi manum infert. 47. Tiberius

simulat iter in Gallias. 48. Quirini mors honestata. 49. Lutorius accusatus 50. defenditur a Lepido, 51. necatur in carcere. SC. de differenda poena.

52. Aediles de luxu coercendo agunt. Senatus rem remittit ad Principem. 53. 54. hic medicinam a tempore sperandam pronuntiat. 55. Paullatim sponte mutati mores. 56. Tribunitia potestas petita Druso et 57. impetrata cum adulatione Patrum. 58. Flamen dialis ambit provinciam. 59. alii obsistunt. Drusus superbia notatur. 60—63. Imago libertatis. Asyla Graecarum civitatum Senatus examinat et modum praescribit. 64. Augustae morbus. Tiberii in matrem non sincerus amor. 65. Tempora foeda adulatione infecta. 66. C. Silanus, repetundarum et maiestatis postulatus 67. a multis urgetur et a Principe ipso et 68. damnatur. Dolabellae adulationem 69. reprimit Tiberius et sententias mitigat. 70. Cordus, Ennius, Capito rei. 71. Equestris Fortuna. Ius Flaminium. 72. Basilica Pauli. Pompeii theatrum. 73. Tacfarinatis petitio impudens. 74. Blaesus enim adgreditur. fratrem eius capit; nec bellum conficit. 75. Mors Salonini, Capitonis, 76. Iunia, cuius solemne funus. Haec triennio gesta

M. VALERIO ET M. AVRELIO COSS.

TIBERIO IMP. IV. ET DRVSONERONE II. COSS.

C. SVLPICIO ET D. HATERIO COSS.

Nihil intermissa navigatione hiberni maris, Agrippina Corcyram insulam advehitur, litora Calabriae contra sitam. Illic paucos dies componendo animo insumit, violenta luctu, et nescia tolerandi. Interim, adventu eius audito, intimus quisque amicorum, et plerique militares, ut quique sub Germanico stipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis e municipi-

piis, pars officium in Principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium; quod naviganti celerrimum fidissimumque adpulsu erat. Atque, ubi primum ex alto visa classis, complentur non modo portus et proxima maris, sed moenia ac tecta, quae longissime prospectari poterat moerentium turba et rogitantium inter se, *silentione, an voce aliqua egredientem exciperent?* neque satis constabat, quid pro tempore foret: cum classis paullatim successit, non alacri, ut adsolet, remigio, sed cunctis ad tristitiam compositis. Postquam duobus cum liberis, feralem urnam tenens, egressa navi, defixit oculos, idem omnium gemitus: neque discerneres, proximos, alienos, virorum feminarumve planctus: nisi quod comitatum Agrippinae, longo moerore fessum, obvii et recentes in dolore anteibant.

II. Miserat duas praetorias cohortes Caesar, addito, *ut magistratus Calabriae Apulique et Campani suprema erga memoriam filii sui munera fungerentur.* Igitur Tribunorum, Centurionumque humeris cines portabantur; praecedebant incompta signa, versi fasces: atque, ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati Equites, pro opibus loci, vestem, odores, aliaque funerum solennia, cremabant. etiam quorum diversa oppida, tamen obvii, et victimas atque aras Diis Manibus statuentes, lacrimis et conclamationibus dolorem testabantur. Drusus Tarracina nam progressus est cum Claudio fratre liberisque Germanici, qui in urbe fuerant. Consules, M. Valerius et C. Aurelius (iam enim magistratum occoeperant) et Senatus ac magna pars populi viam complere, disiecti, et, ut cuique libitum, flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus, laetam Tiberio Germanici mortem male dissimulari.

III. Tiberius atque Augusta publico abstinuere, inferius maiestate sua rati, si palam lamentarentur,

an, ne, omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna actorum scriptura, repetio, ullo insigni officio functam; cum, super Agrippinam et Drusum et Claudium, ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine praepediebatur, seu victus luctu animus magnitudinem mali perferre visu non toleraverit. facilius crediderim, Tiberio et Augusta, qui domo non excedebant, cohibitam, ut par moeror, et matris exemplo avia quoque et patruus attineri viderentur.

IV. Dies, quo reliquiae tumulo Augusti inferebantur, modo per silentium vastus, modo ploratibus iniquies: plena urbis itinera, conlucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis, sine insignibus magistratus, populus per tribus, *concidisse Rempubl., nihil spei reliquum*, clamitabant; promptius apertiusque, quam ut meminisse imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit, quam studia hominum accensa in Agrippinam; cum *decus patriae, solum Augusti sanguinem, unicum antiquitatis specimen* adpellarent, versique ad coelum ac Deos *integram illi subolem, ac superstitem iniquorum*, precarentur.

V. Fuere, qui *publici funeris pompam* requirerent, compararentque, *quae in Drusum, patrem Germanici, honora et magnifica Augustus fecisset. ipsum quippe asperrimo hiemis Ticinum usque progressum, neque abscedentem a corpore simul urbem intravisse: circumfusas lecto Claudiorum Liviorumque imagines: defletum in foro, laudatum pro rostris: cuncta a maioribus reperta, aut quae posterì invenerint, cumulata. At Germanico ne solitos quidem, et cuicumque nobili debitos honores, contigisse. Sane corpus, ob longinquitatem itinerum, externis terris quoquo modo crematum: sed tanto plura decora mox tribui par fuisse.*

quanto prima fors negavisset. non fratres, nisi unius dici via, non patrum, saltem porta tenus, obvium. ubi illa veterum instituta? propositam toro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, et laudationes et lacrimas, vel doloris imitamenta?

VI. Gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi sermones, monuit edicto: *Multos inlustrium Romanorum ob Rempubl. obiisse; neminem tam flagranti desiderio celebratum. idque et sibi et cunctis egregium, si modus adiceretur. non enim eadem decora Principibus viris et Imperatori Populo, quae modicis domibus aut civitatibus. convenisse recenti dolori luctum, et ex moerore solatia: sed referendum iam animum ad firmitudinem, ut quondam D. Iulius, amissa unica filia, ut D. Augustus, ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus vetustioribus exemplis: quotiens Populus Romanus clades exercituum, interitum Ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. Principes mortales, Remp. aeternam esse. proin repeterent solennia; et, quia ludorum Megalesium spectaculum suberat, etiam voluptates resumerent.*

VII. Tum, exuto iustitio, reditum ad munia; et Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis spe petendae e Pisone ultionis, et crebro questu, quod, *vagus interim per amoena Asiae atque Aethiopiae, adroganti et subdola mora scelerum probationes subverteret. Nam vulgatum erat, missam, ut dixi, a Cn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subita morte Brundisii extinctam, venenumque nodo crinium eius occultatum, nec ulla in corpore signa sumpti exitii reperta.*

VIII. At Piso, praemisso in urbem filio, datisque mandatis, per quae Principem molliret, ad Drusum pergit: quem haud fratris interitu trucem, quam remoto aemulo aequiorem sibi sperabat. Tiberius, quo integrum iudicium ostentaret, exceptum comiter

juvenem, sueta erga filios familiarum nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, *si vera forent, quae iacerentur, praecipuum in dolore suum locum*, respondit; *sed malle falsa et inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam*. Haec palam, et vitato omni secreto: neque dubitabantur praescripta ei a Tiberio, cum incallidus alioqui et facilis iuventa, senilibus tum artibus uteretur.

IX. Piso Dalmatico mari tramisso, relictisque apud Anconam navibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adsequitur legionem, quae e Pannonia in urbem, dein praesidio Africae, ducebatur. eaque res agitata rumoribus, *ut in agmine atque itinere crebro se militibus ostentavisset*. Ab Narnia, vitandas suspicionis, an, quia pavidis consilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Caesarum adpulerat; dieque et ripa frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, et vultu alacres incessere. Fuit inter inritamenta invidiae domus foro imminens, festa ornatu, conviviumque et epulae, et celebritate loci nihil occultum.

X. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud Consules postulavit. contra Vitellius ac Veranius, ceterique, Germanicum comitati, tendebant, *nullas esse partes Trioni; neque se accusatores, sed rerum indices et testes, mandata Germanici perlaturus*. Ille, dimissa eius caussae delatione, *ut priorem vitam accusaret*, obtinuit, petitumque est a Principe, *cognitionem exciperet*: quod ne reus quidem abnuebat, studia populi et Patrum metuens; contra, *Tiberium spernendis rumoribus validum, et conscientiae matris innexum esse: veraque aut in deterius credita, iudice ab uno facilius discerni: odium et invidiam apud multos valere*. Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quaque ipse fama distraheretur. Igitur, paucis fa-

miliarium adhibitis, minas accusantium et hinc pro-
ces audit, integramque causam ad Senatum re-
mittit.

XI. Atque interim Drusus, rediens Illyrico, quam
quam Patres censuissent, ob receptum Maroboduum,
et res priore aetate gestas, ut ovans iniret, prolato
honore, urbem intravit. Post quae reo, *L. Arrun-
tium, T. Vinicium, Asinium Gallum, Aeserninum Mar-
cellum, Sex. Pompeium* patronos petenti, iisque di-
versa excusantibus, M. Lepidus et L. Piso et Livine-
ius Regulus adfuere, adrecta omni civitate, *quanta
fides amicis Germanici, quae fiducia reo: satin' coki-
beret ac premeret sensus suos Tiberius.* iis haud alias
intentior populus, plus sibi in Principem occultas vo-
cis aut suspicacis silentii permisit.

XII. Die Senatus Caesar orationem habuit medi-
tato temperamento: *Patris sui Legatum atque ami-
cum Pisonem fuisse, adiutoremque Germanico datum
a se, auctore Senatu, rebus apud Orientem admini-
strandis. illic contumacia et certaminibus asperasset
iuvenem, exituque eius laetatus esset, an scelere ex-
stinxisset, integris animis diiudicandum. Nam, si
Legatus officii terminos, obsequium erga Imperatorem,
exiit, eiusdemque morte et luctu meo laetatus est;
odero, seponamque a domo mea, et privatas inimicitias
non vi Principis ulciscar: sin facinus, in cuiuscunque
mortalium necesse vindicandum, detegitur; vos vero et
liberos Germanici, et nos parentes, iustis solatiis adfi-
cite. simulque illud reputate, turbide et seditiose tra-
ctaverit exercitus Piso; quaesita sint per ambitionem
studia militum; armis repetita provincia; an falsa
haec in maius vulgaverint accusatores: quorum ego
nimis studiis iure succenseo. Nam quo pertinuit, nu-
dare corpus, et contrectandum vulgi oculis permittere,
differrique etiam per externos, tanquam veneno inter-
septus esset, si incerta adhuc ista, et scrutanda sunt?*

Defleo equidem filium meum, semperque defleo: sed neque reum prohibeo, quo minus cuncta proferat, quibus innocentia eius sublevari, aut, si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit: vosque oro, ne, quia dolori meo causa connexa est, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentia et cura valet, iuvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges praestiterimus, quod in curia potius, quam in foro, apud Senatum, quam apud iudices, de morte eius anquiritur. cetera pari modestia tractentur. nemo Drusi lacrimas, nemo moestitiam meam spectet, nec, si qua in nos adversa finguntur.

XIII. Exin biduum criminibus obiciendis statuitur, utque, sex dierum spatio interiecto, reus per triiduum defenderetur. Tum Fulcinus vetera et inania orditur: ambitiose avaraeque habitam Hispaniam: quod neque convictum noxae reo, si recentia purgaret; neque defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitiis. Post quem Servaeus et Veranius et Vitellius, consimili studio, sed multa eloquentia Vitellius, obiecere: odio Germanici, et rerum novarum studio, Pisonem vulgus militum, per licentiam et sociorum iniurias, eo usque corrupisse, ut parens legionum a deterrimis adpellaretur: contra, in optimum quemque, maxime in comites et amicos Germanici, saevisse: postremo, ipsum devotionibus et veneno peremisse: sacra hinc et immolationes nefandas ipsius atque Plancinae: petitam armis Remp., utque reus agi posset, acie victum.

XIV. Defensio in ceteris trepidavit. nam neque ambitionem militarem, neque provinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adversum Imperatorem infitari poterat: solum veneni crimen

pudore et flagitio disseruit, *matris preces* obtendens. in quàm optimi cuiusque secreti questus magis ardescebant: *Id ergo fas aviae, interfectricem nepotis adspicere, adloqui, eripere Senatui? quod pro omnibus civibus leges obtineant, uni Germanico non contigisse! Vitellii et Veranii voce defletum Caesarem: ab Imperatore et Augusta defensam Plancinam! perinde venena, et artes tam feliciter expertas, verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamque aviam, ac patrum sanguine miserrimae domus exsatiaret.* Biduum super haec, imagine cognitionis, absumptum; urgente Tiberio liberos Pisonis, *matrem uti tuerentur.* Et, cum accusatores ac testes certatim perorarent; respondente nullo, miseratio, quam invidia, augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta, Consul, (nam, referente Caesare, magistratus eo etiam munere fungebantur) *nomen Pisonis radendum fastis, censuit; partem bonorum publicandam: pars, ut Cn. Pisoni, filio, concederetur, isque praenomen mutaret. M. Piso exuta dignitate, et accepto quinquagies sestertio, in decem annos relegaretur, concessa Plancinae incolumitate, ob preces Augustae.*

XVIII. Multa ex ea sententia mitigata sunt a Principe: *ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonii, qui bellum patriae fecisset, Iuli Antonii, qui domum Augusti violasset, manerent.* et M. Pisonem ignominiae exemit, concessitque ei paterna bona; satis firmus, ut saepe memoravi, adversum pecuniam, et tum pudore absolutae Plancinae placabilior. Atque idem, cum Valerius Messallinus, *signum aureum in aede Martis Ultoris, Caecina Severus, aram ultioni statuendam, censuissent, prohibuit: ob externas ea victorias sacrari, dictitans; domestica mala tristitia operienda.* Addiderat Messallinus, *Tiberio et Augustae et Antoniae et Agrippinae Drusoque ob vindictam Germanici grates agendas, omiseratque*

dii mentionem. Et Messallinum quidem L. Aspre-
Senatu coram, percunctatus est, *an prudens prae-*
set? ac tum demum nomen Claudii adscriptum

Mihi, quanto plura recentium seu veterum re-
rum, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis
negotiis obversantur. quippe fama, spe, venera-
tio, potius omnes destinabantur imperio, quam
futurum Principem fortuna in occulto tenebat.

IX. Paucis post diebus Caesar auctor Senatui

Vitellio atque Veranio et Servaeo sacerdotia tri-
di. Fulcinio *suffragium ad honores pollicitus,*
uit, ne facundiam violentia praecipitaret. Is finis
aliscenda Germanici morte, non modo apud il-
luminos, qui tum agebant, etiam secutis temporari-
o rumore iactata. adeo maxima quaeque ama-
ta sunt, dum alii quoquo modo audita pro com-
muni habent; alii vera in contrarium vertunt. et
ita utrumque posteritate. At Drusus, urbe egres-
sus, petendis auspiciis, mox ovans introiit. paucos
post dies Vipsania, mater eius, excessit, una
cum Agrippae liberorum miti obitu. nam cete-
rum manifestum, ferro, vel creditum est, veneno aut-
em extinctos.

X. Eodem anno Tacfarinas, quem priore aestate
in Africa memoravi, bellum in Africa reno-
vatis primum populationibus, et ob pernecitatem
illis: dein vicos excindere, trahere graves prae-
postremo, haud procul Pagida flumine, cohort-
em Romanam circumdedit: Praeerat castello De-
sus, impiger manu, exercitus militia, et illam obsi-
dem flagitii ratus. Is cohortatus milites, *ut co-*
pugnae in aperto facerent, aciem pro castris in-
stituit. Primoque impetu pulsa cohorte, promptus
telum occurrat fugientibus, increpat signiferos,
inconditis, aut desertoribus miles Romanus terga
dat: simul excepta vulnera, et, quamquam trans-

simul cetera illius actatis, memorabo, si, effectis in quae tetendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus, in nepti Augusti adulter, quamquam non ultra foret saevitum, quam ut amicitia Caesaris prohiberetur, exsillum sibi demonstrari intellexit: nec, nisi Tiberio imperitante, deprecari Senatum ac Principem ausus est, M. Silani fratris potentia, qui per insignem nobilitatem et eloquentiam praecelebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, Patribus coram, respondit, *se quoque laetari, quod frater eius e peregrinatione longinqua revertisset. idque iure licitum, quia non Senatusconsulto, non lege pulsus foret. sibi tamen adversus eum integras parentis sui offensiones: neque reditu Silani dissoluta, quae Augustus voluisset.* Fuit posthac in urbe, neque honores adeptus est.

XXV. Relatum deinde de moderanda Papia Poppea, quam senior Augustus, post Iulias rogationes, incutendis caelibum poenis et augendo aerario sanxerat: nec ideo coniugia et educationes liberum frequentabantur, praevalida orbitate. Ceterum multitudo periclitantium gliscebat, cum omnis domus delatorum interpretationibus subverteretur: utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, ut de principiis iuris, et quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum sit, altius disseram.

XXVI. Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine poena aut coercionibus agebant: neque praemiis opus erat, cum honesta suoapte ingenio peterentur; et, ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At, postquam exui aequalitas, et pro modestia ac pudore ambitio et vis incedebat; provenere dominationes: multosque apud populos aeternum mansere. Quidam statim, aut postquam Regum pertaesum, leges maluerunt. Hae primo, rudibus hominum ani

mis, simplices erant: maximeque fama celebravit Cretensium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Atheniensibus quaesitiores iam et plures Solon perscripsit. Nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat: dein Numa religionibus et divino iure populum devinxit: repertaque quaedam a Tullo et Ancus: sed praecipuus Servius Tullius sanctorum legum fuit, quis etiam Reges obtemperarent.

XXVII. Pulso Tarquinio, adversum Patrum factiones multa Populus paravit tuendae libertatis, et firmandae concordiae: creatique decemviri, et accitis, quae usquam egregia, compositae duodecim tabulae, finis aequi iuris. nam secutae leges, etsi aliquando in maleficos ex delicto, saepius tamen dissensione ordinum et apiscendi illicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava, per vim latae sunt. Hinc Gracchi et Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor, nomine Senatus, Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili, omisum, quin multa et diversa sciscerentur: donec L. Sulla Dictator, abolitis vel conversis prioribus, cum plura addidisset, otium ei rei haud in longum paravit; statim turbidis Lepidi rogationibus, neque multo post Tribunis redita licentia, quoquo vellent, populum agitandi. Iamque non modo in commune, sed in singulos homines latae quaestiones: et corruptissima Republica plurimae leges.

XXVIII. Tum Cn. Pompeius tertium Consul, corrigendis moribus delectus, et gravior remediis, quam delicta erant, suarumque legum auctor idem ac subversor, quae armis tuebatur, armis amisit. Exin continua per viginti annos discordia: non mos, non ius, deterrima quaeque impune, ac multa honesta exitio fuere. Sexto demum Consulatū Caesar Augustus, potentiae securus, quae Triumviratu iusserat, abole-

vit: deditque iura, quis pace et Principe uteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes, et lege Papia Poppaea praemiis inducti, ut, si a privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium Populus vacantia teneret. sed altius penetrabant; urbemque, et Italiam, et quod usquam civium, corripuerant: multorumque excisi status: et terror omnibus intentabatur; ni Tiberius statuendo remedio, quinque Consularium, quinque e Praetoriis, totidem e cetero Senatu sorte duxisset, apud quos exsoluti plerique legis nexus modicum in praesens levamentum fuere.

XXIX. Per idem tempus Neronem, e liberis Germanici, iam ingressum iuventam, commendavit Patribus, utque *munere capessendi Vigintiviratus solveretur, et quinquennio maturius, quam per leges, Quae-sturam peteret*, non sine inrisu audientium postulavit. *praetendebat, sibi atque fratri decreta eadem, petente Augusto.* sed neque tum fuisse dubitaverim, qui eiusmodi preces occulti inluderent. ac tamen initia fastigii Caesaribus erant: magisque in oculis vetus mos, et privignis cum vitrico levior necessitudo, quam avo adversum nepotem. Additur Pontificatus, et, quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum laetae, quod Germanici stirpem iam puberem adspiciebat. Aetum dehinc gaudium, nuptiis Neronis et Iuliae, Drusi filiae. Vtque haec secundo rumore, ita adversis animis acceptum, quod filio Claudii socer Seianus destinaretur. polluisse nobilitatem familiae videbatur, suspectumque iam nimiae spei Seianum ultra extulisse.

XXX. Fine anni concessere vita insignes viri, L. Volusius, et Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen Praeturam egressa: ipse Consulatum intulit, Censoria etiam potestate legendis Equitum decuriis functus, opumque, quis domus illa inmensum viguit, primus adcumulator. Crispum, Eque-

stri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adscivit. atque ille, quamquam prompto ad capessendos honores aditu, Maecenatemaemulatus, sine dignitate Senatoria, multos triumphalium consulariumque potentia anteiit: diversus a veterum instituto, per cultum et munditias; copiaque et adfluentia luxu propior: suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par, eo acrior, quo somnum et inertiam magis ostentabat. Igitur, incolumi Maecenate, proximus; mox praecipuus, cui secreta Imperatorum inniterentur, et interficiendi Postumi Agrippae conscius, aetate provecta, speciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuit, idque et Maecenati acciderat; fato potentiae, raro sempiternae, an satias capit, aut illos, cum omnia tribuerunt, aut hos, cum iam nihil reliquum est, quod cupiant.

XXXI. Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus Consulatus, patris atque filii collegio insignis. nam biennio ante Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo laetus, neque natura tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius, quasi firmandae valetudini, in Campaniam concessit, longam et continuam absentiam paullatim meditans: sive, ut, amoto patre, Drusus munia Consulatus solus impleret. Ac forte parva res, magnum ad certamen progressa, praebuit iuveni materiem apiscendi favoris. Domitius Corbulo, Praetura functus, de L. Sulla, nobili iuvene, questus est apud Senatum, *quod sibi inter spectacula gladiatorum loco non decessisset*. pro Corbulone aetas, patrius mos, studia seniorum erant: contra Mamerus Scaurus et L. Arruntius alique Sullae propinqui nitebantur: certabant orationibus, et memorabantur *exempla maiorum, qui iuventutis irreverentiam gravibus decretis notavissent*. donec Drusus apta temperandis animis disseruit; et satis

factum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sullae, et oratorum ea aetate uberrimus erat. Idem Corbulo, *plurima per Italiam itinera, fraude mancipum et incuria magistratum, interrupta et impervia*, clamitando, executionem eius negotii libens suscepit: quod haud perinde publice usui habitum, quam exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus et hasta saeviebat.

XXXII. Neque multo post, missis ad Senatum litteris, Tiberius, *motam rursus Africam incursu Tacfarinatis*, docuit; iudicioque Patrum deligendum pro Consule gnarum militiae, corpore validum et bello suffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitando adversus M. Lepidum odii nactus, *ut socordem, inopem, et maioribus suis dedecorum, eoque etiam Asiae sortem depellendum*, incusavit, adverso Senatu, qui Lepidum mitem magis, quam ignavum, paternas et angustias, et nobilitatem sine probro actam, honori quam ignominiae habendam ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africa decretum, *ut Caesar legeret, cui mandanda foret.*

XXXIII. Inter quae Severus Caecina censuit, *ne quem magistratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur*; multum ante repetito, concordem sibi coniugem, et sex partus enixam: *seque, quae in publicum statueret, domi servavisse, cohibita intra Italiam, quamquam ipse pluris per provincias quadraginta stipendia explevisset.* Haud enim frustra placitum olim, *ne feminae in socios aut gentes externas traherentur: inesse mulierum comitatu, quae pacem luxu, bellum formidine morentur, et Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant.* Non imbecillum tantum et imparem laboribus sexum, sed, si licentia adsit, saevum, ambitiosum, potestatis avidum: *incedere inter milites, habere ad manum Centuriones: praesedissee nuper feminam exercitio cohortium, de-*

cursum legionum. Cogitarent ipsi, quotiens repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus obiectari: his statim adhaerescere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse praetoria: pervicacibus magis et impotentibus mulierum iussis; quae Oppiis quondam aliisque legibus constrictae, nunc vinculis exsolutis domos, fora, iam et exercitus regerent.

XXXIV. Paucorum haec adsensu audita, plures obturbabant, neque relatum de negotio, neque Caecinam dignum tantae rei censorem. mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla, ineratque imago paternae facundiae, respondit: *Multa duritiae veterum in melius et laetius mutata: neque enim, ut olim, obsideri urbem bellis, aut provincias hostilis esse. et pauca feminarum necessitatibus concedi, quae ne coniugum quidem Penates, adeo socios non onerent; cetera promiscuum cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella plane accinctis obeunda: sed revertentibus post laborem, quod honestius, quam uxorium levamentum? At quasdam in ambitionem aut avaritiam prolapsas. Quid? ipsorum magistratuum nonne plectrosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. corruptos saepe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes caelibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus Reipubl. postulantis: remissum aliquid postea et mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, si femina modum excedat. porro ob unius aut alterius imbecillum animum male eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque. Simul sexum natura invalidum deserui, et exponi suo luxu, cupidinibus alienis. rix praesenti custodia manere inlaesa coniugia: quid fore, si per plures annos, in modum discidii, oblitterentur? Sic obviam irent iis, quae alibi peccarentur, ut*

flagitiorum urbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. nam Principibus adeunda saepius longinqua imperii. Quotiens D. Augustum in Occidentem atque Orientem meavisse, comite Livia? se quoque in Illyricum profectum; et, si ita conducatur, alias ad gentes iturum, haud semper aequo animo, si ab uxore carissima, et tot communium liberorum parente, divelleretur.

XXXV. Sic Caecinae sententia elusa. Et proximi Senatus die, Tiberius, per litteras castigatis oblique Patribus, quod cuncta curarum ad Principem reicerent, M. Lepidum et Iunium Blaesum nominavit, ex quo Proconsul Africae legeretur. Tum audita amborum verba, intentius excusante se Lepido, cum valetudinem corporis, aetatem liberum, nubilem filiam obtenderet: intellexereturque etiam, quod silebat, avunculum esse Sciani Blaesum, atque eo praevale- dum. Respondit Blaesus, specie-recusantis, sed neque eadem adseveratione, et consensu adulantium haud iutus est.

XXXVI. Exin promptum, quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impune probra et invidiam in bonos excitandi, adrepta imagine Caesaris; libertique etiam ac servi, patrono vel domino cum voces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Cestius, Senator, disseruit: *Principes quidem instar Deorum esse: sed neque a Diis, nisi iustas, supplicum preces audiri, neque quemquam in capitolium aliave urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur. Abolitas leges et funditus versas, ubi in foro, in limine curiae, ab Annia Rufilla, quam fraudis sub iudice damnavisset, probra sibi et minae intenduntur, neque ipse audeat ius experiri, ob effigiem Imperatoris oppositam.* Haud dissimilia alii, et quidam atrociora circumponebant; precabanturque Drusum, daret ultio.

nis exemplum, donec accitam convictamque attineri publica custodia iussit.

XXXVII. Et Considius Aequus, et Goelius Cursor, Equites Rom. quod fictis maiestatis criminibus Magium Caecilianum, Praetorem, petivissent, auctore Principe, ac decreto Senatus puniti. Vtrumque in laudem Drusi trahebatur: *ab eo in urbe, inter coetus et sermones hominum, obversante, secreta patris mitigari. neque luxus in iuvene adeo displicebat. huc potius intenderet, diem editionibus, noctem convivii traheret, quam solus, et nullis voluptatibus avocatus, maestam vigilantiam et malas curas exerceret.*

XXXVIII. Non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Caesium Cordum, Proconsulem Cretae, postulaverat repetundis; addito maiestatis crimine, quod tum omnium accusationum complementum erat. Caesar Antistium Veterem, e primoribus Macedoniae, absolutum adulterii, increpitis iudiciis, ad dicendam maiestatis causam retraxit, ut turbidum, et Rhescuporidis consiliis permixtum, qua tempestate, Cotype interfecto, bellum adversus nos volverat. Igitur *aqua et igni interdictum reo, adpositumque, ut teneretur insula, neque Macedoniae neque Thraciae opportuna.* Nam Thracia, diviso imperio in Rhoemetalcen et liberos Cotypis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentia nostri discors agebat; neque minus Rhoemetalcen, quam Trebellienum, incusans, popularium iniurias inultas sinere. Coeletae Odrusaeque et Dii, validae nationes, arma cepere, Ducibus diversis, et paribus inter se per ignobilitatem: quae causa fuit, ne in bellum atrox coalescerent. pars turbant praesentia, alii montem Haemum transgrediuntur, ut remotos populos concirent: plurimi ac maxime compositi, Regem urbemque Philippopolim, a Macedone Philippo sitam, circumsidunt.

XXXIX. Quae ubi cognita P. Velleio, (is proximum exercitum praesidebat) alarios equites ac leves cohortium mittit in eos, qui praedabundi, aut adsumendis auxiliis, vagabantur. Ipse robur peditum ad exsolvendum obsidium ducit. Simulque cuncta prospere acta: caesis populatoribus, et dissensione orta apud obsidentes, Regisque opportuna eruptione, et adventu legionis. neque aciem aut proelium dici decuerit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine.

XL. Eodem anno Galliarum civitates ob magnitudinem aeris alieni rebellionem cooptavere: cuius exstimulator acerrimus, inter Treveros Iulius Florus, apud Aeduos Iulius Sacrovir. nobilitas ambobus et maiorum bona facta, eoque Romana civitas olim data, cum id rarum, nec nisi virtuti pretium esset. Ii secretis conloquiis, ferocissimo quoque adsumpto, aut quibus ob egestatem ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula et coetus seditiosa disserebant, *de continuatione tributorum, gravitate fenoris, saevitia ac superbia praesidentium. et discordare militem, audito Germanici exitio. egregium resumendae libertatis tempus, si ipsi florentes, quam inops Italia, quam imbellis urbana plebes, nihil validum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent.*

XLI. Haud ferme ulla civitas intacta seminibus eius motus fuit: sed erupere primi Andecavi ac Turonii. quorum Andecavos Acilius Aviola, Legatus, excita cohorte, quae Lugduni praesidium agitabat, coercuit. Turonii legionario milite, quem Visellius Varro, inferioris Germaniae Legatus, miserat, oppressi, eodem Aviola duce, et quibusdam Galliarum primoribus; qui tulere auxilium, quo dissimularent defectionem, magisque in tempore efferrent. spe-

tus et Sacrovir, intecto capite, pugnam pro Romaciens, *ostentandae*, ut ferebat, *virtutis*: sed captivane *incesseretur telis*, *adgnosendum se prae buisse*, uebant. Consultus super eo Tiberius, adspersa est indicium, aluitque dubitatione bellum.

XLII. Interim Florus insistere destinatis, pelli-alam equitum, quae, conscripta Treveris, militis disciplinae nostra habebatur, ut, caesis negotiabus Romanis, bellum inciperet: paucique equicorrupti; plures in officio mansere. Aliud vulobaeratorum aut clientium arma cepit: petebant saltus, quibus nomen *Arduenna*, cuni legionesque ab exercitu, quas Visellius et C. Silius adis itineribus obiecerant, arcuerunt. praemissum cum delecta manu Iulius Indus, e civitate eadem, ors Floro, et ob id navandae operae avidior, inditam multitudinem adhuc disiecit. Florus inceratebris victores frustratus, postremo, visis militi, qui effugia insederant, sua manu cecidit. Isque verici tumultus finis.

XLIII. Apud Aeduos maior moles exorta, quanto tas opulentior, et comprimendi procul praesidium. iustodunum, caput gentis, armatis cohortibus rovir occupaverat, et nobilissimam Galliarum olem, liberalibus studiis ibi operatam, ut eo pire parentes propinquosque eorum adiungeret. ul arma, occulte fabricata, iuventuti dispersit. draginta millia fuere, quinta sui parte legionariis iis; ceteri cum venabulis et cultris, quaeque alia antibus tela sunt. adduntur e servitiis gladiatustinati, quibus more gentico, continuum ferri imen, *cruppellarios* vocant, inferendis ictibus iniles, accipiendis impenetrabiles. augebantur haeciae, vicinarum civitatum, ut nondum aperta consione, ita viritim promptis studiis, et certamine um Romanorum, quos inter ambigebatur; utro-

que bellum sibi poscente. mox Varro, invalidus senecta, vigenti Silio concessit.

XLIV. At Romae, non Treveros modo et Aeduos, sed quatuor et sexaginta Galliarum civitates descivisse: adsumptos in societatem Germanos: dubias Hispanias: cuncta, ut mos famae, in maidis credita. optimus quisque, Reipubl. cura, maerebat: multi odio praesentium, et cupidine mutationis, suis quoque periculis laetabantur: increpabantque Tiberium, quod, in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. An Iulium Sacrovirum maiestatis crimine reum in Senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mutari. Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat, modica esse et vulgatis leviora.

XLV. Interim Silius, cum legionibus duabus incedens, praemissa auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi, et Aeduis contermini sociique, in armis erant. Mox Augustodunum petit proprio agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite: ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur; viderent modo adversos et adspicerentur: id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem Sacrovir copiaeque patentibus locis adparuere. in fronte statuerat ferratos, in cornibus cohortes, a tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quaeque Romanis adversa intulissent: quam decora victoribus libertas: quanto intolerantior servitus iterum victis.

XLVI. Non diu haec, nec apud laetos: etenim propinquabat legionum acies; inconditque ac militiae nescii oppidani neque oculis neque auribus satis

competebant. contra Silius, etsi praesumpta spes hortandi caussas exemerat, clamitabat tamen: *Pudendum ipsis, quod Germaniarum victores adversum Gallos tamquam in hostem, ducerentur. una nuper cohors rebellem Turonium, una ala Treverum, paucae huius ipsius exercitus turmae profligavere Sequanos. quanto pecunia dītes et voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos evincite, et fugientibus consulite.* Ingens ad ea clamor: et circumfudit eques, frontemque pedites invasere: nec cunctatum apud latera. paulum morae attulere ferrati, restantibus laminis adversum pila et gladios: sed miles, correptis securibus et dolabris, ut si murum perrumperet, cadere tegmina et corpora: quidam trudibus aut furcisinertem molem prosternere; iacentesque, nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimis linquebantur. Sacrovir primo Augustodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illic sua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. incensā super villa, omnes cremavit.

XLVII. Tum demum Tiberius, ortum patratumque bellum, Senatui scripsit: neque dempsit aut addidit vero; sed *fide ac virtute Legatos, se consiliis superfuisse.* simul caussas, cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adiunxit, *magnitudinem imperii extollens; neque decorum Principibus, si una alterave civitas turbet, omīssa urbe, unde in omnia regimen. nunc, quia non metu ducatur, iturum, ut praesentia spectaret componeretque.* Decevere Patres vota pro reditu eius supplicationesque, et alia decora. Solus Dolabella Cornelius, dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit, *ut ovans e Campania urbem introiret.* Igitur secutae Caesaris litterae, quibus *se non tam vacuum gloria praedicabat, ut, post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in iuventā aut spreto trium-*

phos, iam senior peregrinationis suburbanae inani praemium peteret.

XLVIII. Sub idem tempus, ut mors Sulpicii Quirini publicis exsequiis frequentaretur, petivit a Senatu. Nihil ad veterem et patriciam Sulpiciorum familiam Quirinus pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed impiger militiae, et acribus ministerii Consulatum sub D. Augusto, mox, expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis, insignia triumphi adeptus; datusque rector C. Caesari, Armeniae obtinenti, Tiberium quoque, Rhodi agentem, collocationem. quod tunc patefecit in Senatu: laudatis in officii, et incusato M. Lollio, quem, auctorem Caesaris pravitatis et discordiarum, arguebat. sed ceteris haud laeta memoria Quirini erat, ob intentum ut memoravi, Lepidae pericula, sordidamque et praepotentem senectam.

XLIX. Fine anni, C. Lutorium Priscum, Equitem Romanum, post celebre carmen, quo Germanici premia deflexerat, pecunia donatum a Caesare, conpunit delator, obiectans, aegro Druso composuisse quod, si extinctus foret, maiore praemio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. Petronii, socru eius Vitelliae coram, multisque illustribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Ut delator exstitit; ceteris addicendum testimonium exterritis, sola Vitellia, nihil se audivisse, adseveravit. sed arguentibus ad perniciem plus fidei fuit. sententiaeque Haterii Agrippae Consulibus designati, indictum reo ultimum supplicium.

L. Contra M. Lepidus in hunc modum exorsus est: Si, P. C. unum id spectamus, quam nefaria voce Lutorius Priscus mentem suam et aures hominum perluerit, neque carcer, neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus, in eum suffecerint. sin flagitia et facinorae sine modo sunt, suppliciis ac remediis Principis moderatio, maiorumque et vestra exempla temperant:

vana a scelestis, dicta a maleficiis differunt. est locus sententiae, per quam neque huic delictum impune sit, et nos clementiae simul ac severitatis non poeniteat. Saepe audiivi Principem nostrum conquerentem, si quis, sumpta morte, misericordiam eius praevenisset. vita Lutorii in integro est; qui neque servatus in periculum Reipubl. neque interfectus in exemplum ibit. studia illi, ut plena recordiae, ita inania et fluxa sunt: nec quidquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed muliercularum adrepat. cedat tamen urbe et, bonis amissis, aqua et igni arceatur. Quod perinde censeo, ac si lege maiestatis teneretur.

LI. Solus Lepido Rubellius Blandus • Consularibus adsensit: ceteri sententiam Agrippae secuti: ductusque in carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud Senatum incusavit, cum extolleret pietatem, quamvis modicas Principis iniurias acriter ulciscantium; deprecaretur tam praecipitis verborum poenas: laudaret Lepidum, neque Agrippam argueret. Igitur factum SC. ne decreta Patrum ante diem decimum ad aerarium deferrentur: idque vitae spatium damnatis prorogaretur. sed non Senatui libertas ad poenitendum erat; neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur.

LII. C. Sulpicius, D. Haterius coss. sequuntur: inturbidus externis rebus annus, domi suspecta severitate adversum luxum, qui immensum proruperat ad cuncta, quis pecunia prodigitur. Sed alia sumptuum, quamvis graviora, dissimulatis plerumque pretiis, occultabantur; ventris et ganeae paratus, adsidiis sermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquae parcimoniae durius adverteret. Nam, incipiente C. Bibulo, ceteri quoque Aediles disseruerant, *sperni sumptuariam legem, vetitaque utensilium pretia augeri in dies: nec mediocribus remediis*

sisti posse. et consulti Patres integrum id negotium ad Principem distulerant. Sed Tiberius, saepe apud se pensitato, an coerceri tam profusae cupidines possent? num coercitio plus damni in Remp. ferret? quam indecorum adrectare, quod non obtineret: vel retentum ignominiam et infamiam virorum inlustri um posceret: postremo litteras ad Senatum composuit, quarum sententia in hunc modum fuit.

LIII. Ceteris forsitan in rebus, P. C. magis expediat, me coram interrogari et dicere, quid e Republ. censeam: in hac relatione, subtrahi oculos meos, melius fuit, ne, denotantibus vobis ora ac metum singulorum, qui pudendi luxus arguerentur, ipse etiam viderem eos, ac velut deprenderem. Quod si mecum ante viri strenui, Aediles, consilium habuissent, nescio, an suasurus fuero, omittere potius praevalida et adulta vitia, quam hoc adsequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt, ut ceteros quoque magistratus sua munia implere velim: mihi autem neque honestum silere neque proloqui expeditum, quia non Aedilis, aut Praetoris, aut Consulis partes sustineo: maius aliquid et excelsius a Principe postulatur: et, cum recte factorum sibi quisque gratiam trahant, unius invidia ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, et priscum ad morem recidere adgrediar? villarumne infinita spatia, familiarum numerum et nationes? argenti et auri pondus? aeris, tabularumque miracula? promiscuas viris et feminis vestes? atque illa feminarum propria, quis, lapidum caussa, pecuniae nostrae ad externas aut hostilis gentes transferuntur?

LIV. Nec ignoro, in conviviiis et circulis incusari ista, et modum posci: sed, si quis legem sanciat, poenas indicat, iidem illi, civitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem, clamant abunt. Atqui, ne corporis quidem morbos veteres,

et diu auctos, nisi per dura et aspera coerceas: corruptus simul et corruptor, aeger et flagrans animus, haud levioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit. tot a maioribus repertae leges, tot, quas D. Augustus tulit: illae oblivione, hae, quod flagitiosius est, contemptu abolitae, securiorem luxum fecere. nam, si velis, quod nondum vetitum est, timeas, ne vetere: at, si prohibita impune transenderis, neque metus ultra, neque pudor est. Cur ergo olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur: quia unius urbis cives eramus: ne inritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus. externis victoriis aliena, civilibus etiam nostra consumere didicimus. Quantulum istud est, de quo Aediles admonent! Quam, si cetera respicias, in levi habendum! At, hercule, nemo refert, quod Italia externae opis indiget, quod vita Populi Romani per incerta maris et tempestatum quotidie volvitur. ac, nisi provinciarum copiae et dominis et servitiis et agris subvenerint, nostra nos scilicet nemora nostraeque villae tuebuntur? Hanc, P. C. curam sustinet Princeps: haec omissa funditus Remp. trahet. reliquis intra animum medendum est: nos pudor; pauperes necessitas; divites satias in melius mutet. Aut, si quis ex magistratibus tantam industriam ac severitatem pollicetur, ut ire obviam queat; hunc et laudo, et exonerari laborum meorum partem fateor. sin accusare vitia volunt, dein, cum gloriam eius rei adepti sunt, similitates faciunt, ac mihi relinquunt, credite, P. C. me quoque non esse offensionum avidum: quas cum graves, et plerumque iniquas, pro Rep. suscipiam, nanes et inritas, neque mihi aut vobis usui futuras, ure deprecor.

LV. Auditis Caesaris litteris, remissa Aedilibus illis cura; luxusque mensae, a fine Actiaci belli ad eam, quis Ser. Galba rerum adeptus est, per annos tantum profusis sumptibus exerciti, paullatim exole-

mutationis quaerere libet. Dites
 nobili, aut claritudine insignes, stu-
 diumque prolapebantur. nam etiam tum
 regna colere, et coli licitum: ut quis-
 que, paratu speciosus, per nomen et
 posterior habebatur. postquam caedibus
 magnitudo famae exitio erat, ceteri ad
 convertere. simul novi homines e municipiis
 atque etiam provinciis, in Senatum
 assumpti, domesticam parcimoniam intule-
 rant, quamquam fortuna, vel industria, plerique
 ad senectam pervenirent, mansit tamen
 animus. Sed praecipuus adstricti moris auctor
 fuit, antiquo ipse cultu victuque. obse-
 rant inde in Principem et aemulandi amor vali-
 dor, quam poena ex legibus et metus. Nisi forte res
 cunctis inest quidam velut orbis, ut, quemadmo-
 dum temporum vices, ita morum vertantur: nec
 omnia apud priores meliora, sed nostra quoque aetas
 multa laudis et artium, imitanda posteris, tulit. Ve-
 rum haec nobis *maiores certamina ex honesto ma-
 neant.

LVI. Tiberius, fama moderationis parta, quod
 congruentis accusatores represserat, mittit litteras ad
 Senatum, quis *potestatem Tribuniciam* Druso pete-
 bat. Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit,
 ne *Regis*, aut *Dictatoris* nomen adsumeret, ac tamen
 adpellatione aliqua cetera imperia praemineret. M.
 deinde Agrippam socium eius potestatis; quo defun-
 cto, Tiberium Neronem delegit, ne successor in in-
 certo foret. sic cohiberi pravas aliorum spes rebatur
 simul modestiae Neronis, et suae magnitudini fide-
 bat. Quo tunc exemplo Tiberius Drusum summae
 rei admovet: cum, incolumi Germanico, integrum
 inter duos iudicium tenuisset. Sed principio littera-
 ritatus Deos, ut consilia sua Reip. prospera

rent, modica de moribus adolescentis, neque in falsum aucta, retulit: esse illi coniugem et tres liberos, eamque aetatem, qua ipse quondam a D. Augusto ad capessendum hoc munus vocatus sit. Neque nunc proptere, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis, triumphalem et bis Consulem, noti laboris participem sumi.

LVII. Praeceperant animis orationem Patres; quo quaesitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi, *ut effigies Principum, aras Deum, templa et arcus* aliaque solita censerent: nisi quod M. Silanus ex contumelia Consulatus honorem Principibus petivit: dixitque pro sententia, *ut publicis privatisve monumentis, ad memoriam temporum, non Consulum nomina praescriberentur, sed eorum, qui Tribuniciam potestatem gererent.* At Q. Haterius cum, *eius diei Senatus consulta aureis litteris figenda in curia,* censuisset, deridiculo fuit senex foedissimae adulationis, tantum infamia usus.

LVIII. Inter quae, provincia Africa Iunio Blaeso prorogata, Servius Maluginensis, Flamen Dialis, ut Asiam sorte haberet, postulavit, *frustra vulgatum, dictitans, non licere Dialibus egredi Italia. neque aliud ius suum, quam Martialium, Quirinaliumque Flaminum:* porro, *si hi duxissent provincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo Populi scita, non in libris caerimoniarum reperiri. Saepe Pontifices Dalia sacra fecisse, si Flamen valetudine aut munere publico impediretur: duobus et septuaginta annis post Cornelii Merulae caedem neminem affectum; neque tamen cessavisse religiones. Quod si per tot annos possit non creari, nullo sacrorum damno, quanto facilius abfuturum ad unius anni Proconsulare imperium? Privatis olim simultatibus effectum, ut a Pontificibus Maximis ire in provincias prohiberentur: nunc, Deum munere, Summum Pontificum etiam summum hominum esse.*

non aemulationi, non odio, aut privatis adfectionibus obnoxium.

LIX. Adversus quae cum Augur Lentulus aliique varie disserent, eo decursus est, ut Pontificis Max. sententiam opperirentur. Tiberius, dilata notione de iure Flaminis, decretas ob Tribuniciam Drusi potestatem caerimonias temperavit; nominatim arguens insolentiam sententiae, aureasque litteras contra patrium morem. Recitatae et Drusi epistolae, quamquam ad modestiam flexae, pro superbissimis accipiuntur: *Huc decidisse cuncta, ut ne iuvenis quidem, tanto honore accepto, adiret urbis Deos, ingrederetur Senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet? Bellum scilicet, aut diverso terrarum distineri, litora et lacus Campaniae cum maxime peragrantem. sic imbus rectorem generis humani: id primum e paternis consiliis discere. sane gravaretur adspectum civium senex Imperator, fessamque aetatem, et actos labores praetenderet: Druso quod, nisi ex adrogantia, impedimentum?*

LX. Sed Tiberius, vim Principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis Senatui praebebat, postulata provinciarum ad disquisitionem Patrum mittendo. Crebrescebat enim Graecas per urbes licentia atque impunitas asyla statuendi: complebantur templa pessimis servitiorum: eodem subsidio obaerati adversum creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi, flagitia hominum, ut caerimonias Deum, protegentis. Igitur placitum, ut mitterent civitates iura atque legatos. Et quaedam, quod falso usurpaverant, sponte omisere: multae vestustis superstitionibus aut meritis in Populum Romanum fidebant. Magnaque eius diei species fuit, quo Senatus maiorum beneficia, sociorum pacta, Regum etiam, qui ante vim Romanam valuerant, decre-

ta, ipsorumque Numinum religiones introspectit, libero, ut quondam, quid firmaret, mutaretve.

LXI. Primi omnium Ephesii adiere, memorantes, *non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Deo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonam, partu gravidam, et oleae, quae tum etiam maneat, adnissam, edidisse ea Numina: Deorumque monitu sacratum nemus. Atque ipsum illic Apollinem, post interfectos Cyclopa, Iovis iram vitavisse. Mox Liberum patrem, bello victorem, supplicibus Amazonum, quae aram insederant, ignovisse. Autam hinc, concessu Herculis, cum Lydia potiretur, caerimoniam templo: neque Persarum ditione deminutum ius. Post Macedonas, dein nos servavisse.*

LXII. Proximi Magnetes L. Scipionis et L. Sullae constitutis nitebantur: quorum ille Antiocho, hic Mithridate pulsus, fidem atque virtutem Magnetum decoravere, uti *Dianae Leucophrynae perfugium inviolabile foret.* Aphrodisienses posthac et Stratonicenses Dictatoris Caesaris, ob vetusta in parteis merita, et recens D. Augusti decretum attulere. Laudati, *quod Parthorum inruptionem, nihil mutata in Populum Romanum constantia, pertulissent.* Sed Aphrodisiensium civitas Veneris, Stratonicensium Iovis et Triviae religionem tuebantur. Altius Hierocaesarienses exposuere, *Persicam apud se Dianam, delubrum, rege Cyro, dicatum.* et memorabantur *Perpernae, Isaurici*, multaue alia Imperatorum nomina, qui non modo templo, sed duobus millibus passuum eandem sanctitatem tribuerant. Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiae Veneri auctor Aerias, post filius eius, Amathus, Veneri Amathusiae, et Iovi Salaminio Teucer, Telamonis patris ira profugus, posuissent.

LXIII. Auditae aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copia fessi Patres, et quia studiis

certabatur, Consulibus permisere, *ut perspecto iure, et si qua iniquitas involveretur, rem integram rursus ad Senatum referrent.* Consules super eas civitates, quas memoravi, *apud Pergamum Aesculapii comperitum asyllum, retulerunt; ceteros obscuris ob vetustatem initiis niti. nam Smyrnaeos oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonicipi Veneri templum dicaverint; Tenios eiusdem carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem aedemque iussi sint. propiora Sardianos: Alexandri victoris id donum: neque minus Milesios Dario Rege niti. sed cultus Numinum utrisque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petere et Cretenses simulacro D. Augusti.* Factaque Senatus consulta, quis, multo cum honore, modus tamen praescribatur, iussique ipsis in templis *figere aera, sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur.*

LXIV. Sub idem tempus Iuliae Augustae valetudo atrox necessitudinem Principi fecit festinati in urbem reditus: sincera adhuc inter matrem filiumque concordia, sive occultis odiis. Neque enim multo ante, cum, haud procul theatro Marcelli, effigiem D. Augusto Iulia dicaret, Tiberii nomen suo postscripserat; idque ille credebatur, ut inferius maiestate Principis, gravi et dissimulata offensione abdidisse. Sed tum *supplicia Diis, ludique magni* ab Senatu decernuntur, quos Pontifices et Augures et Quindecimviri, Septemviris simul et Sodalibus Augustalibus, ederent. Praesuerat L. Apronius, *ut Feciales quoque iis ludis praesiderent.* Contradixit Caesar, distincto sacerdotiorum iure, et repetitis exemplis: *neque enim unquam Fecialibus hoc maiestatis fuisse. ideo Augustales adiectos, quia proprium eius domus sacerdotium esset, pro qua vota persolverentur.*

LXV. Exsequi sententias haud institui, nisi insignes, per honestum, aut notabili dedecore: quod

praecipuum munus annalium reor, ne virtutes sileantur, utque pravis dictis factisque ex posteritate et infamia metus sit. Ceterum tempora illa adeo infecta, et adulatione sordida fuere, ut non modo primores civitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat, sed omnes Consulares, magna pars eorum, qui Praetura functi, multique etiam pedarii Senatores certatim exsurgerent, foedaque et nimia censerent. Memoriae proditur, Tiberium, quotiens curia egrederetur, Graecis verbis in hunc modum eloqui solitum, *o homines ad servitutem paratos!* scilicet, etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam proiectae servientium patientiae taedebat.

LXVI. Paullatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum, Proconsulem Asiae, repetundarum a sociis postulatum, Mamercus Scaurus e Consularibus, Iunius Otho Praetor, Brutidius Niger Aedilis, simul corripuiunt, obiectantque *violatum Augusti numen, spretam Tiberii maiestatem*: Mamercus, antiqua exempla iaciens, *L. Cottam a Scipione Africano, Ser. Galbam a Catone censorio, P. Rutilium a M. Scauro accusatos*. videlicet Scipio et Cato talia ulcisciebantur, aut ille Scaurus, quem proavum suum, opprobrium maiorum Mamercus infami opera dehoneſtabat. Iunio Othoni, litterarium ludum exercere, vetus ars fuit: mox Seiani potentia Senator, obscura initia impudentibus ausis propellebat. Brutidium artibus honestis copiosum, et, si rectum iter pergeret, ad clarissima quaeque iturum, festinatio exstimulabat, dum aequalis, dein superiores, postremo suasmets ipse spes anteire parat: quod multos, etiam bonos, pessum dedit, qui, spretis, quae tarda cum securitate, praematura, vel cum exitio, properant.

LXVII. Auxere numerum accusatorum Gellius Poplicola et M. Paconius: ille Quaestor Silani, hic

Legatus. Nec dubium habebatur, saevitiae captarumque pecuniarum teneri reum: sed multa adgerantur etiam insontibus periculosa; cum, super tot Senatores adversos, facundissimis totius Asiae, eoque ad accusandum delectis, responderet solus, et orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat: non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eo quod ipse creberrime interrogabat: neque refellere, aut eludere dabatur: ac saepe etiam confitendum erat, ne frustra quaesivisset. Servos quoque Silani, ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. et, ne quis necessariorum iuvaret periclitantem, maiestatis crimina subdebantur, vinclum et necessitas silendi. Igitur, petito paucorum dierum interiectu, defensionem sui deseruit, ausis ad Caesarem codicillis, quibus invidiam et preces miscuerat.

LXVIII. Tiberius, quae in Silanum parabat, quo excusatus sub exemplo acciperentur, libellos D. Augusti de Voleso Messalla, eiusdem Asiae Proconsule, factumque in eum Senatus consultum recitari iubet. Tum L. Pisonem sententiam rogat. ille, multum de clementia Principis praefatus, aqua atque igni Silano interdicendum, censuit, ipsumque in insulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, nisi quod Cn. Lentulus, separanda Silani materna bona (quippe alia parente geniti) reddendaque filio dixit, adnuente Tiberio.

LXIX. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longius sequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, ne quis vita probrosus et opertus infamia, provinciam sortiretur: idque Princeps diiudicaret. nam a legibus delicta puniri: quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, provideri, ne peccaretur? Adversum quae deseruit Caesar: non quidem sibi ignara, quae de Silano vulgabantur: sed non ex rumore statuendum. multos in provinciis, contra quam spes aut metus de illis fue-

rit, egisse. excitari quosdam ad meliora magnitudine rerum; hebescere alios. neque posse Principem sua scientia cuncta complecti: neque expedire, ut ambitione aliena trahatur. ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic a maioribus institutum, ut, si anteissent delicta, poenae sequerentur. ne verterent sapienter reperta, et semper placita. satis onerum Principibus, satis etiam potentiae. minui iura, quotiens gliscat potestas: nec utendum imperio, ubi legibus agi possit. Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto laetioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, si propria ira non impelleretur, addidit, insulam Gyarum inमितem et sine cultu hominum esse: darent Iuniae familiae, et viro quondam ordinis eiusdem, ut Cytheram potius concederet. id sororem quoque Silani, Torquatam, priscæ sanctioniae virginem, expetere. In hanc sententiam facta discussio.

LXX. Post auditi Cyrenenses, et, accusante Anchario Prisco, Caesius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium, Equitem Romanum, maiestatis postulatum, quod effigiem Principis promiscuum ad usum argenti vertisset, recipi Caesar inter reos vetuit; palam adspernante Ateio Capitone, quasi per libertatem. Non enim debere eripi Patribus vim statuendi: neque tantum maleficio impune habendum. sane lentus in suo dolore esset; Reip. iniurias ne largiretur. Intellexit hæc Tiberius, ut erant magis, quam ut dicebantur: perstititque intercedere. Capito insignitior infamia fuit, quod, humani divinique iuris sciens, egregium publicum et bonas domi artes dehonestavisset.

LXXI. Incessit dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustæ Equites Romani voverant *Equestri Fortunæ*, nam etsi delubra eius Deæ multa in urbe, nullam ta-

men tali cognomento erat. repertum est, aedem esse apud Antium, quae sic nuncuparetur, *cunctasque caerimonias Italicis in oppidis, templaque et Numinum effigies, iuris atque imperii Romani esse*. ita donum apud Antium statuitur. Et, quando de religionibus tractabatur, dilatatum nuper responsum adversus Servium Maluginensem, Flamiem Diale, prompsit Caesar, recitavitque decretum Pontificum: *quotiens valetudo adversa Flaminem Diale incessisset, ut, Pontificis Maximi arbitrio, plus quam binotium abesset: dum ne diebus publici sacrificii, neu saepius quam bis eundem in annum*. Quae, Principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam, et provinciarum administrationem Dialibus non concedi. memorabaturque L. Metelli, Pontificis Maximi, exemplum, qui Aulum Postumium, Flaminem, attinuisset. Ita sors Asiae in eum, qui Consularium Maluginensi proximus erat, conlata.

LXXII. Iisdem diebus Lepidus ab Senatu petivit, *ut basilicam Pauli, Aemilia monimenta, propria pecunia firmaret ornaretque*. erat etiam tum in more publica munificentia: nec Augustus arcuerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuvias, aut exundantis opes, ornatum ad urbis et posterum gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniae modicus, avitum decus recoluit. At Pompeii theatrum igne fortuito haustum, Caesar exstructurum pollicitus est, *eo quod nemo e familia restaurando sufficeret; manente tamen nomine Pompeii*. simul laudibus Seianum extulit, *tamquam labore vigilantiaque eius tanta vis unum intra damnum stetisset*. Et censuere Patres, *effigiem Seiano, quae apud theatrum Pompeii locaretur*. neque multo post Caesar, cum Iunium Blaesum, Proconsulem Africae, triumphi insignibus attolleret, *dare id se, dixit, honori Seiani, cuius ille arunculus erat*.

LXXIII. Ac tamen res Blaesi dignae decore tali fuere. nam Tacfarinas, quamquam saepius depulsus, reparatis per intima Africae auxiliis, huc adrogantiae venerat, ut legatos ad Tiberium mitteret, *sedemque* ultro sibi atque exercitui suo postularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. Non alias magis sua Populique Rom. contumelia indoluisse Caesarem ferunt, quam, *quod desertor et praedo, hostium more ageret. ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam urenti, quamquam Sertorii atque Mithridatis ingentibus bellis labaret Respublica, datum, ut pacto in fidem acciperetur: nedum, pulcherrimo Populi Romani fastigio, latro Tacfarinas pace et concessionem agrorum redimeretur. Dat negotium Blaeso, ceteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi; ipsius autem Ducis quoquo modo potiretur.*

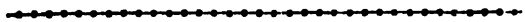
LXXIV. Et recepti ea venia plerique. mox adversum artes Tacfarinatis haud dissimili modo belligeratum. Nam quia ille, robore exercitus impar, furandi melior, plures per globos incursaret eluderetque, et insidias simul tentaret, tres incessus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio Legatus praefuit, qua praedatio in Leptinos, et suffugia Garamantum: alio latere, ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriam manum Blaesus filius duxit: medio, cum delectis, castella et munitiones idoneis locis imponens, Dux ipse arta et infensa hostibus cuncta fecerat; quia, quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, et saepe a tergo erat: multique eo modo caesi, aut circumventi. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, praeponitque Centuriones virtutis expertae: nec, ut mos fuerat, acta aestate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris provinciae componit: sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos et solitudi-

num gnaros, mutantem mapalia Tacfarinatem perturbat: donec, fratre eius capto, regressus est, properantius tamen, quam ex utilitate sociorum; relictis, per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blaeso tribuit, ut *Imperator* a legionibus salutaretur; prisco erga Duces honore, qui bene gesta Rep. gaudio et impetu victoris exercitus conclamabantur: erantque plures simul Imperatores, nec super ceterorum aequalitatem. concessit quibusdam et Augustus id vocabulum; ac tunc Tiberius Blaeso postremum.

LXXV. Obiere eo anno viri iulustres, Asinius Saloninus, M. Agrippa et Pollione Asinio avis, fratre Druso, insignis, Caesarique progener destinatus. Et Capito Ateius, de quo memoravi, Principem in civitate locum studiis civilibus adsecutus; sed avo Centurione Sullano, patre Praetorio. Consulatum ei adceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium, iisdem artibus praecellentem, dignatione eius magistratus anteiret. Namque illa aetas duo pacis decora simul tulit. sed Labeo incorrupta libertate, et ob id fama, celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi, quod Praeturam intra stetit, commendatio ex iniuria; huic, quod Consulatum adeptus est, odium ex invidia oriebatur.

LXXVI. Et Iunia sexagesimo quarto post Philipensem aciem anno, supremum diem explevit, Catone avunculo genita, C. Cassii uxor, M. Bruti soror. Testamentum eius multo apud vulgum rumore fuit; quia, in magnis opibus, cum ferme cunctos procures cum honore nominavisset, Caesarem omisit. quod civiliter acceptum: neque prohibuit, quo minus laudatione pro rostris ceterisque solennibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatae sunt, Manlii, Quinctii, aliaeque eiusdem

nobilitatis nomina: sed praeſulgebant Caſſius atque Brutus, eo ipſo, quod effigies eorum non viſebantur.

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSV DIVI AVGVSTI

A N N A L I V M

LIBER QVARTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

CAP. 1. *Tiberius ſævit. Cauſa penes Ael. Seianum, cuius ingenium et mores.* 2. *Is ad dominationem adſpirat, quo ut perueniat, Romæ in caſtra Prætoriam militem conducit.* 3. *Druso, Tiberii filio, inſidiatur per uxorem eius, ſupro pollutam.* 4. *Drusus Germanici togam virilem ſumit. Status publicus, numerus legionum,* 5. *earum et cohortium et claſſium loca exponuntur.* 6. *Civilis adminiſtratio qualis hæctenus.* 7. *Seianus potentiam auget,* 8. *ſublato per venenum Druso. Tiberius animum obſſrmat, Senatum erigit, eiſque filios Germanici duo commendat, ut imperii hæredes.* 9. *Funus Druso inluſtre.* 10. 11. *Falſa de Druso ab incauto patre necato fama.* 12. *Populi favor filiis Germanici noxiuſ. Iſ et Agrippinae Seianuſ inſidias ſtruit.*

13. *Tiberiuſ legationeſ et accuſationeſ civitatum et provinciarum audit.* 14. *De aſylis actum; Hiſtrioneſ Italia pulſi.* 15. *Alter ex Drusi liberis obit. Item Luciliuſ Longuſ, Principiſ amicuſ. Capito damna-*

tus. 16. *Lex lata de Flamine Diali. Vestalibus habitus honos.*

17. *Solemnia tota pro Principe. Iis inserti Nero et Drusus. hinc odium Tiberii, quem Seianus stimulat.* 18. *hic Germanici amicos adgreditur.* 19. *Sitius damnatur.* 20. *Vxor eius Sosia in exilium pellitur.* 21. *Lepidi moderatio.* 21. *Piso accusatus obit.* 22. *Cassius Severus in saxum Seriphium relegatur.* 22. *Plautius Siltanus perit.*

23. *Tacfarinatem, bella rursus morentem,* 24. *Dolabella opprimit* 25. *et caedit.* 26. *triumphalia non impetrat.* 27. *Ptolemaeus munera accipit.* 27. *Servilis motus semina per Italiam oppressa.*

28. *Q. Vib. Serenus, a filio accusatus.* 29. 30. *Amorgum reportatur. Praemia delatoribus statuta.* 31. *P. Suilius deportatur. Firminus Senatu movetur.* 32. 33. *Iudicium de his annalibus.*

34. *Cremutius Cordus, historiae scriptor, ob Bruti et Cassii laudes accusatus, libere se defendit et* 35. *vitam abstinencia finit. Libri eius cremati.* 36. *Cyzicenis adempta libertas,* 37. 38. *Templi honorem, ab Hispanis oblatum, Tiberius spernit.* 39. *Seianus, nimia fortuna socors, Liriam sibi uxorem a Principe petit, qui* 40. *modeste negat, et Seiani rationes refellit.* 41. *Hic, augendae potentiae, Tiberio secessum ab urbe suadet,* 42. *auditis in causa Votieni Montani contumeliis, persuadet.*

43. *Romae legationes Graecorum audita de iure asylorum.* 44. *Mors Lentuli, Domitii, Antonii.* 45. *L. Piso Praetor a quodam agreste interficitur.* 46. *Thracas montani rebellantes* 47 — 51. *a Sabino pelluntur, caeduntur, obsidentur, frustra eruptione facta, æ dedunt.*

52. *Claudia Pulchra, Romae adulterii accusata, damnatur.* 53. *Agrippina maritum petit, nec impetrat.* Ei 54. *Seianus insidias struit.* 55. *Vndecim*

urbes Asiae de templo Tiberio struendo certant. 56. *Praelati Smyrnaei.* 57. 58. *Tiberius dubia de caussa in Campaniam abscedit, arcto comitatu.* 59. *In spelunca repentino lapidum lapsu periclitatus a Seiano servatur. hinc maior eius fides.* *Neronem Germanici adgreditur et* 60. *calumniis subvertit.* 61. *Mors Asinii Agrippae et Q. Haterii.*

62. 63. *Amphitheatri casu Fidenis multa hominum milia debilitata vel obruta.* 64. 65. *Romae incendium deurit Coelium montem.* 66. *Varus accusatur.* 67. *Princeps Capreas in insulam se addit.* 68—70. *Tiberius Sabinus turpi fraude circumventus damnatur ipsis anni Kalendis.* 71. *Tiberius mentem suam recludi indignatur.* *Iulia neptis Augusti obit.* 72. *Frisios, quod avare habitis, rebellantes,* 73. *L. Apronius repressum it, parum feliciter.* 74. *Turpis adulatio Senatus.* *Seiani adrogantia,* 75. *Cn. Domitius Agrippinam, Germanici filiam, accipit uxorem.* *Haec sexennio fere gesta,*

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.

CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE.

COSSO LENTULO, ASINIO AGRIPPA.

CN. LENTULO GAETVL. C. CALVISIO.

M. LICINIO CRASSO, L. CALPURNIO PISONE.

AP. IVNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

I. C. Asinio, C. Antistio coss. nonus Tiberio annus erat compositae Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter prospera ducebat) cum repente turbare fortuna coepit: saevire ipse, aut saevientibus vires praebere. Initium et caussa penes Aelium Seianum cohortibus praetoriis Praefectum, cuius de potentia supra memoravi: nunc originem, mores, et quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulsiniis, patre Seio Strabone, Equite Ro-

apud et Ravennam, proximumque Galliae litus rostratae naves praesidebant, quas Actiaca victoria captas Augustus in oppidum Foroiuliense miserat, valido cum remige. Sed praecipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniae, recens perdomitae, tribus habebantur. Mauros Iuba Rex acceperat donum Populi Romani. Cetera Africae per duas legiones; parique numero Aegyptus. Dehinc initio ab Syria usque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercita: accolis Ibero Albanoque et aliis Regibus, qui magnitudine nostra proteguntur adversum externa imperia. Et Thraciam Rhoemetalces ac liberi Cotyis; ripamque Danubii legionum duae in Pannonia, duae in Moesia attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis, quae, positu regionis a tergo illis, ac, si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur: quamquam insideret urbem proprius miles, tres urbanae, novem praetoriae cohortes, Etruria ferme Umbriaque delectae, aut vetere Latio, et coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea provinciarum sociae triremes alaeque et auxilia cohortium: neque multo secus in iis virium; sed persequi incertum fuerit, cum, ex usu temporis, huc illuc mearent, gliscerent numero, et aliquando minuerentur.

VI. Congruens crediderim, recensere ceteras quoque Reipubl. partes, quibus modis ad eam diem habitae sint: quando Tiberio mutati in deterius Principatus initium ille annus attulit. Iam primum, publica negotia, et privatorum maxima, apud Patres tractabantur: dabaturque primoribus disserere: et in adulationem lapsos cohibebat ipse: mandabatque honores nobilitatem maiorum, claritudinem militiae, inlustres domi artes spectando: ut satis constaret, non alios potiores fuisse. sua Consulibus, sua Prae-

toribus species. minorum quoque magistratuum exercita potestas; legesque, si maiestatis quaestio eximeretur, bono in usu. At frumenta et pecuniae vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus Equitum Romanorum agitabantur. Res suas Caesar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex fama mandabat; semelque adsumpti tenebantur, prorsus sine modo, cum plerique iisdem negotiis in senescerent. Plebes acri quidem annona fatigabantur: sed nulla in eo culpa ex Principe: quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obviam iit, quantum impendio diligentiaque poterat. Et, ne provinciae novis oneribus turbarentur, utque vetera sine avaritia aut crudelitate magistratuum tolerarent, providebat. corporum verbera, ademptiones bonorum aberant.

VII. Rari per Italiam Caesaris agri: modesta servitia: intra paucos libertos domus: ac, si quando cum privatis disceptaret, forum et ius. Quae cuncta, non quidem comi via, sed horridus ac plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur: nam, dum superfuit, mansere; quia Seianus, incipiente adhuc potentia, bonis consiliis notescere volebat, et ultor metuebatur, non occultus odii, et crebro querens, *incolumi filio, adiutorem imperii alium vocari: et quantum superesse, ut collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo: ubi sis ingressus, adesse studia et ministros. exstructa iam, sponte Praefecti, castra: datos in manum milites: cerni effigiem eius in monimentis Cn. Pompeii: communes illum familia Drusorum fore nepotes. precandam post haec modestiam, ut contentus esset.* Neque raro, neque apud paucos talia iaciebat: et secreta quoque eius, corrupta uxore, prodebantur.

VIII. Igitur Seianus, maturandum ratus, deligit venenum, quo paullatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur. id Druso datum per Lygdam spado-

nem, ut octo post annos cognitum est. Ceterum Tiberius, per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto, necdum sepulto, curiam ingressus est. Consulesque, sede vulgari per speciem maestitiae sedentes, honoris locique admonuit; et effusum in lacrimas Senatum, victo gemitu, simul oratione continua erexit. *Non quidem sibi ignarum, posse argui, quod tam recenti dolore subiecit oculos Senatus: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adspici a plerisque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos: se tamen fortiora solatia e complexu Reipubl. petivisse.* Miseratusque Augustae extremam senectam, eadem adhuc nepotum et vergentem aetatem suam, ut Germanici liberi, unica praesentium malorum levamenta, inducerentur, petivit. Egressi Consules, firmatos adloquio adolescentulos deductosque ante Caesarem statuunt. Quibus adprehensis, *Patres conscripti, hos, inquit, orbatos parente, tradidi patruo ipsorum, precatusque sum, quamquam esset illi propria soboles, ne secus, quam suum sanguinem, foveret ac tolleret, sibi et posteris conformaret. erepto Druso, preces ad vos converto, Disque et patria coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis maioribus genitos, suscipite, regite: vestram meamque vicem explete.* Hi vobis, Nera et Druse, parentum loco. ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempubl. pertineant.

IX. Magno ea fletu, et mox procationibus faustis, audita: ac, si modum orationi posuisset, misericordia sui gloriaque animos audientium impleverat: ad vana, et totiens inrisa revolutus, *de reddenda Republ. utque Consules, seu quis alius, regimen susciperent, vero quoque et honesto fidem dempsit.* Memoriae Drusi eadem, quae in Germanicum, decernuntur, plerisque additis, ut ferme amat posterior adulatio. Funus imaginum pompa maxime inlustre fuit, cum

origo Iuliae gentis, Aeneas, omnesque Albanorum Reges, et conditor urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Attus Clausus, ceteraeque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur.

X. In tradenda morte Drusi, quae plurimis maximeque fidis auctoribus memorata sunt, retuli: sed non omiserim eorumdem temporum rumorem, validum adeo, ut nondum exolescat. *Corrupta ad scelus Livia, Seianum Lygdi quoque spadonis animum stupro vinxisse: quod is aetate atque forma carus domino, interque primores ministros erat. deinde, inter conscios ubi locus veneficii tempusque composita sint, eo audaciae propectum, ut verteret, et, occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem, quae prima ei, apud filium epulanti, offerretur. ea fraude tum senem, postquam convivium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse, atque illo ignaro, et juveni-liter hauriente, auctam suspicionem, tamquam metu et pudore sibimet inrogaret mortem, quam patri struxerat.*

XI. Haec vulgo iactata, super id, quod nullo auctore certo firmanatur, prompte refutaveris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius, tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque sua manu, et nullo ad poenitendum regressu? Quin potius ministrum veneni excrucialet, auctorem exquireret, insita denique, etiam in extraneos, cunctatione et mora, adversum unicum, et nullius ante flagitii compertum, uteretur. Sed, quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Caesaris, et ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa et inmania credebantur: *atrociore semper fama erga dominantium exitus.* Ordo alioqui sceleris, per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus est. neque quisquam scriptor tam infensus exstitit, ut Tiberio obiectaret,

cum omnia alia conquirerent intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris caussa fuit, ut, claro sub exemplo, falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis, quorum in manus cura nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avide accepta, veris, neque in miraculum corruptis, antehabeant.

XII. Ceterum, laudante filium pro rostris Tiberio, Senatus populusque habitum ac voces dolentum, simulatione magis, quam libens, induebat, domumque Germanici revirescere, occulti laetabantur. Quod principium favoris, et mater Agrippina, spem male tegens, perniciem adceleravere. Nam Seianus, ubi videt, mortem Drusi inultam interfectoris, sine moerore publico esse, ferox scelerum, et quia prima provenerant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregia custodum fide, et pudicitia Agrippinae impenetrabili. Igitur contumaciam eius insectari, vetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam exagitare, *ut superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis inhiare dominationi*, apud Caesarem arguerent. Adque haec callidis criminatorem, (inter quos delegerat Iulium Postumum, per adulterium Mutillae Priscae inter intimos aviae, et consiliis suis peridoneum, quia Prisca in animo Augustae valida) anum, suapte natura potentiae anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinae quoque proximi illiciebantur, pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

XIII. At Tiberius, nihil internissa rerum cura, negotia pro solatiis accipiens, ius civium, preces sociorum tractabat: factaque auctore eo Senatusconsulta, *ut civitati Cibyrticae apud Asiam, Aegiensi apud Achaiam, motu terrae labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium.* Et Vibius Sercenus, Proconsul ulterioris Hispaniae, de vi publica dam-

natus ob atrocitatem morum, in insulam Amorgum deportatur. Carsidius Sacerdos, reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem iuvisset, absolvitur; eiusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exsili, admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus, inter extorres et liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur: neque tamen effugit magnae fortunae pericula. Ac, ni Aelius Lamia, et L. Apronius, qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, et paternis adversis foret abstractus.

XIV. Is quoque annus legationes Graecarum civitatum habuit: Samiis *Iunonis*, Cois *Aesculapii delubro*, *vetustum asyli ius ut firmaretur*, petentibus. Samii decreto Amphictyonum nitebantur, quis praecipuum fuit rerum omnium iudicium, qua tempestate Graeci, conditis per Asiam urbibus, ora maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas: et accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo Aesculapii induxerant, cum, iussu Regis Mithridatis, apud cunctas Asiae insulas et urbes, trucidarentur. Variis dehinc et saepius inritis Praetorum questibus, postremo Caesar *de immodestia histrionum retulit: multa ab iis in publicum seditiose, foeda per domos tentari: Oscum quondam ludicrum, levissimae apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum et virium venisse, ut auctoritate Patrum coercendum sit.*

XV. Pulsi tum histriones Italia. Idem annus alio quoque luctu Caesarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis exstinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium laetorumque socius, unusque e Senatoribus Rhodii secus comes. Ita, quamquam novo homini, censorium funus, effigiem apud forum Augusti, publica pecunia Patres decrevere: apud quos etiam tum cuncta tri

ctabantur, adeo ut Procurator Asiae, Lucilius Capito, accusante provincia, causam dixerit, magna cum adseveratione Principis, *non se ius, nisi in servitia et pecunias familiares, dedisse: quod si vim Praetoris usurpasset, manibusque militum usus foret, spreta in eo mandata sua: audirent socios.* Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam ultionem, et quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decrevere Asiae urbes *templum Tiberio matrique eius ac Senatui.* Et permissum statuere: egitque Nero grates ea caussa Patribus atque avo, laetas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoria Germanici, illum adspici, illum audiri rebantur: aderantque iuveni modestia ac forma, principe viro digna, notis in eum Seiani odiis, ob periculum gratiora.

XVI. Sub idem tempus, *de Flamine Diali, in locum Servii Maluginensis defuncti, legendo, simul roganda nova lege* disseruit Caesar. *Nam patricios, confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quis unus legeretur, vetusto more; neque adesse, ut olim, eam copiam, omissa confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retenta. pluresque eius rei causas adferebat: potissimam penes incuriam virorum feminarumque: accedere ipsius caerimoniae difficultates, quae consulto vitarentur: et quando exiret e iure patrio, qui id Flaminium apisceretur, quaeque in manum Flaminis conveniret. Ita medendum Senatus decreto, aut lege: sicut Augustus quaedam ex horrida illa antiquitate ad praesentem usum flexisset.* Igitur tractatis religionibus, placitum, *instituto Flaminum nihil demutari.* Sed lata lex, qua *Flaminica Dialis, sacrorum caussa, in potestate viri, cetera promiscuo feminarum iure ageret.* et filius Maluginensis patri suffectus. Vtque glisceret dignatio Sacerdotum, atque ipsis promptior animus foret ad capessendas caerimonias, decretum *Corneliae virgini, quae in locum*

Scantiae capiebatur, *HS. XX. et quotiens Augusta theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret.*

XVII. Cornelio Cethego, Visellio Varrone coss. Pontifices, eorumque exemplo ceteri Sacerdotes, cum *pro incolumitate Principis* vota susciperent, *Neronem* quoque et *Drusum* iisdem Diis commendavere; non tam caritate iuvenum, quam *adulatione*: quae *moribus corruptis perinde anceps, si nulla, et ubi nimia est.* Nam Tiberius, haud unquam domui Germanici mitis, tum vero *aequari adolescentes senectae suae*, impatienter indoluit: accitosque Pontifices percunctatus est, *num in precibus Agrippinae, aut minis, tribuissent.* Et illi quidem, quamquam abnuerent, modice perstricti, (etenim pars magna e propinquis ipsius, aut primores civitatis erant). ceterum in Senatu oratione monuit in posterum, *ne quis mobiles adolescentium animos praematuris honoribus ad superbiam extolleret.* Instabat quippe Seianus, incusabatque diductam civitatem, ut civili bello: esse, qui se partium Agrippinae vocent: ac, *ni resistatur, fore pluris: neque aliud gliscentis discordiae remedium, quam si unus alterve maxime prompti subverterentur.*

XVIII. Qua caussa C. Silium, et Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici perniciose utrique; Silio et, quod ingentis exercitus septem per annos moderator, partisque apud Germaniam triumphalibus, Sacroviriani belli victor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispersebatur. credebant plerique, auctam offensionem ipsius intemperantia, immodice iactantis, *sum militem in obsequio duravisse, cum alii ad seditiones prolaberentur: neque mansurum Tiberio imperium, si iis quoque legionibus cupido novandi fuisset.* Destruui per haec fortunam suam Caesar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia eo usque laeta sunt, dum vi-

dentur exsolvi posse: ubi multum antevenere; pro gratia odium redditur.

XIX. Erat uxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinae invisa Principi. Hos conripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: inmissusque Varro Consul, qui, *paternas inimicitias* obtendens, odiis Seiani per dedecus suum gratificabatur. precante reo *brevem moram, dum accusator Consulatu abiret*, adversatus est Caesar. *solutum quippe magistratibus, diem privatis dicere: nec infringendum Consulis ius, cuius vigiliis niteretur, ne quod Respubl. detrimentum caperet.* Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta prisca verbis obtegere. Igitur multa adseveratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro Consul, aut illud Respubl. esset, coguntur Patres; silente reo, vel, si defensionem coeptaret, non occultante, cuius ira premeretur. *Conscientia belli Sacro- vir dix dissimulatus, victoria per avaritiam foedata, et uxor Sosia*, arguebantur. nec dubie repetundarum criminibus haerebant: sed cuncta quaestione maiestatis exercita, et Silius imminentem damnationem voluntario fine praevertit.

XX. Saevitum tamen in bona, non, ut stipendiariis pecuniae redderentur, quorum nemo repetebat: sed et liberalitas Augusti avulsa, computatis singillatim, quae fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exilium pellitur Asinii Galli sententia, qui *partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur*, censuerat. contra M. Lepidus *quartam accusatoribus, secundum necessitudinem legis, cetera liberis* concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, gravem et sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab saevis adulationibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat, cum aequabili auctoritate et gratia apud Tiberium vigerit. Vnde dubitare cogor,

fato et sorte nascendi, ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque, inter abruptam contumaciam, et deformem obsequium, pergere iter, ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta, haud minus claris maioribus, sed animo diversus, censuit, *cavendum Senatusconsulto, ut quamquam insontes magistratus, et culpa alienae nescii, provincialibus uxorum criminibus, perinde quam suis, plecterentur.*

XXI. Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque, ut retuli, *cessurum se urbe ob factiones accusatorum*, in Senatu clamitaverat, et, sprete potentia Augustae, trahere in ius Vrgulianiam, domoque Principis excire ausus erat. Quae in praesens Tiberius civiliter habuit: sed in animo, revolvente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonem Q. Granius secreti sermonis incusavit, adversum maiestatem habiti: adiecitque, *in domo eius venenum esse, eumque gladio accinctum introire curiam.* quod, ut atrocius vero, tramissum: ceterorum, quae multa cumulantur, receptus est reus; neque peractus, ob mortem opportunam. Relatum et de Cassio Severo exsule, qui sordidae originis, maleficae vitae, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut iudicio iurati Senatus Cretam amoveretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit; bonisque exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit.

XXII. Per idem tempus Plautius Silvanus, Praetor, incertis causis, Aproniam coniugem in praeceps iccit: tractusque ad Caesarem ab L. Apronio socero, turbata mente respondit, tamquam *ipse somno gravis atque eo ignarus, et uxor sponte mortem sumpsisset.* Non cunctanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum: in quo reluctantis et impulsae vesti-

gia cernebantur. Refert ad Senatum, datisque iudicibus, Vrgulania, Silvani avia, pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum, quasi Principis monitu, ob amicitiam Augustae cum Vrgulania. Reus, frustra tentato ferro, venas praebuit exsolvendas. Mox Numantina, prior uxor eius, accusata, *iniecisse carminibus et veneficiis vecordiam marito*, insons iudicatur.

XXIII. Is demum annus Populum Romanum longo adversum Numidam Tacfarinatem bello absolvit. Nam priores Duces, ubi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant: iamque tres laureatae in urbe statuae, et adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliiis, qui, Ptolemaeo, Iubae filio, iuventa incursio, liberos regios, et servilia imperia bello mutaverant. Erat illi praedarum receptor ac socius populandi Rex Garamantum; non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quae ex longinquo in maius audiebantur: ipsaque e provincia, ut quis fortunae inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Caesar, post res a Blaeso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus, reportari nonam legionem iusserat: nec Proconsul eius anni, P. Dolabella, retinere ausus erat, iussa Principis magis, quam incerta belli, metuens.

XXIV. Igitur Tacfarinas, disperso rumore, *rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eoque paullatim Africa decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti, quibus libertas servitio potior, incubissent*, auget vires, positisque castris, Thubuscum oppidum circumsidet. At Dolabella, contracto, quod erat militum, terrore nominis Romani, et, quia Numidae peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium, locorumque opportuna permul-
tit: simul Principes Musulanorum, defectionem

coeptantes, securi percutit. Dein, quia pluribus adversum Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non gravi, nec uno incursu consectandum hostem vagum, excito cum popularibus Rege Ptolemaeo, quatuor agmina parat, quae Legatis aut Tribunis data: et praedatorias manus delecti Maurorum duxere. ipse consultor aderat omnibus.

XXV. Nec multo post adfertur, *Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positus mapalibus consedissee; fias loco, quia vastis circum saltibus claudebatur.* Tum expe ditae cohortes alaeque, quam in partem ducerentur ignarae, cito agmine rapiuntur. Simulque coeptus dies, et concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros: praepeditis Numidarum equis, aut diversos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositae turmae, cuncta proelio provisa: hostibus contra, omnium nesciis, non arma, non ordo, non consilium: sed pecorum modo trahi, occidi, capi. Infensus miles memoria laborum, et adversum eludentes optatae toties pugnae, se quisque ultione et sanguine explebant. Differtur per manipulos, *Tacfarinatem omnes, notum tot proeliis, consectentur: non, nisi Duce interfecto, requiem belli fore.* At ille, delectis circum stipatoribus, victoque iam filio, et effusis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inulta morte effugit.

XXVI. Isque finis armis impositus. Dolabellae petenti abnuat triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blaesi, avunculi eius, laus obsolesceret. Sed neque Blaesus ideo inlustrior, et huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insignis captivos, caedem Ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur et Garamantum legati, raro in urbe visi, quos, Tacfarinate caeso, perculsa gens, et culpae nescia, ad satisfaciendum Populo

miserat. Cognitis dehinc Ptolemaei per id bellum studia, repetitus ex vetusto mos, missusque a Senatoribus, qui scipionem eburnum, togam pictam, antiqua Patrum munera, daret, *Regemque et vocem atque amicum* adpellaret.

XXVII. Eadem aestate nota per Italiam servili belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtius, quondam praetoriae cohortis miles, primae coetibus clandestinis, apud Brundisium et circumiecta oppida; mox positis propalam libellis ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus et ferocis servitia: cum, velut munere Deum, tres biremes ad pulere ad usus commendantium illo mari. Et erat haec dem regionibus Curtius Lupus Quaestor, cui propter aetate, vetere ex more, Cales evenerat. Is, disposita classiariorum copia, coeptantem cum maxime coetum rationem disiecit. Missusque a Caesare prope Staius, Tribunus, cum valida manu, Ducem ipsum et proximos audaciae, in urbem traxit, iam trepidam ob multitudinem familiarum, quae gliscebant inmensum, minore in dies plebe ingenua.

XXVIII. Iisdem Consulibus, miseriarum ac saevitiae exemplum atrox, reus pater, accusator filius, nomen utrique Vibius Serenus, in Senatum iudecti sunt. ab exilio retractus, inlucieque ac squalori oblitus et tum catena vinctus pater, orante filio Praeparatus adolescens multumunditiis, alacrius structas Principi insidias, missos in Galliam concitores belli, index idem et testis dicebat; adnectebatque Caecilium Cornutum, Praetorium, ministravisse pecuniam: qui taedio curarum, et, quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinavit. At contra reus nihil infraeto animo, obversus in filium quaterre vincula, vocare ultores Deos, ut sibi quidem redderent exsilium, ubi procul tali more ageret, filium autem quandoque supplicia sequerentur. Adsevera

batque, *innocentem Cornutum et falsa exteritum. idque facile intellectu, si proderentur aliis: non enim se caedem Principis et res novas uno socio cogitasse.*

XXIX. Tum accusator Cn. *Lentulum et Seium Tuberonem* nominat; magno pudore Caesaris, cum Primores civitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremae, Tubero, defecto corpore, tumultus hostilis et turbandae Reip. arcesserentur. Sed hi quidem statim exempti. In patrem ex servis quaesitum: et quaestio adversa accusatori fuit. qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, *robur et saxum, aut parricidarum poenas* minitantium, cessit urbe. ac retractus Ravenna, exsequi accusationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium adversus exsulem Serenum. nam post damnatum Libonem, missis ad Caesarem litteris, exprobraverat, *suum tantum studium sine fructu fuisse*; addideratque quaedam contumacius, quam tutum apud aures superbas, et offensioni proniores. ea Caesar octo post annos retulit, medium tempus varie arguens; etiam si tormenta pervicacia servorum contra evenissent.

XXX. Dictis dein sententiis, *ut Serenus more maiorum puniretur*, quo molliret invidiam, intercessit. Gallus Asinius, *Gyaro aut Donusa claudendum*, cum censeret, id quoque adspersus est, *egenam aquae utramque insulam* referens, *dandosque vitae usus cui vita concederetur.* ita Serenus Amorgum reportatur. Et, quia Cornutus sua manu ceciderat, actum *de praemiis accusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus, ante perfectum iudicium, se ipse vita privavisset.* ibaturque in eam sententiam, ni durius, contraque morem suum, palam pro accusatoribus, Caesar, *inritas leges, Remp. in praecipiti*, conquestus esset: *subverterent potius iura, quam custodes eorum amoverent.* Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, et poenis quidem nunquam satis coercitum, per praemia eliciebantur.

Accusabant Satrius Secundus et Pinarius Natta, Seiani clientes: id perniciosabile reo, et Caesar truci vultu defensionem accipiens; quam Cremutius, relinquendae vitae certus, in hunc modum exorsus est: *Verba mea, P. C. arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque haec in Principem, aut Principis parentem, quos lex maiestatis amplectitur: Brutum et Cassium laudavisse dicor: quorum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius, eloquentiae ac fidei praeclarus in primis, Ca. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Augustus adpellaret: neque id amicitiae eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones et parricidas, quae nunc vocabula imponuntur, saepe ut insignis viros nominat. Asinii Pollionis scripta egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Corvinus, Imperatorem suum Cassium praedicabat: et uterque opibusque atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem coelo aequavit, quid aliud Dictator Caesar, quam rescripta oratione, velut apud iudices, respondit? Antonii epistolae, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent: carmina Bibaculi et Catulli, referta contumeliis Caesarum, leguntur: sed ipse D. Iulius, ipse D. Augustus, et tulere ista, et reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis, an sapientia. namque spreta exolescunt: si irascere, adgnita videntur.*

XXXV. Non adtingo Graecos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut, si quis advertit, dictis dicta ultus est. Sed maxime solutum et sine obtrectatore fuit, prodere de iis, quos mors odio aut gratiae exemisset. num cum armatis Cassio et Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli civilis causa, populum per conciones incendio? an illi quidem, septuagesimum ante annum perempti, quo modo ima-

ginibus suis noscuntur, quas ne victor quidem abolevit, sic partem memoriae apud scriptores retinent? suum cuique decus posteritas rependit: nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassii et Bruti, sed etiam mei meminerint. Egressus dein Senatu, vitam abstinentia finivit. libros per Aediles cremandos censuerunt Patres; sed manserunt, occultati et editi. Quo magis socordiam eorum inridere libet, qui praesenti potentia credunt exstingui posse etiam sequentis aevi memoriam. Nam contra, punitis ingeniis, gliscit auctoritas: neque aliud externi Reges, aut qui eadem saevitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.

XXXVI. Ceterum postulandis reis tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus, Praefectum urbis, Drusum, auspicandi gratia tribunal ingressum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium. quod a Caesare palam increpitum, caussa exilii Salviano fuit. Obiecta publice Cyzicenis *incuria caerimoniarum D. Augusti*, additis *violentiae criminibus adversum cives Romanos.* et amisere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumsessi, nec minus sua constantia, quam praesidio Luculli, pulso Rege. At Fonteius Capito, qui Proconsul Asiam curaverat, absolvitur, comperto, ficta in eum crimina per Vibium Serenum. neque tamen id Sereno noxae fuit; quem odium publicum tutiorem faciebat. nam, ut quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leves, ignobiles, poenis adiciebantur.

XXXVII. Per idem tempus Hispania ulterior, missis ad Senatum legatis, oravit, *ut exemplo Asiae delubrum Tiberio matrique eius exstrueret.* qua occasione Caesar, validus alioqui spernendis honoribus, et respondendum ratus iis, quorum rumore arguebatur, *in ambitionem flexisse*, huiusmodi orationem coepit. Scio, *P. C. constantiam meam a plerisque*

desideratam, quod Asiae civitatibus, nuper idem istud petentibus, non sibi adversatus. ergo et prioris silentii defensionem, et quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cum M. Augustus vibi atque urbi Mionis templum apud Pergamum sicuti non prohibuissent, qui omnia facta dictaque eius vice legis observem, placitum iam exemplum promptius secutus sum, quia cultus meo veneratione Senatus adiungebatur. Ceterum, ut osmel recepisse veniam habuerit, ita per omnes provincias effigie Numinum sacrari, ambitiosum, superbum: et vanescet Augusti honor, si promissum adulationibus vulgatur.

XXXVIII. Ego me, P. C. mortalem esse, et hominum officia fungi, satisque habere, si locum principem impleam, et vos testor, et meminisse posteros volo. qui satis superque memoriae meas tribuent, ut maiori-
bus meis dignum, rerum vestrarum providum, constan-
tem in periculis, offensionum pro utilitate publica non
pavidum, credant. Haec mihi in animis vestris tem-
pla, haec pulcherrimae effigies et mansurae. nam quae
saxo struuntur, si iudicium posterorum in odium ver-
tit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives,
et Deos ipsos precor: hos ut mihi ad finem usque vitae
quietam et intelligentem humani Divinique iuris men-
tem dunt; illos, ut, quandoque concessero, cum laude
et bonis recordationibus, facta atque famam nominis
mei prosequantur. Perstititque posthac secretis etiam
sermonibus adspernari talem sui cultum. quod alii
modestiam, multi, quia diffideret, quidam, ut dege-
neris animi, interpretabantur. Optumos quippe mor-
taliū altissima cupere. Si Herculem et Liberum
apud Graecos, Quirinum apud nos, Deum numero ad-
ditos. Melius Augustum, qui speraverit. Cetera
Principibus statim adesse: unum insatiabiliter paran-
dum, prosperam sui memoriam. nam contemptu fa-
mas, contemni virtutes

XXXIX. At Seianus nimia fortuna socors, et muri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia, componit ad Caesarem colloquium. moris quippe tum erat, quamquam praesentibus, scripto adire. eius talis forma fuit: *Benevolentiam patris Augusti, et mox plurimis Tiberii iudiciis insinuas, ut spes votaue sua non prius ad Deos, quam ad Principum aures conferret. Neque fulgorem orum unquam precatum: excubias ac labores, ut in e militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. amen, quod pulcherrimum, adeptum, ut coniunctio Caesaris dignus crederetur. hinc initium spei. quoniam audiverit, Augustum, in collocanda, nonnihil etiam de Equitibus Romanis consultare: ita, si maritus Liviae quaereretur, haberet in eo amicum, sola necessitudinis gloria usum. non in exuere imposita munia: satis aestimare, firmarium adversum iniquas Agrippinae offensiones; id liberorum causa. nam sibi multum superque vitae, quod tali cum Principe explevisset.*

XL. Ad ea Tiberius, laudata pietate Seiani, suisque in eum beneficiis modice percursis, cum tempus, inquam ad integram consultationem, contempnisset, unxit: *Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid conducere putent: Principum diversam esse sortem; quibus praecipua rerum ad famam dirigenda. se non illuc decurrere, quod promptum rescriptum: se ipsam Liviam statuere, nubendum post Drusum, in Penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi trem et aviam, propiora consilia. simplicius actum. de inimicitis primum Agrippinae; quas longe ius arsuras, si matrimonium Liviae velut in partes eorum Caesarum distraxisset. sic quoque erumpere acclamationem feminarum, eaque discordia nepotes suos velli: quid, si intendatur certamen tali coniugio? Ileris enim, Seiane, si te mansurum in eodem ordine.*

pitae, et Lepiam, quae C. Caesari, mox Druso, nupta fuerit, ex mente acturam, ut cum Equite Romano seueretur. Ego ut sinam, credisne passuros, qui fratrem eius, qui patrem, maioresque nostros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum intra locum siteres: sed illi magistratus et primores, qui, te invito, percurrunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse iam pridem Equestre fastigium, longeque antisse patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui, me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam Equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si, cum in omnis curas distraheretur, inmensumque attolli provideret, quem coniunctione tali super alios extulisset, C. Proculium, et quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitae, nullis Reipubl. negotiis permixtos. Sed, si dubitatione Augusti movemur, quanto validius est, quod M. Agrippae, mox mihi conlocavit? Atque ego haec, pro amicitia, non occultavi: ceterum neque tuis, neque Liviae destinatis adversabor. Ipse quid intra animum volu-taverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad praesens referre: id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istae tuusque in me animus mereantur; datoque tempore, vel in Senatu, vel in concione non reticebo.

XLI. Rursum Seianus, non iam de matrimonio, sed altius metuens, tacita suspicionum, vulgi rumorum, ingruentem invidiam deprecatur. Ac ne adsi-duos in domum coetus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus praeberet; huc flexit, ut Tiberium ad vitam procul Roma, amoenis locis degendam impelleret. Multa quippe providebat: sua in manu aditus, litterarumque magna ex parte se arbitrum fore, cum per milites cominearent: mox Caesarem, vergente iam senecta, se cretoque loci mollitum, munia imperii facilius tra-

missurum: et minui sibi invidiam, adempta salutantum turba; sublatisque inanibus, vera potentia augere. Igitur paullatim negotia urbis, populi adensus, multitudinem affluentium increpat, extollens laudibus quietem et solitudinem: *quis abesse taedia et offensiones, ac praecipua rerum maxime agitari.*

XLII. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano, celebris ingenii viro, cognitio, cunctantem iam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet Patrum coetus vocesque, quae plerumque verae et graves coram ingerebantur. nam, postulato Votieno, *ob contumelias in Caesarem dictas*, testis Aemilius, e militaribus viris, dum studio probandi cuncta refert, et, quamquam inter obstrepentes, magna adseverationis nititur, audit Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur, adeoque perculsus est, ut *se vel statim, vel in cognitione purgaturum*, clamitaret; precibusque proximorum, adulatione omnium, aegre componeret animum. Et Votienus quidem maiestatis poenis adfectus est: Caesar obiectam sibi adversus reos inclementiam eo pervicacius amplexus, Aquiliam, adulterii delatam cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Gaetulicus, Consul designatus, lege Iulia damnasset, exsilio punivit: Apidiumque Merulam, *quod in acta D. Augusti non iuraverat*, albo Senatorio erasit.

XLIII. Auditae dehinc Lacedaemoniorum et Messeniorum legationes, de iure templi Dianae Limnatis, quod *suis a maioribus, suaeque in terra dictum*, Lacedaemonii firmabant annalium memoria vatumque carminibus: *sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum, ac post C. Caesaris et M. Antonii sententia redditum.* Contra Messenii, *vetere inter Herculis posteros divisionem Peloponnesi protulere, suoque Regi Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, cecissee: monimenta quoque eius rei sculpta*

saris et aere prius manere. quod si vatum, annalium ad testimonia vocentur, plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippum potentia, sed ex vero statuiss. idem Regis Antigoni, idem Imperatoris Mummii iudicium. sic Milesias, permissio publice arbitrio, postremo Atidium Geminum, Praetorem Achaiae, decrevisse. Ita secundum Messenios datum. Et Segestani aedem Venaria, montem apud Erycum, vetustate dilapsam, restaurari postulavere; nota memorantes de origine eius, et laeta Tiberio. suscepit curam libens, ut consanguineus. Tunc tractatae Massiliensium preces, probaturnaque P. Rutilii exemplum. namque cum, legibus pulsum, civem sibi Smyrnaei addiderant, quo iure Vulcatius Moschus, exul, in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum, ut patriae, reliquerat.

XLIV. Obiere eo anno viri nobiles Ca. Lentulus, et L. Domitius. Lentulo, super Consulatum et triumphalia de Gaetulis, gloriae fuerat bene tolerata paupertas, dein magnae opes innocenter paratae, et modeste habitae. Domitium decoravit pater, civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Caesaris misceretur. Avus Pharsalica acie, pro optimatibus ceciderat: ipse delectus, cui minor Antonia, Octavia genita, in matrimonium daretur. Post exercitu flumen Albim transscendit, longius penetrata Germania, quam quisquam priorum. easque ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit et L. Antonius, multa claritudine generis, sed inprospera. nam patre ejus, Iulo Antonio, ob adulterium Iuliae morte punite, hunc, admodum adolescentulum, sororis nepotem, seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exsilii tegeretur. habitus tamen supremis honor; ossaque tumulo Octavorum inlata per decretum Senatus.

XLV. Iisdem Consulibus, facinus atrox in cite

riore Hispania admissum a quodam agresti nationis Tarmestinae is Praetorem provinciae, L. Pisonem, pace incuriosum, ex improvise in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit: ac pernecitate equi profugus, postquam saltuosos locos adtigerat, dimisso equo, per derupta et avia sequentis frustratus est. neque diu fefellit. nam, prehensio ductoque per proximos pagos equo, cuius foret cognitum: et repertus, cum tormentis edere conscios adigeretur, voce magna, sermone patrio, *frustra se interrogari*, clamitavit: *adisterent socii ac spectarent. nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eliceret.* idemque, cum postero ad quaestionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoque caput adflixit, ut statim exanimaretur. Sed Piso Tarmestinatorum dolo caesus habetur: qui pecunias, e publico interceptas, acrius, quam ut tolerarent barbari, cogeat.

XLVI. Lentulo Gaetulico, C. Calvisio coss. decreta triumphii insignia Poppaeo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis inculti, atque eo ferocius agitabant. Causa motus, super hominum ingenium, quod pati delectus, et validissimum quemque militiae nostrae dare adspernabantur; ne Regibus quidem parere, nisi ex libidine, soliti, aut, si mitterent auxilia, suos ductores praeficere, nec nisi adversum accolae belligerare. Ac tum rumor incesserat, fore, ut disiecti, aliisque nationibus permixti, diversas in terras traherentur. Sed, antequam arma inciperent, misere legatos, *amicitiam, obsequiumque memoraturos; et mansura haec, si nullo novo onere tentarentur: sin, ut victis, servitium indiceretur, esse sibi ferrum et iuventutem, et promptum libertati, aut ad mortem, animum.* Simul castella, rupibus indita, conlatosque illuc parentes et coniuges ostentabant, *bellumque impeditum, arduum, cruentum*, minitabantur.

XLVII. At Sabinus, donec exercitus in unum cōduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo e Moesia cum legione, Rex Rhoemetaces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, veniret; addita praesenti copia, ad hostem pergit, compositum iam per angustias saltuum. Quidam audentius apertis in collibus visebantur: quos Dux Romanus, acie suggestus, haud aegre pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communis valida manu montem occupat, angustum et aequali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna vis armata, aut incondita, tuebatur: simul in ferocissimos, qui ante vallum, more gentis, cum carminibus et tripudiis persultabant, mittit delectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur, crebra et inulta vulnera fecere; propius incedentes eruptione subita turbati sunt, receptique subsidio Sugambrae cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minus cantuum et armorum tumultu trucem, haud procul instruxerat.

XLVIII. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoravi. iisque permissum *vastare, urere, trahere praedas, dum populatio lucem intra sisteretur, noctemque in castris tutam et vigilem caperent.* id primo servatum: mox versi in luxum, et raptis opulenti, omittere stationes, lascivia epularum aut somno et vino procumbere. Igitur hostes, incuria eorum comperta, duo agmina parant; quorum altero populosos invaderentur, alii castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisque periculo intentus, sonorem alterius proelii non acciperet. tenebrae insuper delectae augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facile pelluntur: Thracum auxilia, repente incursu territa, cum pars munitionibus adiacerent,

plures extra palarentur, tanto infensius caesi, quanto *perfugae et proditores, ferre arma ad suum patriaeque servitium, incusabantur.*

XLIX. Postera die Sabinus exercitum aequo loco ostendit, si barbari, successu noctis alacres, proelium auderent. et postquam castello aut coniunctis tumulis non degrediebantur, obsidium coepit per praesidia, quae opportune iam muniebat: dein fossam loricamque contexens, quattuor millia passuum ambitu amplexus est: tum paullatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere claustra, artaque circumdare: et struebatur agger, unde saxa, hastae, ignes propinquum iam in hostem iacerentur. Sed nihil aequae, quam sitis, fatigabat, cum ingens multitudo bellatorum, imbellium, uno reliquo fonte uterentur. Simul equi, armenta, ut mos barbaris, iuxta clausa, egestate pabuli exanimari: adiacere corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat: polui cuncta sanie, odore, contactu. Rebusque turbatis malum extremum discordia accessit; his deditionem, aliis mortem, et mutuos inter se ictus parantibus. et erant, qui *non inultum exitium, sed eruptionem* suaderent, neque ignobiles, quamvis diversi sententiis.

L. Verum e Ducibus Dinis, proventus senecta, et longo usu vim atque clementiam Romanam edoctus, *ponenda arma, unum adfectis id remedium,* disserebat. Primusque se cum coniuge et liberis victori permisit: secuti aetate aut sexu imbecilli, et quibus maior vitae quam gloriae cupido. At iuventus Tarsam inter et Turesim distrahebatur. utrique destinatum, cum libertate occidere: *sed Tarsa properum finem, abrupendas pariter spes ac metus,* clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro, nec defuere, qui eodem modo oppeterent. Turesis sua cum manu noctem opperitur, haud nescio Duce nostro

Igitur firmatas stationes densieribus globis. et ingruerat nox, nimbo atrox, hostisque, clamore turbido, modo per vastum silentium, incertos obsessores effecerat: cum Sabinus circumfrire, hortari, *ne ad ambigu sonitus, aut simulationem quietis, caecos insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia seruerent immoti, telisque non in falsum iactis.*

LI. Interea barbari cetervis decurrentes, vnum in vallum manualia saxa, praeustas sudos, decisa robora iacere: nunc virgultis et cratibus et corporibus exanimis complere fossas: quidam, pontes et scalas ante fabricati, inferre propugnaculis, easque prensare, detrahere, et adversus resistentis cominus niti: miles contra deturbare telis, peltare umbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles provolvare. His partae victoriae spes, et, si cedant, indignitius flagitium; illis extrema iam salus, et adstantes plorisque matres et coniuges, earumque lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera inprovisa: suorum atque hostium ignoratio: et montis anfractu reperensae, velut a tergo, voces, adeo cuncta miscuerant, ut quaedam munimenta Romani, quasi perrupta, omiserint. neque tamen pervasere hostes, nisi admodum pauci: ceteros, deletio promptissimo quoque aut saucio, adpetente iam luce, trusere in summa castelli. ubi tandem coacta deditio, et proxima sponte incolarum recepta. reliquis, quo minus vi aut obsidio subigerentur, praematura montis Haemi et saeva hiems subvenit,

LII. At Romae, commota Principis domo, ut res futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claud' Pulchra, sobrina eius, postulatur, accusante Dometio Afro. Is recens Praetura, modicus dignationis et quoquo facinore properus clarescere, *crimen i pudicitiae, adulterum Furnium, veneficia in Pri-*

pem et devotiones obiectabat. Agrippina semper atrox, tum et periculo propinqua accensa, pergit ad Tiberium, ac forte sacrificantem patri reperit. quo initio invidiae, Non eiusdem, ait, mactare D. Augusto victimas, et posteros eius insectari. non in effigies mutas Divinum spiritum transfusum; sed imaginem veram, coelesti sanguine ortam, intelligere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram praescribi, cui sola exitii causa sit, quod Agrippinam stulte prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiae, ob eadem afflictas. Audita haec raram occulti pectoris vocem elicuere; correptamque Graeco versu admonuit: non ideolaedi, quia non regnaret. Pulchra et Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, divulgato ingenio, et secuta adseveratione Caesaris, qua suo iure disertum eum adpellavit. mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiae quam morum fama fuit: nisi quod aetas extrema multum etiam eloquentiae dempsit, dum fessa mente retinet silentii impatientiam.

LIII. At Agrippina, pervicax irae, et morbo corporis implicata, cum viseret eam Caesar, profusis diu ac per silentium lacrimis, mox invidiam et preces orditur: *subveniret solitudini, daret maritum: habilem adhuc iuventam sibi, neque aliud probis, quam ex matrimonio, solatium: esse in civitate Germanici coniugem ac liberos eius recipere dignarentur.* Sed Caesar, non ignarus, quantum ex Republ. peteretur; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego, a scriptoribus annalium non traditum, reperi in commentariis Agrippinae, filiae: quae Neronis Principis mater, vitam suam et casus suorum posteris memoravit.

LIV. Ceterum Seianus maerentem et improvidam altius percussit, inmissis, qui, per speciem amicitiae

monerent, *paratum ei venenum, vitandas soceri epulas*. Atque illa, simulationum nescia, cum propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullqs adtingere cibos: donec advertit Tiberius, forte, an quia audiverat. idque quo acrius experiretur, poma, ut erant adposita, laudans, nurui sua manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinae, et intacta ore, servis tramisit. nec tamen Tiberii vox coram secuta, sed obversus ad matrem, *non mirum, ait, si quid severius in eam statuisset, a qua veneficii insimularetur*. Inde rumor, *parari exitium: neque id Imperatorem palam audere, secretum ad perpetrandum quaeri*.

LV. Sed Caesar, quo famam averteret, adesse frequens Senatui, legatosque Asiae, ambigentes, *quam in civitate templum statueretur*, pluris per dies audit. Vndecim urbes certabant, pari ambitione, viribus diversae. neque multum distantia inter se memorabant, *de vetustate generis, studio in Populum Romanum, per bella Persi et Aristonici aliorumque Regum*. Verum Hypaepeni, Trallianique, Laodiceis ac Magnetibus simul, tramissi, ut parum validi. Ne Ilienses quidem, cum *parentem urbis Romanae Troiam* referrent, nisi antiquitatis gloria, pollebant. paullum addubitatum, quod Halicarnassii, *mille et ducentos per annos, nullo motu terrae nutavisse sedes suas, vivoque in saxo fundamenta templi adseveraverant*. Pergameno (eo ipso nitebantur) aede, Augusto ibi sita, satis adeptos creditum. Ephesii Milesique, hi Apollinis, illi Dianae caerimonia occupavisse civitates visi. Ita Sardianos inter Smyrnaeosque deliberatum. Sardiani decretum Etruriae recitavere, ut consanguinei. nam *Tyrrhenum Lydumque, Atye Rege genitos, ob multitudinem divisisse gentem: Lydum patriis in terris resedissee; Tyrrheno datum, novas ut conderet sedes: et Ducum e nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italia:*

auctamque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Graeciam populis, cui mox a Pelope nomen. simul litteras Imperatorum, et icta nobiscum foedera bello Macedonum, ubertatemque fluminum suorum, temporiem coeli ac dites circum terras memorabant.

LVl. At Smyrnaei, repetita vetustate, seu *Tantalus, Iove ortus, illos, sive Theseus, Divina et ipsa stirpe, sive una Amazonum condidisset*; transscendere ad ea, quis maxime fidebant in Populum Romanum officii, missa navali copia, non modo externa ad bella, sed quae in Italia tolerabantur: *seque primos templum Urbis Romae statuisset, M. Porcio Consule, magnis quidem iam Populi Romani rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica urbe, et validis per Asiam Regibus. simul L. Sullam testem adferebant, gravissimo in discrimine exercitus, ob asperitatem hiemis, et penuriam vestis, cum id Smyrnam in concionem nunciatum foret, omnes, qui adstant, detraxisse corpori tegmina, nostrisque legionibus misisse.* Ita rogati sententiam Patres, Smyrnaeos praetulere. Censuitque Vibius Marsus, *ut M. Lepido, cui ea provincia obvenerat, super numerum legaretur, qui templi curam susciperet. et quia Lepidus ipse deligere, per modestiam, abnuebat, Valerius Naso, e Praetoriis, sorte missus est.*

LVII. Inter quae, diu meditato prolatoque saepius consilio, tandem Caesar in Campaniam, specie dedicandi templa, apud Capuam Iovi, apud Nolam Augusto, sed certus procul urbe degere. Caussam abscessus quamquam, secutus plurimos auctorum, ad Seiani artes retuli: quia tamen, caede eius patrata, sex postea annos pari secreto coniunxit, plerumque permovere, num ad ipsum referri verius sit, saevitiam ac libidinem, cum factis promeret, locis occultantem. Erant, qui crederent, in senectute corporis quoque habitum pudori fuisse. quippe illi praegra

cilis et incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulceroſa facies ac plerumque medicaminibus interſtincta. et Rhodi ſecreto vitare coetus, recondere voluptates inſuerat. Traditur etiam, matris impotentia extruſum, quam dominationis ſociam adſpernabatur, neque depellere poterat, cum dominationem ipſam donum eiſ accepſſet. Nam dubitaverat Auguſtus, Germanicum, ſororis nepotem, et cunctis laudatum, rei Romanae imponere: ſed, precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum, ſibi Tiberium adſcivit idque Auguſta exprobrabat, reſoſcebat.

LVIII. Profectio arto comitatu fuit: unus Senator, Conſulatu functus, Cocceius Nerva, cui legum peritia: Eques Romanus, praeter Seianum, ex inluſtribus, Curtius Atticus: ceteri liberalibus ſtudiis praediti, ferme Graeci, quorum ſermonibus levaretur. Ferebant periti coeleſtium, *iis motibus ſiderum exceſſiſſe Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur.* unde exitii cauſa multis fuit, properum finem vitae coniectantibus vulgantibusque. neque enim tam incredibilem caſum providebant, ut undecim per annos libens patria careret. Mox patuit breve confinium artis et falſi; veraque quam obſcuris tegerentur nam *in urbem non reſſurum*, haud forte dictum: ceterorum nescii egere, cum propinquo rure aut litore, et ſaepe moenia urbis adſidens, extremam ſeſectam compleverit.

LIX. Ac forte illis diebus oblatum Caesari anceps periculum, auxit vana rumoris; praebuitque ipſi materiem, cur amicitiae conſtantiaeque Seiani magis fideret. Veſcebantur in villa, cui vocabulum *Spe-luncae*, mare Amuclanum inter Fundanosque montes, nativo in ſpecu. eiſ os, lapſis repente ſaxis, obruit quosdam miniſtros: hinc metus in omnes et fuga eorum, qui convivium celebrabant. Seianus genu vultuque et manibus ſuper Caesarem ſuſpenſus, oppoſuit

sese incidentibus: atque habitu tali repertus est a militibus, qui subsidio venerant. Maior ex eo: et, quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatque indicis partes adversus Germanici stirpem, subditis, qui accusatorum nomina sustinerent, maximeque insectarentur Neronem, proximum successioni, et, quamquam modesta iuventa, plerumque tamen, quid in praesentiarum conducirer, oblitum, dum a libertis et clientibus, apiscendae potentiae properis, exstimulatur, *ut erectum et fidentem animi ostenderet: velle id Populum Romanum, cupere exercitus; neque ausurum contra Seianum, qui nunc patientiam senis et segnitiam iuvenis iuxta insultet.*

LX. Haec atque talia audienti nihil quidem pravae cogitationis: sed interdum voces procedebant contumaces et inconsultae; quas adpositi custodes exceptas auctasque cum deferrent, neque Neroni de fendere daretur, diversae insuper solitudinum formae oriebantur. nam alius occursum eius vitare: quidam, salutatione reddita, statim averti: plerique inceptum sermonem abrumpere: insistentibus contra inridentibusque, qui Seiano factores aderant. Enimvero Tiberius torvus, aut falsum renidens vultu: seu loqueretur, seu taceret iuvenis, crimen ex silentio, ex voce. ne nox quidem secunda; cum uxor vigiliis, somnos, suspiria matri Liviae, atque illa Seiano, patefaceret: qui fratrem quoque Neronis, Drusum, traxit in partes, spe obiecta principis loci, si priorem aetate, et iam labefactum demovisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiae et solita fratribus odia, accendebatur invidia, quod mater Agrippina promptior Neroni erat. neque tamen Seianus ita Drusum fovebat, ut non in eum quoque semina futuri exitii meditaretur; gnarus, praefertorem et insidiis magis opportunum.

LXI. Fine anni excessere insignes viri, Asinius Agrippa, claris maioribus quam vetustis, vitæque non degener; et Q. Haterius, familia senatoria, eloquentiæ, quoad vixit, celebratæ: monumenta ingenii eius haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quam cura vigeat: utque aliorum meditatio et labor in posterum valet, sic Haterii canorum illud et profluens cum ipso simul extinctum est.

LXII. M. Licinio, L. Calpurnio coss. ingentium bellorum cladem aequavit malum improvisum. eius initium simul et finis extitit. Nam coepto apud Fidenam amphitheatro, Atilius quidam, libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: ut qui non abundantia pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordida mercede id negotium quaesivisset. Adfluxere avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebres secus omnes ætas, ob propinquitatem loci effusius: unde gravior pestis fuit, conferta mole, dein convulsa, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensamque vim mortalium, spectaculo intentos, aut qui circum adstabant, praeceps trahit atque operit. Et illi quidem, quos principium stragis in mortem adflixerat, ut tali sorte, cruciatum effugere. Miserandi magis, quos, abrupta parte corporis, nondum vita deseruerat: qui per diem visu, per noctem ululatibus et gemitu, coniuges aut liberos noscebant. Iam ceteri fama exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum, diversa de causa, amici aut necessarii aberant, pavere tamen: neque dum comperto, quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus.

LXIII. Ut coepere dimoveri obruta; concursus ad exanimos, complectentium, osculantium: et saepe

certamen, si confusior facies, et par forma, aut aetas, errorem adgnoscentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo casu debilitata vel obtrita sunt: cautumque in posterum Senatusconsulto, *ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res; neve amphitheatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatae.* Atilius in exsilium actus est. Ceterum, sub recentem cladem, patuere procerum domus, fomenta et medici passim praebiti: fuitque urbs per illos dies, quamquam maesta facie, veterum institutis similis, qui, magna post proelia, saucios largitione et cura sustentabant.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, cum ignis violentia urbem ultra solitum adfecit, deusto monte Caelio: *feralemque annum ferebant, et omnibus adversis susceptum Principi consilium absentiae, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes; ni Caesar obviam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti.* Actaeque ei grates apud Senatum ab inlustribus, fama-que apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam et ultro accitos munificentia iuverat. Adduntur sententiae, ut mons Caelius in posterum *Augustus* adpellaretur: quando, cunctis circum flagrantibus, sola Tiberii effigies, sita in domo Iunii Senatoris, inviolata mansisset. *Evenisse id olim Claudiae Quinctae, eiusque statuem, vim ignium bis elapsam, maiores apud aedem Matris Deum consecravisse. sanctos acceptosque Numinibus Claudios: et augendam caerimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem Dii ostenderint.*

LXV. Haud fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus *Querquetulanum* cognomento fuisse, quod talis silvae frequens secundusque erat: mox *Caelium* adpellitatum a Caele Vibenna, qui dux gentis Etruscae, cum auxilium adpellatum ductavisset, sedem eam acceperat a Tarquinio Prisco; seu quia

alius Regum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt. cetera non ambigua sunt; magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitasse, unde *Tuscan vicum*, e vocabulo advenarum, dictum.

LXVI. Sed, ut studia procerum et largitio Principis adversum casus solatium tulerant, ita accusatorum maior in dies et infestior vis sine levamento grassabatur: corripueratque Varum Quinctilium, divitem et Caesari propinquum, Domitius Afer, Claudiaque Pulchrae, matris eius, condemnator: nullo mirante, quod diu egens, et parto nuper praemio male usus, plura ad flagitia adcingeretur. Publium Dolabelam socium delationis exstitisse, miraculo erat, quia claris maioribus, et Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suam sanguinem perditum ibat. Restitit tamen Senatus et *opperiendum Imperatorem* censuit: quod unum urgentium malorum suffugium in tempus erat.

LXVII. At Caesar, dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, *ne quis quietem eius iarumperet*, concursusque oppidanorum, disposito milite, prohiberentur: perosus tamen municipia et colonias, omniaque in continenti sita, Capreasse in insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii diiunctam. Solitudinem eius placuisse maxime crediderim, quoniam importuosum circa mare, et vix modicis navigiis pauca subsidia: neque adpulerit quisquam, nisi gnaro custode. caeli temperies hieme mitis, obiectu montis, quo saeva ventorum arcantur: aestas in Favonium obversa, et aperto circum pelago peramoena: prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius inons ardescens faciem loci verteret. Graecos ea tenuisse, Capreasque Telebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus et molibus insederat; quanto intentus olim pu-

licas ad curas, tanto occultos in luxus et malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum et credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in urbe suetus, acrius turbabat, non iam occultis adversum Agrippinam et Neronem insidiis. quis additus niles, nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in innales referebat, ultroque struebantur, qui monebant perferre ad Germaniae exercitus, vel celeberrimo fori effigiem D. Augusti amplecti, populumque ad Senatum auxilio vocare. Eaque sprete ab illis, velut pararent, obiciebantur.

LXVIII. Iunio Silano, et Silio Nerva coss. foenum anni principium incessit, tracto in carcerem iustri Equite Romano, Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omiserat, coniugem liberosque eius percolare, sectator domi, comes in publico, post tot clientes, unus; eoque apud bonos laudatus, et gravis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petiti Rufus, M. Opsius, Praetura functi, adgrediuntur, cupidine Consulatus: ad quem non nisi per Seianum aditus; neque Seiani voluntas nisi scelere quaerebatur. Compositum inter ipsos, ut Latiaris, qui modico usu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primum sermones: mox laudare constantiam, *quod non, ut ceteri, florentis domus amicus, afflictam deseruisset*: simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, disserebat. Et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrimas, iunxit questus; audentius iam operat Seianum, saevitiam, superbiam, spes eius. ne in Tiberium quidem convicio abstinet. Lique sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem arctae amicitiae facere. Ac iam ultro Sabinus quaerere Latiarem, ventitare domum, dolores suos, quasi ad fidissimum, deferre

LXIX. Consultant, quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, servanda solitudinis facies: et, si pone fores adsisterent, metui visus, sonitus, aut forte ortae suspiciones erant. Tectum inter et laquearia tres Senatores, haud minus turpi latebra, quam detestanda fraude, sese abstrudunt; foraminibus et rimis aurem admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum et in cubiculum trahit; praeteritaque et instantia, quorum adfatim copia, ac novos terrores cumulat. Eadem ille et diutius, quanto maesta, ubi semel prorupere, difficilius reticentur. properata inde accusatio, missisque ad Caesarem litteris, ordinem fraudis, suumque ipsi dedecus narravere. Non alias magis anxia et pavens civitas, egens adversum proximos: congressus, colloquia, notae ignotaeque aures vitari: etiam muta atque inanima, tectum et parietes circumspectabantur.

LXX. Sed Caesar, solemnia incipientis anni, Kal. Ianuariis, epistola precatus, vertit in Sabinum, *corruptos quosdam libertorum, et petitum se*, arguens, ultionemque haud obscure poscebat. nec mora, quin decerneretur: et trahebatur damnatus, quantum, obducta veste et adstrictis faucibus, niti poterat, clamitans, *sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere*. quo intendisset oculos, quo verba acciderent, fuga, vastitas: deseri itinera, fora: et quidam regrediebantur, ostentabantque se rursum, id ipsum paventes, quod timuissent. *Quem enim diem vacuum poena, ubi inter sacra et vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla et laqueus inducantur? non prudentem Tiberium tantam invidiam adiisse: quaesitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quo minus novi magistratus, quo modo delubra et altaria, sic carcerem recludant.* Secutae in-

super litterae, grates agentis, *quod hominem infensum Reipubl. punivissent*: adiecto, *trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias*, nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur, in Neronem et Agrippinam intendi.

LXXI. Ni mihi destinatum foret, suum quaeque in annum referre, aveau animus anteire, statimque memorare exitus, quos Latinius atque Opsius, ceterique flagitii eius repertoies, habuere; non modo postquam C. Gaesar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio: qui scelerum ministros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatu, et oblati in eandem operam recentibus, veteres et prae graves adflixit. verum has atque alias sontium poenas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cuius liberiorum Agrippina matertera erat, *petendum a Principe, ut metus suos Senatui fateretur, amoverique sinneret*. Nullam aequae Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus suis, quam dissimulationem, diligebat. eo aegrius accepit, recludi, quae premeret. sed mitigavit Seianus, non Galli amore, verum ut cunctationes Principis opperiretur: gnarus, lentum in meditando, ubi prorupisset, tristibus dictis atrocita facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam neptem Augustus, convictam adulterii, damnaverat, proieceratque in insulam Trimerum, haud procul Apulis litoribus. illic viginti annis exsilium toleravit, Augustae ope sustentata: quae, florentes privignos cum per occultum subvertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat.

LXXII. Eodem anno Frisii, transrhenanus populus, pacem exuere; nostra magis avaritia, quam obsequii inpatientes. Tributum iis Drusus iusserat modicum, pro angustia rerum, *ut in usus militares, coria boum penderent*: non intenta cuiusquam cura, quae firmitudo, quae mensura; donec Olenius,

primipilaribus, regendis Frisiis impositus, *terga uerum* delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feras saltus, modica domi armenta sunt. Ac primo boves ipsos, mox agros, postremo corpora coniugum aut liberorum, servitio tradebant. Hinc ira et quæstus: et, postquam non subveniebat, remedium ex bello: rapti, qui tributo aderant, milites et patibulo adfixi. Olennius insensos fuga prævenit, receptus castello, cui nomen *Flevum*: et haud spernenda illic civium sociorumque manus litora Oceani præcebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio, inferioris Germaniæ Proprietari, cognitum, vexilla legionum e superiore provincia, peditumque et equitum auxilium delectos accivit: ac simul utrumque exercitum, Rheno deductum, Frisiis intulit; soluto iam castelli obsidio, et ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima aestuaria aggeribus et pontibus, traducendo graviori agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, alam Caninefatem, et quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet: qui iam acie compositi, pellunt turmas sociales, equitesque legionum, subsidio missos. Tum tres leves cohortes, ac rursus duæ; dein tempore interiecto, alarius eques inmissus. satis validi, si simul incubuissent: per intervallum adveniantes, neque constantiam addiderant turbatis, et pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni, Legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum, tradit: atque ille, dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis, vim legionum implorabat. prorumpunt quintani ante alios, et, acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortis alasque, fessas vulneribus. *Neque Dux Romanus ultum ilt, aut corpora huma-*

vit; quamquam multi Tribunorum Praefectorumque, et insignes Centuriones cecidissent. Mox compertum a transfugis, nongentos Romanorum, apud lucum, quem *Baduhennae* vocant, pugna in posterum extracta, confectos: et aliam quadringentorum manum, occupata Cruporleis, quondam stipendiarii, villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus probuuisse.

LXXIV. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permetteret. Neque Senatus in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quaerebatur. Ita, quamquam diversis super rebus consulerentur, *aram Clementiae, aram Amicitiae, effigiesque circum Caesaris ac Seiani censuere*: crebrisque precibus efflagitabant, *visendi sui copiam facerent*. Non illi tamen in urbem, aut propinqua urbi degressi sunt: satis visum, omittere insulam, et in proximo Campaniae adspici. eo venire Patres, Eques, magna pars plebis, anxii erga Seianum, cuius durior congressus, atque eo per ambitum, et societate consiliorum parabatur. Satis constabat, auctam ei adrogantiam, foedum illud in propatulo servitium spectanti. quippe Romae sueti discursus; et magnitudine urbis incertum, quod quisque ad negotium pergit: ibi, campo aut litore iacentes nullo discrimine, noctem ac diem, iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebatur: donec id quoque vetitum. et reveneri in urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat: quidam male alacres; quibus infaustae amicitiae gravis exitus imminebat.

LXXV. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, cum coram Cn. Domitio tradidisset, in urbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Caesaribus

anguinem delegerat. nam is Aviam Octaviam, et per eam Augustum avunculum praeferebat.

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSV DIVI AVGVSTI

A N N A L I V M

LIBER QVINTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. *Loquitur Aug. mors et elogium.* 2. *Tiberius etiam mortuae iniquus.* 3. *Seiani potentia crevit.* 4. *Agrippina et Nero a Principe accusantur.* 5. *In eos Populi favor,* 6. *irato Tiberio. Triennii actus desunt.*

7. *Seianus detecta cupidine imperii pervertitur,* 8. *cum magna amicorum strage.*

9. *Pseudo-Drusum persequitur Poppaeus Sabina.* 10. *Discordia Consulium.* 11. *Haec gesta annis circiter tribus,*

C. RVBELLIO GEMINO. C. FVFIO GEMINO

M. VINICIO QVARTINO. C. CASSIO LONGINO

TIBERIO CAESARE V. L. AELIO SEIANO. COSS.

Rubellio et Fusio Coss. quorum utrique Geminus cognomen erat, Iulia Augusta mortem obiit, aetate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam, et adoptione Liviorum Iuliorumque, clarissimae. Pri-

mum ei matrimonium et liberi fuere cum Tiberio Nerone, qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumviros pacta, in urbem rediit. Exin Caesar cupidine formae aufert marito, incertum an invitam; adeo properus, ut, ne spatio quidem ad enitendum dato, Penatibus suis gravidam induxerit. Nullam posthac subolem edidit: sed, sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinae et Germanici adnexa, communes pronepotes habuit. Sanctitate domus priscum ad morem, comis ultra quam antiquis feminis probatum, mater inpotens, uxor facilis, et cum artibus mariti, simulatione filii, bene composita. Funus eius modicum, testamentum diu inritum fuit. laudata est pro rostris a C. Caesare pronepote, qui mox rerum potitus est.

II. At Tiberius, quod supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutata amoenitate vitae, *magnitudinem negotiorum* per litteras excusavit: honoresque memoriae eius ab Senatu large decretos, quasi per modestiam, inminuit, paucis admodum receptis, et addito, *ne caelestis religio decerneretur: sic ipsam maluisse*. quin et parte eiusdem epistolae increpuit *amicitias muliebres*, Fusium Consulem oblique perstringens. Is gratia Augustae floruerat, aptus adliciendis feminarum animis; dicax idem, et Tiberium acerbis facetiis inridere solitus, quarum apud praepotentes in longum memoria est.

III. Ceterum ex eo praerupta iam et urgens dominatio. nam, incolumi Augusta, erat adhuc perfugium; quia Tiberio inveteratum erga matrem obsequium, neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc, velut frenis exsoluti, proruperunt: missaeque in Agrippinam ac Neronem litterae, quas pridem adlatas, et cohibitas ab Augusta, credidit vulgus. haud enim multum post mortem eius recitatae sunt. verba inerant quaesita asperitatis: *sed*

non astra, non rerum novarum studium; avaros insensum, et impudicissimū nepoti obiectabat. in aurum ne id quidem confingere ausus, adrogantiam oris et contumacem animum incusavit, magno Senatus pavore ac silentio: donec pauci, quis nulla ex honeste spes, (et publica mala singulis in occasione gratias trahuntur) *ut referretur*, postulavere, promptissime Cotta Messallino, cum atroci sententia: sed alia primoribus, maximeque a magistratibus, trepidabatur. quippe Tiberius, etiam infense invecus, cetera ambigua reliquerat.

IV. Fuit in Senatu Iulius Rusticus, componendis Patrum actis delectus a Caesare, eoque meditationes eius introspicere creditus: is, fatali quodam motu (neque enim ante specimen constantiae dederat) seu prava solertia, dum, imminentium oblitus, incerta pavet, inserere se dubitantibus, ac monere Consules, *ne relationem inciperent*: diaserebatque, *brevibus momentis summa verti posse, quandoque Germanis titium poenitentiae semis*. Simul populus, effligies Agrippinae ac Neronis gerens, circumstiat curiam, festisque in Caesarem omnibus, *falsas litteras, et Principe invito exitium domui eius intendi*, clamat. ita nihil triste illo die patratum. ferebantur etiam, sub nominibus Consularium, fictae in Seianum sententiae; exercentibus plerisque per occultum, atque eo procacius, libidinem ingeniorum. unde illi ira violentior, et materies criminandi: *spretum dolorem Principis ab Senatu: decivisse populum: audiri iam et legi novas conciones, nova Patrum consulta: quid reliquum, nisi ut caperent ferrum? et, quorum imagines pro vexillis secuti forent, Duces Imperatoresque deligerent?*

V. Igitur Caesar, repetitis adversum nepotem et aurum probris, increpitaque per edictum plebe, *questus apud Patres, quod fraude unius Senatoris Impe-*

ratoria maiestas elusa publice foret: integra tamen tibi cuncta postulavit: nec ultra deliberatum, quominus, non quidem extrema decernerent, id enim velitum, sed, paratos ad ultionem, vi Principis impediri testarentur.

VI. * Quatuor et quadraginta orationes super ea re habitae, ex quibus ob metum paucae, plures adsuetudine, * *mihi pudorem aut Seiano invidiam adlatum censui.* * *versa est fortuna, et ille quidem, qui conlegam et generum adsciverat, sibi ignoscit: ceteri, quem per dedecora fovere, cum scelere insectantur.* * *miserius sit, ob amicitiam accusari, an amicum accusare, haud discreverim.* * *non crudelitatem, non clementiam cuiusquam experiar, sed liber, et mihi ipsi probatus, antibo periculum. Vos obtestor, ne memoriam nostri per maerorem, quam laeti, retineatis, adiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt.*

VII. Tunc, singulos, ut cuique adsistere, adloqui, animus erat, retinens aut dimittens, partem diei absumpsit, multoque adhuc coetu, et cunctis intrepidum vultum eius spectantibus, cum superesse tempus novissimis crederent, gladio, quem sinu abdiderat, incubuit. Neque Caesar ullis criminibus aut probris defunctum insectatus est, cum in Blaesum multa foedaque inculpasset.

VIII. Relatum inde de P. Vitellio et Pomponio Secundo. illum indices arguebant, *claustra aerarii, cui praefectus erat, et militarem pecuniam rebus novis obtulisse:* huic a Considio, Praetura functo, obiecebatur *Aelii Galli amicitia, qui, punito Seiano, in hortos Pomponii, quasi fidissimum ad subsidium, perfugisset.* neque aliud periclitantibus auxilii, quam in fratre constantia fuit, qui vades exstiteret. mox, crebris prolationibus, spem ac metum iuxta gravatus Vitellius, petito, per speciem studiorum, ac-

pro, levem ictum venis intulit, vitamque aegrit animi finivit. At Pomponius, multa morum el-
tia et ingenio inlustri, dum adversam fortuna
quos tolerat, Tiberio superstes fuit.

IX. Placitum posthac, *ut in reliquos Seian-
ros adverteretur; vanescente quamquam pleb-
ac plerisque per priora supplicia lenitis. igitu-
tantur in carcerem, filius imminentium intell-
puella adeo nescia, ut crebro interrogaret, quid
delictum, et quo traheretur? neque facturam
et, posse se puerili verbere moneri. Tradunt t-
ris eius auctores, quia, Triumvirali supplicio
virginem, inauditum habebatur, a carnifice, la-
iusta, compressam: exin, obliis faucibus, id-
tis corpora in gemonias abiecta.*

X. Per idem tempus Asia atque Achaia exte-
sunt, acri magis, quam diuturno rumore, *Dr-
Germanici filium, apud Cycladas insulas, mox in-
tinenti visum.* et erat iuvenis haud dispari a
quibusdam Caesaris libertis, velut agnitus, p-
lumque comitantibus. Adliciebantur ignari,
nominis, et promptis Graecorum animis ad no-
mira: *quippe elapsum custodiae, pergere ad pa-*
exercitus, Aegyptum aut Syriam invasurum,
bant simul credebantque. iam iuventutis conc-
iam publicis studiis frequentabatur, laetus pra-
tibus, et inanium spe; cum auditum id Poppa-
bino. Is, Macedoniae tum intentus, Achaian
que curabat. Igitur. quo vera. seu falsa ant

disse navem, tamquam Italiam peteret. scripsitque haec Tiberio. neque nos originem finemve eius rei ultra comperimus.

XI. Exitu anni, diu aucta discordia Consulum erupit. nam Trio, facilis capessendis inimicitiiis, et foro exercitus, *ut segnem Regulum ad opprimendos Seiani ministros*, oblique perstrinxerat. ille, nisi lacesseretur, modestiae retinens, non modo retudit conlegam; sed, *ut noxium coniurationis*, ad disquisitionem trahebat. Multisque Patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSV DIVI AVGVSTI

A N N A L I V M

LIBER SEXTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

CAP. 1. *Tiberii foedae libidines.* 2. *In Seiani et Liviae memoriam saevitur.* 3. *Togonii adulationem Princeps irridet.* 4. *Gallionis increpat et punit. Paconianus.* 5. *Latianis. Dissidium Consulum sedat Maximus.* 6. *Cotta Messallinus accusatus.* 7. *Tiberii confessio. Tyrannorum occulta supplicia.* 8. *Caecilianus, Servaeus, Thermus damnati. Delationes crebrae.* 9. *M. Terentius, ob Seiani amicitiam accusatus, egregie*

et libere se defendit, et 9. absolvitur. Vestilius se interimitt. Plures gratiam accussati.

10. L. Pisonis P. V. mori et funus. 11. Praefecturae urbis origo et progressus. 12. De Sibyllinis carminibus consultatio. 13. Seditio Romae ob gravitatem annonae coercita. 14. Equites Romani constitutionis criminis cadunt.

15. Germanici filiae L. Cassio et M. Vinicio locatae. 16. Foeneratores accusati, repressae usurae. 17. Liberalitate Caesaris fides refecta. 18. Iterum accusationes maiestatis et 19. omnes societatis cum Seiano rei necati.

20. C. Caesar Claudiam ducit. Tiberii praesigium de Ser. Galba. 21. Ars Chaldaea. Thrasyllus. 22. De fato dubitatio. 23. Asinius Gallus obit. Mors Drusi mlaeranda. 24. In eum atrox Tiberii animus. 25. Agrippina perit inedia. 26. Cocc. Nerva sponte vita decedit. 27. Mors Aetii Lamiae, Flacci Pompeii, M. Lepidi.

28. Phoenix in Aegypto visa. Super ea narrationes et iudicia. 29. Labeo sponte moritur, invidiam amoliente Tiberio. Scaurus damnationem anteit. 30. Varii cives urbe exacti. Gaetulicus mira fiducia evadit.

31. Parthis Artabanum amoturis et petentibus Regem Tiberius dat Phrahatem et, 32. hoc mortuo, Tiridatem destinat. Orienti Vitellium praeficit. 33 — 35. Parthos Armenii invadunt; hos Albani Hiberique Thessalis orti iuvant. 36. Artabano in Scythiam profugo 37. Tiridates sufficitur. 38. Romae Tiberius saevire pergit. 39. Poppeus Sabinus obit.

40. Mors Vibuleni Agrippae, Tigranis, Aemilias Lepidae. 41. Clitus Cappadoces, Regi suo rebelles, reprimit Trebellius. 42. Tiridates insigne regium accipit, 43. mox Procerum dissidio pellitur, 44. Artabano restituto.

45. *Grave incendium Romae Tiberius liberalitate viigat. Macro Caligulam captat. 46. Tiberius de uccessore deliberat. eius praesagium de Caligula. Verbum dissimulat. 47. Acutia damnatur. Albucilla impietatis in Principem defertur, 48. Arruntius aedio temporum venas resolvit. 49. Papinius se praecipitat, 50. Tiberius defectionem suam tegit, Thariclis medici astu compertam. Finit oppressus, 1. Eius varii casus et mors. Gesta haec annis circiter sex*

CN. DOMITIO. M. FVRIO CAMILLO
SER. SVLPICIO GALBA. L. CORNELIO SVLLA
PAVLLO FABIO. L. VITELLIO
C. GESTIO GALLO. M. SERVILIO RVFO
Q. PLAVTIO. SEX. PAPINIO
CN. ACERRONIO, C. PONTIO COSS.

Ca. Domitius et Camillus Scribonianus Consulatum nigrant, cum Caesar, tramisso, quod Capreas et Surrentum interluit, freto, Campaniam praelegebat, amiguus, an urbem intraret, seu, quia contra destinaerat, speciem venturi simulans: et saepe in propinqua degressus, aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rurum et solitudinem maris repetiit, pudore scelerum et libidinum: quibus adeo indomitis exarserat, ut, nox Regio, pubem ingenuam atupris pollueret, nec formam tantum et decora corpora, sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines maiorum, incitantum cupidinis habebat, tuncque primum ignota ante vocabula reperta sunt, *cellariorum et spintriarum*, ex foeditate loci ac multiplici patientia. praepositique servi, qui quaererent, pertraherent, dona in promptos, minas adversus abducentes: et, si retineant propinquus aut parens, vim, raptus, suaeque ipsi ibita, velut in captos, exercebant.

II. At Romae, principio anni, quasi recens cognitis Liviae flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiae dicebantur, in effigies quoque ac memoriam eius, et *bona Seiani ablata aerario, ut in fiscum cogerentur*: tamquam referret. Scipiones haec et Silani et Cassii, iisdem ferme aut paullum inmutatis verbis, adseveratione multa censebant: cum repente Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat, *deligere Senatores, ex quis viginti, sorte ducti et ferro accincti, quotiens curiam inisset, salutem eius defenderent*. crediderat nimirum epistolae, *subsidio sibi alterum ex Consulibus poscentis, ut tutus a Capreis urbem peteret*. Tiberius tamen, ludibria seriis permiscere solitus, egit gratis benevolentiae Patrum: *sed quos omitti posse? quos deligi? semperne eosdem? an subinde alios? et honoribus perfunctos, an iuvenes? privatos, an e magistratibus? quam deinde speciem fore, sumentium in limine curiae gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret*. Haec adversus Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitionem sententiae suadere.

III. At Iunium Gallionem, qui censuerat, ut Praetoriani, actis stipendiis, ius apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit: velut coram rogitans, *quid illi cum militibus? quos neque dicta Imperatoris, neque praemia nisi ab Imperatore accipere par esset. reperisse prorsus, quod D. Augustus non providerit. an potius discordiam et seditio-nema satellite Seiani quaesitam? qua rudes animos nomine honoris ad corrumpendum militiae morem propelleret*. Hoc pretium Gallio meditatae adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus: et, quia incusabatur facile toleraturus exsilium, delecta Lesbo, insula nobili et amoena, retrahitur in urbem, custoditurque domibus magistratuum. Iisdem litteris

Caesar Sextium Paconianum, Praetorium, perculit, magno Patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delectumque a Seiano, cuius ope dolus C. Caesari pararetur. quod postquam patefactum, prorupere concepta pridem odia: et summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret.

IV. Vt vero Latinium Latiarem ingressus est, accusator ac reus iuxta invisi, gratissimum spectaculum praebebatur. Latiaris, ut retuli, praecipuus olim circumvenendi Titii Sabini, et tunc luendae poenae primus fuit. Inter quae Haterius Agrippa Consules anni prioris invasit, *cur, mutua accusatione intenta, nunc silerent? metum prorsus et noxiam conscientiae pro foedere haberi: at non Patribus reticenda, quae audivissent.* Regulus, *manere tempus ultionis, seque coram Principe executurum:* Trio, *aemulationem inter collegas, et, si qua discordes iecissent, melius obliterari,* respondit. Vrgente Agrippa, Sanquinius Maximus, e Consularibus, pravit Senatam, *ne curas Imperatoris conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis.* sic Regulo salus, et Trioni dilatio exitii quaesita. Haterius invisior fuit, quia somno aut libidinis vigiliis marcidus, et ob segnitiam, quamvis crudelem Principem non metuens, inlustribus viris perniciem, inter gaeneam ac supra, meditabatur.

V. Exin Cotta Messallinus, saevissimae cuiusque sententiae auctor, eoque inveterata invidia, ubi primum facultas data, arguitur pleraque: C. Caesarem, quasi incestae virilitatis, et, cum die natali Augustae inter Sacerdotes epularetur, * *novendialem eam coenam* dixisse: querensque de potentia M. Lepidi ac L. Arruntii, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, *illos quidem Senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus.* neque cuncta a primoribus civi-

tatis revincebatur: iisque instantibus, ad Imperatorem provocavit. nec multo post litterae adferuntur, quibus, in modum defensionis, repetito *inter se atque Cottam amicitiae principio, crebrisque eius officiis commemoratis, ne verba prave detorta, neu contrarium fabularum simplicitas in crimen duceretur*, postulavit. Insigne visum est earum Caesaris litterarum initium.

VI. Nam his verbis exorsus est: *Quid scribam vobis, P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, Dii me Deaque peius perdant, quam perire me quotidie sentio, si scio.* Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium vertant. Neque frustra praestantissimus sapientiae firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse adspici laniatus et ictus; quando, ut corpora verberibus, ita saevitia, libidine, malis consultiis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse poenas fateretur.

VII. Tum, facta Patribus potestate statuendi de *Caeciliano Senatore, qui plurima adversum Cottam prompserat*, placitum, *eandem poenam inrogari, quam in Aruseium et Sanguinium, accusatores L. Arruntii.* quo non aliud honorificentius Cottae evenit; qui nobilis quidem, sed egens ob luxum, per flagitia infamis, sanctissimis Arruntii artibus dignitate ultionis aequabatur. Quintus Servaeus posthac, et Minutius Thermus inducti: Servaeus, Praetura functus, et quondam Germanici comes: Minucius, Equestri loco; modeste habita Seiani amicitia: unde illis maior miseratio. contra Tiberius, *praecipuos ad scelera increpans*, admonuit C. Cestium patrem, *dicere Senatui, quae sibi scripsisset*: suscepitque Cestius accusationem, quod maxime exitiabile tulere illa tempora. Senatus infimas etiam delationes exer-

cerent, alii propalam, multi per occultum: neque discerneres alienos a coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetustate obscurum: perinde, in foro, in convivio, quaqua de re locuti, incusabantur, ut qui praevenire et reum destinare properat; pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudine et contactu. Sed Minucius et Servaeus damnati indicibus accessere. Tractique sunt in casum eundem Iulius Africanus, e Santonis, Gallica civitate, Seius Quadratus: originem non reperi. Neque sum ignarus, a plerisque scriptoribus omissa multorum pericula et poenas, dum copia fatiscunt, aut, quae ipsis nimia et maesta fuerant, ne pari taedio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obvenere, quamquam ab aliis incelebrata.

VIII. Nam ea tempestate, qua Seiani amicitiam ceteri falso exuerant, ausus est Eques Romanus, M. Terentius, ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud Senatum ordiendo: *Fortunae quidem meae fortasse minus expediat, adgnosce crimen, quam abnuere. sed, utcunque casura res est, fatebor, et fuisse me Seiano amicum, et, ut essem, expetisse, et, postquam adeptus eram, laetatum. Videram conlegam patris regendis Praetoriis cohortibus; mox urbis et militiae munia simul obeuntem. illius propinqui et adfines honoribus augebantur: ut quisque Seiano intimus, ita ad Caesaris amicitiam validus: contra, quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur. nec quemquam exemplo adsumo: cunctos, qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Seianum Vulsiniensem, sed Claudiae et Iuliae domus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum, Caesar, generum, tui Consulatus socium, tua officia in Republ. capessentem, colebamus. Non est nostrum, aestimare, quem supra ceteros, et quibus de causis extollas. Tibi summum rerum iudicium Dii dedere: nobis obsequi*

gloria relicta est. Spectamus porro, quae coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima iuvandi nocendive potentia: quae Seiano fuisse, nemo negaverit. abditos Principis sensus, et si quid occultius parat, exquirere, illicitum, anceps: nec ideo adsequare. Ne, P. C. ultimum Seiani diem, sed sedecim annos cogitaveritis. etiam Satrium atque Pomponium veneradamur: libertis quoque ac ianitoribus eius notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta haec defensio et promiscua dabitur? immo iustis terminis dividatur. insidiae in Rempubl. consilia caedis adversum Imperatorem, puniantur: de amicitia et officiiis, idem finis et te, Caesar, et nos absolverit.

IX. Constantia orationis, et, quia repertus erat, qui efferret, quae omnes animo agitabant, eo usque potuere, ut accusatores eius, additis, quae ante deliquerant, exsilio aut morte multarentur. Secutae dehinc Tiberii litterae in Sex. Vestilium, Praetorium, quem, Druso fratri percarum, in cohortem suam transtulerat. caussa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quaedam in C. Caesarem, ut in pudicum, si ve ficto habita fides. atque ob id convictu Principis prohibitus, cum senili manu ferrum tentavisset, obligavit venas: precatusque per codicillos, in miti rescripto, venas resolvit. Acervatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mammerco simul ac Sabino Calvisio, maiestatis postulantur, et Vinicianus Pollioni patri adiciebatur, clari genus, et quidam summis honoribus. contremuerantque Patres: nam quotus quisque ad finitatis aut amicitiae tot inlustrium virorum expers erat? ni Celsus, urbanae cohortis Tribunus, tum inter indices, Appium et Calvisium discrimini emisisset. Caesar Pollionis ac Viniciani Scaurique causam, ut ipse cum Senatu nosceret, distulit, datis quibusdam in Scaurum tristibus notis.

X. Ne feminae quidem exsortes periculi. qua oc-

cupandae Reipubl. argui non poterant, *ob lacrimas* incusabantur: necataque est anus Vitia, Fufii Gemini mater, quod filii necem flevisset. Haec apud Senatum. nec secus apud Principem Vescularius Atticus ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, e vetustissimis familiarium Rhodum secuti, et apud Capreas individui. Vescularius insidiarum in Libonem internuntius: Marino particeps, Seianus Curtium Atticum oppresserat. quo laetius acceptum, sua exempla in consultores recidissee.

Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obiit; nullius servilis sententiae sponte auctor, et, quotiens necessitas ingrueret, sapienter moderans. Patrem ei Censorium fuisse memoravi: aetas ad octogesimum annum processit: decus triumphale in Thracia meruerat. sed praecipua ex eo gloria, quod Praefectus urbi recens continuam potestatem, et insolentia parendi graviolem, mire temperavit.

XI. Namque antea, profectis domo Regibus, ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac subitis mederetur. feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numam Marcium, et ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium inpositos. dein Consules mandabant: duratque simulacrum, quotiens ob ferias Latinas praeficitur, qui Consulare munus usurpet. Ceterum Augustus bellis civilibus Cilnium Maecenatem, Equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit. Mox, rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumpsit e Consularibus, qui coerceret servitia, et quod civium audacia turbidum, nisi vim metuat. primusque Messalla Corvinus eam potestatem, et paucos intra dies finem, accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam propecta aetate, egregio

toleravit. Dein Piso, viginti per annos pariter probatus, publico funere, ex decreto Senatus, celebratus est.

XII. Relatum inde ad Patres a Quintiliano, Tribuno plebei, *de libro Sibyllae, quem Caninius Gallus Quindecimvirum recipi inter ceteros eiusdem vatis, et ea de re Senatusconsultum*, postulaverat: quo per discessionem facto, misit litteras Caesar, modice Tribunum increpans, *ignarum antiqui moris ob iuventam*. Gallo exprobrabat, *quod scientiae caerimoniarumque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegii, non, ut adsolet, lecto per magistros aestimatoque carmine, apud infrequentem Senatum egisset*. Simul commonefecit: *quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad Praetorem urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret*. quod a maioribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello capitolium, quaesitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam et Italicas colonias, carminibus Sibyllae, una seu plures fuisse, datoque Sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni Quindecimvirum is liber subiicitur.

XIII. Iisdem Consulibus, gravitate annonae iuxta seditionem ventum: multaque, et plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quam solitum adversum Imperatorem. quis commotus, incusavit Magistratus Patresque, *quod non publica auctoritate populum coercuissent: addiditque, quibus e provinciis, et quanto maiorem, quam Augustus, rei frumentariae copiam advectaret*. Ita castigandae plebi compositum Senatusconsultum, prisca severitate: neque segnius Consules edixere: silentium ipsius non civile, ut crediderat, sed in superbiam accipiebatur.

XIV. Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius, *Equites Romani*, cecidere coniurationis crimine. Ex

quis Geminus prodigētia opum ac mollitia vitae amicus Seiano; nihil ad serium. Et Iulius Celsus, Tribunus, in vinculis laxatam catenam et circumdatam in diversum tendens, suam ipse cervicem perfregit. At Rubrius Fabatus, tamquam, desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. sane is repertus apud Fretum Siciliae retractusque per Centurionem, nullas probabiles causas longinquae peregrinationis adferebat. mansit tamen incolumis, oblivione magis, quam clementia.

XV. Servio Galba, L. Sulla coss. diu quaesito, quos neptibus suis maritos destinaret Caesar, postquam instabat virginum aetas, L. Cassium, M. Vinicius legit. Vinicio oppidanum genus: Calibus ortus, patre atque avo Consularibus, cetera Equestri familia erat: mitis ingenio et compta facundiae. Cassius plebei Romae generis, verum antiqui honorati-que, et severa patris disciplina eductus, facilitate saepius, quam industria commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas, coniungit: superque ea re Senatui scripsit, levi cum honore iuvenum. dein, redditis absentiae causis admodum vagis, flexit ad graviora et offensiones ob Rempublicam coeptas, *utque Macro Praefectus Tribunorumque et Centurionum pauci secum introirent, quotiens curiam ingrederetur, petivit*; factoque large, et sine praescriptione generis aut numeri, Senatusconsulto, ne tecta quidem turris, adeo publicum consilium numquam adiit, devius plerumque itineribus ambigans patriam et declinans.

XVI. Interea magna vis accusatorum in eos irrupit, qui pecunias foenore auctitabant, adversum legem Dictatoris Caesaris, qua *de modo credendi possidendique intra Italiam* cavetur; omissam olim, quia privato usui bonum publicum postponitur. Sane ve-

tus urbi foenebre malum, et seditionum discordiarumque creberrima causa: eoque cohibebatur, anti-
 quis quoque et minus corruptis moribus. Nam primo
 duodecim tabulis sanctum, *ne quis unciario foenero
 amplius excreret*, cum antea ex libidine locupletium
 agitaretur: dein rogatione Tribunicia ad semuncias
 redacta, postremo vetita versura. multisque plebis
 scitis obviam itum fraudibus, quae, totiens repressae,
 miras per artes rursum oriebantur. Sed tum Grac-
 chus Praetor cui ea quaestio evenerat, multitudinis
 periclitantium subactus, retulit ad Senatum: trepidi-
 que Patres (neque enim quisquam tali culpa vacuus)
 veniam a Principe petivere: et, concedente, annus in
 posterum sexque menses dati, quis, secundum iussa
 legis, rationes familiares quisque componerent.

XVII. Hinc inopia rei numariae, commoto simul
 omnium aere alieno; et quia, tot damnatis, bonisque
 eorum divenditis, signatum argentum fisco vel aera-
 rio adtinebatur. ad hoc Senatus praescripserat, *duas
 quisque foenoris partes in agris per Italiam conloca-
 ret*. Sed creditores in solidum adpellabant: nec de-
 corum adpellatis, minuere fidem. Ita primo concur-
 satio et preces: dein strepere Praetoris tribunal: ea-
 que, quae remedio quaesita, venditio et emptio, in
 contrarium mutari; quia foeneratores omnem pecu-
 niam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi
 secuta vilitate, quanto quis obaeratio, aegrius dis-
 trahebant; multique fortunis provolvebantur: ever-
 sio rei familiaris dignitatem ac famam praeceps da-
 bat: donec tulit opem Caesar, disposito per mensas
 millies sestertio, factaque mutuandi copia sine usuris
 per triennium, si debitor populo in duplum praediiis
 cavisset. Sic resecta fides, et paullatim privati quo-
 que creditores reperti. neque emptio agrorum exer-
 cita ad formam Senatusconsulti; acribus, ut ferme
 talia, initiis, incurioso fine.

XVIII. Dein redeunt priores metus, postulado maiestatis Considio Proculo: qui, nullo pavore diem natalem celebrans, raptus in curiam, pariterque damnatus interfectusque. Et sorori eius Sanciae aqua atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio. *is moribus inquires, haec et cuiuscumodi a se factitari, praetendebat, ut, paria apud Principem gratia, periculis Pomponii Secundi, fratris, mederetur.* Etiam in Pompeiam Macrinam exsilium statuitur, cuius maritum Argolicum, socerum Laconem, e primoribus Achaeorum, Caesar adflixerat. Pater quoque inlustris Eques Romanus, ac frater Praetorius, cum damnatio instaret, se ipsi interfecere. datum erat crimini, *quod Theophanen Mitylanaeum, proavum eorum, Cn. Magnus inter intimos habuisset: quodque defuncto Theophani caelestes honores Graeca adulatio tribuerat.*

XIX. Post quos Sex. Marius, Hispaniarum' ditissimus, defertur incestasse filiam et saxo Tarpeio deficitur. ac, ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniae malo vertisse, aurarias eius, quamquam publicarentur, sibimet Tiberius seposuit. inritatusque suppliciis, cunctos, qui carcere adtinebantur accusati societatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immensa strages: omnis sexus, omnis aetas: inlustres, ignobiles, dispersi, aut aggerati. neque propinquis aut amicis adsistere, inlacrymare, ne visere quidem diutius, dabatur; sed circumiecti custodes, et in maerorem cuiusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tiberim traherentur: ubi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non contingere. interciderat sortis humanae commercium vi metus: quantumque saevitia glisceret, misratio arcebatur.

XX. Sub idem tempus C. Caesar, discedenti Capreas avo comes, Claudiam, M. Silani filiam, coniugio accepit; inmanem animum subdola modestia tegens,

corporis, exitiabilem in suos, infensum Reipubl. animum obiecit: recitarique factorum dictorumque eius descripta per dies iussit. quo non aliud atrocius visum: adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent: et potuisse avum audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi quod Actii Centurionis et Didymi liberti epistolae servorum nomina praeferebant, ut quis egredientem cubiculo Drusum pulsaverat, exterruerat. etiam sua verba Centurio, saevitiae plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adiecerat, quis primo (alienationem mentis simulans) quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox, ubi exspes vitae fuit, meditata, compositasque diras inprecabatur: ut, quemadmodum nurum filiumque fratris et nepotes domumque omnem caedibus complerisset, ita poenas nomini generique maiorum et posteris exsolteret. Obturbabant quidem Patres, specie detestandi: sed penetrabat pavor et admiratio, callidum olim, et tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiae venisse, ut, tamquam demotis parietibus, ostenderet nepotem sub verbere Centurionis, inter servorum ictus, extrema vitae alimenta frustra orantem.

XXV. Nondum is dolor exoleverat, cum de Agrippina auditum, quam, interfecto Seiano, spe sustentatam, provixisse reor, et, postquam nihil de saevitia remittebatur, voluntate extinctam: nisi si, negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimvero Tiberius foedissimis criminationibus exarsit, *inpudicitiam arguens, et Asinium Gallum adulterum, eiusque morte ad taedium vitae compulsum.* Sed Agrippina, aequi inpatiens, dominandi avida, virilibus curis seminarum vitia exuerat. *Eodem die defunctam, quo biennio ante Seianus poenas luisset, memoriaeque id prodendum, addidit Caesar: iactavitque, quod non laqueo strangulata, neque in ge-*

monias proiecta foret. Actae ob id grates, decretumque, *ut quintumdecimum Kal. Novembris, utriusque necis die, per omnis annos, donum Iovi sacraretur.*

XXVI. Haud multo post Cocceius Nerva, continuus Principis, omnis Divini humanique iuris sciens, integro statu, corpore inlaeso, moriendi consilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum, adsidere, causas requirere, addere preces, fateri postremo, *grave conscientiae, grave famae suae, si proximus amicorum, nullis moriendi rationibus, vitam fugeret.* Aversatus sermonem Nerva, abstinentiam cibi coniunxit. Ferebant gnari cogitationum eius, quanto propius mala Reipubl. videret, ira et metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterum Agrippinae perniciēs, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Cn. Pisoni, et palam laeta morte Germanici, cum Piso caderet, precibus Augustae, nec minus inimicitii Agrippinae defēsa erat: ut odium et gratia desiere, ius valuit; petitaque criminibus haud ignotis, sua manu, sera magis quam inmerita, supplicia persolvit.

XXVII. Tot luctibus funesta civitate, pars maeroris fuit, quod Iulia, Drusi filia, quondam Neronis uxor, denupsit in domum Rubellii Blandi, cuius avum, Tiburtem, Equitem Romanum, plerique meminerant. Extremo anni mors Aelii Lamiae funere censorio celebrata, qui, administrandae Syriae imagine tandem exsolutus, urbi praefuerat. genus illi decorum; vivida senectus; et non permissa provincia dignationem addiderat. Exin, Flacco Pomponio Syriae Praefatore defuncto, recitantur Caesaris litterae, quis incubabat, *egregium quemque, et regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: seque ea necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere provincias adigerentur:* oblitus Arruntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum adtineri. Obiit

eodem anno et M. Lepidus, de cuius moderatione atque sapientia in prioribus libris satis conlocavi. neque nobilitas diutius demonstranda est: quippe Aemilium genus secundum bonorum civium, et qui eadem familia, corruptis moribus, inlustri tamen fortuna egere.

XXVIII. Paullo Fabio, L. Vitellio coss. post longum saeculorum ambitum, avis phoenix in Aegyptum venit, praebuitque materiem doctissimis indigenarum et Graecorum, multa super eo miraculo disserendi. de quibus congruunt, et plura ambigua, sed cognitu non absurda, promere libet. Sacrum Soli id animal, et ore ac distinctu pinnarum a ceteris avibus diversum, consentiunt, qui formam eius definire. De numero annorum varia traduntur. maxime vulgatum quingentorum spatium. sunt, qui adseverent, mille quadringentos sexaginta unum interici; prioresque alites Sesostride primum, post Amaside dominantibus, dein Ptolemaeo, qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem, cui Heliopolis nomen, advolavisse, multo ceterarum volucrum comitatu, novam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura: inter Ptolemaeum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. unde nonnulli falsum hunc phoenicem, neque Arabum e terris credere, nihilque usurpavisse ex his, quae vetus memoria firmavit. confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex qua foetum oriri: et primum adulto curam sepeliendi patris: neque id temere, sed sublato murrhae pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque Solis aram perferre atque adolere. Haec incerta et fabulosis aucta. Ceterum adspici aliquando in Aegypto eam volucrem non ambigitur.

XXIX. At Romae, caede continua, Pomponius

Labeo, quem praefuisse Moesiae retuli, per abruptas venas sanguinem effudit; aemulataque est coniunx Paxaea. nam promptas eiusmodi mortes metus carnificis faciebat; et quia damnati, publicatis bonis, sepultura prohibebantur: eorum, qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Sed Caesar, missis ad Senatum litteris, disseruit, *morem fuisse maioribus, quotiens dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiae ponere: id se repetivisse in Labeone. atque illum, quia male administratae provinciae aliorumque criminum urgebatur, culpam invidia velavisse: frustra conterrita uxore, quam, etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse.* Mamercus dein Scaurus rursum postulat, insignis nobilitate et orandis caussis, vita probrosus. nihil hunc amicitia Seiani, sed labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultius exercebat: detuleratque argumentum tragoediae, a Scauro scriptae, additis versibus, qui in Tiberium flecterentur. Verum ab Servilio et Cornelio, accusatoribus, *adulterium Liviae, Magorum sacra* obiectabantur. Scaurus, ut dignum veteribus Aemiliis, damnationem anteit; hortante Sextia uxore, quae incitamentum mortis et particeps fuit.

XXX. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, poenis adiciebantur: ut Servilius Corneliusque, perduto Scauro famosi, quia pecuniam a Vario Ligure, omittendae delationis, ceperant, in insulas, interdicto igni atque aqua, demoti sunt. Et Abudius Ruso, functus Aedilitate, dum Lentulo Gaetulico, sub quo legioni praefuerat, periculum facessit, *quod is Seiani filium generum destinasset*, ultro damnatur, atque urbe exigitur, Gaetulicus ea tempestate superioris Germaniae legiones curabat, mirumque amore adsecutus erat; effusae clementiae, modicus severitate,

et proximo quoque exercitui, per L. Apronium accor-
rum, non ingratus. unde fama constans, ausum mit-
tere ad Caesarem litteras, *Aggravatum sibi cum Se-
iano haud sponte, sed consilio Tiberii, cooptam: per-
inde se, quam Tiberium, falli potuisse, neque errorem
eundem illi sine fraude, alio exitio habendum. sibi
fidem integram, et, ut nullis insidiis peteretur, manu-
ram: successorem non aliter, quam indicium mortis,
accepturum. firmarent velut foedus, quo Princeps co-
terarum rerum potiretur, ipse provinciam retineret.*
Haec, mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quod
unus omnium Seleni adfinium incolumis multaque
gratia mansit: reputante Tiberio publicum sibi odi-
um, extremam aetatem, magisque fama, quam vi-
stare res suas.

XXXI. C. Cestio, M. Servilio coss. nobiles Parthi
in urbem venere, ignaro rege Artabano. Ia, metu
Germanici fidus Romanis, aequabilis in suos, mox
superbiam in nos, saevitiam in populares sumpsit;
fretus bellis, quae secunda adversum circumiectas
nationes exercuerat, et senectutem Tiberii, ut iner-
mem, despiciens, avidusque Armeniae, cui, defuncto
Rege Artaxia, Arsacen, liberorum suorum veterri-
mum, inposuit, addita contumelia, et missis, qui *ga-
zam, a Vonone relictam in Syria Ciliciaque, reposce-
rent, simul veteres Persarum ac Macedonum termi-
nos, seque invasurum possessa Cyro, et post Alexan-
dro, per vaniloquentiam ac minas iaciebat.* Sed Par-
this mittendi secretos nuntios validissimus auctor
fuit Sinnaces, insigni familia, ac perinde opibus, et
proximus huic Abdus, ademptae virilitatis. non de-
spectum id apud barbaros, ultroque potentiam habet.
Ii, adscitis et aliis primoribus, quia neminem gentis
Arsacidarum summae rei inponere poterant, interfe-
ctis ab Artabano plerisque, aut nondum adultis, Phra-
haten, Regis Phrahatis filium, Roma posebant: No-

mine tantum et auctore opus, ut sponte Caesaris, ut genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur.

XXXII. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitque paternum ad fastigium: destinata retinens, consiliis et astu res externas moliri, arma procul habere. Interea, cognitis insidiis, Artabanus tardari metu, modo cupidine vindictae inardescere. et barbaris cunctatio, servilis: statim exsequi, Regium videtur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum, specie amicitiae vocatum ad epulas, lento veneno inligaret; Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phrahaten apud Syriam, dum, omisso cultu Romano, cui per tot annos insueverat, instituta Parthorum insumit, patriis moribus inpar, morbo absumptus est. Sed non Tiberius omisit incepta. Tiridaten, sanguinis eiusdem, aemulum Artabano, recipiendaeque Armeniae Iberum Mithridaten deligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat: et cunctis, quae apud Orientem parabantur, L. Vitellium praefecit. eo de homine, haud sum ignarus, sinistram in urbe famam, pleraque foeda memorari: ceterum, regendis provinciis prisca virtute egit. Vnde regressus, et formidine C. Caesaris, familiaritate Claudii, turpe in servitium mutatus, exemplar apud posteros adulatorii dedecoris habetur: cesseruntque prima postremis, et bona iuventae senectus flagitiosa obliiteravit.

XXXIII. At ex regulis, prior Mithridates Pharasmanen perpulit, dolo et vi conatus suos iuvare: repertique corruptores ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt: simul Iberi magnis copiis Armeniam inrumpunt, et urbe Artaxata potiuntur. Quae postquam Artabano cognita, filium Oroden ultorem parat, datque Parthorum copias, mittit, qui auxilia mercede facerent. Contra Pharasmanes adiungere Albanos, accire Sarmatas; quorum sceptuchi, utrim-

que donis acceptis, more gentico, diversa induere. Sed Iberi, locorum potentes, Caspia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt. at qui Parthis adventabant, facile arcebantur: cum alios incessus hostis clausisset; unum reliquum, mare inter et extremos Albanorum montes, aestas impediret: quia flatibus Etesiarum implentur vada; hibernus Auster revolvit fluctus, pulsoque introrsus freto, brevior litorum nudantur.

XXXIV. Interim Oroden, sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, et detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula: ac saepe, in modum obsidii, stationibus cingebat. donec Parthi, contumeliarum insolentes, circumstisterent Regem, poscerent proelium. atque illis sola in equite vis: Pharasmanes et pedite valebat. Nam Iberi Albanique, saltuosos locos incolentes, duritiae patientiaeque magis insuere. Feruntque se *Thessalis ortos, qua tempestate Iason, post avectam Medeam, genitosque ex ea liberos, inanem mox Regiam Aetiae vacuosque Colchos repetivit.* Multaque de nomine eius, et oraculum Phryxi celebrant. nec quisquam ariete sacrificaverit, credito, vexisse Phryxum: sive id animal, seu navis insigne fuit. Ceterum, directam utrimque aciem, Parthus *Imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum; contraque ignobilem Iberum mercenario milite,* disserebat: Pharasmanes, *integros semet a Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris victores, aut, si terga darent, flagitii atque periculi laturos.* simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde praedam ostendere.

XXXV. Enimvero apud Sarmatas non una vox Ducis: se quisque stimulant, *ne pugnam per sagittas inirent; impetu et cominus praeveniendum.* Variarum hinc bellantium species; cum Parthus, sequi vel fu-

gere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quaereret: Sarmatae, omisso arcu, quo brevius valent, contis gladiisque ruerent; modo equestris proelii more, frontis et tergi vices: aliquando, ut conserta acies, corporibus et pulsu armorum pellerent, pellerentur. Iamque et Albani Iberique pressare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super eques, et a propioribus vulneribus pedites afflictabant. Inter quae Pharasmanes Orodesque, dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subveniunt, conspicui, eoque gnari, clamore, telis, equis concurrunt: instantius Pharasmanes: nam vulnus per galeam adegit; nec iterare valuit, praelatus equo, et fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi, falso credita, exterruit Parthos, victoriamque concessere.

XXXVI. Mox Artabanus tota mole regni ultimum peritiam locorum ab Iberis melius pugnatum. nec ideo abscedebat, ni, contractis legionibus, Vitellius, et subdito rumore, tamquam Mesopotamiam invasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, versaeque Artabani res; inciciente Vitellio, *deserent Regem, saevum in pace, et adversis proeliorum exitiosum.* Igitur Sinnaces, quem antea infersum memoravi, patrem Abdagesen aliosque occultos consilii, et tunc continuis cladibus promptiores, ad defectionem trahit: adfluentibus paullatim, qui, metu magis, quam benevolentia; subiecti, repertis auctoribus, sustulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quam, si qui externorum corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres, quis neque boni intellectus, neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumptis, in longinqua et contermina Scythiae fugam maturavit, spe auxilii; (quia Hyrcanis Carmanisque per adfinitatem innexus erat) atque interim posse Parthos, absen-

tium aequos, praesentibus mobiles, ad poenitentiam mutari.

XXXVII. At Vitellius, profugo Artabano, et flexis ad novum Regem popularium animis, hortatus Tiridaten, *parata capessere*, robur legionum sociorumque ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cum hic more Romano suovetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset, nuntiavere accolae, *Euphraten nulla imbrium vi, sponte et inmensum adtollit; simul albetibus spumis, in modum diadematis, sinuare orbes; auspicium prosperi transgressus*. quidam callidius interpretabantur, *initia conatus secunda, neque diuturna: quia eorum, quae terra caelove porterentur, certior fides; fluminum instabilis natura simul ostenderet omnia raperetque*. Sed ponte navibus effecto, tramissoque exercitu, primus Ornospadus multis equitum millibus in castra venit: exsul quondam, et Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoque civitate Romana donatus: mox, repetita amicitia Regis, multo apud eum honore, praefectus campis, qui Euphrate et Tigre, inclutis amnibus, circumflui, Mesopotamiae nomen acceperunt. Neque multo post Sinnaces auget copias: et columen partium Abdageses gazam et paratus Regios adiicit. Vitellius, ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque: hunc, *Phrahatis avi et altoris Caesaris, quae utrobique pulchra, meminerit: illos, obsequium in Regem, reverentiam in nos, decus quisque suum et fidem retinerent*, exin cum legionibus in Syriam remeavit.

XXXVIII. Quae duabus aestatibus gesta, coniunxi, quo requiesceret animus a domesticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio post caedem Seiani, quae ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta, vel abolita, pro gravissimis et recentibus puniret. Eo metu Fulcinus

Trio, ingruentis accusatores haud perperuss, supremis tabulis multa et atrocia in Macronem, ac praecipuos libertorum Caesaris, composuit, ipsi *fluxam senio mentem, et continuo abscessu velut exilium* obiectando. Quae, ab heredibus occultata, recitari Tiberius iussit: patientiam libertatis alienae ostentans, et contemptor suae infamiae, an scelerum Seiani diu nescius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus, Senator, a C. Graccho maiestatis postulatus, vim vitae suae adtulit: Tatiisque Gratianus, Praetura functus, lege eadem extremum ad supplicium damnatus.

XXXIX. Nec dispare Trebellieni Rufi et Sextii Paconiani exitus. Nam Trebellienus sua manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in Principem factitata, strangulatus est. Haec Tiberius non mari, ut olim, divisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed urbem iuxta; eodem ut die, vel noctis interiectu, litteris Consulum rescriberet: quasi adspiciens undantem per domos sanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Poppaeus Sabinus concessit vita, modicus originis, Principum amicitia Consulatum ac triumphale decus adeptus: maximisque provinciis per quatuor et viginti annos inpositus; nullam ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erat.

XL. Q. Plautius, Sex. Papinius coss. sequuntur. Eo anno, *neque quod L. Aruseius morte adfecti forent, adusuetudine malorum, ut atrox, advertebatur, sed exterruit, quod Vibulenus Agrippa, Eques Romanus, cum perorassent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu venenum hausit; prolapsusque ac moribundus, festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesque iam exanimis laqueo vexatae. Ne Tigranes quidem, Armenia quondam potitus ac

tunc reus, nomine Regio supplicia civium effugit. At C. Galba, Consularis, et duo Blaesi voluntario exita cecidere: Galba, tristibus Caesaris litteris provinciam sortiri prohibitus; Blaesis sacerdotia, integra eorum domo destinata, convulsa distulerat: tunc, ut vacua, contulit in alios. quod signum mortis intellexere; et exsecuti sunt. Et Aemilia Lepida, quam iuveni Druso nuptam retuli, crebris criminibus maritum insecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus; post a delatoribus corripitur ob servum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. ergo, omissa defensione, finem vitae sibi posuit.

XLI. Per idem tempus Clitarum natio, Cappadoci Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abscessit: locorumque ingenio sese contra inbelles Regis copias tutabatur; donec M. Trebellius, Legatus, a Vitellio, Praeside Syriae, cum quatuor millibus legionariorum et delectis auxiliis missus, duos collis, quos barbari insederant (minori *Cadra*, alteri *Davara* nomen est) operibus circumdedit: et erumpere ausos ferro, ceteros siti, ad deditionem coegit. At Tiridates, volentibus Parthis, Nicephorium et Anthemusiada, ceterasque urbes, quae Macedonibus sitae Graeca vocabula usurpant, Halumque et Artemitam, Parthica oppida, recepit, certantibus gaudio, qui Artabanum, Scythas inter eductum, ob saevitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium, Romanas per artes, sperabant.

XLII. Plurimum adulationis Seleucenses induere, civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti, opibus aut sapientia delecti, ut Senatus: sua populo vis: et, quotiens concordēs agunt, spernitur Parthus; *ubi dissensere, dum sibi quisque contra aemulos sub-*

sidium vocant, accitus in partem, adversum omnes valet. Id nuper acciderat, Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo usu. nam populi imperium iuxta libertatem; paucorum dominatio Regiae libidini propior est. Tum adventantem Tiridaten extollunt veterum Regum honoribus, et quos recens aetas largius invenit: simul probra in Artabanum fundebant, *materna origine Arsacidem, cetera degenerem*. Tiridates rem Seleucensem populo permittit. Mox, consultans, *quonam die solennia Regni capesseret?* litteras Phrahatis et Hieronis, qui validissimas praefecturas obtinebant, accipit, *brevem moram precantium*. Placitumque, *opperiri viros praepollentis*: atque interim Ctesiphon, sedes imperii, petita. sed, ubi diem ex die prolatabant, multis coram et adprobantibus, Surena, patrio more, Tiridaten insigni Regio evinxit.

XLIII. Ac, si statim interiora ceterasque nationes petivisset, oppressa cunctantium dubitatio, et omnes in unum cedebant: adsidendo castellum, in quod pecuniam et pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. Nam Phrahates et Hiero, et, si qui alii delectum capiendi diademati diem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidia in Abdagesen, qui tum aula et novo Rege potiebatur, ad Artabanum vertere. Isque in Hyrcanis repertus est, inlucie obsitus, et alimenta arcu expediens. ac primo, tamquam dolus pararetur, territus; ubi data fides, *reddendae dominationi venisse*, adlevatur animum, et, *quae repentina mutatio?* exquirat. Tum Hiero *pueritiam Tiridatis* increpat; *neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud inbellem externa mollitia, vim in Abdagesis domo*.

XLIV. Sensit vetus regnandi, falsos in amore odia non fingere. nec ultra moratus, quam dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, et praeter-

niens inimicorum astus, amicorum poenitentiam: neque exuerat pacem, ut vulgum miseratione adverteret. non fraus, non preces, nihil omissum, quo ambiguos sulceret, prompti firmarentur. Iamque multa manu propinqua Seleucia adventabat; cum Tiridates, simul fama, atque ipso Artabano perculsus, distrahi consiliis, iret contra, an bellum cunctatione tractaret. Quibus proelium et festinati casus placebant, *disiectos et longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse, disserunt, proditores nuper hostesque eius, quem rursum foveant.* Verum Abdageses, *regrediendum in Mesopotamiam,* censebat, *ut amne obiecto, Armeniis interim Elymaisque et ceteris a tergo excitis, aucti copiis sociatibus, et quas Dux Romanus misisset, fortunam tentarent.* Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, et Tiridates ignavus ad pericula erat. sed fugae specie discessum: ac, principio a gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani: donec Tiridates, cum paucis, in Syriam reiectus, pudore proditionis omnes exsolvit.

XLV. Idem annus gravi igne urbem adficit, deusta parte Circi, quae Aventino contigua, ipsoque Aventino. quod damnum Caesar ad gloriam vertit, exsolutis domuum et insularum pretiis. Millies sextertium ea munificentia conlocatum; tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis aedificationibus. Ne publice quidem, nisi duo opera, struxit, templum Augusto, et scenam Pompeiani theatri: eaque perfecta, contemptu ambitionis, an per senectutem, haud dedicavit. sed aestimando cuiusque detrimento quatuor progeneri Caesaris, Cn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque nominatione Consulum P. Petronius. Et pro ingenio cuiusque quaesiti decretique in Principem honores. quos omiserit receperit, in incerto fuit,

ob propinquum vitae finem. Neque enim multo post supremi Tiberio Consules, Cn. Acerronius, C. Pontius, Magistratum occepere; nimia iam potentia Macronis, qui gratiam C. Caesaris, numquam sibi neglectam, acrius in dies fovebat, inpuleratque, post mortem Claudiae, quam nuptam ei retuli, uxorem suam Enniam, innittendo amore iuvenem illicere, pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur. Nam, etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa in sinu avi perdidicerat.

XLVI. Gnarum hoc Principi, eoque dubitavit de tradenda Rep. primum inter nepotes: quorum Druso genitus, sanguine et caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus: Germanici filio robur iuventutae, vulgi studia, eaque apud avum odii causa. Etiam de Claudio agitant, quod is, composita aetate, bonarum artium cupiens erat, inminuta mens eius obstitit. Sin extra domum successor quaereretur, ne memoria Augusti, ne nomen Caesarum in ludibria et contumelias verterent, metuebat. quippe illi non perinde curae gratia praesentium, quam in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium, cui inpar erat, fato permisit; iactis tamen vocibus, per quas intelligeretur providus futurorum. Namque Macroni, non abdita ambage, *Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari* exprobravit. Et C. Caesari, forte orto sermone, L. Sullam inridenti, *omnia Sullae vitia, et nullam eiusdem virtutem habiturum*, praedixit. simul crebris cum lacrimis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: *Occides hunc tu*, inquit, *et te alius*. Sed gravescente valetudine, nihil e libidinibus mittebat, in patientia firmitudinem simulans; solitusque eludere medicorum artes, atque eos, qui post tricesimum aetatis annum ad internoscenda corpori suo utilia vel noxia alieni consilii indigerent.

XLVII. Interim Romae futuris etiam post Tiberium caedibus semina iaciebantur. Laelius Balbus Acutiam, P. Vitellii quondam uxorem, maiestatis postulaverat: qua damnata, cum praemium accusatori decerneretur, Iunius Otho, Tribunus plebei, intercessit. unde illis odia, mox Othoni exsilium. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo, coniurationis indice, fuerat, defertur impietatis in Principem. connectebantur, ut conscii et adulteri eius, Cn. Domitius, Vibius Marsus, L. Arruntius. de claritudine Domitii supra memoravi. Marsus quoque vetustis honoribus et illustribus studiis erat. *Sed testium interrogationi, tormentis servorum, Macronem praesedissee, commentarii ad Senatum missi ferebant: nullaeque in eos Imperatoris litterae suspicionem dabant, invalido ac fortasse ignaro, ficta pleraque, ob inimicitias Macronis notas in Arruntium.*

XLVIII. Igitur Domitius, defensionem meditans, Marsus, tamquam inediam destinavisset, produxere vitam: Arruntius, cunctationem et moras suadentibus amicis, *Non eadem omnibus decora, respondit. sibi satis aetatis: neque aliud poenitendum, quam quod inter ludibria et pericula anxiam senectam toleravisset, diu Seiano, nunc Macroni, semper alicui potentium invisus; non culpa, sed ut flagitiorum inpatiens. Sane paucos et supremos Principis dies posse vitari: quemadmodum evasurum imminentis iuventam? An, cum Tiberius, post tantam rerum experientiam, vi dominationis convulsus et mutatus sit, C. Caesarem, vix finita pueritia, ignarum omnium, aut pessimis innutritum, meliora capessiturum, Macrone duce? qui, ut deterior, ad opprimendum Seianum delectus, plura per scelera Remp. conflictavisset. prospectare iam se acrius servitium, eoque fugere simul acta et instantia. Haec vatis in modum dictitans, venas resolvit. Docu*

mento sequentia erunt, bene Arruntium morte usum. Albucilla inrito ictu a semet vulnerata, iussu Senatus in carcerem fertur. Stuprorum eius ministri, *Caridius Sacerdos, Praetorius, ut in insulam deportaretur; Pontius Fregellanus amitteret ordinem Senatorium; et eadem poenae in Laelium Balbum decernuntur.* id quidem a laetantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur, promptus adversum insontes.

XLIX. Iisdem diebus Sex. Papinius, Consulari familia, repentinum et informem exitum delegit, iacto in praeceps corpore. caussa ad matrem referebatur; quae, pridem repudiata, adsentationibus atque luxu perpulisset iuvenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inveniret. Igitur accusata in Senatu, quamquam genua Patrum advolveretur, *luctumque communem, et magis inbecillum, tali super casu, feminarum animum,* aliaque in eundem dolorem moesta et miseranda diu ferret, urbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum iuventae exiret.

L. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondum dissimulatio deserebat. idem animi rigor: sermone ac vultu intentus, quaesita interdum comitate quamvis manifestam defectionem tegebat: mutatisque saepius locis, tandem apud promontorium Miseni consedit, in villa, cui L. Lucullus quondam dominus. illic, eum adpropinquare supremis, tali modo compertum. erat medicus, arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis solitus, consilii tamen copiam praebere. Is, velut propria ad negotia digrediens, et per speciem officii, manum complexus, pulsus venarum adtiguit. neque sefellit. nam Tiberius, incertum an offensus, tantoque magis iram premens, *instaurari epulas* iubet, discumbitque ultra solitum; quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen, *labi spiritum, nec ultra biduum duraturum, Ma-*

croni firmavit. inde cuncta conloquiis inter praesentes, nuntiis apud Legatos et exercitus festinabantur. XVII. Kal. Aprilis, interclusa anima, creditus est mortalitatem explerisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperii primordia C. Caesar egrediebatur: cum repente adfertur, *redire Tiberio vocem ac risus, vocarique, qui recreandae defectioni cibum adferrent.* pavor hinc in omnes: et ceteri passim dispergi, se quisque maestum aut nescium fingere: Caesar, in silentium fixus, a summa spe novissima expectabat: Macro intrepidus, *opprimi senem iniectum multae vestis*, iubet, *discedique ab limine.* Sic Tiberius finivit, octavo et septuagesimo aetatis anno.

LL. Pater ei Nero, et utrimque origo gentis Claudia, quamquam mater in Liviam et mox Iuliam familiam adoptionibus transierit. Casus prima ab infantia ancipites. nam proscriptum patrem exsul secutus, ubi domum Augusti privignus introiit, multis aemulis conflictatus est, dum Marcellus et Agrippa, mox Caius Luciusque Caesares, viguere. Etiam frater eius, Drusus, prosperiore civium amore erat. Sed maxime in lubrico egit, accepta in matrimonium Iulia, impudicitiam uxoris tolerans, aut declinans. Deinde Rhodo regressus, vacuos Principis Penates duodecim annis, mox rei Romanae arbitrium tribus ferme et viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diversa: egregium vita famaue, quoad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: intestabilis saevitia, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit timuitve: postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam, remoto pudore et metu, suo tantum ingenio utebatur.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM
LIBER VNDECIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

CAP. 1—3. *Valerius Asiaticus a Sulpio et Sosibio accusatus fraude Messallinae et Vitellii evertitur, et ilare moritur.* 4. *Somnium saevitiae caussa.* 5. *In perfidiam advocatorum lex Cincia flagitatur.* 6. 7. *Praemiis pro patrocinio modus ponitur a Principe.*

8. *Parthi discordant. Gotarzes pulsus vires reparat.* 9. *Pacem init cum Bardane;* 10. *hic victor a visis caeditur.*

11. *Ludi saeculares. Domitius Nero destinatur imperio.* 12. *Messallina Silium deperit.* 13. *Claudianus aliud agit. Leges fert. Novas litterarum formas vulgat.* 14. *De litterarum inventoribus.* 15. *Claudius Haruspices firmat.*

16. *Italicus Rex Cheruscis petentibus datur.* 17. *noxx de eo discordia gentis et bellum.* 18. *Rebellantes Thaucos Corbulo reprimit. Is severe agit in milites.* 19. *Frisios componit. Gannas cum caedit.* 20. *Ardorius a Claudio repressus. Fossam inter Mosam et Rhenum ducit. Insignia triumphii ei indulta.* 21. *Sic*

et Curtio Rufo. 22. Nonius perit. De spectaculo gladiatorum et Quaestoribus.

23. Galli civitatem plenam adfectant et, 24. Principe patrocinate, 25. impetrant, et primo quidam Aedili. Patricii suppleti. Lustrum conditum.

26. Messallina, amore vecors, 27. Siliio potius nubit. 28. Turbantur aulici. 29. 30. Narcissus per pellicos rem desert. 31. Claudius trepidat. Messallina barchatur; 32. preces per Vestalem parat. 33. Narcissus Principem nutantem incitat, 34. preces amolitur, 35. 36. sontium, in his Mnesteris, supplicium urget. 37. 38. Messallinam, languente Principe, dein ignaro, caedi curat. Haec gesta annis fere duobus

G. VALERIO ASIATICO. M. VALENIO MES-
SALLA

A. VITELLIO, L. VIPSTANO. COS.

Nam Valerium Asiaticum, bis Consulem, fuisse quondam adulterum eius, credidit: pariterque hortis inhians, quos ille, a Lucullo coeptos, insigni magnificentia extollebat, Suilium accusandis utrisque inmittit. Adiungitur Sosibius, Britannici educator, qui, per speciem benevolentiae, moneret. Claudium, cassere vim atque opes Principibus infensas: praecipuum auctorem Asiaticum interficiendi Caesaris: non extimuisse concionem Populi Romani, fateri, gloriamque facinoris ultro petere. clarum ex eo in urbe, didita per provincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennae, multisque et validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes promptum haberet. At Claudius, nihil ultra scrutatus, citis cum militibus, tamquam opprimendo bello, Crispinum, Praetorii praefectum, misit: a quo receptus est apud Baias, vinculisque inditus, in urbem

II. Neque data Senatus copia: intra cubiculum auditur, Messallina coram et Suilio *corruptionem militum, quos pecunia et stupro in omni flagitio obstrictos* arguebat, exin *adulterium Poppaeae*, ac postremum *mollitiam corporis* obiectante. ad quod victo silentio, prorupit reus, et, *interroga*, inquit, *Suili, filios tuos: virum me esse fatebuntur*: ingressusque defensionem, commoto maiorem in modum Claudio, Messallinae quoque lacrimas excivit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium, ne elabireum sineret. ipsa ad perniciem Poppaeae festinat, subditis, qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent; adeo ignaro Caesare, ut, paucos post dies, epulantem apud se maritum eius, Scipionem, percunctaretur, *cur sine uxore discubisset?* ad quod ille, *functam fato*, responderit.

III. Sed consultante super absolutione Asiatici, flens Vitellius, commemorata *vetustate amicitiae, utque Antoniam, Principis matrem, pariter observavissent*, dein, percursis *Asiatici in Remp. officiis, recentique adversus Britanniam militia*, quaeque alia conciliandae misericordiae videbantur, *liberum ei mortis arbitrium* permisit: et secuta sunt Claudii verba, in eandem clementiam. Hortantibus dehinc quibusdam inediam et lenem exitum, *remittere beneficium*, Asiaticus ait: et usurpatis, quibus insueverat, *exercitationibus*, lauto corpore, hilare epulatus, cum, se *honestius calliditate Tiberii, vel impetu C. Caesaris periturum*, dixisset, *quam, quod fraude muliebri, et in-pudico Vitellii ore caderet*, venas exsolvit: viso tamen ante rogo, iussoque *transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur*. tantum illi securitatis novissimae fuit.

IV. Vocantur post haec Patres, pergitque Sui-lius addere reos Equites Romanos inlustres, quibus Petra cognomentum. at caussa necis, quod domum

suam Valerii et Poppaeae congressibus praebuissent. Verum *nocturnae quietis species alteri obiecta, tamquam vidisset Claudium spicea corona erinctum, spici retro conversis: eaque imagine gravitatem annonae dixisset.* Quidam pampineam coronam albertibus foliis visam, atque ita interpretatum, tradidere, *vergente autumno mortem Principis ostendi.* Illud haud ambigitur, qualicumque insomnio ipsi fratrique perniciem adlatam. Sestertium quindecies, et insignia Praeturae Crispino decreta. Adiecit Vitellius sestertium decies Sosibio; *quod Britannicum praeceptis, Claudium consiliis, iuvaret.* Rogatus sententiam et Scipio: *cum idem, inquit, de admissis Poppaeae sentiam, quod omnes, putate, me idem dicere, quod omnes, eleganti temperamento inter coniugalem amorem, et Senatoriam necessitatem.*

V. Continuus inde et saevus accusandis reis Suilius, multique audaciae eius aemuli. nam cuncta locum et Magistratum munia in se trahens Princeps materiam praedandi patefecerat. nec quidquam publicae mercis tam venale fuit, quam advocatorum perfidia: adeo, ut Samius, insignis Eques Romanus, quadringentis nummorum millibus Suilio datis, et cognita praevericatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur, incipiente C. Silio, Consule designato, cuius de potentia et exitio in tempore memorabo, consurgunt Patres, legemque Cinciam flagitant: *qua cavetur antiquitus, ne quis, ob causam orandam, pecuniam donumve accipiat.*

VI. Deinde, obstrepentibus his, quibus ea contumelia parabatur, discors Suilio Silius acriter incubuit, *veterum oratorum exempla referens, qui famam in posteros, praemia eloquentiae cogitavissent pulcherrima. alioquin et bonarum artium principem sordidis ministeriis foedari. ne fidem quidem integram manere, ubi magnitudo quaestuum spectetur. quod si*

in nullius mercedem negotia tueantur, pauciora fore nunc inimicitias, accusationes, odia et iniurias foveri, ut, quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fortibus pecuniam advocatis ferat. meminissent C. Asinii et Messallae ac recentiorum, Arruntii et Aesernini. ad summa provectos incorrupta vita et facundia. Talia dicente Consule designato, consentientibus aliis, parabatur sententia, qua lege repetundarum tenerentur; cum Suilius, et Cossutianus, et ceteri, qui non iudicium (quippe in manifestos) sed poenam statui videbant, circumsistunt Caesarem, ante acta deprecantes.

VII. Et, postquam adnuvit, agere incipiunt: *Quem illum tanta superbia esse, ut aeternitatem famae spe praesumat? usui et rebus subsidium praeparari, ne quis, inopia advocatorum, potentioribus obnoxius sit. neque tamen eloquentiam gratuito contingere: omitti curas familiaris, ut quis se alienis negotiis intendat. multos militia, quosdam exercendo agros tolerare vitam. nihil a quoquam expeti, nisi cuius fructus ante praeviderit. Facile Asinium et Messallam, inter Antonium et Augustum bellorum praemiis refertos, aut ditium familiarum heredes Aeserninos et Arruntios, magnum animum induisse: prompta sibi exempla, quantis mercedibus P. Clodius, aut C. Curio, concionari soliti sint. se, modicos Senatores, quiesca Rep. nulla, nisi pacis, emolumenta petere. Cogitaret plebem, quae toga enitesceret. sublati studiorum pretiis, etiam studia peritura. Ut minus decora haec, ita haud frustra dicta Princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, usque ad dena sestertia, quem egressi repetundarum tenerentur.*

VIII. Sub idem tempus Mithridates, quem imperitasse Armeniis, et ad praesentiam Caesaris vocatum memoravi, monente Claudio, in Regnum remeavit, sisus Pharasmanis opibus. Is Rex Iberis, idemque Mi-

thridatis frater, nuntiabat, *discordare Parthos: summamque Imperii ambigus, minora sine cura haberi.* Nam inter Gotarzis pleraque sacra (qui necem fratri Artabano coniugique ac filio eius praeparaverat, unde metus eius in ceteros) accivere Bardanen. Ille, ut erat magnis ausis promptus, biduo tria millia stadiorum invadit, ignarumque et exterritum Gotarzen proturbat: neque cunctatur, quin proximas Praefecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus. In quos, ut patris sui quoque defectores, ira magis, quam ex usu praesenti, accensus, implicatur obsidione urbis validae, et munimentis obiecti amnis, muroque, et commeatibus firmatae. Interim Gotarzes, Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renovat: coactusque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit.

IX. Tunc, distractis Orientis viribus, et, quonam inclinarent, incertis, casus Mithridati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simul Ibero exercitu campus persultante. Nec enim resistere Armenii, fuso, qui proelium ausus erat, Demonacte, Praefecto. Paululum cunctationis adtulit Rex minoris Armeniae, Cotys, versis illuc quibusdam procerum; dein litteris Caesaris coercitus, et cuncta in Mithridaten fluxere, atrociolem, quam novo Regno conduceret. At Parthi Imperatores, cum pugnam pararent, fœdus repente iciunt, cognitis popularium insidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat. congressique primo cunctantur, deinde complexi dextras, apud altaria Deum pepigere, *fraudem inimicorum ulcisci, atque ipsi inter se concedere.* Potiorque Bardanes visus retinendo regno: at Gotarzes, ne quid aemulationis existaret, Armeniam abiit. regressoque constititur Seleucia, septimo post defectionem

anno; non sine dedecore Parthorum, quos una civitas tamdiu eluserat.

X. Exin validissimas Praefecturas invasit. et recipere Armeniam avebat, ni a Vibio Marso Syriae Legato, bellum minitante, cohibitus foret. Atque interim Gotarzes, poenitentia concessi Regni, et, revocante nobilitate, cui in pace durius servitium est, contrahit copias. et huic contra itum ad amnem Erinden: in cuius transgressu multum certato, pericit Bardanes, prosperisque proeliis medias nationes subegit ad flumen Sindem, quod Dahas Ariosque determinat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi, quamquam victores, longinquam militiam adspernabantur. Igitur exstructis monimentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur; ingens gloria, atque eo ferocior et subiectis intoleratior: qui, dolo ante composito, incautum, venationique intentum, interfecere, primam intra iuventam, sed claritudine paucos inter senum Regum, si perinde amorem inter populares, quam metum apud hostes quaesivisset. Nece Bardanis turbatae Parthorum res inter ambiguos, quis in Regnum acciperetur. multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdaten, prolem Phrahatls, obsidio nobis datum. dein praevaluit Gotarzes. potitusque regiam, per saevitiem ac luxum adegit Parthos, mittere ad Principem Romanum occultas preces, quis, *permittere Meherdaten patrium ad fastigium*, orabant.

XI. Iisdem Consulibus ludi saeculares octingentesimo post Romam conditam, quarto et sexagesimo, quam Augustus ediderat, spectati sunt. Vtriusque Principis rationes praetermitto, satis narratas libris, quibus res Imperatoris Domitiani composui. nam is quoque edidit ludos saeculares; iisque intentius adfui Sacerdotio Quindecimviri praeditus, actum

Praetor. quod non iactantia refero, sed quia conlegio Quindecimvirum antiquitus ea cura, et Magistratus potissimum exsequebantur officia caerimoniarum. Sedente Claudio, circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiae inirent, interque eos Britannicus, Imperatore genitus, et L. Domitius, adoptione mox in Imperium et cognomentum Neronis adscitus, favor plebis acrior in Domitium, loco praesagii acceptus est. *vulgabaturque, adfuisse infantiae eius dracones in modum custodum; fabulosa et externis miraculis adsimulata. nam ipse, haudquam sui detractor, unam omnino anguem in cubiculo visam, narrare solitus est.*

XII. Verum inclinatio populi supererat, ex memoria Germanici, cuius illa reliqua suboles virilis: et matri Agrippinae miseratio augebatur, ob saevitiam Messallinae: quae semper infesta, et tunc commotior, quo minus strueret crimina et accusatores, novo et furori proximo amore detinebatur. Nam in C. Silium, iuventutis Romanae pulcherrimum, ita exarserat, ut Iuniam Silanam, nobilem feminam, matrimonio eius exturbaret, vacuoque adultero potiretur. Neque Silius flagitii aut periculi nescius erat: sed certo, si abnueret, exitio, et nonnulla fallendi spe, simul magnis praemiis, opperiri futura et praesentibus frui, pro solatio habebat: illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum, egressibus adhaerescere; largiri opes, honores: postremo, velut translata iam fortuna, servi, liberti, paratus Principis apud adulterum visebantur.

XIII. At Claudius, matrimonii sui ignarus, et munia Censoria usurpans, *theatralem populi lasciviam* severis edictis increpuit, *quod in P. Pomponium. Consularem*, (is carmina scenae dabat) *inque feminas inlustres, probra iecerat.* Et lege lata saevitiam creditorum coercuit, *ne in mortem parentum pecunias*

filiis familiarum fœnori darent. Fontesque aquarum, ab Simbruinis collibus deductos, urbi intulit. Ac novas litterarum formas addidit vulgavitque; comperto, Graecam quoque litteraturam non simul coeptam absolutamque.

XIV. Primi per figuras animalium Aegyptii sensus mentis effingebant; (ea antiquissima monumenta memoriae humanae impressa saxi cernuntur) et litterarum semet inventores perhibent: inde Phœnicias, quia mari praepollebant, intulisse Graeciae, gloriamque adeptos, tanquam repererint quae acceperant. Quippe fama est, Cadmum, classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Graecorum populis artis eius auctorem fuisse. Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, et temporibus Troianis Palamedem, Argivum, memorant, sexdecim litterarum formas; mox alios ac praecipuum Simonidem, ceteras reperisse. At in Italia Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigines Arcade ab Evandro didicerunt: et forma litteris Latinis, quae veterrimis Graecorum. Sed nobis quoque paucae primum fuere: deinde additae sunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adiecit, quae usui, imperitante eo, post obliteratae, adspiciuntur etiam nunc in aere publicandis plebiscitis per fora actempla fixo.

XV. Retulit deinde ad Senatum, super collegio Haruspicum, ne vetustissima Italiae disciplina per desidiâ exolesceret: saepe adversis Reip. temporibus acitos, quorum monitu redintegratas caerimonias, et in posterum rectius habitas: primoresque Etruriae sponte, aut Patrum Romanorum impulsu, retinuisse scientiam, et in familias propagasse: quod nunc segnius fieri, publica circa bonas artes socordia, et quia externae superstitiones valescant. et laeta quidem in praesens omnia; sed benignitati Deum gratiam referendam, ne ritus sacrorum, inter ambigua culti, per prospera obliterarentur. Factum ex eo SC.: vide.

rent Pontifices, quae retinenda firmendaque Haruspicum.

XVI. Eodem anno Cheruscorum gens Regem Roma petivit, amissis per interna bella nobilibus, et uno reliquo stirpis Regiae, qui apud urbem habebatur, nomine *Italicus* Paternum huic genus e Flavio, fratre Arminii, mater ex Cattumero, Principe Cattorum erat: ipse forma decorus, et armis equisque, in patrium nostrumque morem, exercitus. Igitur Caesar auctum pecunia, additis sipatoribus, hortatur *gentile decus magno animo capessere. Illum primum, Romae ortum, nec obsidem, sed civem, ire externum ad Imperium.* Ac primo laetus Germaniae adventus, atque eo magis, quod, nullis discordiis inbutus, pari in omnes studio ageret: celebrari, collimodo comitatem et temperantiam nulli invisam, saepius vinolentiam ac libidines, grata barbaris, usurpans. Iamque apud proximos, iam longius clarescere, cum potentiam eius suspectantes, qui factionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur, *adimi veterem Germaniae libertatem, et Romanas opes insurgere: adeo neminem, iisdem in terris ortum, qui principem locum impleat; nisi exploratoris Flavii progenies supra cunctos adtollatur? Frustra Arminium praescribi: cuius si filius, hostili in solo adultus, in Regnum venisset, posse extimesci, infectum alimonio, servitio, cultu, omnibus externis. at, si paterna Italico mens esset: non alium infensius arma contra patriam ac Deos Penates, quam parentem eius, exercuisse.*

XVII. His atque talibus magnas copias coegere: nec pauciores Italicum sequebantur. *non enim intruisse ad invitos, sed accitum, memorabant. quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, avo Cattumero praeberet. nec patrem rubori, quod fidem adversus Romanos, vo*

lentibus Germanis sumptam, numquam omisisset. falso libertatis vocabulum obtendi ab eis, qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias, habeant. Adstrepebat huic alacre vulgus; et magno, inter barbaros, proelio victor Rex; dein secunda fortuna ad superbiam prolapsus pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus reffectus, per laeta, per adversa, res Cheruscas adfliebat.

XVIII. Per idem tempus Chauci, nulla dissensione domi, et morte Sanguinii alacres, dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam incursavere, duce Gannasco: qui natione Canninefas, auxiliaris et diu meritis, post transfuga, levibus navigiis praedabundus, Gallorum maxime oram vastabat, non ignarus, dices et inbelles esse. At Corbulo provinciam ingressus, magna cum cura, et mox gloria, cui principium illa militia fuit, triremes alveo Rheni, ceteras navium, ut quaeque habiles, per aestuaria et fossas adegit: lintribusque hostium depressis, et exturbato Gannasco, ubi praesentia satis composita sunt, legiones, operum et laboris ignaras, populationibus laetantes, veterem ad morem reduxit; ne quis agmine decederet, nec pugnam, nisi iussus, iniret. stationes, vigiliae, diurna nocturnaue munia, in armis agitabantur. Feruntque *militem, quia vallum non accinctus, atque alium, quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos.* quae nimia, et incertum an falso iacta, originem tamen e severitate Ducis traxere: intentumque et magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam adversus levia credebatur.

XIX. Ceterum is terror milites hostesque in diversum adfecit. nos virtutem auximus: barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum post rebellionem, clade L. Apronii coeptam, infensa, aut male fida, datis obsidibus consedit apud agros, a Corbu-

lone descriptos. Idem Senatum, magistratus, leges inposuit. ac, ne iussa exuerent, praesidium immunivit; missis, qui maiores Chaucos ad deditiōnem pellicerent, simul Gannasum dolo adgrederentur. nec inritae aut degeneres insidiae fuere adversus transfugam et violatorem fidei. Sed caecae motae Chaucorum mentes, et Corbulo semina rebellionis praebat; ut laeta apud plerosque, ita apud quosdam sinistra fama. *cur hostem concitet? adversa in Republicanam casura: sua prospere egisset, formidolosum paci virum insignem, et ignavo Principi praegravem.* Igitur Claudius adeo novam in Germanias vim prohibuit, ut *referri praesidia cis Rhenum iuberet.*

XX. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni hae litterae redduntur. Ille, re subita, quamquam multa simul offunderentur, metus ex Imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, quam *beatos quendam Duces Romanos!* signum receptui dedit. Ut tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium et viginti millium spatio fossam perduxit, qua incerta Oceani vetarentur. insignia tamen triumphi indulsit Caesar, quamvis bellum negavisset. Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus quaerendis venis argenti; unde tenuis fructus, nec in longum fuit: at legionibus cum damno labor, effodere rivos, quaeque in aperto gravia, humum infra moliri. quis subactus miles, et quia plures per provincias similia tolerabantur, componit occultas litteras, nomine exercituum, precantium Imperatorem, *ut, quibus permissurus esset exercitus, triumphalia ante tribueret.*

XXI. De origine Curtii Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa prompserrim; et vera exsequi pudet. Postquam adolevit,

sectator Quaestoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitatur, ablata ei species muliebris ultra modum humanum, et audita est vox: *tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro Consule venies*. Tali omine in spem sublatus, digressusque in urbem, et largitione amicorum, simul acri ingenio, Quaesturam, et mox, nobiles inter candidatos, Praeturam Principis suffragio adsequitur: cum hisce verbis Tiberius dedecus natalium eius velavisset, *Curtius Rufus videtur mihi ex se natus*. Longa post haec senecta, et adversus superiores tristi adulatione, adrogans minoribus, inter pares difficilis, Consulare imperium, triumphi insignia, ac postremo Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale praesagium inplevit.

XXII. Interea Romae, nullis palam, neque cognitis mox caussis, Cn. Nonius, Eques Romanus, ferro accinctus reperitur in coetu salutantium Principem. nam, postquam tormentis dilaniabatur, de se non inficiatus conscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem Consulibus P. Dolabella censuit, *spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui Quaesturam adipiscerentur*. Apud maiores virtutis id praemium fuerat, cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere Magistratus: ac ne aetas quidem distinguebatur, quin prima iuventa Consulatum ac Dictaturam inirent. Sed Quaestores, Regibus etiam tum impetrantibus, instituti sunt: quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque Consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem Populus mandaret. creatique primum Valerius Potitus et Aemilius Mamercus, LXIII. anno post Tarquinius exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein, gliscentibus negotiis, duo additi, qui Romae cura-

rum fraternitatis nomen cum Populo Romano usurpant. Iisdem diebus in numerum patriciorum adscivit Caesar vetustissimum quemque e Senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus *maiorum* et L. Brutus *minorum gentium* adpellaverant; exhaustis etiam, quas Dictator Caesar lege Cassia, et Princeps Augustus lege Saenia sublegere. Laetaque haec in R. P. munia, multo gaudio Censoris inibantur. Famosos probris quonam modo Senatu depelleret, anxius, mitem et recens repertam, quam ex severitate prisca, rationem adhibuit, monendo, *secum quisque de se consultaret, peteretque ius exuendi ordinis. facilem eius rei teniam. et motos Senatu, et excusatos simul propositurum: ut iudicium Censorum, ac Pudor sponte cedentium permixti, ignominiam mollirent.* Ob ea Vipstanus Consul retulit, *Patrem Senatus adpellandum esse Claudium. quippe promiscuum Patriae cognomentum: nota in Republica merita non usitatis vocabulis honoranda.* Sed ipse cohibuit Consulem, ut nimium adsentantem. condiditque lustrum, quo censa sunt civium LXIX centena, XLIV millia. Isque illi finis inscitiae erga domum suam fuit. haud multo post flagitia uxoris noscere ac punire adactus, ut deinde ardesceret in nuptias incestas.

XXVI. Iam Messallina, facilitate adulteriorum in fastidium versa, ad incognitas libidines profluebat; cum *abrumpi dissimulationem* etiam Silius, sive fatali vecordia, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus, urgebat. *Quippe non eo ventum, ut senectam Principis opperirentur. insonitibus innoxia consilia; flagitiis manifestis subsidium ab audacia petendum: adesse conscios, paria metuentes. Se caelibem, orbem, nuptiis, et adoptando Bri-*
paratum: mansuram eandem Messallinae po-

entiam, addita securitate, si praevenirent Claudium, et insidiis incautum, ita irae properum. Segniter ac voces acceptae, non amore in maritum; sed, ne ilius summa adeptus sperneret adulteram, scelusque, inter ancipitia probatum, veris mox pretiis aestimaret. nomen tamen matrimonii concupivit, ob magnitudinem infamiae, cuius apud prodigos novissima voluptas est. Nec ultra exspectato, quam dum sacrificii gratia Claudius Ostiam proficisceretur, uncta nuptiarum solennia celebrat.

XXVII. Haud sum ignarus, fabulosum visum iri, autum ullis mortalium securitatis fuisse, in civitate omnium gnara et nihil reticente, nedum Consulum designatum, cum uxore Principis, praedictae, adhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum horum causa, convenisse: atque illam audisse aspiciam verba, subisse, sacrificasse apud Deos: incubitum inter convivas: oscula, complexus, notem denique actam licentia coniugali. Sed nihil compositum miraculi causa, verum audita scriptaque senioribus tradam.

XXVIII. Igitur domus Principis inhorruerat: maximeque, quos penes potentia, et, si res vertent, formido, non iam secretis colloquiis, sed aperte fremere, *Dum histrio cubiculum Principis insultaverit, dedecus quidem inlatum; sed discidium rocul abfuisse: nunc iuvenem nobilem, dignitate fortis, vi mentis, ac propinquo Consulatu, maiorem ad rem accingi. nec enim occultum, quid post tale matrimonium superesset.* Subibat sine dubio metus rotantes, *hebetem Claudium et uxori devinctum, multasque mortes iussu Messallinae patratas.* Rursus ipsa facilitas Imperatoris fiduciam dabat, *si atrocitate criminis praevaluissent, posse opprimi damnatam quam ream.* Sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur, utque clausae aures etiam confitenti torrent

XXIX. Ac primo Callistus, iam mihi circa necem C. Caesaris narratus, et Appianae caedis molitor Narcissus, flagrantissimaeque eo in tempore griffa Pallas agitavere, suam Messallinam secretis minis depellerent amore Sili, cunctis aliis dissimulantes: deinde metu, ne ad perniciem ultro traherentur, destitunt: Pallas, per ignaviam; Callistus, prioris quoque reginae peritus, et potentiam cautis, quam scribas, consiliis tutius haberi. Perstitit Narcissus, et, solum id inmutans, ne quo sermone praesciam criminis et accusatoris faceret; ipse ad occasiones intentus, longa apud Ostiam Caesaris mora, duas pellices, quarum is corporibus maxime insueverat, largitione ac promissis, et, uxore delecta, plus potentiae ostendendo, perpulit, delationem subire.

XXX. Exin Calpurnia (id pellici nomen) ubi datum secretum, Caesaris genibus proveluta, suscipit Messallinam Silio, exclamat. simul Cleopatram, quae idem opperiens adstabat, an comperisset? interrogat: atque illa adnuente, cieri Narcissum, postulat. Is, veniam in praeteritum petens, quod ei sis Vectium, cis Plautium dissimulavisset, nec nunc adulteria obiecturum, ait: nec domum, servitia, et ceteros fortunae paratus reposcere. frueretur immo iis: at redderet uxorem, rumperetque tabulas nuptiales. an discidium, inquit, tuum nosti? nam matrimonium Sili vidit populus et Senatus et miles: ac, si propere agis, tenet urbem maritus.

XXXI. Tum potissimum quemque amicorum vocat: primumque rei frumentariae praefectum, Turranium, post Lusium Getam, Praetorianis inpositum, percunctatur. Quibus fatentibus, certatim ceteri circumstrepunt, iret in castra, firmaret Praetoriaris cohortes, securitati ante, quam vindictae consuleret. Satis constat, eo pavore offusum Claudium, identidem interrogaret, an ipse Imperii petens?

an Silius privatus esset? At Messallina, non alias solutior luxu, adulto autumnno, simulacrum vindemiae per domum celebrat. Vrgeri praela, fluere lacus: et feminae pellibus accinctae adsultabant, ut sacrificantes vel insanientes Bacchae: ipsa crine fluxo, thyrsus quatens, iuxtaque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos, iacere caput, strepente circum procaci choro. Ferunt, Vectium Valentem, lascivia in praealtam arborem connisum, interrogantibus, *quid adspiceret?* respondisse, *tempestatem ab Ostia atrocem: sive ceperat ea species, seu forte lapsa vox in praesagium vertit.*

XXXII. Non rumor interea, sed undique nuntii incedunt, qui, *gnara Claudio cuncta et venire promptum ultioni*, adferrent. Igitur Messallina Lucullanos in hortos, Silius, dissimulando metu, ad munia fori digrediuntur. Ceteris passim dilabentibus, adfuere Centuriones, inditaeque sunt vincula, ut quis reperiebatur in publico, aut per latebras. Messallina tamen, quamquam res adversae consilium eximerent, tre obviam, et adspici a marito, quod saepe subsidium habuerat, haud segner intendit, iussitque, *ut Britannicus et Octavia in complexum patris pergerent.* Et Vibidiam, virginum Vestalium vetustissimam, oravit, *Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere.* Atque interim, tribus omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium urbis pedibus emensa, vehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat: nulla cuiusquam misericordia, quia flagitiorum deformitas praevalebat. Trepidabatur nihilominus a Caesare: quippe Getae, Praetorii praefecto, haud satis fidebat, ad honesta, seu prava, iuxta levi.

XXXIII. Ergo Narcissus, adsumptis, quibus idem metus, *non aliam spem incolumitatis Caesaris*, adfirmat, *quam si ius militum, uno illo die, in aliquem*

amor, ac, si cunctarentur, propinqua nox, et uxori cubiculi memoria timebantur; praecepit Narcissus, denuntiisque Centurionibus et Tribunis, qui aderant, *exoptis cunctis: ita Imperatorem iungere.* custas et exactor e libertis Evodas datus. Inque raptim in hortos praegressus, reperit fontem huius, adstante matre Lepida: quae florenti filiae haud concors, supplicis eius necessitatibus ad ministrationem evicta erat; undeque, ne percussorem opperiretur. transire vitam, neque aliud, quam morti datus, querendum. Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum ierat. lacrimaeque et questus inriti dacebantur; cum impetu venientium pulsae fores, adstititque Tribunus per silentium, atque libertus increpans multis ac servilibus probis.

XXXVIII. Tunc primum fortunam suam introspexit, ferrumque accepit, quod frustra iugulo ac pectori, per trepidationem, admovent, ictu Tribuni transigitur. corpus matri concessum. Nuntiatumque Claudio epulanti, *perisse Messalinam*, non distincto, sua an aliena manu. nec ille quaesivit; poposcitque poculum et solita convivio celebravit. Ne secutis quidem diebus, odii, gaudii, irae, tristitiae, ullius denique humani adfectus signa dedit, non, cum laetantes accusatores adspiceret, non, cum filios maerentes. Iuvitque oblivionem ejus Senatus, censendo, *nomen et effigies privatis ac publicis locis removendas.* Decreta Narcisso *Quaestoria insignis*; levissimum fastidii ejus, cum supra Pallantem et Callistum ageret. *Honestas* quidem, sed ex quibus deterrima oriuntur, tristitiis multis.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSV DIVI AVGVSTI
A N N A L I V M
LIBER DVODECIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. 2. *Claudius de matrimonio cum libertis de-
liberat.* 3. *Agrippina, Germanici fratris eius filia,
aliis praelata, L. Silano, cui desponsa Octavia, insi-
dias struit,* 4. *administro Vitellio,* 5—7. *cuius arti-
bus inducti Senatus Populusque infames nuptias pro-
bant.* 8. *Silanus mortem sibi consciscit. Seneca ab
exilio redux studiis Neronis praest,* 9. *cui desponde-
tur Octavia.*

10. *Parthi Regem Roma petunt Meherdatem, 11
quem, missum a Claudio, Cassius in Regnum ducere
conatur.* 12. *Obstat fraus Abgari et* 13. *Isatis.* 14. *Victus Meherdates Gotarzi traditur. Hoc mortuo
Regnum in Vononem, dein Vologesem transfertur.*
15. *Mithridati, Regnum Ponti recipere niso, Ro-
mani resistunt et Cotys et Eunones.* 16. *Vspe urbe
capta, 17. Zorsines deserit Mithridatem, qui, 18. sup-
plex Eunoni, 19—21. per eam a Principe veniam im-
petrat Romanque perducitur.*

rent. Mox duplicatus numerus, stipendiaria iam Italia, et accedentibus provinciarum vectigalibus. Post, lege Syllae, viginti creati supplendo Senatu, cui iudicia tradiderat. et, quamquam Equites iudicia recuperavissent, Quaestura tamen, ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium; gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellae vellet venundaretur.

XXIII. A. Vitellio, L. Vipstano cosa. cum de supplendo Senatu ageretur, primoresque Galliae, quos *Comata* adpellatur, foedera et civitatem Romanam pridem adsecuti, ius adipiscendorum in urbe honorum expeterent, multus, ea super re, varisque rumor. Et studiis diversis apud Principem certabatur, adseverantium, non adeo aegram Italiam, ut Senatum suppeditare urbi suae nequiret. sufficiens olim indigenas consanguineis populis, nec poenitere veteris Reip. Quin, adhuc memorari exempla, quae priscis moribus ad virtutem et gloriam Romana indoles prodiderit. An parum, quod Veneti et Insubres curiam intruperint, nisi coetus alienigenarum, velut captivitas, inferatur? quem ultra honorem residuis nobilium, aut si quis pauper e Latio Senator, fore? oppleturos omnia divites illos, quorum avi proavique, hostilium nationum Duces, exercitus nostros ferro vique ceciderint; D. Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia haec. quid si memoria eorum inoriretur, qui capitolio et ara Romana manibus eorumdem per se satis fruerentur sane vocabulo civitatis: at insignia Patrum, decora Magistratum, ne vulgarent.

XXIV. His atque talibus haud permotus Princeps, et statim contra disaeruit, et, vocato Senatu, ita exorsus est: *Maiores mei (quorum antiquissimus Clausus, origine Sabina, simul in civitatem Romanam, et in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis Remp. capessam, transferendo haec,*

quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Iulios Alba, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo, et, ne vetera scrutemur, Etruria Lucaniaque, et omni Italia, in Senatum accitos. Postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terrae, gentes, in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, et adversus externa floruimus, cum Transpadani in civitatem recepti, cum, specie deductarum per orbem terrae legionum, additis provincialium validissimis, fesso Imperio subventum est. Num poenitet, Balbos ex Hispania, nec minus insignes viros e Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedaemoniis et Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi, quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenae in nos regnaverunt. Libertinorum filiis Magistratus mandari, non, ut plerique falluntur, repens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus. scilicet Volsci et Aequi numquam adversam nobis aciem intruxere! Capti a Gallis sumus. sed et Tuscis ostides dedimus, et Samnitium iugum subivimus. Attamen, si cuncta bella recenseas, nullum breviori spatio, quam adversus Gallos, confectum. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, adfinitatibus nostris mixti, aurum et opes suas inferant potius, quam separati habeant. Omnia, P. C. quae nunc vetustissima creduntur, nova fuere. plebei Magistratus post patricios: Latini post plebeios: ceterarum Italiae gentium post Latinos. Inveterascet hoc quoque: et quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

XXV. Orationem Principis secuto Patrum consulto, primi Aedui Senatorum in urbe ius adepti sunt. datum id foederi antiquo. et quia soli Gallo-

retur, eo ipso superbam: longeque rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuam aemulatione, et privignis parentis loco futuram. At Pallas id maxime in Agrippina laudare, quod Germanici nepotem secum traheret, dignam prorsus Imperatoria fortuna stirpem nobilem, et familiae Claudiaae, quae posteros coniungeret; ne femina expertae fecunditatis, integra iuventa, claritudinem Caesarum aliam in domum ferret.

III. Praevaluere haec, adiuta Agrippinae inlecebris, quae, ad eum, per speciem necessitudinis, crebro ventitando, pellicit patrum, ut praelata ceteris, et nondum uxor, potentia uxoria iam uteretur. Nam, ubi sui matrimonii certa fuit, struere maiora nuptiasque Domitii, quem ex Cn. Aenobarbo genuerat, et Octaviae, Caesaris filiae, moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia J. Silano desponderat Octaviam Caesar, iuvenemque et alia clarum, insigni triumphalium et gladiatorii muneris magnificentia, protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo Principis, cui non iudicium, non odium erat, nisi indita et iussa.

IV. Igitur Vitellius, nomine Censoris serviles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum provisor, quo gratiam Agrippinae pararet, consiliis eius implicari, serere crimina in Silanum, cui sane decora et procax soror, Iunia Calvina, haud multum ante Vitellii nurus fuerat. hinc initium accusationis: fratrumque non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiam traxit. et praebebat Caesar aures, accipiendo adversum generum suspicionibus caritate filiae promptior. At Silanus, insidiarum nescius, ac forte eo anno Praetor, repente per edictum Vitellii ordine Senatorio moretur, quamquam lecto pridem Senatu, lustroque condito. simul adfinitatem Claudius diremit; adactusque Silanus, eiurare magistratum, et

reliquus Praeturae dies in Eprum Marcellum conlatus est.

V. C. Pompeio, Q. Verannio coss. pactum inter Claudium et Agrippinam matrimonium iam fama, iam amore illicito firmabatur: nec dum celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductae in domum patruī fratris filiae. Quin et incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec ante omīssa cunctatio, quam Vitellius suis artibus id perpetrandum sumpsit. Percunctatusque Caesarem, *an iussis Populi, an auctoritati Senatus cederet?* ubi ille, *unum se civium et consensui inparem*, respondit, *opperiri intra palatium iubet*. ipse curiam ingreditur, summamque Remp. agi obtestans, veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque: *Gravissimos Principis labores, quis orbem terrae capessat, egere adminiculis, ut domestica cura vacuus, in commune consulat. quod porro honestius Censoriae mentis levamen, quam adsumere coniugem, prosperis dubiisque sociam: cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus adsuefactus, sed qui prima ab iuventa legibus obtemperavisset.*

VI. Postquam haec favorabili oratione praemisit, multaque Patrum adsentatio sequebatur; capto rursus initio, *Quando maritandum Principem cuncti suaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimonia insignem. Nec diu anquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret: datum ab ea fecunditatis experimentum: et congruere artes honestas. Id vero egregium, quod, provisu Deum, vidua iungeretur Principi, sua tantum matrimonia experto. audisse a parentibus, vidisse ipsos, adripi coniuges ad libita Caesarum: procul id a praesenti modestia. statueretur immo documentum, quo uxorem Imperator acciperet. At enim, nova nobis in fratrum filias coniugia. sed aliis gentibus solennia, nec lege ulla prohi-*

bita. et sobrinarum diu ignorata tempore addito percrebuisse. morem adcommodari, prout conducat, et fore hoc quoque in his, quae mox usurpentur.

VII. Haud defuere, qui certatim, *si cunctaretur Caesar, vi acturos* testificantes, erumperent curia. Conglobatur promiscua multitudo, *Populumque Romanum eadem orare*, clamat. Nec Claudius ultra expectato, obvium apud forum praebet se gratantibus: Senatumque ingressus, *decretum postulat, quo iustae inter patruos fratrumque filias nuptiae etiam in posterum statuerentur.* Neque tamen repertus est, nisi unus, talis matrimonii cupitor, T. Alledius Severus, Eques Romanus, quem plerique, *Agrippinae gratia impulsum*, ferebant. Versa ex eo civitas, et cuncta feminae obediabant, non per lasciviam, ut Messallina, rebus Romanis inludenti. adductum et quasi virile servitium: palam severitas, ac saepius superbia: nihil domi inpudicum, nisi dominationi expediret. cupido auri inmensa obtentum habebat, quasi subsidium Regno pararetur.

VIII. Die nuptiarum Silanus sibi mortem conscivit: sive eo usque spem vitae produxerat, seu delecto die, augendam ad invidiam. Calvina, soror eius, Italia pulsa est. Addidit Claudius, *sacra ex legibus Tulli Regis, piaculaque apud lucum Dianae per Pontifices danda*: inridentibus cunctis, quod poenae procurationesque incesti id temporis exquirentur. At Agrippina, ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam exsilii pro Annaeo Seneca, simul Praeturam impetrat, laetum in publicum rata, ob claritudinem studiorum eius, utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret, et consiliis eiusdem ad spem dominationis uteretur: quia Seneca fidus in Agrippinam, memoria beneficii, et infensus Claudio, dolore iniuriae, *credebatur.*

IX. Placitum dehinc, non ultra cunctari: sed de

signatum Consulem, Memmium Pollionem, ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, qua oraretur Claudius, *despondere Octaviam Domitio*. quod aetati utriusque non absurdum, et maiora patefacturum erat. Pollio haud disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet: despondeturque Octavia, ac, super priorem necessitudinem, sponsus iam et gener Domitius, aequari Britannico, studiis matris, arte eorum, quis, ob accusatam Messallinam, ultio ex filio timebatur.

X. Per idem tempus legati Parthorum ad expectandum, ut retuli, Meherdaten missi, Senatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt: *Non se foederis ignaros, nec defectione a familia Arsacidarum venire; sed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accedere adversus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique iuxta intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longius sitos, caedibus exhaustos: adici coniuges gravidas, liberos parvos, dum socors domi, bellis infaustus, ignaviam saevitia tegat. Veterem sibi ac publice coeptam nobiscum amicitiam: et subveniendum sociis, virium aemulis, cedentibusque per reverentiam. Ideo Regum obsides liberos dari ut, si domestici imperii taedeat, sit regressus ad Principem Patresque, quorum moribus adsuefactus Rex melior adscisceretur.*

XI. Vbi haec atque talia dissertavere, incipit orationem Caesar *de fastigio Romano, Parthorumque obsequiis*: seque D. Augusto adaequabat, *petitum ab eo Regem* referens, omissa Tiberii memoria; quamquam is quoque miserat. Addiditque praecepta (etenim aderat Meherdates) *ut non dominationem et servos, sed rectorem et cives cogitaret; clementiamque ac iustitiam, quanto ignara barbaris, tanto tolerantiora capesseret.* Hinc versus ad legatos, extollit laudibus *alumnus urbis, spectatae ad id modestiae. ac ta*

*men ferenda Regum ingenia, neque uni crebros militationes. Rem Romanam hac satietate gloriae provec-
tam, ut externis quoque gentibus quietem vellet. De-
tum post haec C. Cassio, qui Syriam praestitit, docere
iuvenem ripam ad Euphratis.*

XII. Ea tempestate Cassius ceteros praeminebat
peritia legum. nam militares artes per otium igno-
tas, industriosque aut ignavos pax in aequo tenet.
Attamen, quantum sine bello dabatur, revocare pri-
scum morem, exercitare legiones, cura, provisu per-
inde agere, ac si hostis ingrueret: ita dignum mai-
oribus suis, et familia Cassia ratus, per illas quoque
gentes celebra-
ta. Igitur excitis, quorum de senten-
tia petitus Rex, positisque castris apud Zeugma,
unde maxime pervius annis, postquam inlustres
Parthi, Rexque Arabum Acharus advenerat, monet
Meherdaten, barbarorum inpetus acres cunctatione
languescere, aut in perfidiam mutari: itaque urgeret
cocepta. Quod spretum fraude Acbari, qui iuvenem
ignarum, et summam fortunam in luxu ratum, mul-
tos per dies adtinuit apud oppidum Edessam. Et
vocante Carrhene, *promptasque res ostentante, si cisi
uvenissent, non cominus Mesopotamiam, sed flexu
Armeniam petunt, id temporis inopportuna, quia
hiems occipiebat.*

XIII. Exin nivibus et montibus fessi, postquam
campos propinquabant, copiis Carrhenis adiungun-
tur. Tramissoque amne Tigri, permeant Adiabenos,
quorum Rex Izates societatem Meherdatis palam
induerat, in Gotarzen per occulta et magis Eda in-
clinabat. Sed capta in transitu urbs Ninos, vetustis-
sima sedes Assyriae, et Arbela, castellum insignis
fama, quod, postremo inter Dariam atque Alexan-
dram proelio, Persarum illic opes concenterant. In-
terea Gotarzes, apud montem, cui nomen *Sambulos*,
vota Diis loci suscipiebat, praecipua religione Her

II. CAP. 13—15. [A. V. 803. A. C. 50.] 251

i, tempore stato, per quietem monet Sacer-
t, templum iuxta, equos venatui adornatos si-
qui, ubi pharetras telis onustas acceperē,
is vagi, nocte denuin, vacuis pharetris, mul-
inhelitu redeunt. Rursus Deus, qua silvas
erit, nocturno visu demonstrat: reperiu-
usae passim ferae.

Ceterum Gotarzes, nondum satis aucto ex-
umine Corma pro munimento uti: et, quam-
insectationes et nuntios ad proelium vo-
nectere moras, locos mutare, et missis cor-
us, exuendam ad fidem hostes emercari. Ex
ites Adiabeno; mox Acbarus, Arabum cum
, abscedunt, levitate gentili, et quia experi-
cognitum est, barbaros malle Roma petere
quam habere. At Meherdates, validis auxi-
atus, ceterorum proditione suspecta, quod
at reliquum, rem in casum dare, proelique
statuit. Nec detrectavit pugnam Gotarzes,
is hostibus ferox. Concursumque magna
tambiguo eventu: donec Carrhenen, profl-
venis longius evectum, integer a tergo glo-
umveniret. Tum omni spe perditā, Meher-
romissa Parrhacis, paterni clientis, secutus,
is vincitur, traditurque victori. Atque ille,
iniquum, neque Arsacis de gente, sed alienige-
lomanum, increpans, auribus decisis vivere
istentui clementiae suae, et in nos dehone-
o. Dein Gotarzes morbo obiit, accitusque
um Vonones, Medos tum praesidens. Nulla
ispera aut adversa, quis memoraretur. brevi
rio imperio perfunctus est; resque Partho-
ilium eius Vologesen translatae.

At Mithridates Bosporanus, amissis opibus
posteaquam Didium, Ducem Romanum, ro-
exercitus abisse cognoverat, relictos in novo

Regno, Cotyn, iumenta rudem, et paucas cohortium, cum Iulio Aquila, Equite Romano: spretis utrisque, concire nationes, inficere perfugas: postremo, exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat Imperioque eius potitur. Quae ubi cognita, et iam iamque Bosporum invasurus habebatur, diffusi propriis viribus Aquila et Cotys, quia Zorsiges, Siracorum Rex, hostilia resumiserat, externas et ipsi gratias quaesivere, missis legatis ad Eunonen, qui Adororum genti praecellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam adversus rebellem Mithridateam ostentantibus. Igitur pepigere, *equestribus prociis Eunones certaret: obsidia urbium Romani capesserent.*

XVI. Tum composito agmine incedunt. culas frontem et terga Adorsi, media cohortes et Bosporani tutabantur, nostris in armis. Sic pulsus hostis, ventumque Sozam, oppidum Dandaricae, quod desertum a Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri, relicto ibi praesidio, visum. Exin in Siracos pergunt; et transgressi amnem Pandam, circumveniunt urbem Vspen, editam loco, et moenibus ac fossis munitam; nisi quod moenia, non saxo, sed cratibus et vimentis, ac media humo, adversum inrumpentes invalida erant: eductaeque altius turres, facibus atque hastis turbabant obsessos. ac, ni proelium nox diremisset, coepta patratque expugnatio eundem intra diem foret.

XVII. Postero misere legatos, *veniam liberis corporibus* orantes: *servitii decem millia* offerebant. quod adspersati sunt victores, quia trucidare deditos saevum, tantam multitudinem custodia cingere arduum: belli potius iure caderent. Datumque militibus, qui scalis evaserant, signum caedis. Excidio Vspensium metus ceteris iniectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes

oci, amnesque et urbes iuxta perrumperentur. Igitur Zorsines, diu pensitato, Mithridatisne rebus extremis, an patrio Regno consuleret; postquam praevaluit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiem Caesaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum et victorem, tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit; quia navium quasdam, quae mari reneabant, in litora Taurorum delatas circumvenere barbari, praefecto cohortis et plerisque Centurionum interfectis.

XVIII. Interea Mithridates, nullo in armis subsidio, consultat, cuius misericordiam experiretur. Frazer Cotys, proditor olim, deinde hostis, metuebatur: Romanorum nemo id auctoritatis aderat, ut promissa eius magni penderentur. Ad Eunonen convertit, propriis odiis non infensum, et recens coniuncta nobiscum amicitia validum. Igitur cultu vultuque quam maxime ad praesentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusque eius provolutus, *Mithridates, inquit, terra marique Romanis per tot annos quaesitus, sponte adsum. Vtere, ut voles, prole magni Achaemenis, quod mihi solum hostes non attulerunt.*

XIX. At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, et prece haud degenerare permotus, adlevat supplicem, laudatque, *quod gentem Adorsorum, quod uam dexteram petendae veniae delegerit.* Simul legatos litterasque ad Caesarem in hunc modum mittit: *Pop. Romani Imperatoribus, magnarumque nationum Regibus, primam ex similitudine fortunae amicitiam: sibi et Claudio, etiam communionem victoriae esse. Bellorum egregios fines, quotiens ignoscendo transigatur. Sic Zorsini victo nihil ereptum. Pro Mithridate, quando gravius mereretur, non potenti-*

am, non Regnum precari; sed ne triumpharetur, non poenas capite expenderet.

XX. At Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitavit tamen, accipere captivum pacto salutis, an repetere armis rectius foret. Huc dolor iniuriarum, et libido vindictae adigebat. Sed disserebatur contra: *Suscepi bellum avis itinere, importuno mari: ad hoc Reges feroces; vagos populos; solum frugum agens: tum taedium ex mora, periculum ex propestantis, medicam victoribus laudem, ac multum infamiae, si pellerentur. quin adriperet oblata, et servaret exulem: cui inopi quanta longiorum vitum, tanto plus supplicii fore.* His permotus scripsit Rationi, meritum quidem novissima exempla Mithridaten, nec sibi vim ad exequendum deesse; verum ita maioribus placitum, quanta perviciacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum. nam triumphos de populis Regnisque integris adquiri.

XXI. Traditus post haec Mithridates, vectusque Romam per Iunium Cilonem, Procuratorem Ponti, ferocius, quam pro fortuna, disseruisse apud Caesarem ferebatur. Elataque vox eius in vulgum hisce verbis: *non sum remissus ad te, sed reverans: vel, si non credis, dimitte et quaere.* vultu quoque interrito permansit, cum rostra iuxta, custodibus circumdatus, visui populo praeberetur. Consularia insignia Ciloni, Aquilae Praetoria decernuntur.

XXII. Iisdem Consulibus, atrox odii Agrippina ac Lolliae infensa, quod secum de matrimonio Principis certavisset, molitur crimina et accusatorem, qui obiiceret Chaldaeos, Magos, interrogatumque Apollinis Clarii simulacrum, super nuptiis Imperatoris. Exin Claudius, inaudita rea multa de claritudine eius apud Senatum praefatus, sorore L. Volusii genitam, maiorem ei patrum Cottam Messallianam esse, Memmio quondam Regulo nuptam: nam de C.

Caesaris nuptiis consulto reticebat: addidit perniciosam in Remp. consilia, et materiem sceleri detrahendam. Proin, publicatis bonis, cederet Italia. Ita quinquagies sestertium, ex opibus immensis, exsuli relictum. Et Calpurnia inlustris femina pervertitur, quia formam eius laudaverat Princeps, nulla libidine, sed fortuito sermone. unde vis Agrippinae citra ultima stetit. In Lolliam mittitur Tribunus, a quo ad mortem adigeretur. Damnatus et lege repetundarum Cadius Rufus, accusantibus Bithynis.

XXIII. Galliae Narbonensi, ob egregiam in Patres reverentiam, datum, *ut Senatoribus eius provinciae, non exquisita Principis sententia, iure, quo Sicilia haberetur, res suas invisere liceret.* Iuræque et Iudaei, defunctis Regibus, Sohomo atque Agrippa, provinciae Syriae additi. Salutis augurium, quinque et viginti annis omissum, repeti, ac deinde continuari, placitum. Et pomerium auxit Caesar, more prisco; quo iis, qui protulere Imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen Duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sulla et D. Augustus.

XXIV. Regum, in eo ambitio vel gloria, varie vulgata. Sed initium condendi, et, quod pomerium Romulus posuerit, noscere, haud absurdum reor. Igitur a foro boario, ubi aereum tauri simulacrum adspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi coeptus, ut magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatiis interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad curias veteres, tum ad sacellum Larium: forumque Romanum et capitolium non a Romulo, sed a T. Tatius additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomerium auctum. Et, quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu et publicis actis perscriptum

XXV. C. Antistio M. Sallio coss. adoptio in Domitium, auctoritate Pallantis, festinatur. qui obstrictus Agrippinae, ut conciliator nuptiarum, et mox stupro eius inligatus, stimulabat Claudium, consularet *Reipublicae: Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud D. Augustum, quicumque nepotibus subnixum, vixisse privignos: a Tiberio super propriam stirpem Germanicum adsumptum. Se quoque accingeret iuvene, partem curarum capessitura.* His evictus, biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habita apud Senatum oratione in eundem, quem a liberto acceperat, modum. Adstant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosque ab Atto Clauo continuos duravisse.

XXVI. Ceterum actae Principi grates, quaestio in Domitium adulatione: rogataque lex, qua in familiam Claudiam et nomen Neronis transiret. augetur et Agrippina cognomento *Augustae.* Quibus patratis, nemo adeo expers misericordiae fuit, quem non Britannici fortunae moeror adficeret. desolatus paullatim etiam servilibus ministeriis, intempestiva novercae officia in ludibria vertebat, intelligens falsi. neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt: sive verum, seu periculis commendatus, retinuit famam sine experimento.

XXVII. Sed Agrippina, quo vim suam soclis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci inpetrat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem, Rheno transgressam, avus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germania trepidatum adventu Cattorum, latrocinia agitantium. Inde L. Pomponius, Legatus, auxiliares Vangionas ac Nemetas, addito equite alario, monuit, ut anteirent populo-

res, vel dilapsis improvisi circumfunderentur. Et secuta consilium Ducis industria militum, divisique in duo agmina, qui laevum iter petiverant, recens reversos, praedaeque per luxum usos et somno graves, circumvenere. Aucta laetitia, quod quosdam e clade Variana quadagesimum post annum servitio exemerant.

XXVIII. At, qui dextris et propioribus compendiis ierant, obvio hosti, et aciem auso, plus cladis faciunt; et praeda famaeque onusti, ad montem Tau-num revertuntur, ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti, cupidine ulciscendi, casum pugnae praeberent. Illi metu, ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis aeternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem et obsides misere; decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famae eius apud posteros, in quis carminum gloria praecellit.

XXIX. Per idem tempus Vannius, Suevis a Druso Caesare inpositus, pellitur regno: prima imperii aetate clarus acceptusque popularibus; mox, diuturnitate in superbiam mutans, et odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. Auctores fuere Vibillius, Hermundurorum Rex, et Vangio ac Sido, sorore Vannii geniti. Nec Claudius, quamquam saepe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, *tutum Vannio perfugium promittens, si pel-leretur:* scripsitque P. Atellio Histro, qui Pannoniam praesidebat, *legionem, ipsaque e provincia lecta auxilia, pro ripa componeret, subsidio victis, et terrorem adversus victores, ne, fortuna elati, nostram quoque pacem turbarent.* nam vis innumera Lygii, aliaeque gentes adventabant, fama ditis Regni, quod Vannius XXX. per annos praedationibus et vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques e Sarmatis lazygibus erat, inpar multitudini hostium:

eoque castellis sese defensare, bellumque ducere statuerat.

XXX. Sed Iazyges, obsidionis inpatientes, et proximos per campos vagi, necessitudinem pugnae adtulere, quia Lygius Hermundurisque illic ingruerant. Igitur degressus castellis Vannius, funditur proelio: quamquam rebus adversis, laudatus, *quod et pugnam manu cepisset, et corpore adverso vulnera excepisset.* Ceterum ad classem, in Danubio opperientem, perfugit. Secuti mox clientes, et, acceptis agris, in Pannonia locati sunt. Regnum Vangio ac Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide: subiectis, suone an servitii ingenio, dum adipiscerentur dominationes, multa caritate, et maiore odio, postquam adepti sunt.

XXXI. At in Britannia P. Ostorium, pro Praetore, turbidae res excipere, effusus in agrum sociorum hostibus, eo violentius, quod novum Ducem, exercitu ignoto, et coepta hieme, iturum obviam non rebantur. Ille gnarus, primis eventibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: et, caesis qui restiterant, disiectos consecratus, ne rursus conglobarentur, infensaque et infida pax non Duci, non militi, requiem permetteret, detrahare arma suspectis, cunctosque castris ad Auvonam et Sabrinam fluvios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, valida gens, nec proeliis contusi, quia societatem nostram volentes accesserant. hisque auctoribus circumiectae nationes locum pugnae delegere, septum agresti aggere, et aditu angusto, ne pervius equiti foret. Ea munimenta Dux Romanus, quamquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perrumpere adgreditur, et distributis cohortibus turmas quoque peditum ad munia accingit. Tunc, dato signo, perfringunt aggerem suisque claustris inpeditos turbant. Atque illi conscientia rebellio-

nis, et obseptis effugiis, multa et clara facinora fecere. Qua pugna filius Legati, M. Ostorius, servati civis decus meruit.

XXXII. Ceterum clade Icenorum compositi, qui bellum inter et pacem dubitabant: et ductus inde in Cangos exercitus. Vastati agri, praedae passim actae; non ausis aciem hostibus, vel, si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Iamque ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam adspectat; cum ortae apud Brigantas discordiae retraxere Ducem, destinationis certum, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis, qui arma coeptarant, interfectis, in reliquos data venia, resedere: Silurum gens, non atrocitate, non clementia mutabatur, quin bellum exerceret, castrisque legionum premenda foret. Id quo promptius veniret, Colonia Camulodunum, valida veteranorum manu, deducitur in agros captivos subsidium adversus rebelles, et inbuendis sociis ad officia legum.

XXXIII. Itum inde in Siluras, super propriam ferociam, Caractaci viribus confisos: quem multa ambigua, multa prospera extulerant, ut ceteros Britannorum Imperatores praemineret. Sed tum astu, tum locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordovicas, additisque, qui pacem nostram metuebant, novissimum casum experitur; sumpto ad proelium loco, ut aditus, abscessus cuncta nobis inportuna, et suis in melius essent. Tunc montibus arduis, et, si qua clementer accedi poterant, in modum valli saxa praestruit: et praefluebat amnis vado incerto, catervaeque meliorum pro munimentis constiterant.

XXXIV. Ad hoc gentium Ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda spe, aliisque belli incitamentis. Enimvero Ca-

ractacus huc illuc volitans, *illum diem, illam aciem, testabatur, aut recipiendae libertatis, aut servitutis aeternae initium fore.* vocabatque nomina maiorum, *qui Dictatorem Caesarem pepulissent: quorum virtute vacui a securibus et tributis, intemerata coniugum et liberorum corpora retinerent.* Haec atque talia dicenti, adstrepere vulgus; gentili quisque religione obstringi, *non telis, non vulneribus cessuros.*

XXXV. Obstupefecit ea alacritas Ducem Romanum: simul obiectus amnis, additum vallum, imminet iuga, nihil nisi atrox et propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles proelium poscere, *cuncta virtute expugnabilia,* clamitare, Praefectique ac Tribuni paria disserentes, ardorem exercitus incendebant. Tum Ostorius, circumspectis, quae inpentrabilia, quaeque pervia, ducit infensos, amnemque haud difficulter evadit. Vbi ventum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in nos, et pleraeque caedes oriebantur. Posteaquam, facta testudine, rudes et informes saxorum compages distractae, parque cominus acies; decedere barbari in iuga montium. Sed eo quoque inrupere ferentarius gravisque miles: illi telis adsultantes, hi conferto gradu: turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumve tegmina, et, si auxiliaribus resisterent, gladiis ac pilis legionariorum; si huc verterent, spathis et hastis auxilium sternebantur. Clara ea victoria fuit, captaque uxore et filia Caractaci, fratres quoque in deditio-nem accepti.

XXXVI. Ipse (ut ferme intuta sunt adversa) cum fidem Cartismanduae, Reginae Brigantum, petivisset, victus ac victoribus traditus est, nono post anno, quam bellum in Britannia coeptum. Vnde fama eius evecta insulas et proximas provincias pervagata, per Italiam quoque celebrabatur: avebantque

visere, quis ille tot per annos opes nostras spreviset. Ne Romae quidem ignobile Caractaci nomen erat: et Caesar, dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe, ut ad insigne spectaculum, populus. Stetere in armis Praetoriae cohortes, campo, qui castra praeiacet. Tum, incedentibus regiis clientelis, phalerae torquesque; quaeque externis bellis quaesierat, traducta: mox fratres, et coniunx et filia: postremo ipse ostentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu: at non Caractacus, aut vultu demisso, aut verbis, misericordiam requirens.

XXXVII. Vbi tribunali adstitit, in hunc modum locutus est: *Si, quanta nobilitas et fortuna mihi fuit, tanta rerum prosperarum moderatio fuisset, amicus potius in hanc urbem, quam captus, venissem: neque dedignatus esses claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperitantem, foedere pacis accipere. Praesens sors mea, ut mihi informis, sic tibi magnifica est. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum, si haec invitus amisi? Non, si vos omnibus imperitare vultis, sequitur, ut omnes servitutem accipiant? Si statim deditus traderer, neque mea fortuna, neque tua gloria inclaruisset, et supplicium mei oblivio sequeretur: at, si incolumem servaveris, aeternum exemplar clementiae ero. Ad ea Caesar veniam ipsique et coniugi et fratribus tribuit. Atque illi, vinclis exsoluti, Agrippinam quoque, haud procul alio suggestu conspicuam, iisdem, quibus Principem, laudibus gratibusque venerati sunt. novum sane et moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis praesidere: ipsa semet parti a maioribus suis Imperii sociam ferebat.*

XXXVIII. Vocati posthac Patres, multa et magnifica super captivitate Caractaci disseruere: *neque minus id clarum, quam cum Siphacem P. Scipio Persen L. Paullus, et si qui alii vinctos Reges Popu-*

*Rom. ostendere. Consentur Ostorio triumphi insi-
gnia; prosperis ad id rebus eius, mox ambigu: si
ve, quod, amoto Caractaco, quasi debellatum foret,
minus intenta apud nos militia fuit, sive hostes, mi-
seratione tanti Regis, acrius ad ultionem exarsere.
Praefectum castrorum et legionarias cohortes, ex-
struendis apud Siluras praesidiis relictas, circum-
fundunt. Ac, ni cito e vicis et castellis proximis
subventum foret, copiae tum occisione occubissent.
Praefectus tamen et octo Centuriones, ac promptis-
simus quisque manipularis cecidere. nec multo post
pabulantis nostros missasque ad subsidium turnas
profligant.*

XXXIX. Tum Ostorius cohortes expeditas op-
posuit: nec ideo fugam sistebat, ni legiones proe-
lium exceperant. earum robore aequata pugna,
dein nobis pro meliore fuit. Effugere hostes, tenui
damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc proelia,
et saepius in modum latrocinii per saltus, per palu-
des, ut cuique sors, aut virtus; temere, proviso: ob
iram, ob praedam: iussu, et aliquando ignavis Du-
cibus. Ac praecipua Silurum pervicacia, quos ac-
cendebat vulgata Imperatoris Rom. vox: *ut quon-
dam Sugambri excisi et in Gallias traieci forent, ita
Silurum nomen penitus extinguendum.* Igitur duas
auxiliares cohortes, avaritia Praefectorum incautius
populantes, interceptere. spoliaque et captivos lar-
giendo, ceteras quoque nationes ad defectionem
trahebant: cum, taedio curarum fessis, Ostorius
concessit vita; laetis hostibus, tamquam Ducem
haud spernendum, et si non proelium, at certe bel-
lum, absumpsisset.

XL. At Caesar, cognita morte Legati, ne pro-
vincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is pro-
pere rectus, non tamen integras res invenit, adver-
sa interim legionis pugna, cui Manlius Valens prae-

erat. auctaque et apud hostes eius rei fama, quo venientem Ducem exterrerent, atque illo augente audita, ut maior laus compositis, vel, si duravissent, venia iustior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant; lateque persultabant, donec adcurso Didii pellerentur. Sed, post captum Caractacum, praecipuus scientia rei militaris Venutius, e Brigantum civitate, ut supra memoravi, fidusque diu et Romanis armis defensus, cum Cartismanduam reginam matrimonio teneret: mox orto discidio, et statim bello, etiam adversus nos hostilia induerat. Sed primo tantum inter ipsos certabatur, callidisque Cartismandua artibus fratrem ac propinquos Venutii intercepit. Inde accensi hostes, stimulante ignominia, ne feminae imperio subderentur. valida et lecta armis iuventus Regnum eius invadunt. quod nobis praevisum: et missae auxilio cohortes acre proelium fecere; cuius, initio ambiguo, finis laetior fuit. Neque dispari eventu pugnatum a legione, cui Caesius Nasica praeerat. Nam Didius, senectute gravis, et multa copia honorum, per ministros agere, et arcere hostem, satis habebat. Haec, quamquam a duobus, Ostorio Didioque, Proprætoribus, plures per annos gesta, coniunxi, ne divisa, haud perinde ad memoriam sui valerent. Ad temporum ordinem redeo.

XLl. Ti. Claudio quintum, Sex. Cornelio Orfito coss. virilis toga Neroni maturata, quo capessendae Reipubl. habilis videretur. Et Caesar adulationibus Senatus libens cessit, *ut vicesimo ætatis anno Consulatum Nero iniret: atque interim designatus, Proconsulare imperium extra urbem haberet, ac Princeps iuventutis adpellaretur.* Additum nomine eius donativum militi, congiarium plebi. Et ludicro Circensium, quod acquirendis vulgi studiis edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphali cum

see, transvecti sunt. Spectaret populus, hunc decore Imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriusque praesumeret. Simul, qui Centurionum Tribunorumque sortem Britannici miserabantur, remoti fictis causis, et alii per speciem honoris, etiam libertorum si quis incorrupta fide, depellitur, tali occasione. Obvii inter se, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, salutavere. Quod, ut discordiae initium. Agrippina multo questu ad maritum defert: *sperni quippe adoptionem, quaeque censuerint Patres, iusserit Populus, intra Penates abrogari: ac, nisi pravitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem.* Commotus his, quasi criminibus, Claudius, optimum quemque educatorem filii exsilio ac morte addicit, datosque a no-verca custodiae eius inponit.

XLII. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni Praetoriarum cohortium cura exsolverentur Lusius Geta, et Rufius Crispinus; quos Messallinae memores et liberis eius devinctos credebatur. Igitur, *distrahi cohortes ambitu duorum, et, si ab uno regerentur, intentiorem fore disciplinam,* adseverante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranium, egregiae militaris famae, gnarum tamen, cuius sponte praeficeretur. Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius: carpento capitulum ingredi, qui mos Sacerdotibus et sacris antiquitus concessus, venerationem augebat feminae; quam Imperatore genitam, sororem eius, qui rerum potius sit, et coniugem et matrem fuisse, unicum ad hunc diem exemplum est. Inter quae praecipuus propugnator eius, Vitellius, validissima gratia, aetate extrema (adeo incertae sunt potentium res) accusatione conripitur, deferente Iunio Lupo, Senatorum crimina maiestatis et cupidinem imperii Praebuissetque aures Caesar, nisi Agrip-

pinae minis magis quam precibus mutatus esset, ut accusatori aqua atque igne interdiceret. hactenus Vitellius voluerat.

XLIII. Multa eo anno prodigia evenere. Insesum diris avibus capitolium: crebris terrae motibus prorutae domus: ac, dum latius metuitur, trepidatione vulgi, invalidus quisque obtriti. Frugum quoque egestas, et orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus, sed iura reddentem Claudium circumvasere clamoribus turbidis, pulsumque in extremam fori partem vi urgebant, donec militum globo infensos perrupit. Quindecim dierum alimenta urbi, non amplius, superfuisse constitit. magnaue Deum benignitate, et modestia hiemis, rebus extremis subventum. At hercule olim ex Italia legionibus longinquas in provincias commeatus portabantur; nec nunc infecunditate laboratur: sed Africam potius et Aegyptum exerceamus, navibusque et casibus vita Populi Romani permessa est.

XLIV. Eodem anno bellum, inter Armenios Iberosque exortum, Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter se motuum caussa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, materna origine ex pellice Graeca, concessu fratrum, Regnum adeptus: Iberos Pharasmanes, vetusta possessione: Armenios frater eius Mithridates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius, nomine Rhadamistus, decora proceritate, vi corporis insignis, et patrias artes edoctus, claraque inter accolae fama. Is, modicum Iberiae Regnum senecta patris detineri, ferocius crebriusque iactabat, quam ut cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes iuvenem potentiae promptae, et studio popularium accinctum, vergentibus iam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, et Armeniam ostentare, pulsus Parthis datam Mithri-

dati a semet, memorando: sed rim differendam, et potio- rem dolum, quo incautum opprimerent. Ita Rhadamistus, simulata adversus patrem discordia, tamquam novercae odiis inpar, pergit ad patruum: multaque ab eo comitate, in speciem liberum, cultus, primores Armeniorum ad res novas incicit, ignaro et ornante insuper Mithridate.

XLV. Reconciliationis specie adsumpta, regressus ad patrem, *quae fraude confici potuerint, prompta nuntiat, cetera armis exsequenda.* Interim Pharasmanes belli caussas conflagit: *proelianti sibi adversus Regem Albanorum, et Romanos auxilio vocanti, fratrem adversatum, eamque iniuriam excidit: ipse ultum iurum.* Simul magnas opias filio tradidit. ille inruptione subita territum, exutumque campis Mithridaten, compulit in castellum Gorneas, tutum loco ac praesidio militum, quis Caellus Pollio Praefectus, Centurio Casperius praecerat. Nihil tam ignarum barbaris, quam machinamenta et astus oppugnationum: at nobis ea pars militiae maxime gnara est. Ita Rhadamistus, frustra vel cum damno tentatis munitionibus, obsidium incipit: et, cum vis negligeretur, avaritiam Praefecti emercatur, obstante Casperio, *ne socius Rex, ne Armenia, donum Populi Romani, scelere et pecunia verterentur.* Postremo, quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit, ut, nisi Pharasmanen bello absterruisset, T. Vmmidium Quadratum, Praesidem Syriae doceret, quo in statu Armeniae forent.

XLVI. Digressu Centurionis, velut custode exsolutus Praefectus, hortari Mithridaten ad sanciendum foedus, coniunctionem fratrum, ac priorem aetate Pharasmanen, et cetera necessitudinum nomina referens, quod filiam eius in matrimonio haberet; quod ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Ibe-

ros, quamquam in tempore validiores; et satis cognitam Armeniorum perfidiam. nec aliud subsidii, quam castellum, commeatu egenum. ne dubitaret armis incruentas condiciones malle: cunctante ad ea Mithridate, et suspectis Praefecti consiliis, quod pellicem Regiam polluerat, inque omnem libidinem venalis habebatur. Casperius interim ad Pharasmanen pervadit, utque Iberi obsidio decedant, expostulat. Ille propalam incerta, et saepius molliora respondens, secretis nuntiis monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo celerare. Augetur flagitii merces, et Pollio occulta corruptione inpellit milites, ut pacem flagitarent, seque praesidio abituros minitarentur. Qua necessitate Mithridates diem locumque foederi accepit, castelloque egreditur.

XLVII. Ac primo Rhadamistus in amplexus eius effusus, simulare obsequium, *socerum ac parentem* adpellare. Adiicit iusiurandum, *non ferro, non veneno vim adlaturum*: simul in lucum propinquum trahit, *provisum illic sacrificium imperatum* dictitans, *ut Diis testibus pax firmaretur* Mos est Regibus, quotiens in societatem coeant, implicare dexteras, pollicesque inter se vincire, nodoque praestringere: mox, ubi sanguis artus extremos suffuderit, levi ictu cruorem eliciunt atque invicem lambunt. id foedus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc, qui ea vincula admovebat, decidisse simulans, genua Mithridatis invadit, ipsumque proster nit: simulque, concursu plurium, iniiciuntur catenae, ac compede (quod dedecorum barbaris) trahabatur: moxque vulgus, duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant contra, qui tantam fortunae commutationem miserarentur. Secutaque cum parvis liberis coniunx cuncta lamentatione complebat. Diversis et contextis vehiculis *bduntur, dum Pharasmanis iussa exquirentur.*

Illi cupido Regni fratre et filia petior, animusque sceleribus paratus. visui tamen consulit, ne coram interficerentur. Et Rhadamistus, quasi iurisiurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem et patrum expromit; sed proiectos in humum, et veste multa gravique opertos necat. Filii quoque Mithridatis, quod caedibus parentum in lacrymaverant, trucidati sunt.

XLVIII. At Quadratus cognoscens proditum Mithridaten, et Regnum ab intersectoribus obtineri, vocat consilium, docet acta, et, an ulcisceretur, consultat. Pancis decus publicum curae: plures tata disserunt: *Omne scelus externum cum luctibus habendum. semina etiam odiorum iacienda, ut saepe Principes Romani eandem Armeniam, specie largitionis, turbandis barbarorum animis praebuerint. Petitur Rhadamistus male partis, dum inivisus, infamis: quando id magis ex usu, quam si cum gloria adeptus foret.* In hanc sententiam itum. Ne tamen adnuisse facinori viderentur, et diversa Caesar praeciperet, missi ad Pharasmanen nuntii, *ut abscederet a finibus Armeniis, filiumque abstraheret.*

XLIX. Erat Cappadociae Procurator Iulius Pelignus, ignavi animi, et deridiculo corporis iuxta despiciendus; sed Claudio perquam familiaris, cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret. Is, auxiliis provincialium contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis, quam hostes praedatur, abscessu suorum, et in-oursantibus barbaris, praesidii egens, ad Rhadamistum venit: donisque eius evictas, ultro *Regium insigne sumere cohortatur, sumentique adest auctor et satellites.* Quod ubi turpi fama divulgatum, ne ceteri quoque ex Peligno coniectarentur, Helvidius Priscus, Legatus, cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore ut consuleret. Igitur propere montem

um transgressus, moderatione plura, quam visus fuerat; cum *redire in Syriam* iubetur, *ne in bellum adversus Parthos existeret*.

. Nam Vologeses, casum invadendae Armeniae nisse ratus, quam a maioribus suis possessam, unus Rex flagitio obtineret, contrahit copias, et Tiridaten deducere in Regnum parat, ne pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthum, sine acie pulsi Iberi; urbesque Armeniorum, exata et Tigranocerta, iugum accepere. Deinde et Armeni, seu parum provisi commeatus, et orta quoque tabes, percellunt Vologesen, ommittere sententiam. vacuumque rursus Armeniam Rhadami invasit, truculentior quam antea, tamquam adis defectores, et in tempore rebellaturos. At illi, quamvis servitio sueti, patientiam abrum, armisque Regiam circumveniunt.

. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quam incertitas equorum, quis seque et coniugem abstulisset. Sed coniunx gravis, primam utcumque fugam, metum hostilem et mariti caritatem, toleravit: festinatione continua, ubi quati uterus et vires vibrantur, orare, *ut morte honesta contumeliis civitatis eximeretur*. Ille primo amplecti, adlevari, adhortari, modo virtutem admirans, modo timore aeger, ne quis relicta potiretur. Postremo, incertitia amoris, et facinorum non rudis, distringit pacem, vulneratamque ripam ad Araxis trahit, ini tradit, ne corpus etiam auferretur. ipse cepit Iberos ad patrium Regnum pervadit. In Zenobiam (id mulieri nomen) placida inlucie, incertam ac vitae manifestam advertere pastores, incertitate formae haud degenerem reputantes, gemitum vulnus, agrestia medicamina adhibent; coquoque nomine et casu, in urbem Artaxata ferunt. *publica cura deducta ad Tiridaten, comiterque habitata, cultu Regio habita est.*

LII. Fausto Sulla, Salvio Othone com. Furius Scribonianus in exsilium agitur, quasi *finem Principis per Chaldaeos scruteretur*. adnoscatur crimini *Iunia mater eius*, ut *casus prioris* (nam relegata erat) *inpatiens*. Pater Scriboniani, Camillus, arma per Dalmatiam moverat. idque ad clementiam trahebat Caesar, quod stirpem hostilem itorum conservaret. Neque tamen exsuli longa posthac vita fuit: morte fortuita, an per venenum extinctus esset, ut quisque credidit, vulgavere. *De mathematicis Italia pellendis* factum Senatus consultum, atrox et irritum. Laudati dehinc oratione Principis, qui *et angustias familiares ordine Senatorio sponte cadarent*, motique, qui *remanendo impudentiam paupertatis adicerent*.

LIII. Inter quae refertur ad Patres *de poena foeminarum, quae servis coniungerentur*: statutumque, ut *ignaro domino ad id prolapsum in servitute*: si *consensisset, pro libertis haberentur*. Pallanti, quem *reptorem eius relationis* ediderat Caesar, *Prætoris insignia*; et *centies quinquagies sestertium* censuit Consul designatus, Barea Soranus: additum a Scipione Cornelio, *grates publice agendas, quod, Regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem usui publico postponeret, seque inter ministros Principis haberi sineret*. Adseveravit Claudius, *contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsistere*. Et fixum est aere publico Senatus consultum, quo *libertinus, sestertii ter millies possessor, antiquae parcimoniae laudibus cumulabatur*.

LIV. At non frater eius, cognomento *Felix*, pari moderatione agebat, iam pridem Iudæae inpositus, et cuncta malefacta sibi inpune ratus, tanta potentia subnixo. Sane prae buerant Iudæi speciem motus orta seditione, postquam C. Caesari haud obtemperatum esset; cognita caede eius, *redata. ma-*

nebat metus, ne quis Principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempestivis remediis delicta accendebat, aemulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars provinciae habebatur: ita divisus, ut huic Galilaeorum natio; Felici Samaritae parerent, discordes olim et tum, contemptu regentium, minus coercitis odiis. Igitur raptare inter se, inmittere latronum globos; componere insidias, et aliquando proeliis congregi, spoliaque et praedas ad Procuratores referre. Hique primo laetari, mox gliscente pernicie, cum arma militum interiecissent, caesi milites. Arsissetque bello provincia, ni Quadratus, Syriae rector, subvenisset. Nec diu adversus Iudasos, qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite poenas luerent: Cumanus et Felix cunctationem adferebant, quia Claudius, caussis rebellionis auditis, ius statuendi etiam de Procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentavit, receptum in tribunal, quo studia adcusantium deterrerentur: damnatusque flagitiorum, quae duo deliquerant, Cumanus: et quies provinciae reddita.

LV. Nec multo post Agrestium Cilicum nationes quibus *Clitarum* cognomentum, saepe et alias commotae, tunc, Trosobore Duce, montes asperos castris cepere: atque inde decursu in litora aut urbes vim cultoribus et oppidanis, ac plerumque in mercatores et navicularios, audebant. Obsessaque civitas Anemuriensis, et missi e Syria in subsidium equites, cum praefecto Curtio Severo, turbantur: quod duri circum loci, peditibusque ad pugnam idonei, equestre proelium haud patiebantur. Dein Rex eius oras Antiochus, blandimentis adversus plebem, fraude in Ducem, cum barbarorum copias dissociasset, Trosobore, paucisque primoribus interfectis, ceteros clementia composuit.

LVI. Sub idem tempus, inter lacum Fucinum amnemque Lirin, perrupto monte, quo magnificentia operis a pluribus viseretur, lacu in ipso navale proelium adornatur; ut quondam Augustus, structo cis Tiberim stagno, sed levibus navigiis, et minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesque et undeviginti hominum millia armavit, cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent; ac tamen spatium amplexus, ad vim remigii, gubernantium artes, impetus navium, et proelio solita. in ratibus Praetoriarum cohortium manipuli turmaeque adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultae ballistaeque tenderentur. Reliqua lacus classarii tectis navibus obtinebant. Ripas et colles, ac montium edita, in modum theatri multitudo innumera complevit proximis e municipiis, et alii urbe ex ipsa, visendi cupidine aut officio in Principem. Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde aurata, praesedere. Pugnatum, quamquam inter fontes, fortium virorum animo: ac, post multum vulnorum, occidioni exempti sunt.

LVII. Sed perfecto spectaculo, apertum aquarum iter. Incuria operis manifesta fuit, haud satis depressi ad lacus ima vel media. Eoque, tempore interiecto, altius effossi specus et contrahendae rursus multitudini gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin et convivium, effluvio lacus adpositum, magna formidine cunctos adfecit; quia vis aquarum prorumpens proxima trahebat, convulsis ulterioribus, aut fragore et sonitu exterritis. Simul Agrippina, trepidatione Principis usa, ministrum operis Narcissum incusat cupidinis ac praedarum. nec ille reticet, *inpotentiam muliebrem nimiasque spes eius arguens.*

LVIII. D. Iunio, Q. Haterio coss. sedecim annos natus Nero Octaviam, Caesaris filiam, in matrimo-

nium accepit. Vtque studiis honestis et eloquentiae gloria nitesceret, caussa Iliensium suscepta, *Romanum Troia demissum, et Iuliae stirpis auctorem Aeneam*, aliaque haud procul fabulis vetera facunde exsecutus, perpetrat, *ut Ilienses omni publico munere solverentur*. Eodem oratore Bononiensi coloniae, igni haustae, subventum centies sestertii largitione. Reddatur Rhodiis libertas, adempta saepe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant. Tributumque Apamensibus, terrae motu convulsis, in quinquennium remissum.

LIX. At Claudius saevissima quaeque promere adigebatur eiusdem Agrippinae artibus, quae Statilium Taurum, opibus inlustrem, hortis eius inhians, pervertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri, Africam imperio Proconsulari regentis, postquam revererant, pauca *repetundarum crimina*, ceterum *magicas superstitiones* obiectabat: Nec ille diutius falsum accusatorem indignamque sortem perpersus, vim vitae suae adtulit, ante sententiam Senatus. Tarquitius tamen curia exactus est: quod Patres, odio delatoris, contra ambitum Agrippinae, pervicere.

LX. Eodem anno saepius audita vox Principis, *parem vim rerum habendam, a Procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset*. ac, ne fortuito prolapsus videretur, Senatus quoque consulto cautum, plenius quam antea et uberius. Nam D. Augustus, *apud Equestres, qui Aegypto praesiderent, lege agi, decretaque eorum perinde haberi iusserat, ac si magistratus Romani constituissent*: mox alias per provincias, et in urbe pleraque concessa sunt, quae olim a Praetoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo totiens seditione aut armis certatum, cum Sempronius rogationibus Equester ordo in possessione iudiciorum locaretur; aut rursus Serviliae

leges Senatui iudicia redderent; Mariusque et Sulla olim de eo vel praecipue bellarent. Sed tunc ordinum diversa studia: et quae vicerant, publice vallebant. C. Oppius et Cornelius Balbus primi Caesaris opibus potuere conditiones pacis et arbitria belli tractare. Matios posthac et Vedios et cetera Equitum Romanorum praevalida nomina, referre nihil attinuerit; cum Claudius libertos, quos rei familiaris praefecerat, sibi et legibus adaequaverit.

LXI. Retulit dein de *sanctitate Cois tribuenda*. multaquo *super antiquitate eorum* memoravit. *Argivos, vel Cocum, Latonas parentem, vefustissimos insulae cultores: mox adventu Aesculapis artem medendi inlatam, maximeque inter posteros eius celebrem fuisse, nomina singulorum referens, et quibus quisque aetatibus viguissent. Quin etiam dixit, Xenophontem, cuius scientia ipse uteretur, eadem familia ortum: precibusque eius dandum, ut omni tributo vacui in posterum Coi sacra et tantum Dei ministrum insulam colerent.* Neque dubium habetur, multa eorumdem in Pop. Rom. merita, sociasque victorias potuisse tradi. Sed Claudius facilitate solita, quod uni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis velavit.

LXII. At Byzantii data dicendi copia, cum magnitudinem onerum apud Senatum deprecarentur, cuncta repetivere; orsi a foedere, quod nobiscum ice- rant, qua tempestate bellavimus adversus Regem Macedonum, cui, ut degeneri, Pseudophilippi vocabulum inpositum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, et piratico bello adiutum Antonium, memorabant: quaeque Sullae aut Lucullo aut Pompeio obtulissent: mox recentia in Caesares merita: quando ea loca insiderent, quae transmeantibus terra marique Ducibus exercitibusque, simul vehendo com- meatui opportuna forent.

LXIII. Namque artissimo inter Europam Asiamque divortio, Byzantium in extrema Europa posuer Graeci, quibus, Pythium Apollinem consulentibus, *ubi conderent urbem?* redditum oraculum est, *quaerent sedem caecorum terris adversam.* Ea ambage Chalcedonii monstrabantur, quod priores illuc advecti, praevisa locorum utilitate, peiora legissent. Quippe Byzantium fertili solo fecundoque mari; quia vis piscium innumera, ponto erumpens, et obliquis subter undas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primo quaestuosi et opulenti; post, magnitudine onerum urgente, *finem aut modum* orabant, adnitente Principe, qui *Thracio Bosporanoque bello recens fessos iuvandosque* retulit. Ita tributa in quinquennium remissa.

LXIV. M. Asinio M'. Acilio *cons.* mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigiis. Signa ac tentoria militum igne coelesti arserunt. Fastigio Capitolii examen apium insedit. Biformes hominum partus, et suis fetum editum, cui accipitrum unguis inessent. Numerabatur inter istenta deminutus omnium magistratuum numerus, quaestore, Aedili, Tribuno ac Praetore et Consule, auctos intra menses, defunctis. Sed in praecipuo rore Agrippina, vocem Claudii, quam temulentus cerat, *fatale sibi, ut coniugum flagitia ferret, deinde niret*, metuens, agere et celerare statuit, perditas Domitia Lepida, muliebribus caussis: quia pida, minore Antonia genita, avunculo Augusto, Agrippinae sobrina prior, ac Cnei, mariti eius, socram sibi claritudinem credebatur. nec forma, us, opes multum distabant; et utraque impudicis, violenta, haud minus vitiis aemulabantur, si qua ex fortuna prospera acceperant. Enimcertamen acerrimum, amita potius an mater

apud Neronem praevaleret. Nam Lepida blandimentis et largitionibus iuvenilem animum devinciabat, truci contra ac minaci Agrippina, quae filio dare Imperium, tolerare imperitantem nequibat.

LXV. Ceterum obiecta sunt, quod coniugium Principis devotionibus petivisset, quodque, parum coercitis per Calabriam servorum agminibus, pacem Italiae turbaret. Ob haec mors indicta, multum adversante Narcisso, qui, Agrippinam magis magisque suspectans, prompsisse inter proximos ferebatur, certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verum ita de se meritum Caesarem, ut vitam usui eius impenderet. Convictam Messallinam et Silium. Pares iterum accusandi causas esse, (si Nero imperitaret. Britannico successore, nullum Principi meritum, ac) novercae insidiis domum omnem convelli, maiore flagitio, quam si impudicitiam prioris coniugis reticuisset, quamquam ne impudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero: ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta Regno viliora habere. Haec atque talia dictitans, amplecti Britannicum: robur aetatis quam maturrimum precari: modo ad Deos, modo ad ipsum tendere manus, adolesceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores ulcisceretur.

LXVI. In tanta mole curarum, Claudius valetudine adversa conripitur, refovendisque viribus molitiae caeli et salubritate aquarum, Sinuessam pergit. Tum Agrippina, sceleris olim certa, et oblatae occasionis propterea, nec ministrorum egens, de generis veneni consultavit: ne repentino et praecipiti facinus proderetur: si lentum et tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius et, dolo intellecto, ad amorem filii rediret: exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, et mortem differret. Deligitur artifex talium, vocabulo Locusta, nuper veneficii damnata,

et diu inter instrumenta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius minister e spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, et explorare gustu solitus.

LXVII. Adeoque cuncta mox pernotuere, ut temporum illorum scriptores prodiderint, *infusum delectabili cibo boletorum venenum, nec vim medicaminis statim intellectam, socordiane Claudii an vinolentia*: simul soluta alvus subvenisse videbatur. igitur exterrita Agrippina, et, quando ultima timebantur, sprete praesentium invidia, provisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille, tamquam nisus evomentis adiuveret, pinnam, rapido veneno inlitam, faucibus eius demisisse creditur; haud ignarus, summa scelera incipi cum periculo, pérâgi cum praemio.

LXVIII. Vocabatur interim Senatus, votaue pro incolumitate Principis Consules et Sacerdotes nuncupabant, cum iam exanimis vestibis et fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis Imperio componuntur. Iam primum Agrippina, velut dolore icta, et solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, *veram paterni oris effigiem* adpellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Aniam quoque et Octaviam, sorores eius, adtinuit, cunctos aditus custodiis clauserat, crebroque vulbat, *ire in melius valetudinem Principis*, quo miles na in spe ageret, tempusque prosperum, ex moris Chaldaeorum, adventaret.

LXIX. Tunc, medio diei, tertium ante idus ob. foribus palatii repente diductis, comitante ro, Nero egreditur ad cohortem, quae more mihi excubiis adest. Ibi, monente Praefecto, ferocibus exceptus, inditur lecticae. Dubitavisse dam ferunt, respectantes rogitantesque, *ubi unicus esset?* mox, nullo in diversum auctore,

quae offerebantur, secuti sunt. Inlatasque castris Nero, et congruentia temporis praefatus, promissae donativo, ad exemplum paternae largitionis, Imperator consulatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta, nec dubitatum est apud provincias. Caelestesque honores Claudio decernuntur, et funeris solenne, perinde ac D. Augusto, celebratur: aemulante Agrippina proaviae Liviae magnificentiam. Testamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio privatus iniuria et invidia animos vulgi turbaret.

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSU DIVI AVGVSTI

A N N A L I V M

LIBER TERTIVS DECIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. Silanus Proconsul Asiae veneno necatus Agrippinae fraude. Narcissus ad mortem actus. 2. Laus Burri et Senecae. 3. Claudius Censorio funere elatus laudatur a Principe. 4. Bona Neronis initia. Multa Senatus arbitrio constituta. 5. Agrippinae viriles curae. 6. Parthi Armeniam adfectant. De Nerone varia iudicia vulgi. 7. Is curam belli suscipit. Parthi amittunt Armeniam, cui 8. praepositus Corbulo. 9. Vologeses dat obsides. Nero dissidium Ducum componit.

10. Nero civiliter agit et 11. Clementiam ostentat. 12. Acten amat, 13. matre fremente, mox frustra blandiente, cuius hinc fracta potentia. 14. Pallas libertus cura rerum demotus. Agrippina ad minas ruit. 15—17. Britannicum Nero praecipiti veneno tollit et eius funus festinat. 18. Matrem indignantem custodibus privat, domum separat. 19—22. Derelicta, rerum novarum incusata se purgat. Accusatores eius puniti. 23. Pallas et Burrus delati. 24. Theatris maior species libertatis data. Vrbs lustrata.

25. Neronis nocturna lascivia. Montanus, cum Principe per tenebras congressus, mori adactus. Histriones Italia pulsi. 26. 27. Actum de libertis ingratiss in servitutem revocandis, sed non peractum. 28. Tribunorum et Aedilium cohibita potestas. 29. Aeriai cura varie habita. 30. 31. Inlustrum aliquot damnationes. L. Volusius fato concedit. Amphitheatrum Neronis. Praesides ludos edere prohibiti. 32. Vitae dominorum consultum. Pomponia Graecina, superstitionis externae rea, insons nuntiatur. 33. Rei P. Celer, Cossutianus Capito, Eprius Marcellus.

34. Messalla Consul, Neronis liberalitas. 35. Cum Parthis rursus discordia de Armenia. Corbulonis disciplina, virtus, severitas. 36. Pactius Orphitus, contra imperium pugnans fususque extra vallum tendere iussus. 37. Tiridates bello infensat Armeniam, legatos ad Corbulonem mittit, 38. qui fraudem sibi per colloquium paratam eludit et 39—41. Armeniae castella capit, Artaxata adgreditur et, decedente hoste, capit, igne delet. Ob haec Neroni et Diis honores. 42. P. Suilius reus in Senecam invehitur, 43. deportatur. 44. Octavius Sagitta amore vecors Pontium tergiversantem ferro transverberat. Liberti mira fides.

45. Poppaeam Sabinam amare Nero occipit. Istius genus, forma, opes, mores, matrimonia, adulter. 46. Eius maritus Otho, ut amoveatur, Iulianiae

praeficitur. 47. Cern. Sulla, Principi suspectus, Massiliam mittitur. 48. Puteolis concordia restituta. 49. De numero gladiatorum Syracusis edendorum deceptatio. Thrasene Pacti opinio. 50. Festigalia contra Neronis impetum retenta. 51. Publicanorum iniquitas temperata. 52. Proconsules rei absoluti.

53. L. Vetus ope Mosellae et Araris Rhenum cum Oceano iungere parat. Obstat Actii Gracilis invidia. 54. Frisii iuxta Rhenum sedes figere frustra conantur. 55. Eisdem agros Ansibarii occupant fatis eodem. 56. Boioci constantia. Ansibarii deleti. 57. Catti ab Hermunduris fere ad exitium gentis caesi. Ignes terra editi vix oppressi. 58. Ficus Ruminalis. Gusta haec annis quatuor

IMP. CLAUDIO NERONE. L. ANTISTIO VETERE. Q. VOLVSIO. P. CORNELIO SCIPIO-
NE. IMP. CLAUDIO NERONE. II. L. CALPURNIO PISONE. IMP. CLAUDIO NERONE. III. VALERIO MESSALLA. COSS.

Prima novo principatu mors Iunii Silani, Proconsulis Asiae, ignaro Nerone, per dolum Agrippinae patrat: non, quia ingenii violentia exitium irritaverit, aegnis et dominationibus aliis fastiditus, adeo, ut C. Caesar *pecudem auream* eum adpellare solitus sit: verum Agrippina, fratri eius L. Silano necem molita, ultorem metuebat, crebra vulgi fama, *anteponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, et Imperium per scelus adepto, virum aetate composita, insontem, nobilem, et, quod tunc spectaretur, e Caesarum posteris.* quippe et Silanus D. Augusti abnepos erat. haec causa necis. ministri fuere P. Celer, Eques Romanus, et Helius, libertus, rei familiari Principis in Asia inpositi. ab his Proconsuli venenum inter epulas datum est apertius, quam *ut fallerent.* Nec minus properato Narcissus, Chae-

dii libertus, de cuius iurgiis adversus Agrippinam retuli, aspera custodia et necessitate extrema ad mortem agitur; invito Principe, cuius abditis adhuc vitiis, per avaritiam ac prodigientiam, mire congruebat.

II. Ibiturque in caedes, nisi Afranius Burrus, et Annaeus Seneca obviam issent. Hi rectores Imperatoriae iuventae, et (rarum in societate potentiae) concordēs, diversa arte ex aequo pollebant: Burrus militaribus curis et severitate morum; Seneca praeceptis eloquentiae et comitate honesta: iuvantes invicem, quo facilius lubricam Principis aetatem, si virtutem adspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen utrique unum erat contra ferociam Agrippinae, quae cunctis malae dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem; quo auctore, Claudius nuptiis incestis et adoptione exitiosa semet perverterat. Sed neque Neroni infra servos ingenium; et Pallas, tristi adrogantia modum liberti egressus, taedium sui moverat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, signumque, more militiae, petenti Tribuno dedit, OPTIMAE MATRIS. Decreti et a Senatu duo lictores, *Flaminium Claudiale*, simul *Claudio Censorium funus*, et mox *consecratio*.

III. Die funeris laudationem eius Princeps exorsus est. Dum *antiquitatem generis, Consulatus, ac triumphos maiorum* enumerabat, intentus ipse et ceteri; *liberalium quoque artium* commemoratio, et, *nihil regente eo Reip. triste ab externis accidisse*, pronis animis audita: postquam ad *providentiam sapientiamque* flexit, nemo risui temperare, quamquam oratio, a Seneca composita, multum cultus praeferret: ut fuit illi viro ingenium amoenum, et temporis eius auribus adcommodatum. Adnotabant seniores, quibus otiosum est vetera et praesentia contendere, *primum ex iis, qui rerum potiti essent, Ne-*

VIII. Sed apud Senatum omnia in maius celebrata sunt sententiis eorum, qui supplicationes, et diebus supplicationum vestem Principi triumphalem, utque evans urbem iniret, effigiesque eius, parvi magnitudinis ac Martis Vltoris, eodem in templo, concurere: praeter suctam adulationem laeti, quod Domitium Corbulonem retinendae Armeniae praeposuerat. videbaturque locus virtutibus patefactus. Copiae Orientis ita dividuntur, ut pars auxiliarium, cum duobus legionibus, apud provinciam Syriam, et Legatum eius Quadratum Vmmidium remaneret: pars civium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus aliisque, quae apud Cappadociam hibernabant: socii Reges, prout bello condideret, parere iussi. Sed studiis eorum in Corbulonem promptiora erant: qui, ut famae inserviret, quae in novis coeptis validissima est, itinere propere confecto, apud Aegaeas, civitatem Ciliciae, obvium Quadratum habuit, illuc progressum, ne, si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, et, super experientiam sapientiamque, etiam specie inanum validus.

IX. Ceterum uterque Vologesen Regem nuntiis monebant, *pacem quam bellum mallet, datisque obedi-*
tibus, solitam prioribus reverentiam in Populum Ro-
manum continuaret. Et Vologeses, quo bellum ex commodo pararet, an, ut aemulationis suspectos, per nomen obsidum, amoveret, tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. Accepitque eos Centurio Histelius, ab Vmmidio missus forte priore de causa, adito Rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est, ire Praefectum cohortis, Arrium Varum, et *re-*
cipere obsides iubet. Hinc ortum inter Praefectum et Centurionem iurgium, ne diutius externa specta-
 culo esset, arbitrium rei obsidibus Legatisque, qui

eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, et inclinatione quadam etiam hostium, Corbulonem praetulere. Vnde discordia inter Duces: querente Vmmidio, *praerepta, quae suis consiliis patravisset*: testante contra Corbulone, *non prius conversum Regem ad offerendos obsides, quam ipse, Dux bello delectus, spes eius ad metum mutaret*. Nero, quo componeret diversos, sic evulgari iussit: *Obres, a Quadrato et Corbulone prospere gestas, laurum fascibus Imperatoriis addi*. Quae, in alios Consules egressa, coniunxi.

X. Eodem anno, Caesar *effigiem Cn. Domitii patri, Consularia insignia Asconio Labeoni*, quo tutore usus erat, petivit a Senatu: sibi *que statuas, argento vel auro solidas*, adversus offerentes prohibuit. Et, quamquam censuissent Patres, ut *principium anni inciperet mense Decemb.* quo ortus erat Nero, veterem religionem Kalendarum Ianuariarum inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt inter reos Carinas Celer, Senator, servo accusante, aut Julius Densus, Equester, cui favor in Britannicum crimini dabatur.

XI. Claudio Nerone, L. Antistio coss. cum in acta Principum iurarent Magistratus, *in sua acta conlegam Antistium iurare* prohibuit: magnis Patrum laudibus, ut iuvenilis animus, levium quoque rerum gloria sublatus, maiores continuaret. Secuta quoque lenitas in Plautium Lateranum, quem, ob adultarium Messallinae ordine remotum, reddidit Senatui, *clementiam suam* obstringens crebris orationibus, quas Seneca, testificando, quam honesta praeciperet, vel iactandi ingenii, voce Principis vulgabat.

XII. Ceterum infracta paullatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertae, cui vocabulum *Acte* fuit: simul adsumptis in conscientiam Othone

et Claudio Senecione, adolescentulis decoris: quorum Otho familia Consulari, Senecio liberto Caesaris patre genitus, ignara matre, deinde frustra obstitente, penitus inrepperat per luxum et ambigua secreta: ne severioribus quidem Principis amicis adversantibus, muliercula, nulla cuiusquam iniuria, cupidines Principis explente; quando uxore ab Octavia, nobili quidem et probitatis spectatae, fato quadam, an quae praevalent illicita, abhorrebat: metuebaturque, ne in stupra feminarum inane praeurperet, si illa libidine prohiberetur.

XIII. Sed Agrippina libertam aequalem, suam ancillam, ubique, eundem in modum, non Hebriter opprimere. Neque poenitentiam filii quae satietatem opperiri: quantoque foediora exprobrabat, acris accendere, donec, vi amoris subactus, exueret obsequium in matrem, Senecaeque permetteret. Ex cuius familiaribus Annasus Sereus, simulatione amoris adversus eandem libertam, primas adolescentis cupidines velaverat, praebueratque nomen, ut, quae Princeps furtim mulierculae tribuebat, ille palam largiretur. Tum Agrippina, versis artibus, per blandimenta iuvenem adgredi, suum potius cubiculum ac sinum offerre, contegendis, quae prima aetas, et summa fortuna expeterent. Quin et fatebatur intempestivam severitatem, et suarum opum, quae haud procul imperatoris aberant, copias tradebat: ut nimirum nuper coercendo filio, ita rursum intemperanter demissa. Quae mutatio neque Neronem fefellit, et proximi amicorum metuebant, orabantque, cavere insidias mulieris, semper atrocis, tum et falsae. Forte illis diebus Caesar, inspecto ornatu, quo Principum coniuges ac parentes effulserant, deligit vestem et genimas, misitque donum matri, nulla parsimonia, cum praecipua, et cupita alius, prior deferret. Sed Agrippina, non hic instrui

cultu suos, sed ceteris arceri, proclamat, et dividere filium, quae cuncta ex ipsa haberet. Nec desuere, qui in deterius referrent.

XIV. Et Nero infensus iis, quibus superbia muliebris innitebatur, demovet Pallantem cura rerum, quis a Claudio inpositus, velut arbitrum Regni agebat: ferebaturque, degrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse: *Ire Pallantem, ut eiuraret. Sane pepigerat Pallas, ne cuius facti in praeteritum interrogaretur, paresque rationes cum Republ. haberet.* Praeceptis post haec Agrippina ruere ad terrorem et minas: neque Principis auribus abstinere, quo minus testaretur, *adultum iam esse Britannicum, veram dignanique stirpem suscipiendo patris imperio, quod insitus et adoptivus per iniurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, suae in primis nuptiae, suum veneficium. Id solum Diis et sibi provisum, quod viveret privignus. Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rursus Burrus et exsul Seneca; trunca scilicet manu, et professoria lingua, generis humani regimen expositulantis.* Simul intendere manus, adgerere probra, consecratum Claudium, infernos Silanorum manes invocare, et tot inrita facinora.

XV. Turbatus his Nero, et propinquo die, quo quantum decimum aetatis annum Britannicus explebat, volutare secum, modo matris violentiam, modo ipsius indolem; levi quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem late quaesivisset. Festis Saturno diebus, inter alia aequalium ludicra, Regnum lusu sortientium, evenerat ea sors Neroni. Igitur ceteris diversa, nec ruborem adlatura: ubi Britannico iussit, *exurgeret, progressusque in medium, cantum aliquem inciperet, inrisum ex eo sperans pueri, sobrios quoque convictus, nedum temo-*

lentos, ignorantis; ille constanter exorsus est carmen, quo, *evolutum eum sede patria rebusque summis* significabatur. Vnde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox et lascivia exemerat. Nero, intellecta invidia, odium intendit: urgentibusque Agrippinae minis, quia nullum crimen, neque iubere caedem fratris palam audebat, occulta molitur: *pararique venenum* iubet, ministro Pollione Iulio, Praetoriae cohortis Tribuno, cuius cura adtinebatur damnata veneficii nomine Locusta, multa scelerum fama. Nam, ut proximus quisque Britannico neque fas neque fidem pensi haberet, olim provisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque, exsoluta alvo, parum validum, sive temperamentum inerat, ne statim saeviret. Sed Nero, lenti sceleris inpatiens, minitari Tribuno, iubere *supplicium veneficae, quod, dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur.* Promittentibus dein *tam praecipitem necem, quam si ferro urgeretur,* cubiculum Caesaris iuxta, decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum.

XVI. Mos habebatur, Principum liberos cum ceteris idem aetatis nobilibus sedentes vesci, in adpectu propinquorum, propria et parciore mensa. Illic epulante Britannico, quia cibos potusque eius *delectus* ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum, aut utriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac praecaelida et libata gustu potio traditur Britannico: dein, postquam fervore adspernabatur, frigida in aqua adfunditur venenum, quod ita cunctos eius artus pervasit, ut vox pariter et spiritus raperentur. Trepidatur a circumsedentibus, diffugiunt imprudentes. At, quibus altior intellectus, resistunt defixi, et Neronem intuentes. Ille, ut erat reclinis, et necio

similis, *solitum ita*, ait, *per comitiale morbum, quo primum ab infantia adflicteretur Britannicus, et redituros paullatim visus sensusque.* At Agrippinae is pavor, ea consternatio mentis, quamvis vultu premeretur, emicuit, ut, perinde ignaram fuisse ac sororem Britannici Octaviam, constiterit. quippe sibi supremum auxilium ereptum, et parricidii exemplum intelligebat. Octavia quoque, quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis adfectus abscondere didicerat.

XVII. Ita post breve silentium, repetita convivii laetitia. Nox eadem necem Britannici et rogi coniunxit, proviso ante funebri paratu, qui modicus fuit. In campo tamen Martis sepultus est, adeo turbidis imbribus, ut vulgus iram Deum portendi crediderit adversus facinus, cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias et insociabile Regnum aestimantes. Tradunt plerique eorum temporum scriptores, *crebris ante exitium diebus inlusum isse pueritiae Britannici Neronem*: ut iam non praematura, neque saeva mors videri queat, quamvis inter sacra mensae, ne tempore quidem ad complexum sorori dato, ante oculos inimici prope-rata sit, in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro prius quam veneno pollutum. Festinationem exsequiarum edicto Caesar defendit, a maioribus institutum referens, *subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus, aut pompa detinere.* Ceterum et sibi, amisso fratris auxilio, reliquas spes in Republica: *et tanto magis fovendum Patribus Populoque Principem, qui unus superesset e familia, summum ad fastigium genita.* Exin largitione potissimos amicorum auxit.

XVIII. Nec defuere, qui arguerent viros gravitatem adseverantes, *quod domos, villas, id temporis, quasi praedam divisissent.* Alii necessitatem adhibi-

et virtutes maximas, qui eorum tam super
honore habere; quasi quaereret ducem e
Cognitum id Neroni, *excubiasque militares*
ut coniugi Imperatoris olim, tum et ut mat
bantur, et *Germanos*, super eundem hono
stodes additos, *degredi* iubet. Ac, ne co
tantium frequentaretur, separat domum,
que transfert in eam, quae Antoniae fuerat
tiens ipse illuc ventitaret, septus turba C
num, et post breve osculum digrediens.

XIX. Nihil rerum mortalium tam instabi
lum est, quam fama potentiae, non sua
Statim relictum Agrippinae limen. Nemo
nemo adire, praeter paucas feminas, amore
incertum. Ex quibus erat Iunia Silana, quae
trimonio C. Sili a Messallina depulsam, super
insignis genere, forma, lascivia, et Agrippinae
percarat: mox occultis inter eas offensionibus
Sextium Africanum, nobilem iuvenem, a me
lanae deterruerat Agrippina, *impudicam et ve
annis* dictitans; non ut Africanum sibi se
sed ne opibus et orbitate Silanae maritus p
Illa, spe ultionis ablata, parat accusatores

sus invadere. Haec Iturius et Calvisius Atimeto, Domitiae, Neronis amitae, liberto, aperiunt. Qui, laetus oblati (quippe inter Agrippinam et Domitiam infensa aemulatio exercebatur) Paridem histrionem, libertum et ipsum Domitiae, inpulit, *ire propere, crimenque atrociter deferre.*

XX. Profecta nox erat, et Neroni per vinolentiam trahebatur; cum ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis luxus Principis intendere. Sed tunc compositus ad maestitiam, expositoque indicii ordine, ita audientem exterret, ut non tantum matrem Plautumque interficere, sed Burrum etiam demovere Praefectura destinaret, tamquam Agrippinae gratia proectum et vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est, *scriptos esse ad Caecinam Tuscum codicillos, mandata ei Praetoriarum cohortium cura: sed ope Senecae dignationem Burro retentam.* Plinius et Cluvius, nihil dubitatum de fide Praefecti, referunt. Sane Fabius inclinatur ad laudes Senecae, cuius amicitia floruit. Nos consensum auctorum secuti, quae diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, et interficiendae matris avidus, non prius differri potuit, quam Burrus necem eius promitteret, si facinoris coargueretur: *sed cuicumque, nedum parenti, defensionem tribuendam: nec accusatores adesse, sed vocem unius ex inimica domo adferri. Refutare tenebras et vigilatam convivio noctem; omniaque temeritati et inscitiae propiora.*

XXI. Sic lenito Principis metu, et luce orta, itur ad Agrippinam, ut nosceret obiecta dissolveretque, vel poena lueret. Burrus iis mandatis, Seneca coram, fungebatur. aderant et ex libertis arbitri sermonis. Deinde a Burro, postquam crimina et auctores exposuit, minaciter actum. Agrippina ferociae memor, *Non miror, inquit, Silanam, numquam edito partu, matrum adfectus ignotos habere.* Neque enim

perinde a parentibus liberi, quam ab impudicus adulteri mutantur. Nec, si Iturius et Calvisius, adensis omnibus fortunis, novissimam suscipiendae accusationis operam anni rependant, ideo aut mihi infamia parricidii, aut Caesari conscientia subeunda est. Nam Domitiae inimicitiis gratias agerem, si benevolentia mecum in Neronem meum certaret: nunc, per concubinum Atimetum et histrionem Paridem quasi scenae fabulas componit. Baiarum suarum piscinas extollobat, cum meis consiliis adoptio, et Praefectura ius et designatio Consulatus et cetera apiscendo Imperio praepararentur. Aut existat, qui cohortes in urbe tentatas, qui provinciarum fidem labefactatam, denique servos vel liberos ad scelus corruptos arguat. Vixero ego, Britannico potiente rerum, poteram? at, si Plautus, aut quis alius, Remp. indicaturus obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba, impatientia caritatis aliquando incauta, sed ex crimina obiciant, quibus, nisi a filio, absolvi non possim. Commotis, qui aderant, ultroque spiritus eius mitigantibus, colloquium filii exposcit: ubi nihil pro innocentia, quasi diffideret; nec beneficiis, quasi exprobraret, disseruit; sed ultionem in delatores et praemia amicis obtinuit.

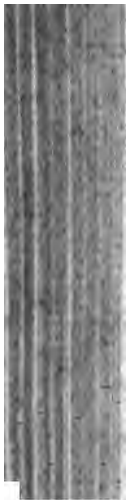
XXII. Praefectura annonae Fenio Rufo; cura ludorum, qui a Caesare parabantur, Arruntio Stellae; Aegyptus C. Balbillo permittuntur. Syria P. Anteio destinata: sed variis mox artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est. At Silana in exilium acta. Calvisius quoque et Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumptum, validiore apud libidines Principis Paride, quam ut poena adficeretur. Plautus ad praesens silentio transmissus est.

XXIII. Deferuntur dehinc *consensisse Pallas ac Burrus, ut Cornelius Sulla, claritudine generis et ad finitate Claudii, cui per nuptias Antoniae gener erat,*

ad Imperium vocaretur. Eius accusationis auctor exstitit Paetus quidam, exercendis apud aerarium sectionibus famosus, et tum vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quam gravis superbia fuit: quippe, nominatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit: *nihil unquam se domi, nisi nutu aut manu, significasse, vel, si plura demonstranda essent, scripto usum, ne vocem consociaret.* Burrus, quamvis reus, inter iudices sententiam dixit. Exiliumque accusatori inrogatum, et tabulae exustae sunt, quibus obliterata aerarii nomina retrahebat.

XXIV. Fine anni, statio cohortis, adsidere ludis solita, demovetur, quo maior species libertatis esset: utque miles, theatri licentiae non permixtus incorruptior ageret; et plebes daret experimentum, an, amotis custodibus, modestiam retineret. Urbem Princeps lustravit, e responso Haruspicum, quod Iovis ac Minervae aedes de caelo tactae erant.

XXV. Q. Volusio, P. Scipione coss. otium foris, foeda domi lascivia; qua Nero itinera urbis et lupanaria et diverticula, veste servili in dissimulationem sui compositus, pererrabat, comitantibus, qui rape-rent venditioni exposita, et obviis vulnera inferrent, adversus ignaros adeo, ut ipse quoque exciperet ictus, et ore praeferret. Deinde, ubi *Caesarem esse, qui grassaretur*, pernotuit, augebanturque iniuriae adversus viros feminasque insignes, et quidam, permissa semel licentia sub nomine Neronis, inulti propriis cum globis eadem exercebant, in modum captivitatis nox agebatur. Iulius Montanus, Senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus forte per tenebras cum Principe, quia vi attentantem acriter repulerat, deinde agnitum oraverat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem, metuentior in posterum, milites sibi et ple-

peritum est, quam ut histriones Italia peribilesque theatro rursum adsideret.

XXVI. Per idem tempus actum in Senatuslibus libertorum, efflagitatumque, ut ad meritos revocandae libertatis ius patronis Nec deerant, qui censerent. Sed Consules nem incipere non ausi ignaro Principe, per tamen consensum Senatus: ille auctor consuleret, ut inter paucos, ei sententiae adversusdam, coalitam libertate inreverentiam, pisse, frementibus, vine, an aequo cum patagerent, sententiam eorum consultarent, ac manus ultro intenderent, impulere vel poen dissuadentes. Quid enim aliud laeso patronum, quam ut vicesimum ultra lapidem in optantiae libertum releget? Ceteras actiones praet pares esse. Tribuendum aliquod telum, quaeque nequeat. Nec grave manumissis, per idem optinendi libertatem, per quod adsecuti sint. minum manifestos merito ad servitutem metu coerceantur, quos beneficia non mutavi

XXVII. Disserebatur contra: Paucorum insidias criticorum...

res, cum dignitatem ordinum dividerent, libertatem in communi posuisse. Quin et manumittendi duas species institutas, ut relinqueretur poenitentiae aut novo beneficio locus. quos vindicta patronus non liberaverit, velut vinculo servitutis adtineri. Dispiceret quisque merita, tardeque concederet, quod datum non adimeretur. Haec sententia valuit. Scripsitque Caesar Senatui, privatim expenderent causam libertorum, quotiens a patronis arguerentur: in commune nihil derogarent. Nec multo post ereptus amitae libertus Paris, quasi iure civili; non sine infamia Principis, cuius iussu perpetratum ingenuitatis iudicium erat.

XXVIII. Manebat nihilominus quaedam imago Reip. Nam inter Vibullium Praetorem et plebei Tribunum Antistium ortum certamen, quod inmodestos fautores histrionum, et a Praetore in vincula ductos, Tribunus *omitti* iussisset. comprobavere Patres, incusata Antistii licentia. Simul prohibiti Tribuni, *ius Praetorum et Consulum praeripere, aut vocare ex Italia, cum quibus lege agi posset.* Addidit L. Piso, designatus Consul, *ne quid intra domum pro potestate animadverterent: neve multam ab iis dictam Quaestores aerarii in publicas tabulas ante quatuor menses referrent: medio temporis contra dicere liceret; deque eo Consules statuerent.* Cohibita artius et Aedilium potestas, statutumque, *quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel poenae inrogarent.* Eo Helvidius Priscus, Tribunus plebis adversus Obultronium Sabinum, aerarii Quaestorem, contentiones proprias exercuit, *tamquam ius hastae adversus inopes inclementer augeret.* Dein Princeps curam tabularum publicarum a Quaestoribus ad Praefectos transtulit.

XXIX. Varie habita ac saepe inmutata eius rei forma. nam Augustus permisit Senatui, deligere Praefectos: dein, ambitu suffragiorum suspecto, sor-

te ducebantur ex numero Praetorum, qui praesent. neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius Quaestores rursus inposuit, iisque, ne metu offensionum segnius consularent, extra ordinem honores permittit: Sed deerat robur aetatis eum primum magistratum capessentibus. igitur Nero Praetura perfunctos et experientia probatos delegit.

XXX. Damnatus iisdem Consulibus Vipsanius Laenas, ob *Sardiniam provinciam avare habitam*. Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. - Clodius Quirinalis, quod *Praefectus remigum, qui Ravennae haberentur, velut inflamm nationum, Italiam luxuria saevitiaque afflictavisset*, veneno damnationem antevertit. C. Aminius Rebius, ex primoribus peritia legum et pecuniae magnitudine, cruciatus aegrae senectae, misso per venas sanguine, effugit: haud creditus sufficere ad constantiam sumendae mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregia fama concessit: cui tres et nonaginta anni spatium vivendi, praecipuaeque opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malitia fuit.

XXXI. Nerone secundum, L. Pisone Consulibus, pauca memoria digna evenere: nisi cui libeat, laudandis fundamentis et trabibus, quis molem amphitheatri apud Campum Martis Caesar extruxerat, volumina implere: cum ex dignitate Populi Romani repertum sit, res inlustres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare. Ceterum coloniae, Capua atque Nuceria, additis veteranis firmatae sunt: plebeiue congiarium quadringeni numi viritim dati, et sesterium quadringenties aerario inlatum est, ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque quintae et vicesimae venalium mancipiorum remissum, specie magis, quam vi, quia, cum venditor pendere iuberetur, in partem pretii emptoribus accrescebat. Edixit

Caesar, *ne quis Magistratus aut Procurator, qui provinciam obtineret, spectaculum gladiatorum aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet.* Nam ante non minus tali largitione, quam conripiendis pecuniis, subiectos adfligebant; dum, quae libidine deliquerant, ambitu propugnant.

XXXII. Factum et S. C. ultioni iuxta et securitati, *ut si quis a suis servis interfectus esset, ii quoque, qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent, inter servos supplicia penderent.* Redditur ordini L. Varius, Consularis, avaritiae criminibus olim perculsus. Et Pomponia Graecina, insignis femina, Plautio, qui ovans se de Britanniiis retulit, nupta, ac *superstitionis externae rea*, mariti iudicio permissa. Isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famae coniugis cognovit, et insontem nuntiavit. Longa huic Pomponiae aetas, et continua tristitia fuit. Nam post Iuliam, Drusi filiam, dolo Messallinae interfectam, per quadraginta annos, non cultu, nisi lugubri, non animo, nisi maesto, egit. Idque illi, imperitante Claudio, impune, mox ad gloriam vertit.

XXXIII. Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem, accusante Asia, quia absolvere nequibat Caesar, traxit, senecta donec mortem obiret. nam Celer, interfecto, ut memoravi, Silano, Proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Consutianum Capitonem Cilices detulerant *maculosum foedumque, et idem ius audaciae in provincia ratum, quod in urbe exercuerat.* Sed pervicaci accusatione conflictatus, postremo defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, a quo Lycii res repetebant, eo usque ambitus praevaluit, *ut quidam accusatorum eius exsilio multarentur, tamquam insonti vericulum fecissent.*

XXXIV. Nerone tertium Consule, simul initii Consulatam Valerius Messalla, cuius proavum, oratorem Corvinum, D. Augusto, abave Neronis, conlegam in eo Magistratu fuisse, pauci iam senum meminertunt. sed nobili familiae honor auctus est, oblati in singulos annos quingenis sestertis, quibus Messalla paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoque Cottae et Haterio Antonino annuam pecuniam statuit Princeps, quamvis per laxum avitas opes dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initiis prolaturum inter Parthes Romanosque de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat, fratrem Tiridaten dati a se Regni expertem esse, aut alienae id potentiae donum habere: et Corbulo dignum magnitudine Populi Romani rebatur, parta olim a Lucullo Pompeioque recipere. Ad haec Armenii, ambigua fide, utraque arma invitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate ignota, illuc magis ad servitium incli- nantes.

XXXV. Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quam contra perfidiam hostium erat. Quippe Syria transmotae legiones, pace longa segnes, munia Romanorum aegerime tolerabant. Satis constitit, fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigilias inissent: vallum fossamque, quasi nova et mira, viserent; sine galeis, sine loriceis, nitidi et quaestuosi, militia per oppida expleta. Igitur dimissis, quibus senecta aut valetudo adversa erat, supplementum petivit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adiectaque ex Germania legio, cum equitibus alariis, et peditatu cohortium: retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme saeva adeo, ut obducta glacie, nisi effossa habemus, tentoriis locum non praeberet. Ambusti mul-

LIB. XIII. CAP. 35 — 37. [A. V. 812. A. C. 59.] 209

rum artus vi frigoris, et quidam inter excubias animati sunt. Annotatusque miles, qui fascem gnorum gestabat, ita praeriguisse manus, ut oneri haerentes, truncis brachiis deciderent. Ipse cultu vi, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens lesse: laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendere. Dehinc, quia duritiam aeli militiaeque multi abnuebant deserebantque, medium severitate quaesitum est. Nec enim, ut aliis exercitibus, primum alterumque delictum enia prosequeretur, sed, qui signa reliquerat, statim capite poenas luebat. Idque usu salubre, et misericordia melius adparuit. quippe pauciores illa castra deseruere, quam ea, in quibus ignoscebatur.

XXXVI. Interim Corbulo, legionibus intra castra habitis, donec veradolesceret, dispositisque per loneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam riores adirent, praedicat. Curam praesidiorum actio Orphito, Primipili honore perfuncto, mandat, quamquam incautos barbaros, et bene gerendae si casum offerri scripserat, *tenere se munimentis, et maiores copias opperiri*, iubetur. Sed rupto imperio, postquam paucae e proximis castellis turmae adveherant, pugnamque imperitia poscebant, congressus in hoste funditur. Et damno eius exterriti, qui subsidium ferre debuerant, sua quisque in castra repida fuga rediere. Quod graviter Corbulo accepit: increpitumque Pactium, et Praefectos militesque *tendere omnes extra vallum* iussit. inque ea conmelia detenti, nec, nisi precibus universi exercitus, exsoluti sunt.

XXXVII. At Tiridates, super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adiutus, non furtim iam, sed palam bello infensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur, depopulari, et, si copiae contra ducuntur, eludere, huc quoque et illuc volitans, plura

fama, quam pugna exterrere. Igitur Corbulo, quæsitusq; diu proelio, frustra habitus, et exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit vires, ut Legati Praefectique diversos locos pariter invaderent. Simul Regem Antiochum monet, *proximas sibi Praefecturas petere*. Nam Pharasmanes, interfecto filio Rhadamisto, *quasi proditore*, quo fidem in nos testaretur, vetus adversus Armenios odium promptius exercebat. Tuncquæ primum inlecti Insechi, gens ante alias socia Romanis, avia Armeniae incursavit. Ita consilia Tiridati in contrarium vertebant. Mittebatque oratores, qui suo Parthorumque nomine expostularent; *cur datis nuper obsidibus, redintegrataque amicitia, quæ novis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniae possessione depelleretur? Ideo nondum ipsum Vologesen commotum, quia causas, quam vi agere mallent. Sin perstaretur in bello: non defore Arsacidis virtutem fortunamque, saepius iam clade Romæ expertam. Ad ea Corbulo, satis comperto, Vologesen defectione Hyrcaniae adtineri, suadet Tiridati, precibus Caesarem adgredi: posse illi regnum stabile, et res incruentas contingere, si omissa spe longinqua et sera, praesentem potiolemque sequeretur.*

XXXVIII. Placitum dehinc, *quia, commeantibus invicem nuntiis, nihil in summam pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locumque destinari. Mille equitum praesidium, Tiridates, adfore sibi, dicebat; quantum Corbuloni cuiusque generis militum adisteret, non statuere, dum, positis loriceis et galeis, in faciem pacis veniretur. Cuicumque mortalium, nedum veteri et provido Duci, barbaræ astutiae patuissent. Ideo artum inde numerum finiri, et hinc maiorem adferri, ut dolus pararetur. nam equiti, sagittarum usu exercito, si detecta corpora obicerentur, nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamen in-*

tellectu, *rectius de his, quae in publicum consulerentur, totis exercitibus coram dissertaturos*, respondit. Locumque delegit, cuius pars altera colles erant, clementer adsurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto, prior Corbulo socias cohortes et auxilia Regum pro cornibus, medio sextam legionem constituit; cui accita per noctem, aliis ex castris, tria millia tertianorum permiscuerat, una cum aquila, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates, vergente iam die, procul adstitit, unde videri magis, quam audiri posset. Ita, sine congressu, Dux Romanus abscedere militem, sua quemque in castra, iubet.

XXXIX. Rex, sive fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur, sive, ut commeatus nostros Pontico mari ac Trapezunte oppido adventantes, interciperet, propere discedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur, praesidiis nostris insessos: et Corbulo, ne inritum bellum traheretur, utque Armenios ad sua defendenda cogeret, excindere parat castella. Sibi, quod validissimum in ea Praefectura, cognomento *Volandum*, sumit; minora Cornelio Flacco Legato, et Insteio Capitoni castrorum Praefecto, mandat. Tum, circumspectis munimentis, et quae expugnationi idonea, provisus, hortatur milites, *ut hostem vagum, neque paci aut praelio paratum, sed perfidiam et ignaviam fuga confitentem, exuerent sedibus, gloriaeque pariter et praedae consulerent*. Tum, quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo vallo inducit, alios scalas moenibus admove, multos tormentis faces et hastas incutere iubet. Libratoribus funditoribusque adtributus locus, unde eminus glandes torquerent; ne qua pars *subsidium laborantibus ferret, pari undique motu*.

Tantum inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiam diei partem nudati propugnatoribus muri, obices portarum subversi, capta escensu munimenta, omnesque puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis. et inabille valgis sub corona venundatum: reliqua praeda victoribus cessit. Pari fortuna Legatus ac Praefectus usi sunt, tribusque una die castellis expugnantis, cetera terrore, et alia sponte incolarum in deditionem veniebant, unde orta fiducia caput gentis, Artaxata, adgrediendi. Nec tamen proximo itinere ductas legiones, quae, si amnem Araxen, qui moenia adluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur: procul, et latioribus vadis transiere.

XI. At Tiridates, pudore et metu, ne, si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur; si prohiberet, inopeditis locis seque et equestres copias inligarat: statuit postremo, ostendere aciem, et dato die proelium incipere, vel simulatione fugae, locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circumfundit, non ignaro Duce nostro, qui viae pariter et pugnae composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, et tergum mille equites tuebantur: quibus iusserat, *ut instantibus cominus resisterent, refugas non sequerentur.* In cornibus pedes, sagittarii, et cetera manus equitum ibat, productiore cornuum sinistro, per ima collium, ut, si hostis intravisset, fronte simul et sinu exciperetur. Adsultare ex diverso Tiridates, non usque ad iactum teli, sed tum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines et diversos consecrari posset. Vbi nihil temeritate solutum, nec amplius quam Decurio equitum, audacius progressus et sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmaverat, propinquis iam tenebris abscessit.

XLJ. Et Corbulo, castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioque circumdaret, agitavit, concessisse illuc *Tiridaten* ratus. Dein, postquam exploratores adtulere *longinquum Regis iter, et, Medi an Albani peterentur, incertum*, lucem opperitur: praemissaque levis armatura, quae muros interim ambiret, oppugnationemque eminus inciperet. Sed oppidani, portis sponte patefactis, se suaeque Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit. Artaxatis ignis inmissus, deletaque et solo adaequata sunt: quia nec teneri, sine valido praesidio, ob magnitudinem moenium; nec id nobis virium erat, quod firmando praesidio, et capessendo bello divideretur: vel, si integra et incustodita relinquerentur, nulla in eo utilitas, aut gloria, quod capta essent. Adiicitur miraculum, velut Numine oblatum. nam cuncta extra, tectis tenus, sole inlustria fuere; quod moenibus cingebatur, ita repente atra nube cooptum, fulguribusque discretum est, ut, quasi infensantibus Deis, exitio tradi crederetur. Ob haec consalutatus *Imperator Nero: ex Senatusconsulto supplicationes habitae: statuaeque et arcus et continui Consulatus Principi: utque inter festos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de ea esset, aliaque, in eandem formam, decernuntur*, adeo modum egressa, ut C. Cassius, de ceteris honoribus adsensus, si pro benignitate fortunae *Diis grates agerentur, ne totum quidem annum supplicationibus sufficere, disseruerit: eoque oportere dividi sacros et negotiosos dies, quis Divina colerent, et humana non inpedirent.*

XLII. Variis deinde casibus iactatus, et multorum odia meritis reus, haud tamen sine invidia Senecae, damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, et mutatione temporum, non, quantum inimici cuperent, demissus; quique se

nocentem videri, quam supplicem mallet. Eius opprimendi gratia repetitum credebatur Senatusconsultum, poenaeque Cinciae legis, adversus eos, qui pretio causas oravissent. nec Suilius questu aut exprobratione abstinebat; praeter ferociam animi, extrema senecta liber, et Senecam increpans: *infectum amicis Claudii, sub quo iustissimum exilium pertulisset. Simul studiis inertibus, et iuvenum imperitiae suetum, vivere his, qui vividam et incorruptam eloquentiam tuendis civibus exercerent. Se Quaestorem Germanici: illum domus eius adulterum fuisse. An gravius existimandum, sponte litigatoris praemium honestae operae adsequi, quam corrumpere cubacula Principum feminarum? Qua sapientia, quibus philosophorum praeceptis, intra quadriennium Regiae amicitiae, ter millies sestertium paravisset? Romae testamenta et orbos velut indagine eius capi. Italiam et provincias imenso fenore hauriri. At sibi labore quaesitam et modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quam veterem ac domi partem dignationem subitae felicitati submitteret.*

XLIII. Nec deerant, qui haec iisdem verbis, aut versa in deterius, Senecae deferrent. Repertique accusatores, direptos socios, cum Suilius provinciam *Asiam* regeret, ac publicae pecuniae *peculatum* detulere. Mox, quia inquisitionem annuam inpetravissent, brevius visum, urbana crimina incipi, quorum obvii testes erant. II, *acerbitate accusationis* Q. Pomponium ad necessitatem belli civilis detrusum: Iuliam, Drusi filiam, Sabinamque Poppaeam ad mortem actas: et Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumventos: iam Equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudii saevitiam Suilio obiectabant. Ille, nihil ex his sponte susceptum, sed Principi paruisse, defendebat, donec eam orationem Caesar cohibuit, compertum sibi, referens, ex com-

mentariis patris sui, nullam cuiusquam accusationem ab eo coactam. Tum iussa Messallinae praetendi, et labare defensio. Cur enim neminem alium delectum, qui saevienti, impudicae, vocem praeberet? Puniendos rerum atrocium ministros, ubi pretia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent. Igitur adempta bonorum parte (nam filio et nepti pars concedebatur, eximebanturque etiam, quae testamento matris, aut aviae acceperant) in insulas Baleares pellitur: non in ipso discrimine, non post damnationem fractus animo: ferebaturque, copiosa et molli vita secretum illud toleravisse. Filium eius, Nerulinum, adgressis adulatoribus, per invidiam patris et crimina repetundarum, intercessit Princeps, tanquam satis expleta ultione.

XLIV. Per idem tempus, Octavius Sagitta, plebei Tribunus, Pontiae, mulieris nuptae, amore vecors, ingentibus donis adulterium, et mox, ut omitteret maritum, emercatur, suum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed, ubi mulier vacua fuit, nectere moras, *adversam patris voluntatem* caussari, repertaque spe ditioris coniugis, promissa exuere. Octavius contra modo conqueri, modo minitari, *famam perditam, pecuniam exhaustam* obtestans: denique salutem, quae sola reliqua esset, arbitrio eius permittens. Ac, postquam spernebatur, *noctem unam ad solatium* poscit, *qua delinitus, modum in posterum adhiberet.* Statuitur nox. Et Pontia consciae ancillae custodiam cubiculi mandat. Ille, uno cum liberto, ferrum veste occultum infert. Tum, ut adsolet in amore et ira, iurgia, preces, exprobratio, satisfactio: et pars tenebrarum libidine seposita. Ex qua aestu incensus, nihil metuentem ferro transverberat, et accurrentem ancillam vulnere absterret cubiculoque prorumpit. Postera die manifesta caedes: haud ambiguus percussor. quippe mansitasse una convinebatur. Sed libertus suum illud facinus profiteri.

se patroni iniurias ultum esse. Commoveratque quoddam magnitudine exempli: donec ancilla, ex vulnere resecta, verum aperuit. postulatusque apud Consules a patre interfectae, postquam Tribunatu abierat, sententia Patrum ex lege de sicariis condemnatur.

XLV. Non minus insignis, eo anno, impudicitia magnorum Reip. malorum initium fecit. Erat in civitate Sabina Poppaea, T. Ollio patre genita, sed nomen avi materni sumpserat; illustri memoria Poppaei Sabini, Consulari et triumphali decore praefulgentis. nam Ollium, honoribus nondum functum, amicitia Seiani pervertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, praeter honestum animum. quippe mater eius, aetatis suae feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter et formam dederat. opes claritudini generis sufficiebant. sermo comis, nec absurdum ingenium. modestiam praeferre et lascivia uti. rarus in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaretspectum, vel quia sic decebat. Famae nunquam percit, maritos et adulteros non distinguens: neque adfectui suo, aut alieno obnoxia: unde utilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Reflexi Crispini, Equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit, iuventa ac luxu, et quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur. nec mora, quin adulterio matrimonium iungeretur.

XLVI. Otho, sive amore incautus, laudare formam elegantiamque uxoris apud Principem; sive ut accenderet, ac, si eadem femina potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adiceret. Saepe auditus est consurgens e convivio Caesaris, *se ire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium et gaudia feliciam.* His atque talibus inritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppaea primum per blandimenta et

artes valescere, *inparem cupidini et forma Neronis captam* simulans: mox, acri iam Principis amore, ad superbiam vertens, si ultra unam alteramque noctem adtineretur, *nuptam esse se dictitans, nec posse matrimonium amittere, devinctam Othoni per genus vitae, quod nemo adaequaret. Illum animo et cultu magnificum: ibi se summa fortuna digna visere. at Neronem, pellice ancilla et adsuetudine Actes devinctum, nil e contubernio servili, nisi abiectum et sordidum traxisse.* Delicitur familiaritate sueta, post congressu et comitatu, Otho; et postremo, ne in urbe aemulatus ageret, provinciae Lusitaniae praeficitur: ubi usque ad civilia arma, non ex priore infamia, sed integre sancteque egit, procax otii et potestatis temperantior.

XLVII. Hactenus Nero flagitiis et sceleribus velamenta quaesivit. Suspectabat maxime Cornelium Sullam, socors ingenium eius in contrarium trahens, callidumque et simulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Caesaris, usu et senecta Tiberio abusive domum Principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Mulvius in eo tempore celebris nocturnis inlecebris erat: ventitabatque illuc Nero, quo solutius, urbem extra, lasciviret. Igitur, *regredienti per viam Flaminiam compositas insidias, fatoque evitatas, quoniam diverso itinere Sallustianos in hortos remeaverit, auctoremque eius doli Sullam, eementitur:* quia forte, redeuntibus ministris Principis, quidam, per juvenilem licentiam, quae tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque servorum quisquam, neque clientium Sullae agnitus: maximeque despecta, et nullius ausi capax natura eius, a crimine abhorrebat: perinde tamen, quasi convictus esset, cedere patria, et Massiliensium moribus coerceri iubetur.

XLVIII. Iisdem Consulibus auditae Puteolano-

tūr, data cohorte Praetoria: cuius terrore, et
rum supplicio, rediit oppidanis concordia.

XLIX. Non referrem vulgatissimum Senat
sultum, quo civitati *Syracusanorum* egredi nū
edendis gladiatoribus finitum, permittebatur
Paetus Thrasea contra dixisset, praeberetq
teriem obtrectatoribus arguendae sententiae
enim, si *Remp. egere libertate Senatoria* credere
levia consecraretur? quin de bello, aut pace, d
galibus et legibus, quibusque aliis *Romana* co
tur, suaderet dissuaderetve? Licere patribus q
ius dicendae sententiae accepissent, quae vellen
promere relationemque in ea postulare. An
emendatione dignum, ne *Syraculis* spectacula
ederentur? cetera per omnes Imperii partes p
egregia, quam si non Nero, sed Thrasea regu
rum teneret? Quod si summa dissimulatione
mitterentur, quanto magis inanibus abstinere
Thrasea contra, rationem poscentibus amici
praesentium ignarum, respondebat, eiusmodi co
corrigere; sed Patrum honori dare: ut mani
fieret, magnarum rerum curam non dissimuli

fructus, quibus Resp. sustineretur, deminuerentur. quippe, sublati portorii, sequens, ut tributorum abolitio expostularetur. Plerasque vectigalium societa-tes a Consulibus et Tribunis plebis constitutas, acri etiam Populi Rom. tum libertate: reliqua mox ita provisa, ut ratio quaestuum et necessitas erogationum inter se congruerent. Temperandas plane publicano-rum cupidines, ne, per tot annos sine querela tolerata, novis acerbitatibus ad invidiam verterent.

Ll. Ergo edixit Princeps, ut *leges cuiusque publi-ci, occultae ad id tempus, proscriberentur: omis-sas petitiones non ultra annum resumerent: Romae Prae-tor, per provincias, qui pro Praetore aut Consule es-sent, iura adversus publicanos extra ordinem redderent: militibus immunitas servaretur, nisi in iis, quae veno exercerent. Aliaque admodum aequa, quae brevi servata, dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimae quinquagesimaeque, et quae alia exactionibus illicitis nomina publicani invenerant. Temperata apud transmarinas provincias frumen-menti subvectio. et, ne censibus negotiatorum naves adscriberentur, tributumque pro illis penderent, con-stitutum.*

Lll. Reos ex provincia Africa, qui Proconsulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum et Pomponium Silvanum absolvit Caesar: Camerinum adversus privatos et paucos, saevitiae magis, quam captarum pecuniarum crimina obiiicientes. Silvanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebatque *tempus evocandorum testium: reus illico defendi, pos-tulabat.* Valuitque pecuniosa orbitate et senecta, quam ultra vitam eorum produxit, quorum ambitu evaserat.

Llll. Quietae ad id tempus res in Germania fue-rant, ingenio Ducum, qui, pervulgatis triumpho in-signibus, maius ex eo decus sperabant, si pacem con-

tinuavissent. Paullinus Pompeius et L. Vetus ea tempestate exercitui praeerant. Ne tamen sequem militem adtinerent, ille inchoatum ante tres et sexaginta annos a Druso aggerem coercendo Rheno, absolvit: Vetus Mosellam atque Ararim, facta inter utrumque fossa, connectere parabat, ut copiae per mare, dein Rhodano et Arare subvectae, per eam fossam, mox fluvio Mosella in Rhenum, exin Oceanum decurrerent: sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se occidentis septentrionisque litora fierent. Invidit operi Aelius Gracilis, Belgicae Legatus, deterrendo Veterem, *ne legiones alienae provinciae inferret, studiaque Galliarum adfectaret: formidolosum id Imperatori dictitans, quo plerumque prohibentur conatus honesti.*

LIV. Ceterum continuo exercituum otio, fama incessit, *ereptum ius Legatis ducendi in hostem.* Eoque Frisii iuventutem saltibus aut paludibus, inbellem aetatem per lacus admoveere ripae, agrosque vacuos, et militum usui sepositos, insedere, auctore Verrito et Malorige, qui nationem eam regebant, in quantum Germani regnantur. Iamque fixerant domos, semina arvis intulerant, utque patrium solum exercebant: cum Dubius Avitus, accepta a Paullino provincia, minitando *vim Romanam, nisi abscederent Frisii veteres in locos, aut novam sedem a Caesare impetrarent,* perpulit Verritum et Malorigen, preces suscipere. Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea, quae barbaris ostentantur, intravere Pompeii theatrum, quo magnitudinem populi viserent. Illic, per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum *consesum caveae, discrimina ordinum, quis Eques, ubi Senatus* percunctantur, advertere quosdam cultu externo in sedibus Senatorum: et, *quinam forent, rogita-*ntes, postquam audiverant, *earum gentium legatis*

id honoris datum, quae virtute et amicitia Romana praeccellerent: nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse, exclamant, degrediunturque et inter Patres considunt. quod comiter a visentibus exceptum, quasi inpetus antiqui et bona aemulatione. Nero civitate Romana ambos donavit: Frisios decedere agris iussit. Atque illis adspernantibus, auxiliariis eques repente inmissus, necessitatem adtulit, captis caesisve, qui pervicacius restiterant.

LV. Eosdem agros Ansibarii occupavere, validior gens, non modo sua copia, sed adiacentium populorum miseratione: quia pulsī a Chaucis et sedis inopetutum exsilium orabant. Aderatque iis, clarus per illas gentes et nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, vinctum de rebellione Cherusca, iussu Arminii, referens, mox, Tiberio et Germanico Ducibus, stipendia meruisse. Quinquaginta annorum obsequio id quoque adiungere, quod gentem suam ditioni nostrae subiiceret. Quotam partem campi iacere, in quam pecora et armenta militum aliquando transmitterentur? Servarent sane receptos gregibus, intra hominum fumam; modo ne vastitatem et solitudinem mallerent, quam amicos populos. Chamavorum quondam ea arva, mox Tubantum, et post Vsiptiorum fuisse. Sicuti coelum Diis, ita terras generi mortalium datas: quaeque vacuae, eas publicas esse. Solem deinde respiciens, et cetera sidera vocans, quasi coram interrogabat, vellentne contueri inane solum? potius mare superfunderent adversus terrarum ereptores.

LVI. Et commotus his Avitus, patienda meliorum imperia. Id Diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent: neque alios iudices, quam se ipsos, paterentur. Haec in publicum Ansibariis respondit: ipsi Boiocalo, ob memoriam amicitiae daturum agros. quod ille, ut proditiōnis pretium adspernatus addidit:

desse nobis terra, in qua vivamus; in qua moriamur, non potest. atque ita, insensis utrimque animis, discessum. Illi Bructeros, Tencteros, ultiores etiam nationes, socias bello vocabant. Avitus, scripto ad Curtilium Mancian, superioris exercitus Legatum, ut Rhenum transgressus, arma a tergo ostenderet: ipse legiones in agrum Tencterum induxit, excidium minitans, nisi causam suam dissociarent. Igitur assistentibus his, pari metu exterriti Bructeri, et ceteris quoque aliena pericula defendentibus, sola Ansbartiorum gens retro ad Vsiptos et Tubantes concessit. quorum terris exacti, cum Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod iuventutis erat, caeduntur: inbellis aetas in praedam divisa est.

LXVII. Eadem aestate, inter Hermundurios Cattoque certatum magno proelio, dum flumen, gignendo sale fecundum et conterminum, vi trahunt; super Hibidinem cuncta armis agendi, religione insita, eos maxime locos propinquare coelo, precesque mortalium a Deis nusquam propius audiri. inde, indulgentia Numinum, illo in amne illisque silvis salem provenire, non, ut alias apud gentes, eluvie maris arescente unda, sed super ardentem arborum struem fusa, ex contrariis inter se elementis, igne atque aquis concretum. Sed bellum Hermunduris prosperum, Cattis exitio fuit, quia victores diversam aciem Marti ac Mercurio sacravere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minae quidem hostiles in ipsos vertebant. Sed civitas Iuhonum socia nobis, malo improvviso adflicta est. nam ignes, terra editi, villas, arva, vicos passim conripiebant, ferebanturque in ipsa conditae nuper coloniae moenia. neque extinguere poterant: non si imbres caderent, non fluvialibus aquis, aut quo alio humore: donec inopia remedii, et ira cladis, agrestes quidam eminens saxa iacere, dein, residentibus flum-

mis, propius suggesti, ictu fustium, aliisque verberibus, ut feras absterrebant: postremo tegmina corpori derepta iniiciunt, quanto magis profana et usu poluta, tanto magis oppressura ignes.

LVIII. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quae super octingentos et quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus et arescente trunco deminutam, prodigii loco habitum est, donec in novos fetus reviresceret.

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSV DIVI AVGVSTI

A N N A L I V M

LIBER QVARTVS DECIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. Nero matris caedem agitat, incitante Pop-paea. 2. Agrippina incestum tentat; an Nero potius? 3. De caede matris deliberat Nero. Aniceti consilium. 4. Agrippinae cum Nerone, scelus celante, convivium. 5. Mari mergenda aegre evadit. Acerronia remis conficitur. 6. Agrippina dissimulat. 7. Nero trepidat, cum Burro et Seneca deliberat. Anicetus caedem Agrippinae suscipit et 8. perpetrat. 9. Agrippinae viles exsequiae. 10. Nero conscientia recors adulatione erigitur. 11. Litteris ad Senatum matrem etiam post fata criminatur. 12. Senatus turpiter adulatur.

Thrasea Paetus virum se praestat. Nero mite ingenium adfectat.

13. *Urbem intrat anxius; blanditias expertus, in omnes libidines se effundit;* 14. *citharoedus, auriga, nobiles ad paria flagitia adigit.* 15. *Iuvenalia. Nero in scena. Augustanos conscribit.* 16. *carmina pangit. philosophos ridet.* 17. *Caedes inter Nucerinos et Pompeianos occasione gladiatorii spectaculi.* 18. *Blaesus damnatur. Strabo absolvitur.* 19. *Mors Domitii Afri, M. Servilii.* 20. *Quinquennale ludicrum Romae. Varia de ludis fama, eorum vituperia,* 21. *laudes et excusatio. Nero eloquentiae victor.* 22. *Portentis commotus Rubellium Plautum in exilium agit.*

23. *Corbulo Mardorum latrocinia punit.* 24. *percussorem vitat, Tigranocerta capit.* 25. *Hyrkanos in societatem recipit.* 26. *Tiridatem arcet ab Armenia, quam tradit Tigrani. Corbulo Syriae praeficitur.* 27. *Puteoli, Tarentum, Antium, coloniae.* 28. *Comitia Praetoria. Vibius damnatus.*

29. *Clades Britannica. Suetonius Monam invadit,* 30. *incolas domat.* 31. *Iceni, Boadicea duce, et Trinobantes rebellant,* 32. *Camalodunum expugnant; Petilium Cerialem cum nona legione fundunt;* 33. *a Suetonio desertum Londinium et Verulamium spoliant, cives et socios Romanorum trucidant.* 34—37. *Boadiceam ferocientem superat Suetonius. Ipsa veneno vitam finit. Poenius Postumus gladio se transigit.* 38. *Classicianus, Suetonio discors, res turbat.* 39. *Misus Polycletus hostibus est irrisui. Suetonio Petronius Turpilianus successor datus.*

40. 41. *Ob falsum testamentum damnati.* 42. *Pedanius Secundus, urbis Praefectus, a servis caesus.* 43. 44. *In eos lege agi vult C. Cassius, et* 45. *contra aliorum sententiam obtinet. Populum supplicio renitentem Nero increpat.* 46. *Tarquinius Priscus damnatus. Census per Gallias actus.* 47. *Mors et laus*

Memmii Reguli. 48. Antistius maiestatis delatus, 49. a Thræsea defensus. 50. Fabricius Veiento, calumniae reus, Italia pellitur.

51. Burri mors, laus, successores Rufus et Tigellinus. 52—54. Criminationes discutere parat Seneca apud Caesarem et comæatum petit, qui 55. 56. subdole respondet. 57—59. Rufum imminuit Tigellinus, Plauto et Sullae periculum struit, eos opprimit.

60. Nero, ducta Poppaea, Octaviam amolitur. tum hanc revocat, 61. laetante Populo. Poppaeæ mox honos repositus. eius doli. 62—64. Aniceti scelere Octavia in exilium pulsa necatur in Pandateria. Temporum infelicitas. 65. Libertos Doryphorum et Palantem veneno tollit Nero. Seneca incusatur. Piso Neroni insidiatur. Gesta hæc annis circiter quattuor

C. VIPSTANO. C. FONTEIO CAPITONE. IMP. NERONE IV. COSSO CORNELIO LENTULO. C. CAESONIO PAETO. C. PETRONIO TURPIANO. P. MARIO CELSO. L. ASINIO GALLO COSS.

Caio Vipstano, Fonteio coss. diu meditatæ scelus non ultra Nero distulit, vetustate imperii coalita audacia, et flagrantior in dies amore Poppaeæ, quæ sibi matrimonium et discidium Octaviæ, incolumi Agrippina, haud sperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incusare Principem, et pupillum vocare, qui iussis alienis obnoxius, non modo Imperii, sed libertatis etiam indigeret. Cur enim differri nuptias suas? formam scilicet displicere et triumphales avos? an fecunditatem et verum animum? timeri, ne uxor saltem iniurias Patrum, iram populi adversus superbiam avaritiamque matris, aperiat. Quod si nunc Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis coniugio. ituram quoque terra-

rum, ubi audiret potius contumelias Imperatoris, quam viseret, periculis eius inmixta. Haec atque talia, lacrimis et arte adulterae penetrantia, nemo prohibebat; cupientibus cunctis infringi matris potentiam; et credente nullo, usque ad eandem eius duratura filii odia.

II. Tradit Cluvius, Agrippinam ardore retinendas potentiae eo usque provecam, ut medio diei, cum id temporis Nero per vinum et apulas incalesceret, offerret se saepius temulento comptam et incesto paratam. Iamque, lasciva oscula et praenuntias flagitii blanditias adnotantibus proximis, Senecam contra mulieris illecebras subidium a femina petivisse: inmissamque Acten, libertam, quae, simul suo periculo, et infamia Neronis exorta, deferret, pervulgatum esse incestum, gloriantis matre, nec toleraturos milites profani Principis imperium. Fabius Rusticus, non Agrippinam, sed Neroni cupitum id, memorat, eiusdemque libertae astu dissectum. Sed, quae Cluvius, eadem ceteri quoque auctores prodidere, et fama huc inclinat: seu concepit animo tantum inmanitatis Agrippina, seu credibilior novae libidinis meditatio in ea visa est, quae, puellaribus annis, stuprum cum Lepido, spe dominationis, admiserat, pari cupidine usque ad libita Pallantis provoluta, et exercita ad omne flagitium patri nuptiis.

III. Igitur Nero vitare secretos eius congressus: abscedentem in hortos, aut Tusculanum, vel Antiatem in agrum, laudare, quod otium laceraret. Postremo, ubicumque haberetur, praegravem ratus, interficere constituit: hactenus consultans, veneno, an ferro, vel qua alia vi: placuitque primo venenum. Sed inter epulas Principis si daretur, referri ad casum non poterat, tali iam Britannici exitio: et ministros tentare arduum videbatur mulieris, usu scelerum adversus insidias intentae: atque ipsa praesumendo

remedia munierat corpus. Ferrum et caedes quoniam modo occultaretur, nemo reperiebat; et, ne quis, illi tanto facinori delectus, iussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, classi apud Misenum Praefectus, et pueritiae Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinae invisus. Ergo, *navem posse componi, docet, cuius pars, ipso in mari per artem soluta, effunderet ignaram. nihil tam capax fortuitarum, quam mare, et, si naufragio intercepta sit, quem adeo iniquum, ut sceleri adsignet, quod venti et fluctus deliquerint? Additurum Principem defunctae templum et aras et cetera ostentandae pietati.*

IV. Placuit sollertia, tempore etiam iuta, quando Quinquatrum festos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, *ferendas parentum iracundias et placandum animum*, dictitans, quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetque Agrippina, facili seminarum credulitate ad gaudia. Venientem dehinc, obviis in litora, (nam Antio adventabat) excipit manu et complexu, ducitque Baulos. Id villae nomen est, quae, promontorium Misenum inter et Baianum lacum, flexo mari adluitur. Stabat inter alias navis ornatio, tamquam id quoque honori matris daretur: quippe sueverat triremi, et classiariorum remigio vehi. ac tum invitata ad epulas erat, ut occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit, exstitisse proditorem, et Agrippinam, auditis insidiis, an crederet ambiguum, gestamine sellae Baias pervectam. Ibi blandimentum sublevavit metum: comiter excepta superque ipsum conlocata. Nam pluribus sermonibus, modo familiaritate iuveni Nero, et rursus adductus, quasi seria consociaret, tracto in longum convictu, prosequitur abeuntem, artius oculis et pectori haerens, sive explenda simulatione, seu periturae matris supremus adspectus, quamvis ferum animum retinebat.

V. Noctem sideribus inlustrem et placido mari quietam, quasi convincendum ad scelus, Dii prae-buere. Nec multum erat progressa navis, duobus numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quis Crepereius Gallus haud procul gubernaculis adstabat, Acerronia, super pedes cubitantis reclinis, *poenitentiam filii, et recuperatam matris gratiam*, per gaudium memorabat: cum, dato signo, ruere tectum loci, multo plumbo grave: pressusque Crepereius et statim exanimatus est. Agrippina et Acerronia eminentibus lecti parietibus, ac forte validioribus, quam ut oneri cederent, protectae sunt. nec dissolutio navigii sequebatur, turbatis omnibus, et, quod plerique ignari, etiam conscios inpediebant. Visum dehinc remigibus, *unum in latus inclinare, atque ita navem submergere*. Sed neque ipsis promptus in rem subitam consensus, et alii, contra nitentes, dedere facultatem lenioris in mare iactus. Verum Acerro-nia imprudens, dum, *se Agrippinam esse, utque subve-niretur matri Principis*, clamat, contis et remis, et, quae fors obtulerat, navalibus telis conficitur. Agrippina silens, eoque minus agnita, unum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde occursum lenunculo-rum, Lucrinum in lacum vecta, villae suae infertur.

VI. Illic reputans, ideo se fallacibus litteris acci-tam, et honore praecipuo habitam: quodque litus iuxta, non ventis acta, non saxis impulsa navis, sum-ma sui parte, veluti terrestre machinamentum, con-cidisset: observans etiam Acerroniae necem; simul suum vulnus adspiciens: solum insidiarum reme-dium esse, si non intelligerentur: misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, *benignitate Deum, et fortuna eius, evasisse gravem casum: orare, ut quam-vis periculo matris exterritus, visendi curam differ-ret: sibi ad praesens quiete opus*. Atque interim, se-curitate simulata, medicamina vulneri, et fomenta

corpori adhibet: *testamentum Acerroniae requiri, bonaque obsignari iubet. id tantum non per simulationem.*

VII. At Neroni nuntios patrati facinoris operienti, adfertur, *evasisse ictu levi sauciam, et hactenus adito discrimine, ne auctor dubitaretur. Tum pavore exanimis, et, iam iamque adfore, obtestans, vindictae properam, sive servitia armaret, vel militem accenderet, sive ad Senatum et Populum pervaderet, naufragium et vulnus et interfectos amicos obiciendo. quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrus et Seneca reperirent.* quos statim acciverat, incertum an et ante gnaros. Igitur longum utriusque silentium, ne inriti dissuaderent, an eo descensum credebant, ut, nisi praeveniretur Agrippina, pereundum Neroni esset. Post Seneca, hactenus promptior, respicere Burrum, ac sciscitari, *an militi imperanda caedes esset? Ille Praetorianos toti Caesarum domui obstrictos, memoresque Germanici, nihil adversus progeniem eius atrox ausuros,* respondit: *perpetraret Anicetus promissa.* Qui, nihil cunctatus, poscit summam sceleris. Ad eam vocem Nero, *illo sibi die dari Imperium, auctoremque tanti muneris libertum* profitetur. *iret prope, duceretque promptissimos ad iussa.* Ipse, audito, *venisse missu Agrippinae nuntium Agerinum,* scenam ultro criminis parat: gladiumque, dum mandata perfert, abiicit inter pedes eius. tum, quasi deprehenso, *vincla iniici iubet, ut, exitium Principis molitam matrem, et pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumpsisse, confingeret.*

VIII. Interim vulgato Agrippinae periculo, quasi casu evenisset, ut quisque acceperat, decurrere ad litus. Hi molium obiectus, hi proximas scaphas scandere: alii, quantum corpus sinebat, vadere in mare, quidam manus protendere: questibus, votis, clamore diversa rogitantium, aut incerta respondentium,

FIGS. Cubiculo medicum tamen morat, et una: magis ac magis anxia Agrippina, quae filio, ac ne Agerinus quidem. aliam fere li nunc, solitudinem ac repentinos strepitus mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, tu desersis, prolocuta, respicit Anicetum, trier culeo, et Oloarito, Centurione classario, et ac, si ad visendum venisset, refotam nuntia cinus patraturus, nihil se de filio credere ratum parricidium. Circumsistunt lectu res, et prior trierarchus fusti caput eius ac in mortem Centurioni ferrum destringen dens uterum, ventrem feri, exclamavit: vulneribus confecta est.

IX. Haec consensu produntur. Adspen trem exanimem Nero, et formam corporis verit, sunt, qui tradiderint, sunt, qui abnu mata est nocte eadem, convivali lecto, e vilibus: neque, dum Nero rerum potieba sta aut clausa humus. mox domesticorum tumulum accepit, viam Miseni propte Caesaris Dictatoris, quae subiectos sinus prospectat. Accenso rogo libertus eius, c

X. Sed a Caesare, perfecto demum scelere, magnitudo eius intellecta est. reliquo noctis, modo per silentium defixus, saepius pavore exsurgens et mentis inops, lucem opperiebatur, tamquam exitium adlaturam. Atque eum, auctore Burro, prima Centurionum Tribunorumque adulatio ad spem firmavit, prensantium manu gratantiumque, *quod discrimen inprovisum et matris facinus evasisset*. Amici dehinc adire templa, et, coepto exemplo, proxima Campaniae municipia victimis et legationibus laetitiam testari: ipse, diversa simulatione, maestus, et quasi incolumitati suae infensus, ac morti parentis inlacrimans. Quia tamen non, ut hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obversabaturque maris illius et litorum gravis aspectus (et erant, qui crederent, sonitum tubae collibus circum editis planctusque tumulo matris audiri) Neapolim concessit, litterasque ad Senatum misit, quarum summa erat:

XI. *Repertum cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinae libertis, et luisse eam poenam conscientia, qua scelus paravisset*. Adiciebat crimina longius repetita; quod consortium Imperii, iuraturasque in feminae verba Praetorias cohortes, idemque dedecus Senatus et Populi speravisset: ac, posteaquam frustra optata sint, infensa militi Patribusque et plebi, dissuasisset donativum et congiarium, periculaque viris inlustribus instruxisset. Quanto suo labore perpetratum, ne inrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret? Temporum quoque Claudianorum obliqua insectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem transtulit, *publica fortuna extinctam* referens. namque et naufragium narrabat: quod fortuitum fuisse, quis adeo hebes inveniretur, ut crederet? aut a muliere naufraga missum cum telo unum, qui cohortes, et classes Imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius inmanitas

omnium questus anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, *quod oratione tali confessionem scripisset.*

XII. Miro tamen certamine procerum decernuntur *supplicationes apud omnia pulvinaria, utque Quinquatrus, quibus apertae essent insidiae, ludis annuis celebrarentur: aureum Minervae simulacrum in curia, et iuxta Principis imago statueretur: dies natalis Agrippinae inter nefastos esset.* Thrasea Pactus, silentio vel brevi adsensu priores adulationes transmittere solitus, exiit tum Senatu; ac sibi causam periculi fecit, ceteris libertatis initium non praebuit. Prodigia quoque crebra et inrita intercessere. anguem enixa mulier; et alia in concubitu mariti fulmine exanimata. iam sol repente obscuratus, et tactae de caelo quatuordecim urbis regiones. quae adeo sine cura Deum eveniebant, ut multos post annos Nero imperium et scelera continuaverit. Ceterum, quo gravaret invidiam matris, eaque demota, auctam lenitatem suam testificaretur, feminas illustres, Iuniam et Calpurniam, Praefectura functos Valerium Capitonem et Licinium Gabolum, sedibus patriis reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Lolliae Paulinae cineres reportari, sepulcrumque exstrui permisit: quosque ipse nuper relegaverat, Iturium et Calvisium, poena exsolvit. Nam Silana facta functa erat, longinquo ab exsilio Tarentum regressa, labante iam Agrippina, cuius inimicitias conciderat, vel tum mitigata.

XIII. Cunctanti in oppidis Campaniae, *quonam modo urbem ingrederetur: an obsequium Senatus, an studia plebis reperiret,* anxio, contra deterrimus quisque, quorum non alia regio secundior exstitit, *invium Agrippinae nomen, et morte eius accensum populi favorem,* disserunt: *iret intrepidus, et venerationem sui coram experiretur: simul praegredi exposcunt et promptiora, quam promiserant, inveniunt: obvias*

tribus: festo cultu Senatum: coniugum ac liberorum agmina, per sexum et aetatem disposita: exstructos, qua incederet, spectaculorum gradus, quo modo triumphum visuntur. Hinc superbus, ac publici servitii victor, capitolium adiit, grates exsolvit: seque in omnes libidines effudit, quas male coercitas qualiscumque matris reverentia tardaverat.

XIV. Vetus illi cura erat, curriculo quadrigarum insistere: nec minus foedum studium, cithara ludicrum in modum canere, cum coenaret; quod *Regibus et antiquis Ducibus factitatum* memorabat: *idque vatium laudibus celebre, et Deorum honori datum.* Enimvero cantus *Apollini sacros; talique ornatu adstare, non modo Graecis in urbibus, sed Romana apud templa, Numen praecipuum et praescium.* Nec iam sisti poterat; cum Senecae ac Burro visum, ne utraque pervinceret, alterum concedere. clausumque valle Vaticana spatium, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo. mox ultro vocari Populus Romanus, laudibusque extollere, ut est vulgus cupiens voluptatum, et, si eodem Princeps trahat, laetum. Ceterum evulgatus pudor non satietatem, ut rebantur, sed incitamentum adtulit. Ratusque dedecus amoliri, si plures foedasset, nobilium familiarum posteros, egestate venales, in scenam deduxit: quos fato perfunctos, ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. nam et eius flagitium est, qui pecuniam ob delicta potius dedit, quam ne delinquerent. Notos quoque Equites Romanos operas arenae promittere subegit donis ingentibus: nisi, quod merces ab eo, qui iubere potest, vim necessitatis adfert.

XV. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos, *Iuvenalium* vocabulo, in quos passim nomina data: non nobilitas cuiquam, non aetas, aut acti honores inpedimento, quo minus Graeci Latine histrionis artem exercerent, usque ad

num circumdedit, quam illa conluves. Vi
honestis pudor retinetur: nedum, inter cert
tiorum, pudicitia aut modestia aut quidqu
moris reservaretur. Postremo ipse scenam
multa cura tentans citharam et praemedit
stentibus. Facies accesserat, cohors militu
turiones Tribunique et maerens Burrus ac
Tuncque primum conscripti sunt Equites
cognomento *Augustanorum*, aetate ac robori
cui, et pars ingenio procaces, alii in spe p
Hi dies ac noctes plausibus personare, form
cipis vocemque Deum vocabulis adpellante
per virtutem clari honoratique agere.

XVI. Ne tamen ludicrae tantum Imper
tes notescerent, carminum quoque studium
vit, contractis, quibus aliqua pangendi
Nec dum insignis aetatis nati, considerare s
adlatos vel ibidem repertos versus connecte
ipsius verba, quoquo modo prolata, suppler
species ipsa carminum docet. non in metu et

scivia invicem incessentes, probra, deinde saxa, postremo ferrum sumpsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo reportati sunt in urbem multi e Nucerinis, trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum aut parentum mortes deflebant. Cuius rei iudicium Princeps Senatui, Senatus Consulibus permisit. Et rursus re ad Patres relata, prohibiti publice in decem annos eiusmodi coetu Pompeiani, collegiaeque, quae contra leges instituerant, dissoluta: Livineius, et qui alii seditionem conciverant, exsilio multati sunt.

XVIII. Motus Senatu et Pedius Blaesus, accusantibus Cyrenensibus, *violatum ab eo thesaurum Aesculapii, delectumque militarem pretio et ambitione corruptum*. Idem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem, Praetoria potestate usum, et misum disceptatorem a Claudio agrorum, quos Regi Apioni quondam habitos, et Pop. Rom. cum Regno relictos, proximus quisque possessor invaserant, diutinaque licentia et iniuria, quasi iure et aequo nitebantur. Igitur abiudicatis agris, orta adversus iudicem invidia: et Senatus, *ignota sibi esse mandata Claudii, et consulendum Principem*, respondit. Nero, probata Strabonis sententia, *se nihilominus subvenire sociis, et usurpata concedere*, scripsit.

XIX. Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitii Afri et M. Servilii, qui summis honoribus et multa eloquentia vigerant. Ille orando caussas, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, et elegantia vitae; quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus. Nerone quartum, Cornelio Cosso coss. quinquennale ludicrum Romae institutum est, ad morem Graeci certaminis: varia fama, ut cuncta ferme nova.

XX. Quippe erant, qui Cn. quoque Pompeium *in-cusatam a senioribus ferrent, quod mansuram theatri*

sedem posuisset, nam antea subitariis gradibus et scena in tempus structa ludos edi solitos: vel, si retutiora repetas, stantem populum spectavisse, ne, si consideret, theatro dies totos ignavia continuaret. Spectaculorum quidem antiquitas serraretur, quotiens Praetores ederent, nulla cuiquam civium necessitate certandi. Ceterum abolitos paulatim patrios mores, funditus everti per accitam lasciviam, ut, quod usquam corrumpi et corrumpere queat, in urbe visatur, degeneretque studiis externis iuventus, gymnasia et otia et turpes amores exercendo, Principe et Senatu auctoribus; qui non modo licentiam vitii permiserint, sed vim adhibeant: Proceres Romani, specie orationum et carminum, scena polluantur. quid superesse, nisi ut corpora quoque nudent et caestus adsumant, easque pugnas pro militia et armis meditentur? An iustitiam augurii, et decurias Equitum egregium iudicandi munus expleturos, si fractos sonos et dulcedinem vocum perite audissent? Noctes quoque dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed, coctu promiscuo, quod perditissimus quisque per diem concupiverit, per tenebras audeat.

XXI. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina praetendebant: Maiores quoque non abhorruisse spectaculorum oblectamentis, pro fortuna, quae tum erat; eoque a Tuscis accitos histriones, a Thuriis equorum certamina: et, possessa Achaia Asiaque, ludos curatius editos: nec quemquam Romae, honesto loco ortum, ad theatrales artes degeneravisse, ducentis iam annis a L. Mummii triumpho, qui primus id genus spectaculi in urbe praebuerit. Sed et consultum parcimoniae, quod perpetua sedes theatro locata sit potius, quam inmenso sumptu singulos per annos concurgeret ac strueretur. Nec perinde Magistratus rem familiarem exhausturus, aut populo efflagitandi Graeca certamina a Magistratibus cassam

fore, cum eo sumptu Resp. fungatur. oratorum ac vatium victorias incitamentum ingenii adlaturas: nec cuiquam iudici grave aures studiis honestis et voluptatibus concessis inpartire. laetitiae magis quam lasciviae dari paucas totius quinquennii noctes, quibus, tanta luce ignium, nihil illicitum occultari queat. Sane nullo insigni dehonestamento id spectaculum transiit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia, redditum quamquam scenae, Pantomimi certaminibus sacris prohibebantur. Eloquentiae primas nemo tulit, sed, *victorem esse Caesarem*, pronuntiatum. Graeci amictus, quis per eos dies plerique incesserant, tum exoleverant.

XXII. Inter quae et sidus cometes effulsit: de quo vulgi opinio est, tamquam mutationem Regnis portendat. Igitur, quasi iam depulso Nerone, quisnam deligeretur, anquirebant. et omnium ore Rubellius Plautus celebrabatur, cui nobilitas, per matrem, ex Iulia familia. Ipse placita maiorum colebat, habitu severo, casta et secreta domo, quantoque metu occultior, tanto plus famae adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretati fulguris. Nam, quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui *Sublaqueum* nomen est, ictae dapes, mensaque disiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine Deum destinari credebant. forebantque multi, quibus, nova et ancipitia praecolere, avida et plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus iis Nero, componit ad Plautum litteras, *consuleret quieti urbis, seque prave diffamantibus subtraheret. esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tuta et inturbida iuventa frueretur.* Ita illuc cum coniuge Antistia et paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxur cupidum infamiam et periculum Neroni tulit, quia fontem aquae Marciae, ad urbem deductae, nando in-

cesserat: videbaturque potus sacros, et caerimoniam loci corpore loto polluisse. secutaque anceps valetudo iram Deum adfirmavit.

XXIII. At Corbulo, post deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis, metum hostium intenderet, vel, si pepercisset, clementiae famam adipisceretur; illuc pergit, non infenso exercitu, ne spem veniae auferret, neque tamen remissa cura, gnarus, facilem mutatu gentem, ut segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari, pro ingenio quisque, alii preces offerre, quidam deserere vicos, et in avia digredi: ac fuere, qui se speluncis, et carissimum socum, abderent. Igitur Dux Romanus diversis artibus, misericordia adversus supplices, celeritate adversus profugos, inmitis iis, qui latebras insederant, ora et exitus specuum, sarmentis virgultisque completos, igni exurit. Atque illum, fines suos praegrredientem, incursum Mardi, latrocinii exerciti, contraque inrumpentem montibus defensi. quos Corbulo, inmissis Hiberis, vastavit, hostilemque audaciam externo sanguine ultus est.

XXIV. Ipse exercitusque, ut nullis ex proelio damnis, ita per inopiam et labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad haec penuria aquae, fervida aestas, longinqua itinera, sola Ducis patientia mitigabantur, eodem plura, quam gregario milite, tolerante. Ventum dehinc in locos cultos, demessaeque segetes, et ex duobus castellis, in quae confugerant Armenii, alterum inpetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium transgressus, inprovisum periculum vitavit. Nam haud procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, seque auctorem et socios per tormenta edidit, convictique et puniti sunt, qui specie

amicitiae dolum parabant. Nec multo post legati Tigranocerta missi, *patere moenia* adferunt, *intentos popularis ad iussa*. Simul hospitale donum, coronam auream, tradebant. Accepitque cum honore; nec quidquam urbi detractum, quo promptius obsequium integri retinerent.

XXV. At praesidium Regium, quod ferox iuventus clauserat, non sine certamine expugnatum est. nam et proelium pro muris ausi erant, et pulsi intra munimenta aggeris demum, et inrumpentium armis cessere. quae facilius proveniebant, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantque Hyrcani ad Principem Romanum, societatem oratum, *aditineri a se Vologesen pro pignore amicitiae*, ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphraten transgressi hostium custodiis circumvenirentur, dato praesidio, ad litora maris rubri deduxit: unde, vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeare.

XXVI. Quin et Tiridaten, per Medos extrema Armeniae intrantem, praemisso cum auxiliis Verulano Legato, atque ipse legionibus citis, abire procul, ac spem belli amittere subegit: quosque nobis, ob Regem, aversos animis cognoverat, caedibus et incendiis perpopulatus, possessionem Armeniae usurpabat: cum advenit Tigranes, a Nerone ad capesendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, Regis Archelai nepos, sed quod diu obses apud urbem fuerat, usque ad servilem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam favore Arsacidarum. at plerique, superbiam Parthorum perosi, datum a Romanis Regem malebant. Additum et praesidium, mille legionarii, tres sociorum cohortes, duaeque Equitum alae, quo facilius novum Regnum tueretur. Pars Armeniae, ut cuique finitima, Pharasmani Polemonique et Aristobulo atque Antiocho parere iussae sunt. Corbulo in Sy-

pinqui Regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia, et metu graviorum (quando in formam provinciae cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, et, qui alii nondum servitio fracti, resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant; acerrimo in veteranos odio. quippe in coloniam Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captivos, servos adpellando: soventibus inpotentiam veteranorum militibus, similitudine vitae, et spe eiusdem licentiae. Ad haec templum, D. Claudio constitutum, quasi arx aeternae dominationis adspiciebatur; delectique Sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, excindere coloniam, nullis munimentis septam: quod Ducibus nostris parum provisum erat, dum amoenitati prius, quam usui consulitur.

XXXII. Inter quae, nulla palam causa, delapsum Camuloduni simulacrum Victoriae, ac retro conversum, quasi cederet hostibus. Et feminae in furorem turbatae, *adesse exitium*, canebant. Externosque fremitus in curia eorum auditos; consonuisse ululatus theatrum, visamque speciem in aestuario Tamesae subversae coloniae; iam Oceanum cruento adpectu; dilabente aestu, humanorum corporum effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebant. Sed, quia procul Suetonius aberat, petivere a Cato Deciano, Procuratore; auxilium. Ille haud amplius, quam ducentos, sine iustis armis misit: et inerat modica militum manus. Tutela templi freti, et inpedientibus, qui occulte rebellionis conscii, consilia turbabant, neque fossam aut vallum praeduxerunt, neque, motis senibus et feminis, iuventus sola restitit: quasi media pace incauti, multitudine barbarorum circumveniantur. Et cetera quidem inpetu direpta, aut incensa sunt: tem-

plum, in quo se miles conglobaverat, biduo obsessum expugnatumque. Et victor Britannus Petilio Ceriali, Legato legionis nonae, in subsidium adventanti obvius, fudit legionem, et, quod peditum, interfecit. Cerialis cum equitibus evasit in castra et munimentis defensus est. Qua clade et odiis provinciae, quam avaritia in bellum egerat, trepidus Procurator Catus in Galliam transiit.

XXXIII. At Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniae non insigne, sed copia negotiatorum et comneatuum maxime celebre. ibi ambiguus, an illam sedem bello deligeret, circumspecta infrequentia militis, satisque magnis documentis temeritatem Petilii coercitam, unius oppidi damno servare universa statuit. Neque fletu et lacrimis auxilium eius orantium flexus est, quin daret protectionis signum: et comitantes in partem agminis acceperat. Si quos inbellis sexus, aut fessa aetas, vel loci dulcedo adinuenerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit; quia barbari, omissis castellis praesidiisque militarium, quod uberrimum polianti et defendentibus intutum, laeti praeda et liorum segnes, petebant. Ad septuaginta millia vium et sociorum, iis quae memoravi locis, cecisse constitit. neque enim capere, aut venundare, udve quod belli commercium, sed caedes, patilla, ignes, cruces, tamquam reddituri supplicium, praerepta interim ultione, festinabant.

XXXIV. Iam Suetonio quartadecima legio cum illariis vicesimanis, et e proximis auxiliares, de ferme millia armatorum erant: cum omittere stationem et congredi acie parat. deligitque m artis faucibus et a tergo silva clausum; satis ito, nihil hostium, nisi in fronte, et apertam tiem esse, sine metu insidiarum. Igitur legio-

uarius frequens ordinibus, levis circum armatura, conglobatus pro cornibus eques adstitit. At Britannorum copiae passim per catervas et turmas exultabant, quanta non alias multitudo et animo adeo fero, ut coniuges quoque testes victoriae secum traherent, plaustisque inponerent, quae super extremum ambitum campi posuerant.

XXXV. Boadicea, curru filias prae se vehens, ut quamque nationem accesserat, *solitum quidem Britannis, feminarum ductu bellare, testabatur: sed tunc non, ut tantis maioribus ortam, Regnum et opes, rerum ut unam e vulgo, libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulcisci. eo propectas Romanorum cupidines, ut non corpora, ne senectam quidem, aut virginitatem impolutam relinquunt. Adesse tamen Deos iustae vindictae. cecidisse legionem, quae proelium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidem et clamorem tot millium, nedum inpetus et manus perlaturus. Si copias armatorum, si causas belli secum expenderent, vincendum illa acie, vel cadendum esse. Id mulieri destinatum: viverent viri et servirent.*

XXXVI. Ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat. qui, quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes et preces miscebat, *ut spernerent honores barbarorum, et inanes minas. plus illic feminarum, quam iuventutis adspici. inbelles, inermes cessuros statim, ubi ferrum virtutemque vincuntium totiens fusi agnovissent. etiam in multis legionibus paucos esse, qui praelia profligarent: gloriaeque eorum accessurum, quod modica manus universi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantum, et pilis emissis, post umbonibus et gladiis, stragem caedemque continuarent, praedae inmemores: parta victoria, cuncta ipsis cessura. Is ardor verba ducis aequabat.*

tur, ita se ad intorquenda pila expedierat vetus miles et multa proeliorum experientia, ut certus eventus Suetonius, daret pugnae signum.

XXXVII. Ac primum legio gradu inmotâ, et angustias loci pro munimento retinens, postquam propius sgressus hostis certo iactu tela exhausserat, velut cuneo erupit. Idem auxiliarium inpetus: et eques, protentis hastis, perfringit, quod obvium et validum erat. Ceteri terga praebuere, difficili effugio, quia circumiecta vehicula sepserant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat: confixaque telis etiam iumenta corporum cumulum auxerant. Clara et antiquis victoriis par ea die laus parta. quippe sunt, qui paullo minus quam octoginta millia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis ferme interfectis, nec multo amplius vulneratis. Boadicea vitam veneno finivit. Et Poenius Postumus, Praefectus castrorum secundae legionis, cognitis quartadecimanorum vicesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudaverat, abnueratque, contra ritum militiae, iussa Ducis, se ipsum gladio transegit.

XXXVIII. Contractus deinde omnis exercitus sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias Caesar, missis e Germania duobus legionariis millibus, octo auxiliarium cohortibus ac mille equitibus: quorum adventu nonani legionario milite suppleti sunt; cohortes alaeque novis hibernaculis locatae, quodque nationum ambiguum aut adversum fuerat, igni atque ferro vastatur. Sed nihil aequè, quam fames, adfligebat serendis frugibus incuriosos. et omni aetate ad bellum versa, dum nostros commeatus sibi destinant: gentesque praeferoces tardius ad pacem inclinant: quia Iulius Glassicianus, successor Cato missus, et Suetonio discors, bonum publicum privatis simultatibus in-

pediebat. disperseratque, *novum Legatum opperendum esse, sine hostili ira et superbia victoris clementer deditis consulturum.* Simul in urbem mandabat, *nullum proelio finem expectarent, nisi succederetur Suetonio:* cuius adversa pravitati ipsius: prospera ad fortunam reipublicae referebat.

XXXIX. Igitur ad spectandum Britanniae statim missus est ex libertis Polycletus, magna Neronis spe, posse auctoritate eius, non modo inter Legatum Procuratoremque concordiam gigni, sed et rebelles barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus, ingenti agmine Italiae Galliaeque gravis, postquam Oceanum transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet. Sed hostibus inrisui fuit, apud quos, flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat: mirabanturque, quod Dux et exercitus, tanti belli confector, servitiis obedirent. Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata: detentusque rebus gerundis Suetonius, quod post paucas naves in litore remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello, *tradere exercitum Petronio Turpiliano,* qui iam Consulatu abierat, iubetur. Is non irritato hoste, neque lacessitus, honestum pacis nomen segni otio inposuit.

XL. Eodem anno Romae insignia scelera, alterum Senatoris, servili alterum audacia, admissa sunt. Domitius Balbus erat Praetorius, simul longa senecta, simul orbitate et pecunia insidiis obnoxius. ei propinquus Valerius Fabianus, capessendis honoribus destinatus, subdidit testamentum, adscitis Vinicio Rufino, et Terentio Lentino, Equitibus Romanis. Illi Antonium Primum et Asinium Marcellum sociaverant. Antonius audacia promptus: Marcellus Asinio Pollione proavo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quod pax

pertatem praecipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabulas iis, quos memoravi, et aliis minus inlustribus, obsignat. quod apud Patres convictum: et Fabianus Antoniusque, cum Rufino et Terentio, lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria maiorum, et preces Caesaris, poenae magis, quam infamiae exemere.

XLl. Perculit is dies Pompeium quoque Aelianum, iuvenem Quaestorium, tamquam flagitiorum. Fabiani gnarum: eique Italia et Hispania, in qua ortus erat, interdictum est. Pari ignominia Valerius Ponticus adscitur, quod reos, ne apud Praefectum urbis arguerentur, ad Praetorem detulisset, interim, specie legum, mox praevaricando, ultionem elusus. Additur Senatus consulto: *qui talem operam emptitasset, vendidissetve, perinde poena teneretur, ac publico iudicio calumniae condemnatus.*

XLII. Haud multo post praefectum urbis, Pedanium Secundum, servus ipsius interfecit: seu negata libertate, cui pretium pepigerat, sive amore exoleti infensus, et dominum aemulum non tolerans. Ceterum cum, vetere ex more, familiam omnem, quae sub eodem tecto mansitaverat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quae tot innoxios protegebat, usque ad seditionem ventum est: Senatuque in ipso erant studia nimiam severitatem adspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quis C. Cassius, sententiae loco, in hunc modum disseruit.

XLIII. *Saepe numero, P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta et leges maiorum nova Senatus decreta postularentur: neque sum adversatus: non, quia dubitarem, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, et, quae converterentur, in deterius mutari; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer. Simul, quidquid hoc in*

nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando Respublica consiliis eguisset. quod hodie evenit, Consulari viro domi suae interfecto, per insidias serviles, quas nemo prohibuit aut prodidit, quamvis nondum concusso Senatus consulto, quod supplicium toti familiae minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At, quem dignitas sua defendet, cum Praefectura urbis non profuerit? quem numerus servorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? cui familia opem feret, quae ne in metu quidem pericula nostra avertit? An, ut quidam fingere non erubescunt, iniurias suas ultus est intersector? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultro, dominum iure caesum videri.

XLIV. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est? Sed et, si nunc primum statuendum haberemus; creditisne, servum interficiendi domini animum sumpsisse, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane consilium occultuit, telum inter ignaros paravit: num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, caedem patraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia praeveniunt. Servi si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios, postremo, si pereundem sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta maioribus nostris fuere ingenia servorum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur, caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra, aut nulla sunt, conluviem istam non nisi metu coercueris. At quidam insontes peribunt. Nam et ex fuso exercitu, cum decimus quisque fusti feritur, etiam strenui sortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos utilitate publica rependitur

XLV. Sententiae Cassii, ut nemo unus contra ire ausus est, ita dissonae voces respondebant, *numerus, aut aetatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam* miserantium. Praevaluit tamen pars, quae supplicium decernebat. sed obtemperari non poterat, conglobata multitudine et *saxa ac faces* minitante. Tum Caesar populum edicto increpuit, atque omne iter, quo damnati ad poenam ducebantur, militaribus praesidiis sepsit. Censuerat Cingonius Varro, ut liberti quoque, qui sub eodem tecto fuissent, Italia-deportarentur. Id a Principe prohibitum est, *ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per saevitiam intenderetur.*

XLVI. Damnatus iisdem Consulibus Tarquitius Priscus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno Patrum gaudio, qui accusatum ab eo Statilium Taurum, Proconsulem ipsius, meminerant. Census per Gallias a Q. Volusio et Sextio Africano Trebellioque Maximo acti sunt, aemulis inter se, per nobilitatem, Volusio atque Africano: Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.

XLVII. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantia, fama, in quantum, praeumbrante Imperatoris fastigio, datur, clarus: adeo, ut Nero, aeger valetudine, et adulantibus circum, qui *finem Imperio adesse* dicebant, *si quid fato pateretur*, responderit, *habere subsidium Republicam*. Rogantibus dehinc, *in quo potissimum?* addiderat, *in Memmio Regulo*. Vixit tamen post haec Regulus, quiete defensus, et quia nova generis claritudine, neque invidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum a Nerone, praebitumque oleum Equiti ac Senatui, Graeca facilitate.

XLVIII. P. Mario, L. Asinio coss. Antistius Praetor, quem in Tribunatu plebis licenter egisse memoravi, probrosa adversus Principem carmina factita-

vulgavitque celebri convivio, dum apud Ostium Scapulam epulatur. Exin a Cossutiano Capitone, qui nuper Senatorium ordinem, precibus Tulliani, socii sui, receperat, maiestatis delatus est. Tum primum revocata ea lex: credebaturque haud perinde exitium Antistio, quam Imperatori gloria quaesita, ut condemnatus a Senatu, intercessione Tribunicia morti eximeretur. Et, cum Ostorius, nihil audivisse, pro testimonio dixisset, adversis testibus creditum: censuitque Iunius Marullus, Consul designatus, *adimendam reo Praeturam, necandumque more maiorum.* Ceteris inde assentientibus, Paetus Thrasea, multo cum honore Caesaris, et acerrime increpito Antistio, *non, quidquid nocens reus pati mereretur, id, egregio sub Principe, et nulla necessitate obstricto Senatu, statuendum,* disseruit. *carnificem et laqueum pridem abolita: et esse poenas legibus constitutas, quibus, sine iudicum saevitia et temporum infamia, supplicia decernerentur. Quin in insula, publicatis bonis, quo longius sentem vitam traxisset, eo privatim miseriorem, et publicae clementiae maximum exemplum futurum.*

XLIX. Libertas Thraseae servitium aliorum rupit. et, postquam discessionem Consul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exemptis: in quibus adulatione promptissimus fuit A. Vitellius, optimum quemque iurgio lacescens et respondentem reticens, ut pavida ingenia solent. At Consules, perficere Senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Caesari. Ille, inter pudorem et iram fluctatus, postremo rescripsit, *nulla iniuria provocatum Antistium, gravissimas in Principem contumelia dixisse: earum ultionem a Patribus postulatam, et pro magnitudine delicti poenam statui, par fuisse: ceterum se, qui severitatem decernentium impeditur fueris, moderationem non prohibere.* statueren

vellent: datam etiam absolvendi licentiam. His atque talibus recitatis, et offensione manifesta, non ideo aut Consules mutavere relationem, aut Thræsea decessit sententia, ceterive, quæ probaverant, deseruere: pars, ne Principem obiecisse invidiæ viderentur; plures numero tuti; Thræsea sueta firmitudine animi, et ne gloria intercideret.

L. Haud dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus est, *quod multa et probrosa in Patres et Sacerdotes composuisset, iis libris, quibus nomen Codicillorum dederat.* Adiciebat Talius Geminus, accusator: *venditata ab eo munera Principis, et adipiscendorum honorum ius.* quæ caussa Neroni fuit suscipiendi iudicii: convictumque Veientonem Italia depulit, et libros exuri iussit, conquisitos lectitatosque, donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi oblivionem adtulit.

LI. Sed gravescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur: concessitque vita Burrus, incertum valetudine, an veneno. Valetudo ex eo coniectabatur, quod in se tumescentibus paulatim faucibus, et impedito meatu, spiritum finiebat. plures, iussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, inlitum palatum eius noxio medicamine, adseverabant: et Burrum, intellecto scelere, cum ad visendum eum Princeps venisset, adspectum eius aversatum, sciscitanti hactenus respondiisse, *Ego me bene habeo.* Civitati grande desiderium eius mansit, per memoriam virtutis, et successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia et adulteria. quippe Caesar duos Praetoriis cohortibus inposuerat: Fenium Rufum, ex vulgi favore, quia rem frumentariam sine quaestu tractabat: Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus. Atque illi pro cognitis moribus fuerat: *validior Tigellinus in animo Principis, et intimis li-*

bidinibus adsumptus: prospera populi et militum fama Rufus: quod apud Neronem adversum experiebatur.

LII. Mors Burri infregit Senecae potentiam; quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, et Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecam adoriuntur, *tantumquam ingentes et privatum supra modum evectas opes adhuc augeret, quodque studia civium in se verteret, hortorum quoque amoenitate et villarum magnificentia quasi Principem supergrederetur.* Obiiciebant etiam, *eloquentiae laudem uni sibi adscribere, et carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamenti Principis palam iniquum, detrectare vim eius equos regentis; includere voces, quotiens caneret. Quem ad finem nihil in Republicae fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certe finitam Neronis pueritiam, et robur iuventutis adesse. exueret magistrum, satis amplis doctoribus instructus maioribus suis.*

LIII. At Seneca criminantium non ignarus, proidentibus iis, quibus aliqua honesti cura, et familiaritatem eius magis adspernante Caesare, tempus sermoni orat: et accepto, ita incipit: *Quartusdecimus annus est, Caesar, ex quo spei tuae admotus sum: octavus, ut Imperium obtines: medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meae desit, nisi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meae fortunae, sed tuae. Abavus tuus, Augustus, M. Agrippae Mitylenense secretum; C. Maecenati, urbe in ipsa, velut peregrinum otium permisit: quorum alter bellorum socius, alter Romae pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis, praemia acceperant. Ego quid aliud munificentiae tuae adhibere potui, quam studia, ut sic dixerim, in umbra educata? et quibus claritudo*

venit, quod iuventae tuae rudimentis adfuisse videor, grande huius rei pretium. at tu gratiam inmensam, innumeram pecuniam circumdedisti: adeo, ut plerumque intra meipse volvam: egone, Equestri et provinciali loco ortus, proceribus civitatis adnumeror? Inter nobiles, et longa decora praeferentes, novitas mea enituit? Vbi est animus ille, modicis contentus? Tales hortos instruit, et per haec suburbana incedit, et tantis agrorum spatiis, tam lato fenore exuberat? Vna defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui.

LIV. *Sed uterque mensuram inplevimus, et tu, quantum Princeps tribuere amico posset, et ego, quantum amicus a Principe accipere. Cetera invidiam argent. quae quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacent; sed mihi incumbunt: mihi subveniendum est. quomodo in militia, aut via, fessus adminiculum orarem; ita, in hoc itinere vitae, senex, et levissimis quoque curis inpar, cum opes meas ultra sustinere non possim, praesidium peto. Iube eas per Procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam; sed traditis, quorum fulgore praestringor, quod temporis hortorum aut villarum curae seponitur, in animum revocabo. Superest tibi robur, et tot per annos nixum fastigio regimen: possumus seniores amici quieti respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui et modica tolerarent.*

LV. *Ad quae Nero sic ferme respondit: Quod meditatae orationi tuae statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum praevisa, sed subita expedire docuisti. Abavus meus, Augustus, Agrippae et Maecenati usurpare otium post labores concessit: sed in ea ipsa aetate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud et quaecumque tribuisset: attamen neutrum datis a se praemiis exiit. Bello et periculis*

plerique, nauaququam artibus tuis pares, nuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditantur. Unde etiam rubori mihi est, quod pro caritate, nondum omnes fortuna antecellis.

LVI. Verum et tibi valida aetas, rebusque tui rerum sufficiens: et nos prima Imperii sagredimur; nisi forte aut te Vitellio ter Consule me Claudio postponis. Sed, quantum Volus parsimonia quaesivit. tantum in te mea lux explere non potest. Quin, si qua in parte tua adolescentiae nostrae declinat, revocas; ornrobis subsidio impensius regis. Non tua mea si reddideris pecuniam; nec quies, si reliquias cipem; sed mea avaritia, meae crudelitatis ore omnium versabitur. Quod si maxime con tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum unde amico infamiam paret, inde gloriam sibi. His adiicit complexum et oscula, factus natus consuetudine exercitus, velare odium fablanditiis. Seneca (qui finis opinum cum d te sermonum) grates agit: sed instituta pri tentiae commutat, prohibet coetus salutant cat comitantes; rarus per urbem; quasi val

eius rimatur: compertoque, Plautum et Sullam maxime timeri, Plautum in Asiam, Sullam in Galliam Narbonensem nuper amotos; *nobilitatem eorum, et propinquos huic Orientis, illi Germaniae exercitus commemorat. Non se, ut Burrum, diversas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare: cui caveri utcumque ab urbanis insidiis praesentia; longinquos motus quonam modo comprimī posse? Erectas Gallias ad nomen Dictatorium, nec minus suspectos Asiae populos claritudine avi Drusi. Sullam inopem; unde praecipuam audaciam: et simulatorem segnitiae, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otii, sed veterum Romanorum imitamenta praeferre: adsumpta etiam Stoicorum adrogantia sectaque, quae turbidos et negotiorum adpetentes faciat. Nec ultra mora. Sulla, sexto die perverctis Massiliam percussoribus, ante metum et rumorem interficitur, cum epulandi caussa discumberet. Relatum caput eius inludit Nero, tamquam praematura canitie deforme.*

LVIII. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus eius curabatur; et spatium itineris ac maris tempusque interiectum movebat famam: vulgoque fingeant, *petitum ab eo Corbulonem, magnis tum exercitibus praesidentem, si clari atque insontes interficerentur, praecipuum ad pericula. quin et Asiam favore iuvenis arma cepisse; nec milites, ad scelus missos, aut numero validos, aut animo promptos: postquam iussa efficere nequiverint, ad spes novas transisse. Vana haec, more famae, credentium otio augebantur. Ceterum libertus Plauti celeritate ventorum praevenit Centurionem, et mandata L. Antistii, soceri, adtulit: effugeret segnem mortem, otium: suffugium et magni nominis miseratione reperturum bonos, consociaturum audaces. nullum interm subsidium adspernandum. si sexaginta*

*militēs (tōtēnim adveniebant) propulsi et; dūm refer-
tur nuntius Nerem, dūm manus aliis perment, multa
secutura, quae ad usque bellum coalescerent. denique
aut salutem tali consilio quaeri, aut nihil gratius ev-
denti, quam igne, patiendum esse.*

LIX. Sed Plautum ea non movere, sive nullam
opem providebat inermis atque exsul, seu tædio
ambiguae spei, an amore coniugis et liberorum, qui-
bus placabiliorem fore Principem rebatur, nulla sol-
licitudine turbatum. Sunt, qui alios a secero nuntius
venisse ferant, tanquam nihil atrox immineret; docto-
resque sapientiae, Coeranum Graeci, Musonium Turi
generis, constantiam opperendae mortis, pro incerta
et trepida vita, suavis. Repertus est certe, per me-
dium diei, nudus exercitando corpori. Talem eum
Centurio trucidavit, coram Pelagone, spadone, quem
Nero Centurioni et manipulo, quasi satellitibus mi-
nistrum Regium, praeposuerat. Caput interfecti
relatum: cuius adspectu, (ipsa Principis verba refe-
ram) *Quin, inquit, Nero, deposito metu, nuptias Pop-
paeae, ob eiusmodi terrores dilatas, maturare parat,
Octaviamque coniugem amoliri; quamvis modeste
agat, et nomine patris, et studiis populi gravem? Sed
ad Senatum litteras misit, de caede Sullae Plautique
haud confessus, verum utriusque turbidum ingenium
esse, et sibi incolumitatem Reip. magna cura haberi.*
Decretae eo nomine supplicationes, utque Sulla et
Plautus Senatu moverentur, gravioribus tamen ludi-
briis, quam malis.

LX. Igitur accepto Patrum consulto, postquam
cuncta scelerum suorum pro egregiis accipi videt, ex-
turbat Octaviam, sterilem dictitans. Exin Poppaeae
coniungitur. Ea diu pellex, et adulteri Neronis, mox
mariti potens, quendam ex ministris Octaviae inpu-
lit, servilem ei amorem obicere. destinaturque reus,
nomen Eucerus, natione Alexandrinus, canere

tibiis doctus. Actae ob id de ancillis quaestiones, et vi tormentorum victis quibusdam, ut falsa adnuerent, plures perstitere sanctitatem dominae tueri. Ex quibus una instanti Tigellino, *castiora esse muliebria Octaviae* respondit, *quam os eius*. Movetur tamen primo, civilis discidii specie: domumque Burri, et praedia Plauti infausta dona, accipit. mox in Campaniam pulsa est, addita militari custodia. Inde crebri questus, nec occulti per vulgum, cui minor sapientia, et, ex mediocritate fortunae, pauciora pericula sunt. His Nero, haudquaquam poenitentia flagitii, coniugem revocavit Octaviam.

LXI. Exin laeti Capitolium scandunt, Deosque tandem venerantur. Effigies Poppaeae prouunt: Octaviae imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroque ac templis statuunt: repetitam venerantur. Itur et in Principis laudes. Iamque et palatium multitudinem et clamoribus complebant, cum emissi militum globi verberibus et intento ferro turbam disiecerent. Mutataque, quae per seditionem verterant, et Poppaeae honos repositus est. Quae semper odium et metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, provoluta genibus eius; *Non eo loci res suas agi, ut de matrimonio certet (quamquam id sibi vita potius) sed vitam ipsam in extremum adductam a clientelis et servitiis Octaviae, quae plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi, quae vix bello evenirent. Arma illa adversus Principem sumpta: ducem tantum defuisse; qui, motis rebus, facile reperiretur. Omitteret modo Campaniam, et in urbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquam offensionem? An, quia veram progeniem Penatibus Cuesarum datura sit, malle Populum Romanum tibicinis Aegyptii subolem Imperatorio fastigio induci? Denique, si id rebus conducatur,*

libens, quam coactus, acciret dominam, vel consulere securitati iusta ultione. Et medicis remediis primos motus concessisse: at, si desperent uxorem Neronis fore Octaviam, illi maritum duros.

LXII. Varius sermo, et ad metum atque iram accommodatus, terruit simul audientem et accendit. Sed parum valebat suspicio in servo, et quaestio-
bus ancillarum elusa erat. Ergo confessionem al-
cuius quaeri placet, cui rerum quoque novarum cri-
men adfingitur. Et visus idoneus maternae neci-
patrator, Anicetus, classi apud Misenum, ut memo-
rari, Praefectus, levi post admissum scelus gratia,
dein graviore odio: quia malorum facinorum ministri
quasi exprobrantes adspiciuntur. Igitur accitum eum
Caesar operae prioris admonet: *solum incolumitati
Principis adversus insidiantem matrem subvenire: lo-
cum haud minoris gratiae instare, si coniugem infan-
tam depelleret, nec manu aut telo opus: fateretur
Octaviae adulterium. Occulta quidem ad praesens, vel
magna ei praemia, et recessus amoenos promittit, vel
si negavisset, necem intentat. Ille insita vecordia, et
facilitate priorum flagitiorum, plura etiam, quam
iussu erat, fingit, fateturque apud amicos, quos ve-
lut consilio adhibuerat Princeps. Tum in Sardi-
niam pellitur, ubi non inops exsilium toleravit, et
fatis obiit.*

LXIII. At Nero, Praefectum in spem sociandae
classis corruptum, et incusatae paullo ante sterili-
tis oblitus, abactos partus conscientiae libidinum,
que sibi comperta, edicto memorat: insulae P-
datae Octaviam claudit. Non alia exsul visenti
oculos maiore misericordia adfecit. Meminer
adhuc quidam Agrippinae, a Tiberio; recentio-
liae memoria obversabatur, a Claudio pulsae.
illis robur aetatis adfuerat: laeta aliqua vide-
et praesentem saevitiam melioris olim fortuna

cordatione adlevabant. Huic primum nuptiarum dies loco funeris fuit, deductae in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre et statim fratre: tum ancilla domina validior: et Poppaea non nisi in perniciem uxoris nupta: postremo crimen omni exitio gravius.

LXIV. Ac puella, vicesimo aetatis anno, inter Centuriones et milites, praesagio malorum iam vita exempta, nondum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc interiectis diebus mori iubetur: cum iam *viduam se et tantum sororem* testaretur, communesque *Germanicos*, et postremo *Agrippinae* nomen ciceret, *qua incolumi, infelix quidem matrimonium, sed sine exitio, pertulisset*. Restrigitur vinculis, venaeque eius per omnes artus exsolvuntur: et, quia pressus pavore sanguis tardius labeatur, praefervidi balnei vapore evecatur. Additurque atrocior saevitia, quod caput amputatum, latumque in urbem, Poppaea vidit. dona ob haec templis decreta. Quod ad eum finem memoravimus, ut, quicumque casus temporum illorum, nobis vel aliis auctoribus, noscent, praesumptum habeant, quotiens fugas et caedes iussit Princeps, totiens grates Deis actas, quaeque rerum secundarum olim, tum publicae cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus, si quod Senatus consultum adulatione novum, aut patientia postremum, fuit.

LXV. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfecisse creditus est; Doryphorum, quasi adversatum nuptiis Poppaeae; Pallantem, quod inmensam pecuniam longa senecta detineret. Romanus secretis criminationibus incusaverat Senecam, ut C. Pisonis socium; sed validius a Seneca eodem crimine percussus est. Vnde Pisoni timor, et orta insidiarum in Neronem magna moles, sed inprospera.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSV DIVI AVGVSTI
A N N A L I V M
LIBER QVINTVS DECIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. 2. *Vologeses Rex Parthorum bellum mente voluit, instigantibus fratre Tiridate et Monobazo Aiabeno, quem Tigranes vexarat.* 3. *Corbulo Syrias tuendae providet.* 4. *Parthi Monese Duce Tigranocerta obsident.* 5. *Vologesi Corbulo inducias offert et inpetrat.* 6. *Caesennii Paeti Armeniae recens praefecti vanitas,* 7. 8. *ferocia, inperitia, iactantia.* 9. *Ab invadenda Syria Corbulo absterret Parthos, qui* 10. *Armeniae et Paeto incumbunt. Hic aegre Corbulonem auxilio vocat,* 11. *Parthis prementibus.* 12. *Is, in Armeniam profectus, fugientes obiurgat, suos hortatur.* 13. *Vologeses instat Paeto.* 14. *Disceptatio inter Romanos et Parthos, ex qua* 15. *Paeti foeda compositio.* 16. *Corbulo in Armeniam venit.* 17. *Paeto increpito Syriam repetit.* 18. *Romae inania de Parthis tropaea. Frumentum plebis. Vectigalia.*

19. *SC. de simulatis adoptionibus.* 20. 21. *Clavdus Timarchus Cretensis adcusatur, quod Thraese Paetus ad bonum publicum vertit.* 22. *Decretum,*

grates Praesidibus non agendas. Portenta. 23. Ob filiam Neroni natam inmodica gaudia et frustranea. In Thraseam Principis odium.

24. Legati Parthorum Romae inrisores. 25. Bello Armeniaco praeficitur Corbulo. Paetum Caesar facit insectatur. 26. Corbulo in Armeniam ducit exercitum. 27. Legatos Parthorum audit. Defectores Armenios ulciscitur. 28—30. Tiridates a Corbulone pacem petit et, posito apud effigiem Caesaris insigni Regio inpetrat, comiterque excipitur a Corbulone. 31. Vologesis pro fratre sollicitudo.

32. Alpinos maritimos Nero in ius Latii transfert. Equitum Rom. in circo locos sedilibus plebis anteponit. Feminae inlustres Senatoresque in arena. 33. Nero ipse Neapoli scenam inscendit. 34. Theatrum ruit. Beneventi Nero munus Vatini spectat. 35. Torquatum Silanum mori adigit. 36. Iter frustra meditatur in Orientem. 37. Convivia luxu foeda celebrat, ministro Tigellino. Pythagorae nubit. 38. Clades Romae ex incendio, forte, an dolo Principis, qui 39. in remedium multa popularia usurpat. 40. 41. Cladis magnitudo. Novae urbis condendae consilium. 42. Ex patriae ruinis inmensam domum exstruit Nero. Maiora frustra molitur. 43. Novae urbis facies. 44. Petita Diis piacula, frustra. Incendii invidia in Christianos devoluta, misere excruciatos. 45. Italiam, socios, templa spoliatur Nero; aversantem id Senecam veneno petit.

46. Gladiatorum eruptio apud Praeneste. Classis ad Misenum amissa. 47. Prodigia. 48. Coniuratio Pisonis in Neronem. 49. 50. Coniuratorum nomina, mores, odiorum in Neronem causae. Is accedit Rufus, Praefectus Praetorio. Subrii inpetus. 51. Epicharis classem tentans proditur. 52. Coniuratorum inpetus retardatus a Pisone ob sacra mensae. 53. Aliud coniuratorum consilium. 54. Scevini impruden-

tia. Milichus servus herum desert, qui egreg
fendit, sed muliebri astutia deprehenditur.
Natalis coniurationem fatetur, Pisonem, Sene
minat, Lucanus matrem. 57. Epicharis, to
dilacerata, mirum fidei exemplum praestat. 5
reos audit, quos violenter urget Rufus, diss
conscientia. 59. Piso, neglectis amicorum
occiditur. Eius testamentum et uxor. 60. 61
Laterani et Senecae. huius defensio sprete, 62
mi sermones, 63. amica contentio cum uxore, 64
mortem inhiberi Nero imperat. Senecae en
mors, funus. 65. Ipse destinatus Imperator.
fus proditur. 67. Sabrii Flavii, 68. Aspri,
constantes votes et exitus. Rufi mollicitas. 69
Véntianum quamvis insontem interficit. 70. ma
num, Senecionem, Quinctianum, Scevinum
mulata per urbem gaudia. Indicibus praemia
ctis, militiae vacatio, aliis exsilia, 72. Tus
Nervae, Tigellino triumphalia, Nymphidii Coi
insignia data. 73. Nero adversum rumores se
Gallionis periculum. 74. SC. ob servatum N
Pugio Scevini dicatus Iovi Vindici. Gesta ha
paullo amplius tribus

C. MEMMIO REGVLO. VERGINIO RI
LECANIO BASSO. M. LICINIO CRAS
SILIO NERVA. C. IVLIO ATTICO VE
COSS.

Interea Rex Parthorum Vologeses, cognitis
lonis rebus, Regemque alienigenam Tigrane
niae inpositum: simul, fratre Tiridate pulsc
tum Arsacidarum fastigium ire ultum voler
gnitudine rursum Romana, et continui foed
verentia, diversas ad curas trahebatur: cu
ingenio, et defectione Hyrcanorum, gentis v

multisque ex eo bellis inligatus. Atque illum ambiguum novus insuper nuntius contumeliae exstimulat: quippe egressus Armenia Tigranes Adiabenus, conterminam nationem, latius ac diutius, quam per latrocinia, vastaverat: idque primores gentium aegre tolerabant: *eo contemptiois descensum, ut ne Duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia habiti.* Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod praesidium, aut unde peteret? rogitans. *Iam de Armenia concessum: proxima trahi, nisi defendant Parthi: levius servitium apud Romanos deditis, quam captis, esse.* Tiridates quoque Regni profugus, per silentium aut modice querendo, gravior erat. *Non enim ignavia magna imperia contineri: virorum armorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna aequius, quod validius. Et sua retinere privatae domus: de alienis certare, Regiam laudem esse.*

II. Igitur commotus his Vologeses concilium vocat, et proximum sibi Tiridateu constituit, atque ita orditur: *Hunc ego, eodem mecum patre genitum, cum mihi, per aetatem, summo nomine concessisset, in possessionem Armeniae deduxi; qui tertius potentiae gradus habetur. nam Medos Pacorus ante ceperat. videbarque, contra vetera fratrum odia et certamina, familiae nostrae Penates rite composuisse. prohibent Romani, et pacem, ipsis numquam prospere lacessitam, nunc quoque in exitium suum abrumpunt. Non ibo inficias: aequitate quam sanguine, caussa quam armis, retinere parta maioribus malueram. si cunctatione deliqui, virtute corrigam. Vestra quidem vis et gloria in integro est, addita modestiae fama: quae neque summis mortalium spernenda est, et a Diis aestimatur.* Simul diademate caput Tiridatis evinxit; promptam equitum manum, quae Regem ex more

sectatur, Monesi, nobili viro, tradidit, adiectis Ad henorum auxiliis: mandavitque, *Tigranen Armen exturbari*, dum ipse, positus adversus Hyrcanos d cordiis, vires intimas, molemque belli ciet, provinciis Romanis minitans.

III. Quae ubi Corbuloni certis nuntiis audi sunt, legiones duas cum Verulano Severo et Vetti Bolano subsidium Tigrani mittit, occulto praecepto *compositus cuncta, quam festinantius, agerent*. qui pe bellum habere, quam gerere malebat. Scripsitque Caesari, *proprio Duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam, ingruente Vologese, acriter in discrimine esse*. Atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat: tumultuariam provincialium manum armat: hostiles ingressus praesidi intercipit.

IV. Et, quia egena aquarum regio est, castellis fontibus inposita: quosdam rivos congestu arenae abdidit. Ea dum a Corbulone tuendae Syriae parantur, acto raptim agmine Moneses, ut famam sperare praeiret, non ideo nescium aut incautum Tigranem offendit. Occupaverat Tigranocerta, urbem copulans defensorem et magnitudine moenium validam. At haec Nicephorius, amnis haud spernenda latitudinem partem murorum ambit: et ducta ingens fossa, quae fluvio diffidebatur. Inerantque milites et proviantae ante commeatus: quorum subvectu pauci, avidius progressi et repentinis hostibus circumventi, ira magis, quam metu, ceteros accenderant. Sed Parthi ad exsequendas obsidiones nulla cominus audaciaris sagittis: neque clausos exterret, et semet frangit. Adiabeni, cum promovere scalas et machinamenta inciperent, facile detrusi, mox, erumpentibus nostris, caeduntur.

V. Corbulo tamen, quamvis secundis rebus suis moderandum fortunae ratus, misit ad Vologesem

qui exostularent *vim provinciae inlatam: socium amicumque Regem, cohortes Romanas circumsideri. omitteret potius obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum.* Casperius, Centurio, in eam legationem delectus, apud oppidum Nisibin, septem et triginta millibus passuum a Tigranocerta distantem, adiit Regem, et mandata ferociter edidit. Vologesi vetus et penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec praesentia prospere fluebant. inritum obsidium: tutus manu et copiis Tigranes: fugati, qui expugnationem sumpserant: missae in Armeniam legiones: et aliae pro Syria, paratae ultro inrumpere: sibi inbecillum equitem pabuli inopia. nam exorta vis locustarum ambederat, quidquid herbidum aut frondosum. Igitur, metu abstruso, mitiora obtendens, *missurum ad Imperatorem Romanum legatos, super petenda Armenia et firmanda pace,* respondet. *Monesen omittere Tigranocerta iubet; ipse retro concedit.*

VI. Haec plures, ut *formidine Regis et Corbulonis minis patrata, magnifice extollebant.* Alii, *occulte pepigisse, interpretabantur; ut, omisso utrimque bello et abeunte Vologese, Tigranes quoque Armenia abscederet.* Cur enim exercitum Romanum a Tigranocertis deductum? cur deserta per otium, quae bello defenderant? An melius hibernavisse in extrema Cappadocia, raptim erectis tuguriis, quam in sede Regni modo retenti? Dilata prorsus arma, ut Vologeses cum alio, quam cum Corbulone, certaret; Corbulo meritae tot per annos gloriae non ultra periculum faceret. Nam, ut retuli, proprium Ducem tuendae Armeniae poposcerat, et adventare Caesennius Paetus audiebatur: iamque aderat, copiis ita divisus, ut quarta et duodecima legiones, addita quinta, quae recens e Moesis excita erat, simul Pontica et Galatarum Cappadocumque auxilia Paeto obedirent: tertia et sexta

et decima legiones, priorque Syriae miles, apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum usu sociarent partirenturque. Sed neque Corbulo aemuli patiens; et Paetus, cui satis ad gloriam erat, si proximus haberetur, despiciebat gesta, *nihil caedis, aut praedae, usurpatae nomine tenus urbium expugnationes dicti tans: se tributa ac leges, et, pro umbra Regis, Romanum ius victis inpositurum.*

VII. Sub idem tempus legati Vologesis, quos ad Principem missos memoravi, revertere inriti: bellumque propalam sumptum a Parthis. nec Paetus detrectavit, sed duabus legionibus, quarum quartam Funisulanus Vettonianus eo in tempore, duoderimam Calavius Sabinus, regebant, Armeniam intrat, tristi omine. Nam in transgressu Euphratis, quem ponte trans mittebat, nulla palam causa, turbatus equus, qui Consularia insignia gestabat, retro evasit. Hostiaque, quae muniebantur, hibernaculis assistens, semifacta opera fuga perripuit seque vallo extulit. et pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat.

VIII. Ceterum Paetus, spretis ominibus, nec dum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariae provisu, rapit exercitum trans montem Taurum *reciperandis*, ut serebat, *Tigranocertis, castrandisque regionibus, quas Corbulo integras omisisset.* Et capta quaedam castella: gloriaeque et praedae nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut praedam cum cura, habuisset. Longinquis itineribus percursando, quae obtineri nequibant; corrupto, qui captus erat, comite, et instante iam hieme, reduxit exercitum, composuitque ad Caesarem litteras, quasi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas.

IX. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus praesidiis insedit: et, ne ponti iniiciendo impedimentum hostiles turmae

adferrent, (iam enim subiectis campis magna specie volitabant) naves magnitudine praestantes et connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque et balistis proturbat barbaros: in quos saxa et hastae longius permeabant, quam ut contrario sagittarum iactu adaequarentur. Dein pons continuatus, collesque adversi per socias cohortes, post legionum castris occupantur, tanta celeritate et ostentatione virium, ut Parthi, omisso paratu invadendae Syriae, spem omnem in Armeniam verterent.

X. Ibi Paetus, imminentium nescius, quintani legionem procul in Ponto habebat; reliquas promiscuis militum commeatibus infirmaverat; donec, ad ventare Vologesen magno et infenso agmine, auditum. Accititur legio duodecima, et, unde famam aucti exercitus speraverat, prodita infrequentia: qua tamen retineri castra et eludi Parthus tractu belli poterat, si Paeto aut in suis, aut in alienis consiliis, constantia fuisset. Verum, ubi a viris militaribus adversus urgentes casus firmatus erat, rursus, ne alienae sententiae indigens videretur, in diversa ac deteriora transibat. Et tunc, relictis hibernis, *non fossam neque vallum sibi, sed corpora et arma in hostem data*, clamitans, duxit legiones, quasi proelio certaturus. Deinde, amisso Centurione et paucis militibus, quos visendis hostium copiis praemisera, trepidus remeavit. Et, quia minus acriter Vologeses institerat, vana rursus fiducia, tria millia delecti peditis proximo Tauri iugo inposuit, quo transitum Regis arcerent: alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. Coniunx ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, additi, data in praesidium cohorte, ac disperso milite, qui, in uno habitus, vagum hostem promptius sustentavisset. Aegre compulsus ferunt, ut instantem Corbuloni fateretur. nec a Corbulone properatum, quo, glisceu-

tibus periculis, etiam subsidii laus augeretur. *Ex pediti tamen itineri singula millia ex tribus legionibus, et alarios octingentos, parem numerum e cohortibus, iussit.*

XI. At Vologeses, quamvis, *obsessa a Pacto itinera, hinc peditatu, inde equite.* accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtrivit, uno tantum Centurione, Tarquittio Crescente, turrim, in qua praesidium agitabat, defendere auso, facta saepius eruptione, et caesia, qui barbarorum propius suggredebantur, donec ignium iactu circumveniretur. peditum si quis integer, longinqua et avia; vulnerati, castra repetivere: *virtutem Regis, sacritiam et copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum, qui eadem pavebant.* Ne Dux quidem obniti adversis, sed cuncta militiae munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, *teniret propere, signa et aquilas et nomen reliquum infelicitis exercitus tueretur: se fidem interim, donec vita suppeditet, retenturos.*

XII. Ille interritus, et parte copiarum apud Syriam relicta, ut munimenta Euphrati inposita retinerentur; qua proximum et commeatibus non ege-
num, regionem Commageneam, exin Cappadociam, inde Armenios petivit. Comitabantur exercitum, praeter alia sueta bello, magna vis camelorum, onusta frumenti, ut simul hostem famenque depelleret. Primum e percussis Pactium, primipili Centurionem, obvium habuit, dein plerosque militum: quos, diversas fugae caussas obtendentes, *redire ad signa et clementiam Pacti experiri* monebat, *se nisi victoribus inmitem esse.* Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, novam gloriam ostendere: non vicis aut oppida Armeniorum, sed castra Romana, duasque in iis legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus praecipua servati civis corona Im-

peratoria manu tribueretur: quod illud et quantum decus, ubi par eorum numerus apisceretur, qui adtulissent salutem, et qui accepissent? His atque talibus in commune alacres, (et erant, quos pericula fratrum aut propinquorum propriis stimulis incenderent) continuum diu noctuque iter properabant.

XIII. Eoque intentius Vologeses premere obsessos, modo vallum legionum, modo castellum, quo inbellis aetas defendebatur, adpugnare, propius incedens, quam mos Parthis, si ea temeritate hostem in praelium eliceret. At illi vix contuberniis extracti: nec aliud quam münimenta propugnabant: pars iussu Ducis, et alii propria ignavia, ut Corbulonem opperientes, ac, si vis ingrueret, provisus exemplis Caudinae ac Numantinae cladis. *neque eandem vim Samnitibus, Italico populo, aut Hispanis, ac Parthis, Romani Imperii aemulis. Validam quoque et laudatam antiquitatem, quotiens Fortuna contra daret, saluti consuluisse.* Qua desperatione exercitus Dux subactus, primas tamen litteras ad Vologesen, non supplices, sed in modum querentis composuit, *quod pro Armeniis, semper Romanae ditionis, aut subiectis Regi, quem Imperator delegisset, hostilia faceret: pacem ex aequo utilem. nec praesentia tantum spectaret: ipsum adversus duas legiones, totis Regni viribus advenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuvarent.*

XIV. Ad ea Vologeses, nihil pro caussa, sed operiendos sibi fratres, Pacorum ac Tiridaten, rescripsit: *locum illis tempusque consilio destinatum, quo de Armenia cernerent: (adiecisse Deos dignum Arsacidarum,) simul et de legionibus Romanis statuerent.* Missi post a Paeto nuntii, et Regis colloquium petitum, qui Vasacen, Praefectum equitatus, ire iussit. Tum Paetus, Lucullos, Pompeios, et si qua Caesares obtinendae donandaeve Armeniae egerant; Vasaces,

imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos, memoravit. Et multum invicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterum testis iis, quae pepigissent, adhibetur. Placuitque *liberari obsidio legiones et decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque et commeatus Parthis tradi. quibus perpetratis, copia Vologesi fieret, mittendi ad Neronem legatos.*

XV. Interim flumini Arsaniae (is castra praefluebat) pontem inposuit, specie sibi illud iter expedientis: sed Parthi, quasi documentum victoriae, iusserant. namque iis usui fuit: nostri per diversum iere. Addidit rumor, *sub iugum missas legiones*, et alia ex rebus infaustis, quorum simulacrum ab Armeniis usurpatum est. Namque et munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum excederet, et circumstetere vias, captiva olim mancipia, aut iumenta adgnoscentes abstrahentesque. Raptae etiam vestes, retenta arma, pavido milite et concedente, ne qua praelii caussa exsisteret. Vologeses, armis et corporibus caesorum adgregatis, quo cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quaerebatur, postquam superbiam expleverat. Flumen Arsaniam elephanto insidens, et proximus quisque Regem vi equorum perrupere, quia rumor incesserat, *pontem cessurum oneri dolo fabricantium.* sed qui ingredi ausi sunt, validum et fidum intellexere.

XVI. Ceterum obsessis adeo suppeditavisse rem frumentariam constitit, ut horreis ignem iniicerent: contraque prodiderit Corbulo, *Parthos inopes copiarum, et pabulo adtrito, relicturos oppugnationem, neque se plus tridui itinere abfuisse.* Adiecit, *iureiurando Paeti cautum apud signa, adstantibus iis, quod testificando Rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur litterae Nero-*

nis, an paci adnueret. Quae ut augendae infamiae composita, sic reliqua non in obscuro habentur: una die quadraginta millium spatium emensum esse Paetum, desertis passim sauciis; neque miuus deformem illam fugientium trepidationem, quam si terga in acie vertissent. Corbulo, cum suis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam speciem insignium et armorum praetulit, ut diversitatem exprobraret. maesti manipuli, ac vicem commilitonum miserantes, ne lacrimis quidem temperare. vix prae fletu usurpata consalutatio. Decesserat certamen virtutis et ambitio gloriae, feliciū hominum adfectus. sola misericordia valebat, et apud minores magis.

XVII. Ducum inter se brevis sermo secutus est. Hoc conquerente *inritum laborem: potuisse bellum fuga Parthorum finire*; ille *integra utrique cuncta respondit: converterent aquilas et iuncti invaderent Armeniam, abscessu Vologesis infirmatam.* Non ea Imperatoris habere mandata, Corbulo: *periculo legionum commotum, e provincia egressum. quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum.* Sic quoque *optimam Fortunam orandam, ut pedes, confectus spatiis itinerum, alacrem et facilitate camporum praevenientem equitem adsequeretur.* Exin Paetus per Cappadociam hibernavit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntii, *detraheret castella trans Euphraten, amnemque, ut olim, medium faceret*: ille, *Armeniam quoque diversis praesidiis vacuam fieri, ex-* postulabat. Et postremo concessit Rex: dirutaque, quae ultra Euphraten communierat Corbulo, et Armenii sine arbitro relictī sunt.

XVIII. At Romae tropaea de Parthis arcusque medio Capitolini montis sistebantur, decreta ab Senatu, integro adhuc bello, neque tum omīssa, dum adspectui consulitur, spreta conscientia. Quin et, dissimulandis rerum externarum curis, Nero fe-

mentum plebis, vetustate corruptum, in Tiberium cit, quo securitatem annonae ostentaret. cuius pretio nihil additum est, quamvis ducentas fœmæ vœ, pertu in ipso, violentia tempestatu, et cœli alias, Tiberi subvectas, fortuitu, ignis absumptæ set. Tris dein Consulares, L. Pisem, Ducentu Geminu, Pompeiu Paulinu vectigalibus pal cis præposuit, cum insectatione prioru Principi qui gravitate sumptuum iustos redditus auferantur annuum sexcenties sestertiu Republ largiri.

XIX. Percrebuerat ea tempestate prævidu mos, cum propinquis comitis, aut sorte provinciarum, plerique erbi actis adoptionibus adsciscen filios, Prætorasque et provincias inter patres nati, statim emitterent manu, quos adoptaverant. Et magna cum invidia Senatû adgunt, ius naturæ, heres educandi, aduersus fraudem et artes et brevitatem adoptionis enumerant: satis preti esse, ut quod multa securitate, nullis oneribus, gratiam, heres, cuncta promptu et obvia haberent. Sibi promilegum diu exspectata in ludibrium verti, quando q sine solitudine parens, sine luctu orbis, longatrum vota repente adæquaret. Factum ex eo Senatus consultum, ne simulata adoptio in ulla parte a neris publici iuvaret, ac ne usurpandis quidem heritatibus prodesset.

XX. Exin Claudius Timarchus, Cretensis, reagitur, ceteris criminibus, ut solent prævalidi provincialium, et opibus nimis ad iniurias minor elati: una vox eius usque ad contumeliam Senatû penetraverat, quod dictitasset, in sua potestate tum, an Proconsulibus, qui Cretam obtinuissent, gestes agerentur. Quam occasionem Paetus Thras ad bonum publicum vertens, postquam de reo ci suerat, provincia Creta depellendum, hæc addidit usu probatum est, P. C. leges egregias, exempla hæ-

sta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia Cinciam rogationem; candidatorum ambitus Iulias leges; Magistratuum avaritia Calpurnia scita pepererunt. Nam culpa, quam poena, tempore prior; emendari, quam peccare, posterius est. Ergo adversus novam provincialium superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelae sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium iudicio esse.

XXI. *Olim quidem non modo Praetor, aut Consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viserent, et, quid de cuiusque obsequio videretur, referrent: trepidabantque gentes de existimatione singulorum. At nunc colimus externos et adulamur: et quomodo ad nutum alicuius grates, ita promptius adcusatio decernitur: decernaturque et maneat provincialibus potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus falsa et precibus expressa perinde cohibeantur, quam malitia, quam crudelitas. Plura saepe peccantur, dum demeremur, quam dum offendimus. Quaedam immo virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversum gratiam animus. Inde initia Magistratuum nostrorum meliora ferme, et finis inclinat, dum, in modum candidatorum, suffragia conquirimus: quae si arceantur, aequabilibus atque constantius provinciae regentur. nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita, vetita gratiarum actione, ambitio cohibebitur.*

XXII. *Magno adsensu celebrata sententia, non tamen Senatus consultum perfici potuit, abnuentibus Consulibus ea de re relatum. Mox, auctore Principe, sanxere, ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud Senatum Propraetoribus Proveconsulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Iisdem Consulibus gymnasium ictu sulminis conflagravit, effigiesque in eo Neronis ad informe aes li-*

quefacta. Et motu terrae, celebre Campaniae oppidum, Pompeii, magna ex parte proruit. Defuncta que virgo Vestalis Laelia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.

XXIII. Memmio Regulo, et Verginio Rufo cossatam sibi ex Poppaea filiam Nero ultra mortis gaudium accepit, appellavitque *Augustam*, dato e Poppaeae eodem cognomento. Locus puerperae colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. Iam Senatus *uterum Poppaeae* commendaverat Diis, vota quoque publice susceperat. quae multiplicata exsolutaque. Et additae *supplicationes templumque Feconditati, et certamen ad exemplar Actiacaе religionis* decretum: *utque Fortunarum effigies aureae in solio Capitolini Iovis locarentur: ludicrum circense ut Iuliae genti apud Bovillas, ita Claudiaе Domitiae que apud Antium ederetur.* quae fluxa fuere, quantum intra mensem defuncta infante. Rursus quoque exortae adulationes, consentium *honorem Divae et pulvinar aedemque et Sacerdotem.* Atque ipse ut laetitiae, ita maeroris inmodicus egit. Adnotatum est omni Senatu Antium sub recentem partum effuso Thraseam prohibitum inmoto animo praenuntian imminentis caedis contumeliam excepisse. Secutani dehinc vocem Caesaris ferunt, qua *reconciliatum Thrascae*, apud Senecam iactaverit, ac Senecae Caesari gratulatum. Unde gloria egregiis viris et pericula gliscebant.

XXIV. Inter quae, veris principio, legati Parthorum mandata Regis Vologesis, litterasque in eandem formam, adtulere: *se priora et totiens iactata, super obtinenda Armenia, nunc omittere, quoniam Dii, quamvis potentium populorum arbitri, possessionem Parthis, non sine ignominia Romana, tradiderint. Nuper clausum Tigranen: post Pactum legionesque, cum opprimere posset, incolumes dimissis*

Satis adprobatam vim: datum et lenitatis experimentum. Nec recusaturum Tiridaten, accipiendo diademati in urbem venire, nisi Sacerdotii religione adtineretur. Iturum ad signa et effigies Principis, ubi, legionibus coram, Regnum auspicaretur.

XXV. Talibus Vologesis litteris, quia Paetus diversa, tamquam rebus integris, scribebat, interrogatus Centurio, qui cum legatis advenerat, *quo in statu Armenia esset? omnes inde Romanos excessisse*, respondit. Tum intellecto barbarorum inrisu, qui peterent, quod eripuerant, consuluit inter primores civitatis Nero, *bellum anceps, an pax inhonesta placeret?* nec dubitatum de bello. Et Corbulo, tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendae rei praeficitur, ne cuius alterius inscitia rursum peccaretur, quia Pacti piguerat. Igitur inriti remittuntur, cum donis tamen, unde spes fieret, non frustra eadem oraturum Tiridaten, si preces ipse adtulisset. Syriaeque exsecutio Cincio, copiae militares Corbuloni permissae; et quintadecima legio, ducente Mario Celso, e Pannonia adiecta est. Scribitur Tetrarchis ac Regibus, Praefectisque et Procuratoribus, et qui Praetorum finitimas provincias regebant, *iussis Corbulonis obsequi*: in tantum ferme modum aucta potestate, quem Populus Romanus Cn. Pompeio, bellum Piraticum gesturo, dederat. Regressum Paetum, cum grayiora metueret, facietis insectari satis habuit Caesar, his ferme verbis: *Ignoscere se statim, ne tam promptus in pavorem longiore sollicitudine aegresceret.*

XXVI. At Corbulo quarta et duodecima legionibus, quae, fortissimo quoque amisso et ceteris exterritis, parum habiles praelio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem et crebris ac prosperis laboribus exercitum, in Armeniam ducit. Addiditque legio-

nem quintam, quae, per Pontum agens, exersendis fuerat, simul quintadecimantem, reoens adductam, et vexilla delectorum ex Illyrico et Aegypto, quaeque alarum cohortiumque: et auxilia Regum, unum conducta apud Melitensem, qua transmittitur Euphraten parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem vocat, orditurque magnifica de auspiciis Imperatoris, rebusque a se gestis, adversa in scitiam Paeti declinans: multa auctoritate, quam viro militari pro facundia erat.

XXVII. Mox iter, L. Lucullo quondam praetoratum, apertis, quae vetustas obseperat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legati haud adspersus, adiungit his Centuriones, cum mandatis non inmittibus: non enim adhuc eo ventum, ut certamine extremo opus esset. Multa Romanis incunda, quaedam Parthis evenisse, documento est: susperulam: proinde et Tiridati conducere, interitum vastationibus Regnum donec accipere: et Vologesen melius societate Romana, quam damnis mutui genti Parthorum consulturum. Scire, quantum intus discordiarum, quamque indomitas et praeferoces nationes regeret. Contra Imperatori suo innotam ubique pacem, et unum id bellum esse. Simul consilio terrorem adiicere, et Megistanas Armenios, qui primi a nobis defecerant, pellit sedibus, castella eorum excindit, plana, edita, validos invalidosque pari metu complet.

XXVIII. Non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoque consilium eius fidum credebant. ergo Vologeses neque atrox in summam, et quibusdam praefecturis inducias petit. Tiridates locum diemque conloquio poscit. Tempus propinquum, locus, in quo nuper obsessae cum Paeto legiones erant. cum a Barbaris delectus esset, ob memoriam laetioris sibi rei,

non est a Corbulone vitatus, ut dissimilitudo fortunae gloriam augetet. Neque infamia Pacti augebatur; quod eo maxime patuit, quia filio eius, Tribuno, ducere manipulos atque operire reliquias malae pugnae imperavit. Die pacta Tiberius Alexander, illustis Eques Romanus, minister bello datus, et Vivianus Annius, gener Corbulonis, nondum Senatoria aetate, sed pro Legato quintae legioni inpositus, in castra Tiridatis venire, honori eius, ac, ne metueret insidias, tali pignore. Viceni dehinc equites adsumpti. Et, viso Corbulone, Rex prior equo desiluit: nec cunctatus Corbulo. Sed pedes uterque dextras miscuere.

XXIX. Exin Romanus laudat iuvenem, *omissis praecipitibus, tuta et salutaria capessentem*. Ille de nobilitate generis multum praefatus, cetera temperanter adiungit: *Iturum quippe Roman, laturumque novum Caesari decus, non adversis Parthorum rebus supplicem Arsaciden*. Tum placuit, Tiridaten ponere apud effigiem Caesaris insigne Regium, nec nisi manu Neronis resumere: et colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magna utrimque specie, inde eques compositus per turmas, et insignibus patriis, hinc agmina legionum stetero, fulgentibus aquilis signisque et simulacris Deum, in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, et sedes effigiem Neronis, sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, caesis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit: magnis apud cunctos animorum motibus; quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum caedes aut obsidio. *at nunc versos casus: iturum Tiridaten ostentui gentibus, quanto minus quam captivum?*

XXX. Addidit gloriae Corbulo comitatem epulasque: et rogitante Rege caussas, quotiens novum aliquid adverterat: ut, initia vigiliarum per Centu-

rionem nuntiari, convivium buccina dimitti, et scitum ante Augurale aram subdita face accendi: cetera in maius adtollens, admiratione priscae moris fecit. postero die spatium oravit, quo, tantum neris aditurus, fratres ante matremque viseret: olidem interea filiam tradit litterasque supplices Neronem.

XXXI. Et digressus, Paconum apud Medetologos Echatanis reperit, non impudens fratri quippe et propriis nuntiis a Corbulone petierat, quod imaginem servitii Tiridates perferret: non rum traderet, aut complexus provincias obtineret, arceretur foribusve eorum aduiceret: tantumque Romae, quantus Consulibus, honor esset. Scilicet aeternae superbiae sueto non inerat notitia nec apud quos vis Imperii valet,mania transmittunt.

XXXII. Eodem anno Caesar nationes Alpium maritimarum in ius Latii transtulit. Equitum Imanorum locos sedilibus plebis anteposuit apud eum. namque ad eam diem indiscreti inibant, quod lex Roscia nihil, nisi de quatuordecim ordinibus sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit pari magnificentia ac priora. Sed feminarum in strium Senatorumque plures per arenam foedati sunt.

XXXIII. C. Lecanio, M. Licinio coss. acriore dies cupidine adigebatur Nero promiscuas acies frequentandi. nam adhuc per domum, aut hortum cecinerat, iuvenalibus ludis, quos, ut parum cebres et tantae voci angustos, speruebat. Non tam Romae incipere ausus, Neapolim, quasi Graecum urbem, delegit: inde initium fore, ut transgressus in Achaiam, insignesque et antiquitus sacras coronae adeptus, maiore fama studia civium eliceret. Ex contractum oppidanorum vulgus, et quos e proximis coloniis et municipiis eius rei fama civerat; quique Caesarem per honorem, aut varios usus sectantur.

etiam militum manipuli, theatrum Neapolitanorum complent.

XXXIV. Illic, plerique ut arbitrabantur, triste, ut ipse, providum potius et secundis Numinibus, evenit. nam egresso, qui adfuerat, populo, vacuum et sine ullius noxa, theatrum conlapsum est. Ergo, per compositos cantus, grates Diis atque ipsam recentis casus fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriae traiectus, apud Beneventum interim consedit: ubi gladiatorium munus a Vatinio celebré edebatur. Vatinius inter foedissima eius aulae ostenta fuit, sutrinae tabernae alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus: primo in contumelias adsumptus; deinde optimi cuiusque criminatione eo usque valuit, ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos praemineret.

XXXV. Eius munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem a sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia, super Iunia familiae claritudinem, D. Augustum atavum ferebat. Iussi adcusatores obii-cere, *prodigum largitionibus, neque aliam spem quam in novis rebus esse. quin eum homines habere, quos ab epistolis et libellis et rationibus adpellet, nomina summae curae et meditamenta.* Tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. Et, cum damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interscidit, secutaque Neronis oratio ex more: *quamvis son-tem et defensionem merito diffisum, victurum tamen fuisse, si clementiam iudicis expectasset.*

XXXVI. Nec multo post, omissa in praesens Achaia, (caussae in incerto fueré) urbem revisit; provincias Orientis, maxime Aegyptum, secretis imaginationibus agitans. Dehinc edicto testificatus, *non longam sui absentiam, et cuncta in Republi-ca perinde innota ac prospera fore;* super ea profe-

ctione adiit capitolium. Illic veneratus Deos, cum Vestae quoque templum inisset, repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione nunquam timore vacuus, deseruit inceptum, *cunctas sibi curas amore patriae leviores dictitans. Vidisse civium maestos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, cuncti adversum fortuita adpectu Principis refoveri. Ergo, ut in privatis necessitudinibus proxima pignora praevalerent, ita Populum Romanum vim plurimam habere, parendumque retinenti.* Haec atque talia plebi volentia fuere, voluptatum cupidine, et, quas praecipua cura est, rei frumentariae angustias, si abesset, metuenti. Senatus et primores in incerto erant, procul an coram atrocior haberetur. dehinc, quae natura magnis timoribus, deterius credebant, quod evenerat.

XXXVII. Ipse, quo fidem adquireret, nihil usquam perinde laetum sibi, publicis locis struere convivium, totaque urbe quasi domo uti. Et celeberrimae luxu famaue epulae fuere, quas a Tigellino paratas, ut exemplum, referam, ne saepius eadem prodigientia narranda sit. Igitur in stagno Agrippae fabricatus est ratem, cui superpositum convivium aliarum tractu navium moveretur. naves auro et ebore distinctae: remigesque exoleti per aetates et scientiam libidinum componebantur. volucres et feras diversis e terris et animalia maris Oceano abusque petiverat. erepidinibus stagni lupanaria adstant, inlustribus feminis completa. contra scorta visebantur, nudis corporibus. iam gestus motusque obsceni: et, postquam tenebrae incedebant, quantum iuxta nemoris, et circumiecta tecta, consonare cantu et luminibus clarescere. Ipse, per licita atque inlicita foedatus, nihil flagitii reliquerat; quo

corruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen *Pythagorae* fuit, in modum solennium coniugiorum denupsisset. In-
ditum Imperatori flammeum: visi Auspices, dos et
genialis torus et faces nuptiales: cuncta denique
spectata, quae etiam in femina nox operit.

XXXVIII. Sequitur clades, forte, an dolo Prin-
cipis incertum: nam utrumque auctores prodidere:
sed omnibus, quae huic urbi per violentiam ignium
acciderunt, gravior atque atrocior. Initium in ea
parte circi ortum, quae Palatino Caelioque monti-
bus contigua est: ubi per tabernas, quibus id merc-
cimonium inerat, quo flamma alitur, simul coeptus
ignis et statim validus, ac vento citus, longitudinem
circi conripuit. neque enim domus munimentis se-
ptae, vel templa muris cincta, aut quid aliud morae
interiacebat. Inpetu pervagatum incendium plana
primum, deinde in edita adsurgens, et rursum infe-
riora populando, anteiit remedia velocitate mali,
et obnoxia urbe artis itineribus hucque et illuc fle-
xis, atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit.
Ad hoc lamenta paventium feminarum, fessa senum
ac rudis pueritiae aetas, quique sibi, quique aliis
consulebant, dum trahunt invalidos, aut opperiu-
ntur, pars morans, pars festinans, cuncta inpedie-
bant: et saepe, dum in tergum respectant, lateri-
bus aut fronte circumveniebantur: vel, si in proxi-
ma evaserant, illis quoque igni conreptis, etiam,
quae longinqua crediderant, in eodem casu reperie-
bantur. Postremo, quid vitarent, quid peterent
ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam
amissis omnibus fortunis, diurni quoque victus, alii
caritate suorum, quos eripere nequiverant, quam-
vis patente effugio, interiire. Nec quisquam de-
fendere audebat, crebris multorum minis, restin-
guere prohibentium, et quia alii palam faces iacie-

bant, atque esse sibi auctorem vociferabantur: *ut* ut raptus licentius exerceat, seu iussu.

XXXIX. *Et in tempore* Nero, Antii agens, non ante in urbem regressus est, quam domui eius, quae palatium et Maecensii hortos continuaverat, ignis propinquaret. Neque tamen sisti potuit, quia palatium et domus et cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato et profugo campum Martis ac monumenta Agrippae; hortos quia etiam suos patefecit: et subitaria aedificia extruxit, quae multitudinem inopem acciperent: subvectaque utensilia ab Ostia et propinquis municipiis; pretiumque frumenti minutum usque ad ternos nummos. Quae, quamquam popularia, in iritum cadebant, quia pervaserat rumor, *ipso tempore* *flagrantis urbis,* *uisse eum domesticam scenam et cecinisse Troianum exitium, praesentia mala vetustis cladibus adiuvantem.*

XL. Sexto demum die, apud imas Esquilias, finis incendio factus, prorutis per immensum aedificiis, ut continuaе violentiae campus et velut vacuum coelum occurreret. Nec dum posito metu, redibat levius rursum grassatus ignis, patulis magis urbis locis; eoque strages hominum minor. delubra Deum et porticus amoenitati dicatae latius procidere. Plusque infamiae id incendium habuit, quia praediis Tigellini Aemilianis proruperat. Videbaturque Nero condendae urbis novae et cognomento suo adpellandae gloriam quaerere. Quippe in regiones quatuordecim Roma dividitur: quarum quatuor integrae manebant, tres solo tenus deiectae: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera et semiusta.

XLI. Domuum et insularum et templorum, quae amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed vetustissima religione, quod Servius Tullius Lunae, et Magna ara fanumque, quae praesenti

Herculi Arcas Evander sacraverat, aedesque Statoris Iovis, vota Romulo, Numaeque regia et delubrum Vestae cum Penatibus Populi Romani, exusta. Iam opes, tot victoriis quaesitae, et Graecarum artium decora, ex in monimenta ingeniorum antiqua et incompacta, quamvis, in tanta resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerint, quae reparari nequibant. Fuere, qui adnotarent, XIV. Kalend. Sextiles principium incendii huius ortum, quo et Senones captam urbem inflammaverant. alii eo usque cura progressi sunt, ut totidem annos mensesque et dies inter utraque incendia numerent.

XLII. Ceterum Nero usus est patriae ruinis, extruxitque domum, in qua haud perinde gemmae et aurum miraculo essent, solita pridem et luxu vulgata, quam arva et stagna et in modum solitudinum hinc silvae, inde aperta spatia et prospectus: magistris et machinatoribus Severo et Celere, quibus ingenium et audacia erat, etiam quae natura denegavisset, per artem tentare et viribus Principis includere. Namque, *ab lacu Averno navigabilem fossam usque ad ostia Tiberina depressuros*, promiserant, squalenti littore, aut per montes adversos. neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam Pomptinae paludes: cetera abrupta, aut arentia: ac, si perumpi possent, intolerandus labor, nec satis caussae. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Averno iuga connixus est: manenteque vestigia inritae spei.

XLIII. Ceterum, urbis, quae domui supererant, non, ut post Gallica incendia, nulla distinctione, nec passim erecta, sed dimensis vicorum ordinibus et latis viarum spatiis, cohibitaque aedificiorum altitudine ac patefactis areis additisque porticibus, quae frontem insularum protegerent. *Eas porticus, Nero, sua pecunia exstructurum, purgatasque areas*

dominis traditurum, pollicitus est. Addidit praemia, pro cuiusque ordine et rei familiaris copiis: finivitque tempus, intra quod effectis domibus aut insulis adipiscerentur. Ruderi accipiendi Ostienses paludes destinabat, utique naves, quae frumentum Tiberi subvectassent, onustae rudere decurrerent: aedificiaque ipsa, certa sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanove solidarentur: quod is lapis ignibus inperuius est. Iam aqua, privatorum licentia intercepta, quo largior et pluribus locis in publicum flueret, custodes et subsidia reprimendis ignibus in propatulo quisque haberet: nec communione parietum, sed propriis quaeque muris ambirentur. Ea, ex utilitate accepta, decorem quoque novae urbi adtulere. Erant tamen, qui crederent, veterem illam formam salubritatis magis conduxisse, quoniam angustiae itinerum et altitudo tectorum non perinde solis vapore perurperentur: at nunc patulam latitudinem, et nulla umbra defensam, graviore aestu ardescere.

XIIIV. Et haec quidem humanis consiliis providebantur. Mox petita Diis piacula, aditique Sihylae libri, ex quibus supplicatum Vulcano et Cereri Proserpinaeque, ac propitiata luno per matronas, primum in capitolio, deinde apud proximum mare: unde hausta aqua templum et simulacrum Deae prosperum est: et sellisternia ac pervigilia celebrare feminae, quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus Principis, aut Deum placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, et quaesitissimis poenis adfecit, quos, per flagitia inuisos, vulgus *Christianos* adpellabat. Auctor nominis eius Christus, Tiberio imperitante, per Procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat. Repressaque in praesens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modo per Iudaeam, et

ginem eius mali, sed per urbem etiam, quæ cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt celebranturque. Igitur primo conrepti, qui fatebantur, deinde, indicio eorum, multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis, convicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contacti, laniatu canum interirent, aut crucibus adfixi, aut flammandi, atque, ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, et circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel curriculo insistens. Vnde, quamquam adversus fontes et novissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, sed in sacvitiam unius, absumerentur.

XLV. Interea conferendis pecuniis pervastata Italia, provinciae eversae, sociique populi et quae civitatum liberae vocantur. Inque eam praedam etiam Dii cessere, spoliatis in urbe templis, egestoque auro, quod triumphis, quod votis, omnis Populi Romani aetas prospere, aut in metu, sacraverat. Enimvero, per Asiam atque Achaïam non dona tantum, sed simulacra Numinum abripiiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Carinate. Ille libertus, cuicumque flagitio promptus; hic, Graeca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur Seneca, *quo invidiam sacrilegii a semet averteret*, longinqui ruris secessum oravisse, et, *postquam non concedebatur, ficta valetudine, quasi aeger nervis, cubiculum non egressus*. Tradidere quidam, *venenum ei per libertum ipsius, cui nomen Cleonicus, paratum iussu Neronis: vitatumque a Seneca, proditione liberti, seu propria formidine, dum simplici victu et agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, profluente aqua vitam tolerat*.

XLVI. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Praeneste, tentata eruptione, praesidio militis, qui custos aderat, coerciti sunt: iam *Sparticum et vetera mala* rumoribus ferente populo, utest novarum rerum cupiens pavidusque. Nec multo post clades rei navalis accipitur: non bello: quippe haud alias tam innotata pax: sed certum ad diem in *Campaniam redire classem* Nero iusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores, quamvis saeviente pelago, a Formiis movere: et gravi Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis littoribus inpacki, triremium plerasque et minora navigia passim amiserunt.

XLVII. Fine anni vulgantur prodigia, imminetium malorum nuntia. Vis fulgurum non alias crebrior, et sidus cometes, sanguine inlustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorumve animalium partus abiecti in publicum, aut in sacrificiis, quibus gravidas hostias inmolare mos est, reperti. Et in agro Placentino, viam propter, natus vitulus, cui caput in crure esset. Secutaque Haruspicum interpretatio: *parari rerum humanarum aliud caput: sed non fore validum, neque occultum: quia in utero repressum, aut iter iuxta editum sit.*

XLVIII. Ineunt deinde Consulatum Silius Nerva et Atticus Vestinus, coepta simul et aucta cor iuratione, in quam certatim nomina dederant, Senatores, Eques, miles, feminae etiam, cum od Neronis, tum favore in C. Pisonem. Is Calpurn genere ortus, ac multas insignesque familias patna nobilitate complexus, claro apud vulgum rum erat, per virtutem, aut species virtutibus simili. Namque facundiam tuendis civibus exercebat, gitionem adversus amicos, et ignotis quoque sermone et congressu. Aderant etiam for corpus procerum, decora facies. Sed procul

tas morum, aut voluptatum parsimonia: lenitati ac magnificentiae et aliquando luxui indulgebat. Idque pluribus probabatur; qui, in tanta vitiorum dulcedine, summum Imperium non restrictum nec perseverum volunt.

XLIX. Initium coniurationi non a cupidine ipsius fuit: nec tamen facile memoraverim, quis primus auctor, cuius instinctu concitum sit, quod tam multi sumpserunt. Promptissimos Subrium Flavium, Tribunum Praetoriae cohortis, et Sulpicium Asprum Centurionem exstitisse, constantia exitus docuit. Et Lucanus Annaeus Plautiusque Lateranus, Consul designatus, vivida odia intulere. Lucanum propriae caussae accendebant, quod famam carminum eius premebat Nero, prohibueratque ostentare, vanus aemulatione. Lateranum, Consulem designatum, nulla iniuria, sed amor Reipubl. sociavit. At Flavius Scevinus et Afranius Quinctianus, uterque Senatorii ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capessivere. Nam Scevino dissoluta luxu mens et proinde vita somno languida: Quinctianus mollitia corporis infamis, et a Nerone probro carmine diffamatus, contumelias ultum ibat.

L. Ergo, dum *scelera Principis, et finem adesse Imperii, deligendumque, qui fessis rebus succurreret*, inter se aut inter amicos iaciunt, adgregavere Tullium Senecionem, Cervarium Proculum, Vulcatium Araricum, Iulium Tugurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, Equites Romanos: ex quibus Senecio, e praecipua familiaritate Neronis, speciem amicitiae etiam tum retinens: eo pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. ceteris spes ex novis rebus petebatur. Adscitae sunt, super Subrium et Sulpicium, de quibus retuli, militares magnus, Granius Silvanus et Statius Proximus, Tribuni

cohortium praetoriarum, Maximus Scaurus et Venerus Paullus Centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo Praefecto videbatur, quem, vita famaque laudatum, per saevitiam impudicitiamque Tigellinus in animo Principis anteibat, fatigabatque criminationibus, ac saepe in metum adduxerat, quasi *adulterum Agrippinae et desiderio eius ultioni intentum*. Igitur, ubi coniuratis, Praefectum quoque Praetorii in partes descendisse, crebro ipsius sermone facta fides; promptius iam de tempore ac loco caedis agitabant. Et cepisse inpetum Subrius Flavius ferebatur, *in scena canentem Neronem adgre-diendi; aut cum ardente domo per noctem huc illic cursaret incustoditus*. Hic occasio solitudinis; ibi ipsa frequentia, tanti decoris testis, pulcherrimum animum exstimulaverant: nisi inpunitionis cupido retinuisset, magnis semper conatibus adversa.

LI. Interim cunctantibus prolatantibusque spem ac metum, Epicharis quaedam, incertum quonam modo sciscitata (neque illi ante ulla rerum honestarum cura fuerat) accendere et arguere coniuratos: ac postremo lentitudinis eorum pertaesa, et in Campania agens, primores classiariorum Misenensium labefacere, et conscientia inligare connixa est tali initio. Erat Chiliarchus in ea classe Volusius Proculus, occidendae matris Neronis inter ministros, non ex magnitudine sceleris proventus, ut rebatur. is mulieri olim cognitus, seu recens orta amicitia, dum *merita erga Neronem sua, et quam in inritum cecidissent*, aperit, adiicitque questus et *destinationem vindictae, si facultas oriretur*, spem dedit, posse in-pelli et plures conciliare. nec leve auxilium in classe, crebras occasiones; quia Nero multo apud Puteolos et Misenum maris usu laetabatur. Ergo Epicharis plura: et omnia scelera Principis orditur: neque se *iactare, quod inane esset*; provisum, quonam modo poe-

nas eversae Reipublicae daret; accingeretur modo navare operam et militum acerrimos ducere in partes, ac digna pretia expectaret. Nomina tamen coniuratorum reticuit. Vnde Proculi indicium inritum fuit, quamvis ea, quae audierat, ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, et cum indice composita, nullis testibus innixum facile confutavit. Sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone, haud falsa esse, etiam quae vera non probabantur.

LII. Coniuratis tamen, metu prodicionis permotis, placitum maturare caedem apud Baias in villa Pisonis: cuius amoenitate captus Caesar creber comitatus, balneasque et epulas inibat, omissis excubiis et fortunae suae mole. Sed abnuvit Piso, *invidiam praetendens, si sacra mensae, Diique hospitales caede qualiscumque Principis cruentarentur. melius apud urbem, in illa invisa et spoliis civium exstructa domo, vel in publico patraturus, quod pro Republica suscepissent.* Haec in commune: ceterum timore occulto, ne L. Silanus, eximia nobilitate disciplinaque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus, imperium invaderet, prompte daturis operam, qui a coniuratione integri essent, quique miserarentur Neronem, tamquam per scelus interfectum. Plerique, *Vestini quoque Consulibus acre ingenium vitavisse Pisonem crediderunt, ne ad libertatem moveretur, vel, delecto Imperatore alio, sui muneris Rempublicam faceret.* Etenim expers coniurationis erat; quamvis super eo crimine Nero vetus adversus insontem odium expleverit.

LIII. Tandem statuere, circensium ludorum die, qui Cereri celebratur, exsequi destinata: quia Caesar, rarus egressu, domoque aut hortis clausus, ad ludicra circi ventitabat, promptioresque aditus erant laetitia spectaculi. Ordinem insidiis compo-

tes expostulante Scevino, qui pugionem
lutis (in Etruria), sive, ut alii tradidere
Ferentino in oppido, detraxerat, gestabat
magno operi sacrum. *Interim Piso apu-
reris opperiretur, unde cum Praefectus Fe-
teri accitum ferrent in castra, comitant
Claudii Caesaris filia, ad eliciendum vulg-*
quod C. Plinius memorat. Nobis quoque
ditum non occultare in animo fuit, quamvis
videretur, aut inanem ad spem Antonian
periculum commodavisse, aut Pisonem, n-
re uxoris, alii matrimonio se obstrinxisse
cupido dominandi cunctis adfectibus flagi-

LIV. Sed mirum, quam inter diversi
ordinis, aetatis, sexus, dites, pauperes
tate omnia cohibita sint; donec proditi
domo Scevini: qui pridie insidiarum mult-
cum Antonio Natale, dein regressus dom-
mentum obsignavit; promptum vagina
de quo supra retuli, *vetustate obtusum
asperari saxo et in mucronem ardescere iu-*
que curam liberto Milicho mandavit. Sim-
tius solito convivium initum: servorum c-

sequētibꝯ. Nam, cum secum servilis animus prae-
miā perfidiae reputavit, simulque inniensa pecunia
et potentia obversabantur, cessit fas et salus patroni
et acceptae libertatis memoria. Etenim uxoris quo
que consilium adsumpserat, muliebri ac deterius
quippe ultro metum intentabat, *multosque adstitisse
libertos ac servos, qui eadem viderint: nihil profutu-
rum unius silentium: at praemia penes unum fore, qui
indicio praevenisset.*

LV. Igitur, coepta luce, Milichus in hortos Ser-
vilianos pergit: et, cum foribus arceretur, *magna
et atrocità adferre dictitans, deductusque ab ianitori-
bus ad libertum Neronis, Epaphroditum, mox ab eo
ad Neronem, urgens periculum, graves coniuratio-
nes, et cetera, quae audierat coniectaveratque, docet.*
Telum quoque in necem eius paratum ostendit,
accirque reum iussit. is raptus per milites et defen-
sionem orsus, *Ferrum, cuius argueretur, olim religio-
ne patria cultum, et in cubiculo habitum ac fraude li-
berti subreptum, respondit. Tabulas testamenti sae-
pius a se, et incustodita dierum observatione, signatas.*
*Pecunias et libertates servis et ante dono datas, sed
ideo tunc largius, quia, tenui iam re familiari et in-
stantibus creditoribus, testamento diffideret. Enim-
vero liberales semper epulas struxisse et vitam amoe-
nam et duris iudiciis parum probatam. Fomenta
vulneribus nulla iussu suo, sed, quia cetera palam va-
na obiecisset, adiungere crimen, ut sese pariter indi-
cem et testem faceret. Adiecit dictis constantiam.*
*incusat ultro intestabilem et consceleratum, tanta vo-
cis ac vultus securitate, ut labaret indicium, nisi
Milichum uxor admonuisset, Antonium Natalem
multa cum Scevino ac secreto conlocutum, et esso
utrosque C. Pisonis intimos.*

LVI. Ergo accitur Natalis: et diversi interrogan-
tur, *quisnam is sermo, qua de re fuisset? cum exorta*

suspicio, quia non congruentia responderant: inditaeque vincla. Et tormentorum adspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis, totius conspirationis magis gnarus, simul arguendi peritior, *de Pisonis* primum fatetur. deinde adiicit *Annaeum Senecam*, sive internuntius inter eum Pisonemque fuit, sive ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecae, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum, cognito Natalis indicio, Scevinus quoque, pari inbecillitate, an cuncta iam patefacta credens nec ullum silentii emolumentum, edidit ceteros. ex quibus Lucanus Quinctianusque et Senecio diu abnuere. Post, promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus *Atillam matrem suam*, Quinctianus *Glitium Gallum*, Senecio *Annium Pollionem*, amicorum praecipuos, nominavere.

L.VII. Atque interim Nero recordatus, Volusii Proculi indicio Epicharin adtineri, ratusque muliebri corpus inpar dolori, *tormentis dilacerari* iubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium, ne a femina spernerentur, pervicere, quin obiecta denegaret. Sic primus quaestionis dies contemptus. Postero, cum ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellae, (nam dissolutis membris insistere nequibat) vincolo fasciae, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellae restricto, indidit cervicem, et, corporis pondere con-nisa, tenuem iam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier, in tanta necessitate, alienos ac prope ignotos protegendo, cum ingenui et viri et Equites Romani Senatoresque, intacti tormentis, carissima suorum quisque pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque et Senecio et Quinctianus passim conscios edere, magis magisque p-
vido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis se-

LVIII. Quin et urbem, per manipulos occupatis moenibus, incesso etiam mari et amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per fora, per domos, rura quoque et proxima municipiorum, pedites equitesque, permixti Germanis, quibus fidebat Princeps, quasi externis. Continua hinc et iuncta agmina trahi ac foribus hortorum adiacere. Atque, ubi dicendam ad caussam introissent, *laetatum erga coniuratos, sed fortuitus sermo et subiti occursus, si convivium, si spectaculum simul inissent*, pro crimine accipi: cum, super Neronis ac Tigellini saevas percunctationes, Fenus quoque Rufus violenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed, quo fidem inscitiae pararet, atrox adversus socios. Idem Subrio Flavio adstanti adnuentique, an inter ipsam cognitionem destringeret gladium, caedemque patraret, renuit infregitque inpetum iam manum ad capulum referentis.

LIX. Fuere, qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Scevinus, hortarentur Pisonem, *pergere in castra, aut rostra ascendere, studiumque militum et populi tentare. si conatibus eius consocii adgregarentur, secuturos etiam integros: magnamque motae rei famam, quae plurimum in novis consiliis valeret. Nihil adversum hoc Neroni provisum. etiam fortes viros subitis terri; nedum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra ciceret. Multa experiendo confieri, quae seignibus ardua videantur. Frustra silentium et fidem in tot consociorum animis et corporibus sperari. Cruciatu aut praemio cuncta pervia esse. Venturos, qui ipsum quoque vincirent, postremo indigna nece adficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Rempublicam, dum auxilia libertati invocat. Miles potius deesset et plebes desereret; dum ipse maioribus, dum posteris, si vita praeriperetur, mortem adprobaret.*

ruit, complectitur uxorem, et, paullulum adversus praesentem fortitudinem mollitus, rogat oratque, *temperaret dolori, nec aeternum susciperet, sed in contemplatione vitae, per virtutem actae, desiderium mariti solatiis honestis toleraret.* Illa contra, *sibi quoque destinatam mortem*, adseverat, manumque percussoris exposcit. Tum Seneca, gloriae eius non adversus, simul amore, ne sibi unice dilectam ad iniurias relinqueret: *vitae, inquit, delinimenta monstraveram tibi, tu mortis decus mavis. non invidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus constantia penes utrosque par, claritudinis plus in tuo fine.* Post quae eodem ictu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus et parvo victu tenuatum lenta effugia sanguini praebebat, crurum quoque et poplitum venas abrumpit. Saevisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret, atque ipse visendo eius tormenta ad inpatientiam delaberetur, suadet, *in aliud cubiculum abecedere.* Et novissimo quoque momento suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quae, in vulgus edita eius verbis, invertere supersedeo.

LXIV. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac, ne glisceret invidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus, servi libertique obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignarae. nam, ut est vulgus ad deteriora promptum, non defuere, qui crederent, *donec inplacabilem Nerone[m] timuerit, famam sociatae cum marito mortis petivisse: deinde, oblata mitiore spe, blandimentis vitae evictam:* cui addidit paucos postea annos, laudabili in maritum memoria, et ore ac membris in eum pallorem albensibus, ut ostentui esset, multum vitali spiritus egestum. Seneca interim, durante trā

fortitudine mortis, Statium Annaeum, diu
vide et arte medicinae probatum, orat

visum pridem venenum, quo damnati publico Atheniensium iudicio exstinguerentur, *promeret*: adlatumque hausit frustra, frigidus iam artus, et clauso corpore adversum vim veneni. Postremo stagnum calidae aquae introiit, respergens proximos servorum, addita voce: *Libare se liquorem illum IOVI LIBERATORI*. Exin balneo inlatus, et vapore eius exanimatus, sine ullo funeris solenni crematur. Ita codicillis praescripserat, cum etiam tum praedives et praepotens supremis suis consuleret.

LXV. Fama fuit, Subrium Flavium cum Centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, destinavisse, *ut, post occisum opera Pisonis Neronem, Piso quoque interficeretur, tradereturque Imperium Senecae, quasi insontibus claritudine virtutum ad summum fastigium delecto*. Quin et verba Flavii vulgabantur: *non referre dedecori, si citharodus demoveretur et tragoedus succederet*: quia, ut Nero cithara, ita Piso tragico ornatu canebat.

LXVI. Ceterum militaris quoque conspiratio non ultra sefellit, accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscium et inquisitorem non tolerabant. Ergo instanti minitantiqve renidens Scevinus, *neminem, ait, plura scire, quam ipsum*. Hortaturque ultro, *redderet tam bono Principi vicem*. Non vox adversum ea Fenio, non silentium, sed verba sua praepediens et pavoris manifestus ceterisque, ac maxime Cervario Proculo Equite, ad convincendum eum connisis, iussu Imperatoris a Cassio milite, qui ob insigne corporis robur adstabat, conripitur vinciturque.

LXVII. Mox eorundem indicio Subrius Flavius Tribunus pervertitur, primo *dissimilitudinem morum* ad defensionem trahens, *neque se armatum cum inermibus et effeminatis tantum facinus consociaturum*: dein, postquam urgebatur, confessionis gloriam am-

plexus interrogatusque a Nerone, quibz oblivionem sacramenti processisset: *Oequit, nec quisquam tibi fidelior militum furi meruisti. odisse coepi, postquam patri et uxoris et auriga et histrio et incendiarii ipsa retuli verba, quia non, ut Senecae, vix nec minus nosci decebat militaris viri septos et validos. Nihil in illa coniurati auribus Neronis accidisse constitit, qui, sceleribus promptus, ita audiendi, quae solens erat. Poena Flavii Veiano Nig mandatur. Is proximo in agro scrobe sit, quam Flavius, ut humilem et angustis circumstantibus militibus, ne hoc quidem disciplina. admonitusque, fortiter protecem: Vtinam, ait, tu tam fortiter ferias.*

LXVIII. Et ille multum tremens, cunctis caput amputavisset, saevitiam ap iactavit, *sesquiplaga interfectum a se dixim* ximum constantiae exemplum Sulpicius turio prae-buit, percunctanti Neroni, *c suam conspiravisset?* breviter responder *tot flagitiis eius subveniri potuisse.* Tum nam subiit. Nec ceteri Centuriones in suppliciis degeneravere. At non Fen animus, sed lamentationes suas etiam i tum contulit. Opperiebatur Nero, ut V que Consul in crimen traheretur, violatensum ratus: sed ex coniuratis consilia no non miscuerant, quidam, vetustis iustatibus, plures, quia praecipitem et i credebant. Ceterum Neronis odium astinum ex intima sodalitate coeperat, diviam Principis penitus cognitam despiciam amici metuit, saepe asperis facetae, ubi multum ex vero traxere, acrer

riam relinquunt. Accesserat repens caussa, quod Vestinus Stätiliam Messallinam matrimonio sibi iunxerat, haud nescius, inter adulteros eius et Caesarem esse.

LXIX. Igitur, non crimine, non adcusatore existente, quia speciem iudicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus, Gerelanum Tribunum cum cohorte militum inmittit: iubetque *praevenire conatus Consulis, occupare velut arcem eius, opprimere delectam iuventutem*: quia Vestinus imminentes foro aedes decoraque servitia et pari aetate habebat. Cuncta eo die munia Consulis inpleverat conviviumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu: cum ingressi milites, *vocari eum a Tribuno*, dixere. Ille, nihil demoratus, exurgit. et omnia simul properantur: clauditur cubiculo, praesto est medicus, abscinduntur venae, vicens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita voce, qua semet miseraretur. Circumdati interim custodia, qui simul discubuerant, nec, nisi provecta nocte, omissi sunt, postquam pavorem eorum, ex mensa exitium opperientium, et imaginatus et inridens Nero, *satis supplicii fuisse*, ait, *pro epulis Consularibus*.

LXX. Exin M. Annaei Lucani caedem imperat. Is, profluente sanguine, ubi frigescere pedes manusque et paullatim ab extremis cedere spiritum, fervido adhuc et compote mentis pectore, intelligit, recordatus carmen a se compositum, quo vulneratum militem, per eiusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos retulit: eaque illi suprema vox fuit. Senecio posthac et Quinctianus et Scevinus, non ex priore vitae mollitia, mox reliqui coniuratorum periire, nullo facto dictove memorando.

LXXI. Sed compleri interim urbs funeribus, capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut pro-

pinquo, aut amico interfectis, agere grates Deis, ornare lauru domum, genua ipsius advolvi et dextram osculis fatigare. Atque ille, gaudium id credens, Antonii Natalis et Cervarii Proculi festinata indicia impunitate remuneratur: Milichus, praemiis ditatus, *Conservatoris* sibi nomen, Graeco eius rei vocabulo, adsumpsit. E Tribunis Granius Silvanus, quamvis absolutus, sua manu cecidit: Statius Proximus veniam, quam ab Imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. Exuti dehinc Tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Statius Domitius, *quasi Principem non quidem odissent, sed tamen existimarentur*. Novio Prisco, per amicitiam Senecae, et Glitio Gallo atque Annio Pollioni, infamatis magis, quam convictis, data exsilia. Priscum Antonia Flacilla coniunx comitata est: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum et integris opibus, post adeptis, quae utraque gloriam eius auxere. Pel-litur et Rufius Crispinus, occasione coniurationis, sed Neroni invisus, quod Poppaeam quondam matrimonio tenuerat. Virginium Flaccum et Musonium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Virginius studia iuvenum eloquentia, Musonius praeceptis sapientiae forebat. Cluidieno Quietio, Iulio Agrippae, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Iulio Altino, velut in agmen et numerum, Aegaei maris insulae permittuntur. At Cadicia, uxor Scevini et Caesonius Maximus Italia prohibentur, reos fuisse se, tantum poena experti. Atilia, mater Annaei Lucani, sine absolutione, sine supplicio dissimulata.

LXXII. Quibus perpetratis Nero, et concione militum habita, bina numum millia viritim manipularibus divisit, addiditque sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonae utebantur. Tum, quasi gesta bello expositurus, vocat Senatum et triumphale decus Petronio Turpiliano Consulari, Cocceio Ner-

vae Praetori designato, Tigellino Praefecto Praetorii tribuit, Tigellinum et Nervam ita extollens, ut, super triumphales in foro imagines, apud palatium quoque effigies eorum sisteret. Consularia insignia Nymphidio: de quo, quia nunc primum oblatus est, pauca repetam. nam et ipse pars Romanarum cladum erit. Igitur matre libertina ortus, quae corpus decorum inter servos libertosque Principum vulgaverat, ex C. Caesare se genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus et torvo vultu erat: sive C. Caesar, scortorum quoque cupiens, etiam matri eius inludit.

LXXIII. Sed Nero, vocato Senatu, oratione inter Patres habita, edictum apud populum et conlata in libros indicia confessionesque damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, *tamquam viros insontes ob invidiam aut metum extinxisset*. Ceterum coeptam adultamque et revictam coniurationem, neque tunc dubitare, quibus verum noscendi cura erat, et fatentur, qui post interitum Neronis in urbem regressi sunt. At in Senatu cunctis, ut cuique plurimum moeroris, in adulationem demissis, Iunium Gallionem, Senecae fratris morte pavidum et pro sua incolumitate supplicem, increpuit Salienus Clemens, *hostem et parricidam* vocans: quoniam consensu Patrum deterritus est, *ne publicis malis abuti ad occasionem privati odii videretur, neu composita aut obliterata mansuetudine Principis novam ad saevitiam retraheret*.

LXXIV. Tum dona et grates Deis decernuntur, propriusque honos Soli, (cui est vetus aedes apud circum, in quo facinus parabatur) qui occulta coniurationis Numine retexisset: utque Circensium Cerealicum ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur: mensisque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exstrueretur eo loci, ex quo Sce-

incidit, flagitia Principi codicillis exprobrat. 20. inde Siliæ exsilium.

21. 22. *Thræseam Paetum adcusant Cossutianus et Eprius; 23. Baream Soranum Ostorius Sabinus. 24. Ad Neronem codicillos dat Thræsea. Is Patres vocari iubet. 25. 26. Consultat Thræsea, an in curia defensionem tentet. 27. Nero Senatum armis obsidet, infrequentiam Patrum arguit. 28. 29. Marcellus Eprius Thræseam, Helvidium, Agrippinum, Montanum, 30. Ostorius Baream cum filia Servilia adcusant. 31. Eorum miserabilis defensio in Senatu. 32. Egnatius pseudostoicus perfide in Soranum agit; cui 33. Cassius Asclepiodotus egregiam fidem præstat. Thræseæ, Sorano, Serviliæ datur mortis arbitrium. Helvidius, Paconius, Italia pulsi. Montanus patri concessus. Adcusatores remunerati. 34. Thræsea libat Iovi Liberatori. Anni unius hæc gesta, quia reliqua libri Fatum invidit.*

C. SVETONIO. L. PONTIO TELESINO. COSS.

Inlusit dehinc Neroni fortuna, per vanitatem ipsius et promissa Cesellii Bassi; qui origine Poenus, mente turbida, nocturnæ quietis imaginem ad spem haud dubiam retraxit: vectusque Romam, Principis aditum emercatus, expromit, repertum in agro suo specum altitudine immensa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ sed rudi et antiquo pondere. lateres quippe prægraves iacere, adstantibus parte alia columnis: quæ per tantum ævi occulta augendis præsentibus bonis. Ceterum, ut coniectura demonstraret, Didonem Fenissam, Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidsisse, ne novus populus nimia pecunia lasciviret, aut Reges Numidarum, *hæc infensi, cupidine auri ad bellum accende-*

II. Igitur Nero, non auctoris, non ipsius negotii fide satis spectata, nec missis, per quos nosceret, an vera adferrentur, auget ultro rumore, mittitque, qui velut paratam praedam aveherent. Dantur triremes et delectum remigium iuvandae festinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate, prudentes diversa fama, tulere. Ac forte quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur: a narratoribus oratoribusque praecipua materia in laudem Principis adsumpta est. *non enim tantum solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed nova ubertate provenire terram et obvias opes deferre Deos:* quaeque alia, summa facundia nec minore adulatione, servilia fingeant, securi de facilitate credentis.

III. Gliscebant interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblatis, quas multos per annos prodigeret. Quin et inde iam largiebatur: et divitiarum expectatio inter caussas paupertatis publicae erat. Nam Bassus, effosso agro suo latisque circum arvis, dum hunc vel illum locum promissi specus adseverat, sequunturque non modo milites, sed populus agrestium, efficiendo operi adsumptus, tandem, posita vecordia, *non falsa ante somnia sua, seque tunc primum elusum,* admirans, pudorem et metum morte voluntaria effugit. Quidam, *vinctum ac mox dimissum,* tradidere, *ademptis bonis, in locum Regiae gazae.*

IV. Interea Senatus, propinquo iam lustrali certamine, ut dedecus averteret, offert Imperatori *victoriam cantus,* adiicitque *facundiae coronam,* qua ludicra deformitas velaretur. Sed Nero, *nil ambitu, nec potestate Senatus opus esse,* dictitans, *se aequum adversus aemulos, et religione iudicium meritam laudem adsecuturum,* primo carmen in scena recitat: mox, flagitante vulgo, *ut omnia studia sua publicaret* (haec enim verba dixere) ingreditur theatrum, cun-

ctis citharae legibus obtemperans: ne fessus resideret, ne sudorem, nisi ea, quam indutui gerebat, veste detergeret: ut nulla oris aut narium excrementa viserentur. Postremo flexus genu, et coetum illum manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pavore. Et plebs quidem urbis, histrionum quoque gestus iuvare solita, personabat certis modis plausuque composito. Crederes laetari: ac fortasse laetabantur, per incuriam publici flagitii.

V. Sed qui remotis e municipiis, severamque adhuc et antiqui moris retinentes Italiam, quique, per longas provincias, lasciviae inexperti, officio legationum aut privata utilitate, advenerant, neque ad spectum illum tolerare, neque labori inhonesto sufficere: cum manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnaros ac saepe a militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum in pari clamore aut silentio segni praeteriret. Constitit, plerosque Equitum, dum per angustias aditus et ingruentem multitudinem enituntur, obtritros, et alios, dum diem noctemque sedilibus continuant, morbo exitiabili conreptos. quippe gravior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palam, et pluribus occultis, ut nomina ac vultus, alacritatem, tristitiamque coeuntium, scrutarentur. Vnde tenuioribus statim inrogata supplicia, adversus inlustres dissimulatum ad praesens et mox redditum odium. *Ferebantque Vespasianum, tamquam somno conniveret, a Phoebio liberto increpitum, aegreque meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugisse.*

VI. Post finem ludicri, Poppaea mortem obiit, fortuita mariti iracundia, a quo gravis ictu calcis adflicta est. neque enim venenum crediderim, quamvis quidam scriptores tradant, odio magis, quam ex

fide. quippe liberorum cupiens et amoris uxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos; sed, Regum externorum consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Iuliorum infertur. Ductae tamen publicae exsequiae, laudavitque ipse apud rostra *formam eius, et quod Divinae infantis parens fuisset*, aliaque fortunae munera pro virtutibus.

VII. Mortem Poppaeae, ut palam tristem, ita recordantibus laetam, ob inpudicitiam eius saevitiamque, nova insuper invidia Nero complevit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum. quod primum indicium mali: neque in longum dilatum est. Sed Silanus additur: nullo crimine, nisi quod Cassius opibus vetustis et gravitate morum, Silanus claritudine generis et modesta iuventa, praecelebant. Igitur missa ad Senatum oratione, *removendos a Republica utrosque*, disseruit: obiectavitque Cassio, *quod inter imagines maiorum etiam C. Cassii effigiem coluisset, ita inscriptam: DVX PARTIVM*. Quippe semina belli civilis et defectionem a domo Caesarum quaesitam. Ac, ne memoria tantum infensi nominis ad discordias uteretur, *adsumpsisse L. Silanum, iuvenem genere nobilem, animo praeruptum, quem novis rebus ostentaret*.

VIII. Ipsum dehinc Silanum increpuit iisdem, quibus patrum eius Torquatam, *tamquam disponeret iam Imperii euras, praeficeretque rationibus et libellis et epistolis libertos*: inania simul et falsa. nam Silanus intentior metu et exitio patrum ad praecavendum exterritus erat. Inducit posthac, vocabulo indicum, qui in Lepidam, Cassii uxorem, Silani amatam, *incestum cum fratris filio et diros sacrorum ritus confingerent*. Trahebantur, ut conscii, Vulcatius Tullinus ac Marcellus Cornelius, Senatores, et Calpurnius Fabatus, Eques Romanus: qui, adpellato

Principe, instantem damnationem frustrati, mox Neronem, circa summa scelera distentum, quasi minores evasere.

IX. Tunc consulto Senatus *Cassio et Silano exilia* decernuntur: *de Lepida Caesar statueret*. Deportatusque in insulam Sardiniam Cassius, et senectus eius exspectabatur. Silanus, tamquam Naxum deveheretur, Ostiam amotus: post municipio Apuliae, cui nomen est Barium, clauditur. Illic, indignissimum casum sapienter tolerans, a Centurione, ad caedem misso, conripitur: suadentique, *venas abrumperet, animum quidem morti destinatum*, ait, *sed non permittere percussori gloriam ministerii*. At Centurio, quamvis inermem, praevalidum tamen et irae quam timori propiorem ceruens, premi a militibus iubet. Nec omisit Silanus obniti et intendere ictus, quantum manibus nudis valebat, donec a Centurione vulneribus adversis, tamquam in pugna, caderet.

X. Haud minus prompte L. Vetus socrusque eius, Sextia, et Pollutia filia, necem subiere: invisi Principi, tamquam vivendo exprobrarent, interfectum esse Rubellium Plautum, generum Lucii Veteris. Sed initium detegendae saevitiae praebuit, interversis patroni rebus, ad adcusandum transgrediens Fortunatus libertus, adscito Claudio Demiano, quem, ob flagitia vinctum a Vetere, Asiae Proconsule, exsolvit Nero, in praemium adcusationis. Quod ubi cognitum reo, seque et libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta custodia circumdant. Aderat filia, super ingruens periculum, longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti, mariti sui, viderat: cruentamque cervicem eius amplexa, servabat sanguinem et vestes respergas; vidua, inplexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi quae mortem arcerent. Tum, hortante patre, Neapolin pergit. Et, quia aditu Neronis prohibeba-

tur, egressus obsidens, *audiret insontem, neve Consulatus sui quondam conlegam dederet liberto*, modo muliebri eiulatu, aliquando, sexum egressa, voce infensa, clamitabat, donec Princeps immobilem se precibus invidiae iuxta ostendit.

XI. Ergo nuntiat patri, *abiicere spem et uti necessitate*. Simul adfertur, *parari cognitionem Senatus et trucem sententiam*. Nec desuere, qui monerent, *magna ex parte hueredem Caesarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere*. quod adspœrnatus, ne vitam, proxime libertatem actam, novissimo servitio foedaret, largitur in servos, quantum aderat pecuniae: et, *si qua asportari possent, sibi quemque deducere, tris modo lectulos ad suprema retineri*, iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt vestes, properique, et singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur: pater filiam, avia neptem, illa utrosque intuens, et certatim precantes *labenti animae celerem exitum, ut relinquerent suos superstites et morituros*. Servavitque ordinem fortuna: ac seniores prius, tum cui prima aetas, exstinguuntur. Adcusati post sepulturam, decretumque, *ut more maiorum punirentur*. Et Nero intercessit, *mortem sine arbitro* permittens. ea, caedibus peractis, ludibria adiciebantur.

XII. P. Gallus, Eques Romanus, quod Fenio Rufo intimus et Veteri non alienus fuerat, aqua atque igni prohibitus est. Liberto et adcusatori praemium operae, locus in theatro inter viatores Tribunicios, datur. Et mensis, qui Aprilem, eumdemque Neroneum, sequebatur, Maius *Claudii*, Iunius *Germanici*, vocabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito, qui id censuerat, *ideo Iunium mensem transmissum, quia duo iam Torquati, ob scelera interfecti, infaustum nomen Iunium fecissent*.

XIII. Tot facinoribus foedum annum etiam Dii

tempestatibus et morbis insignivere. Vastata Campania turbine ventorum, qui villas, arboribus, fruges passim disiecit. pertulitque violentiam ad vicina urbi: in qua omne mortalium gentis vis pestilentiae depopulabatur, nulla coeli intemperie, quae occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus, complebantur. non sexus, non aetas periculo vacua. servitia perinde et ingenua plebes raptim extinguui, inter coniugum et liberorum lamenta; qui, dum adsident, dum descent, saepe eodem rogo cremabantur. Equitum Senatorumque interitus, quamvis promiscui, minus flebiles erant; tamquam communi mortalitate saevitiam Principis praevenirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonensem Africamque et Asiam habiti sunt, supplendis Illyrici legionibus, ex quibus aetate aut valetudine fessi sacramento solvebantur. Cladem Lugdunensem quadragies sesteratio solatus est Princeps, ut amissa urbi reponerent: quam pecuniam Lugdunenses ante obtulerant, turbidis casibus.

XIV. C. Suetonio, L. Telesino coss. Antistius Sossianus, factitatis in Neronem carminibus probrosus, exsilio, ut dixi, multatus, postquam, id honoris indicibus tamque promptum ad caedes Principem, accepit, inquietus animo, et occasionum haud segnis, Pammenem, eiusdem loci exulem et Chaldaeorum arte famosum, eoque multorum amicitias innexum, similitudine fortunae sibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios et consultationes non frustra ratus, simul annuam pecuniam a P. Anteio ministrari cognovit. Neque nescium habebat, Anteium caritate Agrippinae invisum Neroni, opesque eius praecipuas ad eliciendam cupidinem, eamque caussam multis exitio esse. Igitur, interceptis Anteii litteris, furatus etiam libellum, quo dies genitalis eius et eventura secretis occultabantur. simul repertis, quae de or-

tu vitæque Ostorii Scapulae composita erant, scribit ad Principem, *magna se et quæ incolumitati eius conducerent, adlaturum, si brevem exsilii veniam inpetravisset. quippe Anteiū et Ostorium imminere rebus, et sua Caesarisque fata scrutari.* Exin missae liburnicae, advehiturque prope Sosianus. Ac, vulgato eius indicio, inter damnatos magis, quam inter reos, Anteius Ostoriusque habebantur: adeo ut testamentum Antei nemo obsignaret, nisi Tigellinus auctor exstisset. Monitus prius Antei, *ne supremas tabulas moraretur.* Atque ille, hausto veneno, tarditatem eius perosus, intercisus venis, mortem adproperavit.

XV. Ostorius longinquis in agris, apud finem Ligurum, id temporis erat. eo missus Centurio, qui caedem eius maturaret. Causa festinandi ex eo oriebatur, quod Ostorius multa militari fama, et civicam coronam apud Britanniam meritis, ingenti corporis robore armorumque scientia, metum Neroni fecerat, ne invaderet pavidum semper et reperta nuper coniuratione magis exterritum. Igitur Centurio, ubi effugia villae clausit, iussa Imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem adversum hostes saepe spectatam in se vertit. Et, quia venae, quamquam interruptae, parum sanguinis effundebant, hactenus manu servi usus, ut in motum pugionem extolleret, adpressit dextram eius iuguloque occurrit.

XVI. Etiam si bella externa et obitas pro Republica mortes tanta casuum similitudine memorarem; neque ipsum satietas cepisset, aliorumque taedium expectarem, quamvis honestos civium exitus, tristes tamen et continuos adspernantium. At nunc patientia servilis, tantumque sanguinis domi perditum, fatigant animum et moestitia restringunt. Neque aliam defensionem ab iis, quibus ista noscentur, exegerim, quam, ne oderint tam segniter pereuntes. Ira

illa Numinum in res Romanas fuit, quam non, ut in cladibus exercituum aut captivitate urbium, semel editam transire licet. Detur hoc inlustrum virorum posteritati, ut, quomodo exsequiis a promiscua sepultura separantur, ita, in traditione supremorum, accipiant habeantque propriam memoriam.

XVII. Paucos quippe intra dies, eodem agmine, Annaeus Mella, Cerialis Anicius, Rufius Crispinus ac C. Petronius cecidere. Mella et Crispinus, Equites Romani, dignitate Senatoria. nam hic quondam Praefectus Praetorii, et Consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus, accepto iussae mortis nuntio, semet interfecit. Mella, quibus Gallio et Seneca, parentibus natus, petitione honorum abstinuerat per ambitionem praepositam, ut Eques Romanus Consularibus potentia aequaretur. simul acquirendae pecuniae brevius iter credebat, per procuraciones administrandis Principis negotiis. Idem Annaeum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem concivit Fabium Romanum; ex intimis Lucani amicis *Mixta inter patrem filiumque coniurationis scientia fingitur*, adsimulatis Lucani litteris. quas inspectas Nero *ferri ad eum* iussit, opibus eius inhians. At Mella, quae tum promptissima mortis via, exsolvit venas: scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generumque eius, Cossutianum Capitonem, erogabat, quo cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitii querens, ita scripsisse: *¶ quidem mori nullis supplicii caussis: Rufium autem Crispinum et Anicium Ceriale vita frui, infensos Principi.* quae composita credebantur; de Crispino, quia interfectus erat, de Ceriale, ut interficeretur. neque enim multo post vim sibi adtulit.

minore quam ceteri miseratione, quia proditam C. Caesari coniurationem ab eo meminerant.

XVIII. De C. Petronio pauca supra repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officiis et oblectamentis vitae transigebatur: utque alios industria, ita hunc ignavia ad famam protulerat: habebaturque non ganeo et profligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaque eius quanto solutiora et quandam sui negligentiam praeferentia, tanto gratius, in speciem simplicitatis, accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniae, et mox Consul, vigentem se ac parem negotiis ostendit: dein revolutus ad vitia, seu vitiorum imitatione, inter paucos familiarium Neroni adsumptus est, elegantiae arbiter; dum nihil amoenum et molle adfluentia putat, nisi quod ei Petronius adprobavisset. Vnde invidia Tigellini, quasi adversus aemulum et scientia voluptatum potiozem. Ergo crudelitatem Principis, cui ceterae libidines cedebant, adgreditur, amicitiam Scevini Petronio obiectans, corrupto ad indicium servo, ademptaque defensione, et maiore parte familiae in vincla rapta.

XIX. Forte illis diebus Campaniam petiverat Caesar, et Cumas usque progressus Petronius illic adtinebatur. Nec tulit ultra timoris aut spei moras. neque tamen praeceps vitam expulit, sed incisas venas, ut libitum, obligatas, aperire rursum et adloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiae gloriam peteret. Audiebatque referentes, nihil de immortalitate animae et sapientium placitis, sed levia carmina et faciles versus. servorum alios largitione, quosdam verberibus adfecit. iniit epulas, somno indulsit, ut, quamquam coacta mors, fortuitae similis esset. Ne codicillis quidem (quod plerique pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia Principis, sub no-

minibus exoletorum feminarumque et novitate cuiusque stupri, perscripsit, atque obsignata misit Neroni. fregitque annulum, ne mox usui esset ad faciendam pericula.

XX. Ambigenti Neroni, quonam modo nocturnarum ingenia notescerent, offertur Silia, matrimonio Senatoris haud ignota, et ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquam familiaris. agitur in exsilium, tamquam non siluisset, quae viderat pertuleratque, proprio odio. At Minucium Thermum, Praetura functum, Tigellini simultatibus dedit: quia libertus Thermi quaedam de Tigellino criminose detulerat, quae cruciatibus tormentorum ipse, patronus eius nece inmerita lucret.

XXI. Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam excindere concupivit, interfecto Thrasea Paeto et Barea Sorano, olim utrisque infensus, et accedentibus caussis in Thraseam: quod Senatu egressus est, cum de Agrippina referretur, ut memoravi: quodque iuvenalium ludicro parum expetibilem operam praebuerat: eaque offensio altius penetrabat, quia idem Thrasea Patavii, unde ortus erat, ludis cesticis, a Troiano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. die quoque, quo Praetor Antistius, ob probra in Neronem composita, ad mortem damnabatur, mitiora censuit obtinuitque: et, cum Deum honores Poppaeae decernerentur, sponte absens, funeri non interfuit. Quae oblitterari non sinebat Capito Cossutianus, praeter animum ad flagitia praecipitem, inimicus Thraseae, quod auctoritate eius concidisset, iuvantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.

XXII. Quin et illa obiectabat: *principio anni vitare Thraseam solenne iusiurandum: nuncupationibus votorum non adesse, quamvis Quindecimvirali Sacerdotio praeditum: nunquam pro salute Principis,*

aut caelesti voce inmolvissse: adsiduum olim et indefessum, qui vulgaribus quoque Patrum consultis semet fautorem aut adversarium ostenderet, triennio non introissse curiam: nuperrimeque, cum ad coercendos Silanum et Veterem certatim concurreretur, privatis potius clientium negotiis vacavisse. secessionem iam ad et partes et, si idem multi audeant, bellum esse. Vt quondam C. Caesarem, inquit, et M. Catonem, ita nunc te, Nero, et Thraseam avida discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores, vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque eius sectantur, rigidi et tristes, quo tibi lasciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua, tuae artes, sine honore. Prosperas Principis res spernit: etiamne luctibus et doloribus non satiatur? Eiusdem animi est, Poppaeam Divam non credere, cuius in acta D. Augusti, et D. Iulii non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna Populi Romani per provincias, per exercitus, curatius leguntur, ut noscatur, quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut nova cupientibus auferatur dux et auctor. Ista secta Tiberones et Favonios, veteri quoque Reip. ingrata nomina, genuit. Vt Imperium evertant, libertatem praefereunt: si perverterint, libertatem ipsam adgredientur. Frustra Cassium amovisti, si gliscere et vigere Brutorum aemulos passurus es. Denique nihil ipse de Thrasea scripseris, disceptatorem Senatum nobis relinque. Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero: adicitque Marcellum Eprum, acri eloquentia.

XXIII. At Baream Soranum iam sibi Ostorius Sabinus, Eques Romanus, poposcerat reum, ex Proconsulatu Asiae, in qua offensiones Principis auxit iustitia atque industria, et quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumpserat: vimque civitatis Pergamenae, prohibentis Acratum, Caesaris libertum et

tuas et picturas avehere, inultam omiserat. Sed crimini dabatur *amicitia Plauti, et ambitio conciliandas provinciae ad spes novas.* Tempus damnationi delectum, quo Tiridates accipiendae Armeniae Regno adventabat: ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur, an, ut magnitudinem Imperatoriam caede insignium virorum, quasi Regio facinore, ostentaret.

XXIV. Igitur, omni civitate ad excipiendum Principem spectandumque Regem effusa, Thrasea, occursum prohibitus, non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens *obiecta et expurgaturum* adseverans, *si notitiam criminum et copiam diluendi habuisset.* Eos codicillos Nero properanter accepit, spe, exterritum Thraseam scripsisse, per quae claritudinem Principis extolleret, suamque famam dehonestaret. Quod ubi non evenit, vultumque et spiritus et libertatem insontis ultro extimuit, *vocari Patres* iubet. Tum Thrasea inter proximos consultavit, *tentaretne defensionem, an sperneret.*

XXV. Diversa consilia adferebantur. Quibus intrari curiam placebat, *securos esse de constantia eius,* dixerunt: *nihil dicturum, nisi quo gloriam auget.* *Segnes et pavidos supremis suis secretum circumdare.* *Adspiceret populus virum, morti obvium, audiret Senatus voces, quasi ex aliquo Numine, supra humanos: posse ipso miraculo etiam Neronem permoveri. sin crudelitatis insisteret, distinguere certe apud posteros memoriam honesti exitus ab ignavia per silentium perentium.*

XXVI. Contra, qui opperendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem: *sed ludibria et contumelias imminere. subtraheret aures conviciis et probris.* Non solum *Cossutianum aut Eprium ad scelus promptos: superesse, qui forsitan manus ictusque per inhumanitatem* *vari:* *etiam bonos metu equi. Detraheret potius*

Senatui, quem perornavisset, infamiam tanti flagitii; et relinqueret incertum, quid, viso Thræsea reo, decreturi Patres fuerint. Vt Neronem flagitiorum pudor caperet, inrita spe agitari: multoque magistimendum, ne in coniugem, in familiam, in cetera pignora eius sæviret. Proinde intemeratus, inpollutus, quorum vestigiis et studiis vitam duxerit, eorum gloria peteret finem. Aderat consilio Rusticus Arulenus, flagrans iuvenis, et cupidine laudis offerebat, se intercessurum Senatus consulto: nam plebis Tribunus erat. Cohibuit spiritus eius Thræsea, ne vana et reo non profutura, intercessori exitiosa, inciperet. Sibi actam ætatem, et tot per annos continuum vitæ ordinem non deserendum: illi initium Magistratum et integram, quas supersint. Multum ante secum expendere, quod, tali in tempore, capessendæ Reipublicæ iter ingrederetur. Ceterum ipse, an venire in Senatum deceret, meditationi suæ reliquit.

XXVII. At postera luce, duæ Praetoriae cohortes armatae templum Genetricis Veneris insedere. Aditum Senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladiis: dispersique per fora ac basilicas cunei militares. inter quorum adspectus et minas ingressi curiam Senatores. Et oratio Principis per Quaestorem eius audita est. nemine nominatim compellato, patres arguebat, *quod publica munia desererent, eorumque exemplo Equites Rom. ad segnitiam verterentur. Etenim, quid mirum, e longinquis provinciis haud veniri, cum plerique, adepti Consulatum et Sacerdotia, hortorum potius amoenitatis inservirent?* quod velut telum adripuere adcusatores.

XXVIII. Et, initium faciente Cossutiano, maiore vi Marcellus, *summam Rempublicam agi*, clamitabat: *contumacia inferiorum lenitatem Imperitantis deminui.* Nimum mites ad eam diem Patres, qui Thræseam desciscentem, qui generum eius Helvidium Pri-

scum, in iisdem furoribus, simul Paconium Agrippinum, paterni in Principes odii heredem, et Curtium Montanum, detestanda carmina facitantes eludere inpune sinerent. Requiere se in Senatu Consulare, in votis Sacerdotem, in iureiurando civem: nisi, contra instituta et ceremonias maiorum, proditorem palam et hostem Thræsea induisset. Denique ageret Senatorem, et Principis obtrectatores protegere solitus, veniret, censeret, quid corrigi aut mutari vellet: facilius perlaturos singula increpantem, quam nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias sine damno exercituum, displicere? Ne hominem, bonis publicis maestum, et qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exsilium suum, ambitionis pravae compotens facerent. Non illi consulta hæc, non Magistratus aut Romanam urbem videri. Abrumperet vitam ab ea civitate, cuius caritatem olim, nunc et adspæctum exuisset.

XXIX. Cum per hæc atque talia Marcellus, ut erat torvus et minax, voce, vultu, oculis ardesceret: non illa nota et celebritate periculorum sueta iam Senatus maestitia, sed novus et altior pavor, manus et tela militum cernentibus. simul ipsius Thræseae venerabilis species obversabatur: et erant, qui *Helvidium quoque miserarentur, innoxiae adfinitatis poenas daturum. Quid Agrippino obiectum, nisi tristem patris fortunam? quando et ille, perinde innocens, Tiberii saevitia concidisset. Enimvero Montanum probæ iuventutis, neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.*

XXX. Atque interim Ostorius Sabinus, Sorani adulator, ingreditur, orditurque *de amicitia Rubellii Plauti, quodque Proconsulatum Asiae Soranus, pro claritate, sibi potius adcommodatum, quam ex utilitate communi egisset, alendo seditiones civitatum.*

Vetera haec. sed recens et quod discrimini patris filiam connectebat, *quod pecuniam Magis dilargita esset*. Acciderat sane pietate Serviliae: id enim nomen puellae fuit: quae, caritate erga parentem, simul imprudentia aetatis, non tamen aliud consultaverat, quam de *incolumitate domus, et an placabilis Nero, an cognitio Senatus nihil atrox adferret*. Igitur accita est in Senatum, steteruntque diversi: ante tribunal Consul, grandis aevo parens; contra filia, intra vicesimum aetatis annum, nuper marito, Annio Pollione, in exilium pulso, viduata desolataque: ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula videbatur.

XXXI. Tum interrogante adcusatore, *an cultus dotales, an detractum cervici monile venum dedisset, quo pecuniam faciendis Magicis sacris contraheret?* primum strata humi, longoque fletu et silentio, post, altaria et aram complexa, *nullos, inquit, inpios Deos, nullas devotiones, nec aliud infelicibus precibus invocavi, quam ut hunc optimum patrem tu, Cuesar, et vos, Patres, servaretis incolumem. Sic gemmas et vestes et dignitatis insignia dedi, quomodo, si sanguinem et vitam poposcissent. Viderint isti, antehac mihi ignoti, quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, nisi inter Numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater: et, si crimen est, sola deliqui*.

XXXII. Loquentis adhuc verba excipit Soranus proclamatque: *non illam in provinciam secum profectam, non Plauti per aetatem nosci potuisse: non criminibus mariti connexam: nimiae tantum pietatis rem separarent, atque ipse quamcumque sortem subiret*. Simul in amplexus occurrentis filiae ruebat, nisi interiecti lictores utrisque obstitissent. Mox datus testibus locus: et, quantum misericordiae saevitia adcusationis permoverat, tantum irae P. Egnatius testis

